

การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ:
ศึกษากรณีการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮาขององค์การการค้าโลก, 1999-2001

นางสาว นุชสุพัตน์ ตัญญาวิทย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6651-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE POLITICS OF INTERNATIONAL TRADE:
A CASE STUDY OF THE DOHA ROUND OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION, 1999-2001

Miss Nutsuphan Tantanawit

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Sciences

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6651-3

นุชสุพัฒน์ ตัญจนานวิทย์: การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮาขององค์การการค้าโลก, 1999-2001. (THE POLITICS OF INTERNATIONAL TRADE: A CASE STUDY OF THE DOHA ROUND OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION, 1999-2001) อ. ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์, 201 หน้า. ISBN 974-17-6651-3.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงการเปิดประชุมการค้ารอบใหม่ขององค์การการค้าโลกได้เป็นผลสำเร็จระหว่างปี ค.ศ. 1999-2001 โดยอาศัยแนวคิดเรื่องระบอบระหว่างประเทศ (international regime) ของ Robert O. Keohane มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ทั้งนี้การศึกษาจะมุ่งไปยังการเจรจาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วที่ต้องการให้มีการเปิดรอบใหม่ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไม่ต้องการให้เปิดการเจรจารอบใหม่

จากการศึกษาพบว่าประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่นใช้วิธีการชักจูงประเทศกำลังพัฒนาผ่านเวทีระหว่างประเทศอื่นๆ หลายเวทีในช่วงหลังการประชุมที่ซีแอตเติลจนก่อนถึงการประชุมที่โดฮาด้วยการเสนอการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคหากประเทศกำลังพัฒนาเห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่ นอกจากนี้ผลกระทบจากเหตุการณ์การก่อการร้าย 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ต่อการประชุมที่โดฮาและการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีนก็มีอิทธิพลให้ประเทศกำลังพัฒนายอมลดกระแสคัดค้านการเปิดรอบใหม่เช่นเดียวกันด้วย อีกทั้งในระหว่างการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 9-14 พฤศจิกายน ค.ศ. 2001 ประเทศพัฒนาแล้วใช้ทั้งการกดดันและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จนทำให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมดเห็นดีกับการเปิดรอบใหม่แต่นัยยะจากการเปิดรอบใหม่นี้สามารถทำให้เกิดความล้มเหลวได้ในการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 5 ที่เมืองแคนคูนในปี ค.ศ. 2003 ได้เหมือนกัน

ภาคิวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา 2547

4481135924 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD: INTERNATIONAL TRADE / WORLD TRADE ORGANIZATION / SEATTLE / DOHA
DEVELOPMENT AGENDA / DEVELOPING COUNTRIES / DEVELOPED COUNTRIES

NUTSUPHAN TANTANAWIT: THE POLITICS OF INTERNATIONAL TRADE: A
CASE STUDY OF THE DOHA ROUND OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION,
1999-2001. THESIS ADVISOR: ASST. PROF. THITINAN PONGSUDHIRAK, Ph.D.
201 pp. ISBN 974-17-6651-3.

This thesis sets out to examine the successful launch of a new multilateral trade round during 1999-2001. The study employs the concept of international regime by Robert O. Keohane as a framework for analysis, and focuses on negotiations between developed countries and developing countries whereby the former needed to launch a new round while the latter did not need to do so as urgently.

The study found that the developed countries, particularly, the United State of America (USA), the European Union (EU) and Japan persuaded developing countries through various international forums during the period between The Seattle Meeting and The Doha Meeting to support a new round through promises of their technical assistance. Furthermore, the launch of a new round was partly achieved by external circumstances, namely the impact of September 11 and China's accession to the WTO. These two events influenced the developing countries to soften their opposition toward the opening of a new round. In addition, at The Fourth Ministerial Meeting during 9-14 November 2001, the developed countries presented both pressure and concession to persuade developing countries to go along. Nevertheless, the launching of a new round might be a source of failure at the Fifth Ministerial Meeting that took place in Cancun in 2003.

Department International Relations Student's signature.....

Field of study International Relations Advisor's signature.....

Academic year 2004

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะด้วยคำชี้แนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ลีตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและสอนให้ผู้เขียนรู้จักการอ่าน การคิดและการวิเคราะห์ที่เป็นระบบอีกทั้งการเสนอแนะความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อเนื้องานมากยิ่งขึ้น กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ ที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ผู้เขียนมาตลอดนับตั้งแต่วันแรกที่ผู้เขียนเข้าเรียน ณ ที่แห่งนี้ กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ ชูมาก ที่ให้ความกรุณาช่วยตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องในการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนความเมตตาที่มีให้แก่ผู้เขียนเสมอมา ขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกๆท่านที่ได้ให้ความรู้และการช่วยเหลือมาตลอดระยะเวลาการศึกษา ผู้เขียนขอระลึกถึงพระคุณนี้ตลอดไป

ผู้เขียนใคร่ขอบพระคุณ คุณปรางทิพย์ จันทรสมศักดิ์ เจ้าหน้าที่การทูต 5 กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ที่กรุณาสละเวลาตอบคำถามและข้อสงสัยแก่ผู้เขียนทำให้ผู้เขียนเข้าใจและกระจ่างชัดในสิ่งที่ศึกษามากขึ้นรวมถึงเจ้าหน้าที่ห้องสมุดกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ทางด้านข้อมูลแก่ผู้เขียนอย่างยิ่ง ขอขอบคุณห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์และหอสมุดกลางแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบคุณห้องสมุดป่วย อิงภากรณ์แห่งคณะเศรษฐศาสตร์และหอสมุดปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการเขียนที่สำคัญ

กราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้ให้การสนับสนุนการเรียนและเป็นกำลังใจที่สำคัญแก่ผู้เขียนมาตลอด ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกคนที่คอยไต่ถามความคืบหน้าของงาน ขอขอบคุณญาติที่ช่วยเหลือทุกครั้งเวลาคอมพิวเตอร์มีปัญหา ขอขอบคุณเพื่อนๆรหัส 44 รวมถึงรุ่นพี่ รุ่นน้องทุกคน ขอขอบคุณเพื่อนๆจากบดินทร์และธรรมศาสตร์ที่ห่วงใยและให้กำลังใจกันมาตลอด วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงสำเร็จด้วยดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
คำย่อ	ฐ
อภิธานศัพท์	ด
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 สภาพปัญหาและความเป็นมา	1
1.2 สมมติฐาน.....	13
1.3 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา	13
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	16
1.5 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	17
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	17
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	17
1.8 วิธีการนำเสนอ.....	18
บทที่ 2 การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	19
บทที่ 3 ความขัดแย้งและบทบาทของตัวแสดงที่มีใช้รัฐในการประชุมรัฐมนตรี องค์การการค้าโลกที่ซีแอตเติล	33
3.1 ความขัดแย้งในเนื้อหาการเจรจาระหว่างประเทศสมาชิก.....	34
3.1.1 การกำหนดมาตรการสิ่งแวดล่อม	34
3.1.2 การกำหนดมาตรฐานแรงงาน	40
3.1.3 การหยิบยกประเด็นใหม่.....	42
3.1.4 การให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตร	46

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.1.5 การเสียประโยชน์การค้าสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของประเทศกำลังพัฒนา	55
3.1.6 ความขัดแย้งในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา	56
3.2 ความล้มเหลวในการสร้างฉันทามติ	62
3.3 บทบาทของตัวแสดงที่มีอิทธิพลในการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลก ที่ซีแอตเติล	64
บทที่ 4 บทบาทของประเทศพัฒนาแล้วในการปูทางสู่การเปิดประชุม การค้ารอบโดฮา	71
4.1 ย้อนรอยสู่การเปิดรอบดुरुวัย	72
4.2 การสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนา	76
4.2.1 การให้คำมั่นในการแก้ไขปัญหาผ่านเวทีการค้าต่างๆ	76
4.2.2 การให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา	86
4.3 ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรอบใหม่	91
4.3.1 การชกแจงผ่านเหตุการณ์ 11 กันยายนของประเทศพัฒนาแล้ว	91
4.3.2 การเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน	94
4.4 การประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็ก (WTO Mini-Ministerial)	98
บทที่ 5 ความสำเร็จในการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮา	104
5.1 การสร้างฉันทามติ	105
5.1.1 การกันประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ออกไปและการจัดกลุ่มการประชุม	105
5.1.2 การกดดันในที่ประชุม	108
5.1.3 ความไม่โปร่งใสของการดำเนินงานในกระบวนการประชุม	113
5.2 การต่อรองผลประโยชน์ทางการค้า	116
5.2.1 การยึดหยุ่นในหัวข้อเจรจาการค้า	116
5.2.2 การให้สิทธิพิเศษทางการค้าและเงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา	131

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

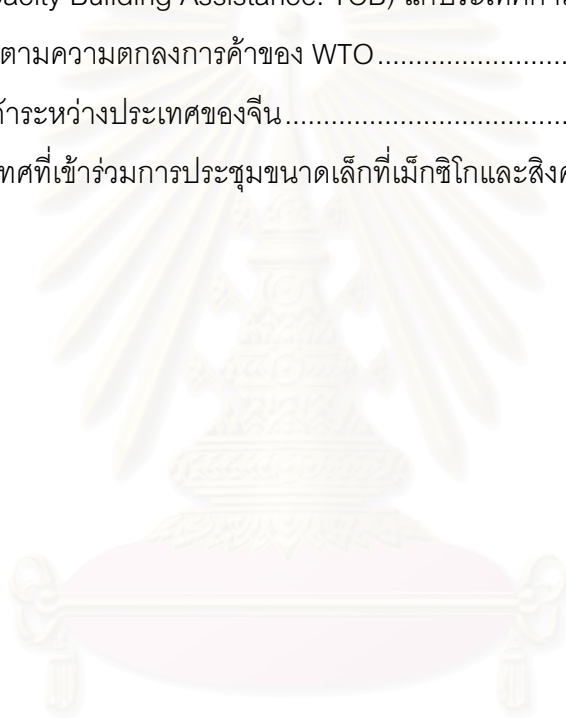
บทที่ 6 บทสรุปและวิเคราะห์	135
6.1 บทสรุปเนื้อหา.....	135
6.2 นัยยะของการเปิดรอบใหม่.....	142
6.3 การอธิบายสนับสนุนสมมติฐานและการวิเคราะห์ตามกรอบความคิดที่ใช้ศึกษา ..	144
6.4 บทวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตของการเจรจาการค้ารอบใหม่	146
6.5 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	149
6.6 ข้อเสนอแนะ	150
รายการอ้างอิง	152
ภาคผนวก	167
ภาคผนวก ก บทสนทนาทางโทรศัพท์ระหว่างนายโทนี่ แบลล์ (Tony Blair) กับนายอะตัล พิชารี วัชปาयीร์ (Atal Behari Vajpayee) เรื่อง การเจรจาต่อรองการเปิดรอบโดฮา.....	168
ภาคผนวก ข ปฏิญญารัฐมนตรีโดฮา	169
ภาคผนวก ค ปฏิญญารัฐมนตรีในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า และการสาธารณสุข	187
ภาคผนวก ง ข้อตัดสินใจในเรื่องการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงรอบอุรุกวัย.....	189
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	201

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1 การค้าสินค้าเกษตรในตลาดโลก.....	49
ตารางที่ 3.2 การช่วยเหลือภาคเกษตรของประเทศพัฒนาแล้ว.....	53
ตารางที่ 4.1 จำนวนกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (technical assistance) ของ WTO แก่ประเทศกำลังพัฒนา ค.ศ.2000.....	88
ตารางที่ 4.2 การให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะทางการค้า (Trade Capacity Building Assistance: TCB) แก่ประเทศกำลังพัฒนาของสหรัฐอเมริกา แบ่งตามความตกลงการค้าของ WTO.....	90
ตารางที่ 4.3 การค้าระหว่างประเทศของจีน.....	94
ตารางที่ 4.4 ประเทศที่เข้าร่วมการประชุมขนาดเล็กที่เม็กซิโกและสิงคโปร์.....	99

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 3.1 ระดับการอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา สหภาพ ยุโรปและญี่ปุ่น ค.ศ.1986-1999	47
แผนภูมิที่ 4.1 การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (technical assistance) ของ WTO แก่ประเทศกำลังพัฒนา ค.ศ.2000	87
แผนภูมิที่ 5.1 ส่วนแบ่งผลประโยชน์ที่ประเทศกำลังพัฒนาได้รับเพิ่มขึ้นจากการลดภาษี เต็มพิกัด แบ่งตามภาคการผลิต	123

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 5.1 วงกลมของอำนาจ (Circle of Power)	106

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำย่อ

ACP	African, Caribbean and Pacific Countries กลุ่มประเทศในแอฟริกัน, แคริบเบียนและแปซิฟิก
AFL-CIO	American Federation of Labor Congress of Industrial Organization สหพันธ์แรงงานและสภาอุตสาหกรรมสหรัฐอเมริกา
AMS	Asian Monetary Fund กองทุนการเงินแห่งเอเชีย
AOA	Agreement on Agriculture ความตกลงว่าด้วยสินค้าเกษตร
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก
ATC	Agreement on Textiles and Clothing ความตกลงว่าด้วยสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม
CTE	Committee on Trade and Environment คณะกรรมการว่าด้วยการค้าและสิ่งแวดล้อม
CVD/CVM	Countervailing Duties/ Countervailing Measures ภาษีตอบโต้การอุดหนุน/ มาตรการตอบโต้การอุดหนุน
DSU	Dispute Settlement Understanding ความเข้าใจว่าด้วยการยุติข้อพิพาท
EMS	Environment Management System มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ESMs	Emergency Safeguards Measures มาตรการปกป้องฉุกเฉิน
FAO	Food and Agriculture Organization องค์การอาหารและเกษตรกรรม
FDI	Foreign Direct Investment การลงทุนทางตรง
GATS	General Agreement on Trade in Services ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ

GATT	General Agreement on Tariffs and Trade ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า
GDP	Gross Domestic Product ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ
GMOs	Genetically Modified Organisms สินค้าตัดแต่งสารพันธุกรรม
GNP	Gross National Product ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ
GSP	Generalize System of Preference ระบบการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป
G-8	Group of Eight กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ 8 ประเทศ
G-10	Group of Ten กลุ่มสิบหรือกลุ่มหัวแข็ง
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions สมาพันธ์สหภาพแรงงานเสรีระหว่างประเทศ
ICS	International Civil Society กลุ่มประชาสังคมระหว่างประเทศ
IGOs	Inter-Governmental Organizations องค์การระหว่างรัฐบาล
ILO	International Labor Organization องค์การแรงงานระหว่างประเทศ
IMF	International Monetary Fund กองทุนการเงินระหว่างประเทศ
IRM	Implementation Review Mechanism กลไกการทบทวนการปฏิบัติตามพันธกรณี
ITC	International Trade Center ศูนย์การค้าระหว่างประเทศ
ITO	International Trade Organization องค์การการค้าระหว่างประเทศ

LDCs	Least Developed Countries ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด
LCA	Life-Cycle Analys ช่วงชีวิตของผลิตภัณฑ์
LICs	Low-Income Countries ประเทศที่มีรายได้ต่ำ
MEAs	Multilateral Environment Agreements ความตกลงพหุภาคีทางสิ่งแวดล้อม
MFA	Multi-Fiber Arrangement ความตกลงว่าด้วยการกำหนดโควตาการนำเข้าการค้าสิ่งทอ
MFN	Most - Favoured Nation หลักการว่าด้วยชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง
MNCs	Multinational Corporations บริษัทข้ามชาติ
NICs	Newly-Industrialized Countries ประเทศอุตสาหกรรมใหม่
NIEO	New International Economic Order ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่
NGOs	Non-Governmental Organizations องค์กรพัฒนาเอกชน
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา
PGA	People's Global Action กลุ่มประชาชน
PNTR	Permanent Normal Trade Relations ความสัมพันธ์ทางการค้าในระดับปกติแบบถาวร
PPMs	Process and Production Methods การใช้เชื้อเพลิงกระบวนการผลิต
PPP	Polluter Pays Principle กฎหมายผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย

TPA	Trade Promotion Authority อำนาจในการเจรจาส่งเสริมการค้า
TREMs	Trade-Related Environment Measures มาตรการทางสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการค้า
TRIMs	Trade-Related Investment Measures มาตรการการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการค้า
TRIPs	Trade-Related Intellectual Property Rights สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า
S&D	Special and Differential Treatment การปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่าง
Sis	Singapore Issues ประเด็นสิงคโปร์
SMEs	Small and Medium Enterprises ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
SPS	Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการใช้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช
TBT	Agreement on Technical Barrier to Trade ความตกลงทั่วไปว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า
UN	The United Nations สหประชาชาติ
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา
UNDP	United Nations Development Program แผนพัฒนาสหประชาชาติ
VER	Voluntary Export Restriction การจำกัดการส่งออกโดยความสมัครใจ
WHO	World Health Organization องค์การอนามัยโลก
WTO	World Trade Organization องค์การการค้าโลก

อภิธานศัพท์

Anti-Dumping	หมายถึง ภาษีต่อต้านการทุ่มตลาดที่เรียกเก็บจากผู้นำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ เนื่องจากผู้ส่งออกในต่างประเทศได้ส่งสินค้านั้นเข้ามาเพื่อประโยชน์ในทางพาณิชย์ในราคาต่ำกว่าราคาจำหน่ายในประเทศของตน หรือในราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิต
Compulsory Licensing	มาตรการบังคับใช้สิทธิ หมายถึง การที่รัฐอนุญาตให้เอกชนรายอื่นนอกจากผู้ทรงสิทธิกระทำการผลิต ขาย จำหน่ายหรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตรนั้น เช่น บริษัท A จดสิทธิบัตรไว้ บริษัท B มาขอใช้สิทธิ รัฐก็อนุญาตให้บริษัท B ผลิต ขาย จำหน่ายหรือนำเข้าผลิตภัณฑ์นั้นได้ แต่กฎหมายก็กำหนดเงื่อนไขไว้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เช่น ติดต่อขอใช้สิทธิโดยเสรีโดยสมัครใจจากบริษัท A ก่อนหรือต้องจ่ายค่าธรรมเนียมให้บริษัท A เป็นต้น
Countervailing Duties/ Countervailing Measures	หมายถึง ภาษีตอบโต้การอุดหนุนที่รัฐบาลของประเทศผู้นำเข้าเรียกเก็บจากสินค้านำเข้าที่ได้รับการอุดหนุนและขจัดความได้เปรียบของสินค้านำเข้านั้น
Direct Payment	หมายถึง มาตรการอุดหนุนภายในประเทศของรัฐที่ให้เงินช่วยเหลือแก่เกษตรกรโดยตรง
Dumping	หมายถึง การขายสินค้าออกในราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิตหรือการขายสินค้าออกในราคาต่ำกว่าราคาขายของสินค้าชนิดเดียวกันนั้นในประเทศผู้ผลิต
Economic Rent	ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลตอบแทนที่เจ้าของปัจจัยการผลิตได้รับเกินกว่าจำนวนที่ควรจะเป็น
Economies of Scale	หมายถึง การที่ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าได้จำนวนมากสอดคล้องกับความต้องการของตลาดโดยที่การผลิตสินค้าที่มีจำนวนมากนี้จะทำให้ต้นทุนการผลิตต่อสินค้ารายชิ้นมีราคาถูกลง
Free Trade	การค้าเสรี หมายถึง การค้าระหว่างประเทศที่รัฐบาลประเทศคู่ค้าไม่สร้างสิ่งกีดขวางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างประเทศ

Free Trade Area	เขตการค้าเสรี หมายถึง รูปแบบขั้นเบื้องต้นของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เป็นการรวมตัวของกลุ่มประเทศที่มีข้อตกลงร่วมกันในการขจัดอุปสรรคบางอย่างทางการค้า โดยยกเลิกการจัดเก็บภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิก ในขณะที่เดียวกัน ประเทศสมาชิกก็มีอิสระในการกำหนดอัตราภาษีศุลกากรที่เรียกเก็บจากประเทศคู่ค้านอกกลุ่ม
GDP	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศหมายถึงมูลค่าของสินค้าและบริการทุกอย่างที่ผลิตขึ้นได้ภายในประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
GNP	ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ คือ GDP บวกกับรายได้สุทธิและดอกเบี้ยจากการลงทุนในต่างประเทศซึ่งอาจเป็นบวกหรือลบแล้วแต่แต่ละประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
GSP	หมายถึงประเทศพัฒนาแล้วให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่สินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยลดหย่อนหรือยกเว้นอากรขาเข้าแก่สินค้าที่อยู่ในข่ายได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า ทั้งนี้ประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษจะเป็นผู้ให้แต่เพียงฝ่ายเดียวไม่หวังผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้น
Precautionary Principle	หลักการป้องกันล่วงหน้า เป็นมาตรการที่ใช้ควบคุมการนำเข้าสินค้าที่ยังไม่มีผลการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์อย่างชัดเจนว่ามีความปลอดภัยหรือไม่กับผู้บริโภค เป็นหลักการที่สหภาพยุโรปพยายามผลักดันให้องค์การการค้าโลกรับไว้พิจารณาเป็นข้อผูกพันกับทุกประเทศว่าต้องปฏิบัติ
Market Access	การเปิดตลาดหรือการเข้าสู่ตลาดการค้าสินค้าและบริการที่ประเทศต่างๆได้นำมาบัญญัติเป็นข้อผูกพันในความตกลงด้านการค้าระหว่างประเทศ
MFN	Most-Favoured Nation เป็นหลักการในความตกลงการค้าระหว่างประเทศที่กำหนดให้ประเทศภาคีความตกลงต้องให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ประเทศอื่นๆที่เป็นภาคีความตกลงนั้นอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีเงื่อนไขปฏิบัติ
Multi-Fiber Arrangement	เป็นระเบียบการค้าสิ่งทอระหว่างประเทศที่แยกออกต่างหากจากแกตต์ แต่จากผลการเจรจาในรอบอุรุกวัยมีข้อยุติว่า MFA จะค่อยๆผนวกเข้าเป็นระเบียบการค้าเดียวกับ WTO ภายในปี ค.ศ.

2005 โดยต้องยกเลิกการกำหนดโควตาการนำเข้าและหันมาใช้
มาตรการภาษีศุลกากรแทน

Multifunctionality of Agriculture	การมีหลายบทบาทของภาคเกษตร หมายถึง เกษตรมิใช่แค่แหล่งผลิตอาหารแต่มีความสำคัญในการทำหน้าที่ทั้งด้านความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาชนบทและการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น
Multilateral Agreement	ข้อตกลงพหุภาคี มีนัยในการบังคับให้ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกทุกประเทศต้องปฏิบัติและต้องเข้าเป็นภาคีของความตกลงขององค์การการค้าโลก
National Treatment	หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติ หมายถึง การปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าจากประเทศอื่นๆให้เท่าเทียมกับสินค้าภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเก็บภาษีภายในหรือการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ
Phasing Out	หมายถึง การยกเลิกการอุดหนุนการส่งออก
Plurilateral Agreement	ข้อตกลงหลายฝ่าย เป็นข้อตกลงซึ่งมีประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกเพียงบางประเทศเท่านั้นที่เป็นภาคี มีผลบังคับใช้กับเฉพาะประเทศที่สมัครใจจะปฏิบัติตามเท่านั้นและในปัจจุบันก็มีเพียง 2 ข้อตกลงที่เป็นลักษณะของข้อตกลงหลายฝ่าย ได้แก่ ข้อตกลงว่าด้วยการค้าเครื่องบินพลเรือน และ ข้อตกลงว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ
Rule of Origins	กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า เป็นกฎเกณฑ์ที่ WTO เตรียมมาใช้กับสินค้านำเข้า-ส่งออกโดยกำหนดให้มีการรับรองแหล่งกำเนิดสินค้าหรือให้แสดงข้อมูลการได้แหล่งกำเนิดในประเทศที่ผลิตสินค้าได้แท้จริงเพื่อให้ “แหล่งกำเนิด” เป็นข้อมูลพื้นฐานกับกฎเกณฑ์และความตกลงต่างๆ
S&D	หมายถึง การที่ประเทศพัฒนาแล้วให้การปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่างแก่ประเทศกำลังพัฒนา
Safeguards	หมายถึง มาตรการปกป้องตนเอง เป็นมาตรการชั่วคราวเพื่อช่วยในการปรับตัวภายในระบบเศรษฐกิจ มาตรการนี้เป็นการยินยอมให้ประเทศสมาชิกดำเนินการเมื่อประเทศนั้นประสบปัญหาจากประเทศคู่แข่ง เช่น อุตสาหกรรมภายในประเทศต้องเผชิญ

	กับการแข่งขันที่รุนแรงจากต่างประเทศ และการนำเข้าจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างผิดปกติ เป็นต้น มาตรการปกป้องนี้เป็นได้หลายลักษณะ เช่น การเพิ่มพิกัดอัตราภาษีศุลกากร การกำหนดโควต้า การทำข้อตกลงจำกัดการส่งออกโดยสมัครใจ เป็นต้น
Singapore Issues	ประเด็นสิงคโปร์ ประกอบไปด้วยการลงทุน นโยบายการแข่งขัน การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐและการอำนวยความสะดวกทางการค้า
Single Undertaking	หมายถึง การเจรจาในกรอบการค้าขององค์การการค้าโลกที่ทุกประเทศสมาชิกจะต้องเจรจาในประเด็นการค้าทุกเรื่องพร้อมกัน ดำเนินไปด้วยกัน ต้องปฏิบัติเหมือนกันและจบลงพร้อมกันทั้งหมด
Subsidies	การอุดหนุน หมายถึง การได้รับประโยชน์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจากรัฐบาลประเทศผู้ส่งออก ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของการให้เงินทุน การลดหนี้สิน การลดหย่อนภาษีอากร การจัดสรรเงินทุน หรือสินเชื่้อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราตลาดในวิสาหกิจรวมทั้งการให้ความสนับสนุนทางด้านรายได้ หรือด้านราคาเพื่อสนับสนุนการส่งออกหรือลดการนำเข้า
Tariff Escalation	การเก็บภาษีลดหลั่นตามประเภทสินค้า กล่าวคือ เก็บภาษีศุลกากรในอัตราต่ำหรือยกเว้นภาษีสำหรับสินค้าเข้าที่เป็นวัตถุดิบ เก็บภาษีในอัตราปานกลางสำหรับสินค้ากึ่งสำเร็จรูปและเก็บภาษีในอัตราค่อนข้างสูงกับสินค้าหัตถอุตสาหกรรม ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ใช้อัตราภาษีในรูปแบบนี้ซึ่งไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาหัตถอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนา
Tariffication	หมายถึง การเลิกใช้มาตรการควบคุมเชิงปริมาณในด้านการค้าระหว่างประเทศทั้งการส่งออกและการนำเข้าโดยหันมาใช้มาตรการภาษีศุลกากรแทนและใช้เฉพาะสินค้าเกษตรเท่านั้น
Transaction Cost	ต้นทุนธุรกรรม หมายถึง ต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการติดต่อต่างๆที่ไม่ใช่ต้นทุนการผลิตหรือการดำเนินกิจการโดยตรง เช่น ค่าน้ำร้อนน้ำชา ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากความล่าช้า ค่าใช้จ่ายในการทวงหนี้ หนี้สูญ ค่าฟ้องร้อง ค่าทนาย เป็นต้น
Voluntary Export Restriction	หมายถึง การที่ประเทศผู้นำเข้าและประเทศผู้ส่งออกทำความตกลงกันว่าประเทศผู้ส่งออกสมัครใจใช้มาตรการควบคุมปริมาณสินค้าที่ส่งออกไปยังประเทศผู้นำเข้า

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สภาพปัญหาและความเป็นมา

นับตั้งแต่การสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำของกลุ่มประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่ชนะสงครามได้พยายามจัดระบบระหว่างประเทศใหม่ทางการเมืองและเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายในการป้องกันสงครามและส่งเสริมสันติภาพ ทั้งนี้สหรัฐอเมริกาและกลุ่มสัมพันธมิตรได้เสนอแนวคิดทางด้านการเมืองและความมั่นคงด้วยการจัดตั้งสหประชาชาติ (The United Nations: UN) ขึ้นในปี ค.ศ.1945 เพื่อให้เป็นกลไกในการเจรจาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี¹ ในส่วนของเศรษฐกิจการค้ำนั้นสหรัฐอเมริกาและอังกฤษกำหนดให้ระเบียบการค้าต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจเสรีนิยมเพราะบทเรียนจากอดีตที่แต่ละรัฐต่างก็ใช้มาตรการกีดกันทางการค้าจนทำให้เศรษฐกิจโลกโดยรวมได้รับความเดือดร้อน² ดังนั้นในปี ค.ศ.1946 คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติจึงได้มีมติให้มีการจัดประชุมระหว่างประเทศเพื่อร่างกฎบัตรในการจัดตั้งองค์การการค้าระหว่างประเทศ (International Trade Organization: ITO) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ในการจัดการเรื่องความสัมพันธ์และระเบียบการค้าโลกเพื่อเป็นหนทางไปสู่การค้าเสรี (free trade)³ แต่ในที่สุดจากปัญหาการเมืองภายในของสหรัฐอเมริกาที่สภาคองเกรสไม่ยินยอมให้อำนาจแก่รัฐบาลในการให้สัตยาบันต่อการจัดตั้งองค์การการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้องค์การดังกล่าวไม่สามารถก่อตั้งได้⁴

อย่างไรก็ตามประเทศต่างๆก็ยังคงการให้มีกรอบกติกาการค้ามาใช้กำกับควบคุมการค้าระหว่างประเทศจึงได้ตกลงนำกฎเกณฑ์และกติกาในปฏิญญาฮาวานามาเขียนใหม่เป็น *ความตกลง*

¹ จุลชีพ ชินวรรณ, *สู่สหัสวรรษที่3 กระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ไร้พรมแดน* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2542), หน้า 30-31.

² รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับสงครามการค้า* (กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2540), หน้า 34.

³ Bo Sodersten and Geoffrey Reed, *International Economic* (London: Macmillan Press, 1994), p.350.

⁴ John H. Jackson, *The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations* (London: The MIT Press, 1997), pp.31-38.

ลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า หรือ แกดต์ (*General Agreement on Tariffs and Trade : GATT*) และได้รับการรับรองจากประเทศต่างๆ 23 ประเทศรวมทั้งสหรัฐอเมริกาด้วยในปี ค.ศ. 1947 แกดต์จึงกลายมาเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นกรอบกติกาการค้าระหว่างประเทศ แทน ITO ซึ่งแกดต์ก็ได้จัดให้มีการเจรจาการค้าแบบพหุภาคีในช่วงปี ค.ศ.1947-1993 ไปแล้ว 8 รอบ ดังต่อไปนี้⁵

รอบที่ 1 Geneva Round (ค.ศ.1947) ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ มีประเทศเข้าร่วมทั้งสิ้น 23 ประเทศ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ลดอัตราภาษีศุลกากรระหว่างกัน ผลก็คือ มีการแลกเปลี่ยนข้อตกลงหย่อนทางภาษีศุลกากรทั้งสิ้น 45,000 รายการซึ่งครอบคลุมการค้าถึงร้อยละ 50 ของปริมาณการค้าโลก อัตราการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันคิดเป็นร้อยละ 21.1⁶

รอบที่ 2 Annecy Round (ค.ศ.1949) ที่เมืองอานเนอะซี ประเทศฝรั่งเศส มีประเทศเข้าร่วม 29 ประเทศ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประเทศที่ไม่ได้เข้าร่วมเจรจาในรอบที่ 1 ได้มีโอกาสเจรจาลดภาษีศุลกากรเพิ่มเติม ผลคือ มีการแลกเปลี่ยนข้อตกลงหย่อนทางภาษีศุลกากร 5,000 รายการ และมีการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันร้อยละ 1.9⁷

รอบที่ 3 Torquay Round (ค.ศ.1950-1951) ที่เมืองทอร์คีย์ ประเทศอังกฤษ มีประเทศเข้าร่วม 32 ประเทศ ผลคือมีการแลกเปลี่ยนข้อตกลงหย่อนทางภาษีศุลกากร 8,700 รายการและมีการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันร้อยละ 3⁸

รอบที่ 4 Geneva Round (ค.ศ.1955-1956) ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์มีประเทศเข้าร่วม 33 ประเทศการเจรจาในรอบนี้ยังเป็นการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันอีกร้อยละ 3.5⁹

⁵ Bernard M. Hoekman and Michel M. Kosteci, *The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond*(Oxford: Oxford University Press,2001),p.101.

⁶ Ibid., p.103.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

รอบที่ 5 Dillon Round* (ค.ศ.1960-1961) ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์มี ประเทศเข้าร่วม 39 ประเทศ จุดมุ่งหมายเพื่อการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันเพราะมีการรวมกลุ่ม ประเทศเป็นตลาดร่วมยุโรปและต้องการปรับปรุงบทบัญญัติของแกตต์ ผลก็คือมีการแลกเปลี่ยน ข้อลดหย่อนทางภาษีศุลกากรระหว่างกัน 4,400 รายการแต่ไม่รวมสินค้าเกษตรและสินค้าที่อ่อนไหวง่าย** และไม่มีการระบุดำเนินการลดภาษีศุลกากรเป็นที่แน่ชัด¹⁰

รอบที่ 6 Kennedy Round (ค.ศ.1963-1967) ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มี ประเทศเข้าร่วม 74 ประเทศ จุดมุ่งหมายเพื่อการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันและการเจรจาความตกลงข้างเคียงหรือความตกลงย่อย (side agreement) ในเรื่องการตอบโต้การทุ่มตลาด ผลคือมีการลดภาษีศุลกากรจากอัตราเฉลี่ยร้อยละ 13 เหลือร้อยละ 7 โดยใช้สูตรลดภาษีในสินค้าอุตสาหกรรมทุกรายการเป็นอัตราร้อยละที่เท่ากัน¹¹

รอบที่ 7 Tokyo Round (ค.ศ.1973-1979) ที่เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น มีประเทศเข้าร่วม 99 ประเทศ จุดมุ่งหมายเพื่อการลดภาษีศุลกากรจากเฉลี่ยร้อยละ 7 เหลือร้อยละ 4.7 และมีการรับรองความตกลงข้างเคียงจำนวน 9 เรื่อง***

รอบที่ 8 Uruguay Round (ค.ศ.1986-1993) ที่เมืองปุนตา เดล เอสเต ประเทศอุรุกวัย มี ประเทศเข้าร่วม 117 ประเทศ จุดมุ่งหมายเพื่อการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันและเจรจาเกี่ยวกับ มาตรการที่มีใช้ภาษีซึ่งครอบคลุมทั้งการค้าสินค้าและการค้าบริการรวมทั้งสิ้น 15 เรื่อง† โดยทุก ประเทศจะต้องรับผลการเจรจาพร้อมกันทุกเรื่องไม่มีการยกเว้น (single undertaking) รวมทั้งได้

* โดยปกติของการตั้งชื่อรอบการค้านั้นจะตั้งตามสถานที่ที่ใช้จัดการประชุมแต่แกตต์จะประชุมที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์บ่อยครั้งเพื่อมิให้เป็นการตั้งชื่อรอบค้าจึงนำชื่อของผู้นำทางการค้าของประเทศที่มีบทบาทในขณะนั้นมาตั้งชื่อซึ่งชื่อในรอบที่ 5 มาจากนาย Douglas Dillon รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดี Dwight D. Eisenhower เพื่อเป็นเกียรติในฐานะที่เป็นผู้เสนอให้มีการเจรจารอบนี้ด้วย

** สินค้าที่อ่อนไหวง่าย หมายถึง สินค้าเกษตรไม่แปรรูปที่มีการตกลงให้เริ่มลดภาษีช้ากว่าสินค้าอื่นๆ

¹⁰ Ibid.

¹¹ ทัชชหัย ฤกษ์สุต, แกตต์และองค์การการค้าโลก (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2544), หน้า 25.

*** 9 เรื่อง ได้แก่ เนื้อวัว การออกใบอนุญาตนำเข้า อุปกรณ์ทางเทคนิคต่อการค้า การอุดหนุนและ มาตรการตอบโต้ การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ อากาศยานพลเรือน สินค้าโคนม การตอบโต้การทุ่มตลาด และการ ประเมินราคาเพื่อการศุลกากร

† 15 เรื่อง ได้แก่ การเปิดตลาด การใช้มาตรการสุขอนามัย อุปกรณ์ทางเทคนิคต่อการค้า ระเบียบวิธี การออกใบอนุญาตนำเข้า การประเมินราคาเพื่อการศุลกากร กฎเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดสินค้า การต่อต้านการทุ่ม ตลาด การอุดหนุนและการตอบโต้การอุดหนุน มาตรการปกป้อง การลงทุน สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา การ บริการ กระบวนการยุติข้อพิพาท เกษตรและสิ่งทอ

ตั้งกฎเกณฑ์ในการเปลี่ยนมาตรการการนำเข้าที่เป็นอุปสรรคทางการค้าที่มีใช่มาก่อนให้เป็นมาตรการทางภาษี (tariffication)* ด้วยและผลจากการดำเนินงานของแกตต์ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวเป็นอย่างมากเห็นได้ชัดจากมูลค่าการค้าโลกที่เพิ่มขึ้นจาก 57 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ.1947 กลายเป็น 6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในทศวรรษที่ 1990¹²

ทั้งนี้การเจรจาในแต่ละรอบต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการลดภาษีเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดภาษีสินค้าอุตสาหกรรมโดยอาศัยหลักการว่าด้วยชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favoured nation: MFN) ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อที่จะลดภาษีให้กับประเทศต่างๆที่เป็นสมาชิกได้อย่างเท่าเทียมกัน¹³ การเจรจาในช่วงทศวรรษ 1950 นั้นประสบความสำเร็จด้วยดี เนื่องจากในเวลานั้นสหรัฐอเมริกายังเป็นประเทศที่มีอำนาจมากที่สุดอยู่เพราะผลจากการเป็นผู้จัดระเบียบเศรษฐกิจโลกให้ดำเนินไปตามลัทธิเสรีนิยม อย่างไรก็ตามในทศวรรษที่ 1970 ญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศในยุโรปเริ่มฟื้นตัวทางเศรษฐกิจและต้องการพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศของตนจึงมีการเพิ่มมาตรการกีดกันทางการค้ามากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะมาตรการปกป้องสินค้าเกษตร¹⁴ เพราะเกษตรกรในประเทศเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองและเป็นฐานเสียงที่สำคัญ รัฐบาลจำเป็นต้องมีมาตรการต่างๆในการช่วยเหลือ เช่น การกำหนดโควต้า การให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตร ส่วนประเทศญี่ปุ่นก็มีนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรเพื่อการปกป้องเกษตรกรภายในประเทศของตนเช่นเดียวกัน ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาซึ่งเคยเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจโลกตกอยู่ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบกว่าเพราะต้องคอยกันงบประมาณบางส่วนไปใช้ในการรักษาความมั่นคงของโลกเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประกอบกับภาวะการขาดดุลทางการค้าของสหรัฐอเมริกาทำให้สหรัฐอเมริกาได้รับความเดือดร้อนจากการผลักดันให้เปิดการค้าเสรีของตนเอง¹⁵

* tariffication เป็นคำศัพท์ใหม่ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นในการเจรจารอบอุรุกวัย เป็นมาตรการทางภาษีที่ใช้เฉพาะกับสินค้าเกษตร

¹² Robert Gilpin and Jean Millis Gilpin, The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century (New Jersey: Princeton University Press, 2000), p.20.

¹³ Stephen Woolcock, "The Multilateral Trading System into the New Millennium," in Trade Politics, ed. Brian Hocking and Steven McGuire (London: Routledge, 1999), p.28.

¹⁴ Ibid. ,p.29.

¹⁵ Marc L. Busch and Helen V. Milner, "The Future of the International Trading System: International Firms, Regionalism and Domestic Politics," in Political Economy and The Changing Global Order, eds. Richard Stubbs and Geoffrey R.D. Underhill (New York: St. Martin's Press, 1994), p.264.

นอกจากนี้ในส่วนของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่เพิ่งประกาศเอกราชและเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของแกตต์ต่างได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความไม่พร้อมทั้งในด้านเงินทุน เทคโนโลยี ความรู้ ปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศ ทำให้ไม่สามารถแข่งขันในด้านการค้าระหว่างประเทศกับประเทศที่พัฒนาไปได้ ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาให้ประเทศพัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือและผ่อนปรนโดยอาศัยเวทีของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) ซึ่งกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาประสบความสำเร็จในการผลักดันข้อเสนอ “ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่” (*New International Economic Order: NIEO*) ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาทั้งในด้านการผ่อนปรนกฎข้อบังคับ การถ่ายโอนเทคโนโลยี และที่สำคัญคือ ระบบการให้สิทธิพิเศษทางภาษีและศุลกากร (generalize system of preference: GSP)¹⁶

อย่างไรก็ตามประเทศพัฒนาแล้วก็ใช้กลยุทธ์ในการตอบโต้ข้อเรียกร้องทางการค้าของประเทศกำลังพัฒนาเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการนำอุปสรรคทางการค้าที่มีไข่ภาษีเข้ามาใช้เป็นกฎข้อบังคับมากขึ้น คือ การกำหนดโควตาดำเนินการนำเข้า เช่น การกำหนดโควตาดำเนินการนำเข้าสิ่งทอ (multi-fiber arrangement: MFA) หรือแม้แต่การให้ GSP ก็เป็นเพียงความสมัครใจของประเทศพัฒนาแล้วที่จะให้เท่านั้น นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจภายในได้กำหนดกฎหมายที่ใช้เป็นมาตรการกีดกันทางการค้าและฉบับที่มีความสำคัญมาก คือ Omnibus Trade and Competitive Act 1988 ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำไปสู่การใช้มาตรา 301* ที่ระบุไว้ว่าหากประเทศใดดำเนินการค้าที่ไม่เป็นธรรมกับสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาจะดำเนินการตอบโต้ทันที เช่นการ

¹⁶ Ngaire Wood, “International Political Economy in an Age of Globalization,” in *The Globalization of World Politics*, eds. John Baylis and Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 2001), pp.280-281.

* เป็นกฎหมายการค้าของสหรัฐอเมริกามี 3 ระดับได้แก่ มาตรา 301 ปกติ (Regular 301) มาตรการนี้ใช้เมื่อมีการละเมิดข้อตกลงระหว่างประเทศ การไม่เปิดตลาด การไม่คุ้มครองหรือกีดกันเสรีแรงงาน และการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมแก่สหรัฐอเมริกา , มาตรา 301 ซุปเปอร์ (Super 301) มาตรการนี้จะใช้กับประเทศที่มีมาตรการกีดกันสินค้าที่เป็นอุปสรรคและมีผลรุนแรงต่อการส่งออกของสหรัฐอเมริกา สุดท้าย มาตรา 301 พิเศษ (Special 301) จะนำมาใช้กับประเทศที่ไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ตัด GSP แก่ประเทศกำลังพัฒนา การพยายามลดบทบาทของประเทศกำลังพัฒนาด้วยการไม่ให้ความสำคัญแก่ UNCTAD ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่มีอำนาจในเวทีการค้าเท่าใดนัก¹⁷

ส่วนการประชุมครั้งสุดท้ายในรอบอุรุกวัยซึ่งเป็นรอบประวัติศาสตร์ที่ใช้ระยะเวลาในการเจรจามากที่สุดถึงแปดปี¹⁸ การที่การเจรจาในรอบนี้มีความสำคัญในการนำสินค้าเกษตรมาเป็นหัวข้อของการเจรจา เพื่อทำความเข้าใจหลังจากที่เรื่องนี้เกิดความขัดแย้งในหมู่ประเทศสมาชิกมาตลอดเพราะสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่มีความอ่อนไหวและเป็นความขัดแย้งทางการเมืองในระดับระหว่างประเทศ แต่ด้วยการเจรจาตกลงกันได้ระหว่างสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรปที่ยอมประนีประนอมและสร้างข้อตกลงเรื่องสินค้าเกษตร (agreement on agriculture: AOA) ได้ทำให้บรรยากาศการค้าระหว่างประเทศดีขึ้น¹⁹ นอกจากเรื่องสินค้าเกษตรแล้ว ใน 15 เรื่องนี้ยังมีเรื่องใหม่ๆที่เป็นข้อตกลงเพิ่มขึ้นจากรอบอื่นๆ คือ มาตรการการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการค้า (trade-related investment measures: TRIMs) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (trade-related intellectual property rights: TRIPs) และการค้าบริการ (service) แสดงให้เห็นว่าเป็นการอาศัยระบบตลาดให้เป็นองค์ประกอบหลักและเป็นการวางรูปแบบของสังคมการค้าให้มีความทันสมัย ซึ่งก็คือมีการแข่งขัน เป็นตลาดเสรี มีการรวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เข้ามาอยู่ในโลกที่มีระบบเดียวกัน²⁰

การเจรจารอบอุรุกวัยนี้ได้เปลี่ยนชื่อแกตต์ 1947 มาเป็น แกตต์ 1994 ซึ่งมีสถานะเป็นความตกลงหนึ่งภายใต้การกำกับขององค์การการค้าโลกและในที่สุดผลการเจรจารอบอุรุกวัยก็ได้พัฒนาความตกลงแกตต์ 1994 นี้ให้เป็นองค์การการค้าโลก(World Trade Organization: WTO)²¹

¹⁷ Jagdish Bhagwati and Patrick T. Hoge, *Aggressive Unilateralism* (New York: Harvester Wheatsheaf,1990), p.10.

¹⁸ พีเทอร์ ไมตรี อังภากรณ์, *สามมิติของการเจรจารอบอุรุกวัย* (กรุงเทพฯ: ไร่สาย,2538), หน้า 11.

¹⁹ รุ่งนภา ศรีวรรณวิทย์, “การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเจรจาต่อรองเรื่องการค้าเกษตรในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 5-6.

²⁰ Robert Gilpin, *The Political Economy of International Relations* (New Jersey : Princeton University Press,1987),p.65.

²¹ ศิรินารถ ใจมั่น, *50 ปี ระบบการค้าพหุภาคี : จาก GATT สู่ WTO* (กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2541), หน้า 19-20.

และตั้งแต่มีการก่อตั้งองค์การการค้าโลกอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1995 ก็ได้มีการจัดประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกไปแล้ว 4 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่1 วันที่ 9-13 ธันวาคม ค.ศ.1996 ที่ประเทศสิงคโปร์

ครั้งที่2 วันที่ 18-20 พฤษภาคม ค.ศ.1998 ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ครั้งที่3 วันที่ 30 พฤศจิกายน – 3 ธันวาคม ค.ศ.1999 ที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา

ครั้งที่4 วันที่ 9-14 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 ที่เมืองโดฮา ประเทศกาตาร์

การประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกในครั้งแรกนั้นยังคงยึดหลักการค้าเสรีและการเปิดตลาดให้มากขึ้นแต่ประเทศพัฒนาแล้วซึ่งมีสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นต้องการผลักดันให้มีการเจรจาประเด็นใหม่ๆในที่ประชุมร่วมด้วย ได้แก่ นโยบายการแข่งขัน ความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ การลงทุนและการอำนวยความสะดวกทางการค้า* รวมไปถึงเรื่องของมาตรฐานแรงงาน ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องการให้ประเทศพัฒนาแล้วยกเลิกมาตรการอุดหนุนสินค้าทั้งภายในและส่งออกอันจะทำให้เกิดการบิดเบือนราคาสินค้าพร้อมทั้งปฏิบัติตามพันธกรณีรอบอุรุกวัยแก่ประเทศกำลังพัฒนาอย่างเคร่งครัดด้วย ผลการประชุมในครั้งแรกนี้ยังคงเป็นการวางกรอบในการประชุมครั้งต่อไปอยู่ แต่อย่างน้อยประเทศกำลังพัฒนาก็สามารถยับยั้งการนำเรื่องแรงงานที่สหรัฐอเมริกาต้องการนำเข้าที่ประชุมการค้าไว้ได้ ส่วนการประชุมในครั้งที่ 2 ที่เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งเป็นการประชุมฉลองระบบการค้าพหุภาคีที่มีอายุครบรอบ 50 ปีด้วย เนื้อหาของการประชุมยังคงเป็นการเตรียมหัวข้อในเรื่องต่างๆที่จะใช้เป็นสาระในการประชุมครั้งต่อไปโดยจัดทำเป็นแผนงาน (work program) อย่างไรก็ตามนายศุภชัย พานิชภักดิ์รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจของไทยในเวลานั้นได้เข้าร่วมการประชุมและชี้ประเด็นสำคัญไว้ว่าถึงแม้ว่าระบบการค้าพหุภาคีจะช่วยแก้ไขปัญหาทางการค้าอันได้แก่ อุปสรรคทางการค้าทั้งที่เป็นภาษีและมิใช่ภาษี พร้อมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ดำเนินไปตามทางของเสรีนิยม ส่งผลให้ทุกประเทศต้องกระตุ้นการผลิตและพัฒนาเศรษฐกิจภายในของตนเองให้เจริญไปพร้อมกับสังคมภายนอกประเทศ อีกทั้งผลจากความสำเร็จในการเจรจาอุรุกวัยทำให้ประเทศกำลังพัฒนาที่เคยเป็นเพียงพลเมืองชั้นสองของเวทีการค้าโลกก็ได้เข้าร่วมและมีบทบาทมากขึ้นในเวทีด้วย แต่ก็ยังคงมีปัญหาที่สำคัญอีกหลายประการ อาทิ ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นปัญหาหลัก

* นโยบายการแข่งขัน ความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ การลงทุนและการอำนวยความสะดวกทางการค้า รวมเรียกประเด็นใหม่ๆเหล่านี้ว่า ประเด็นสิงคโปร์ (Singapore Issues: Sis)

และข้อจำกัดของประเทศกำลังพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ระบบการผลิตที่ล้าหลังขาดเทคโนโลยี ระบบการศึกษาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลากร ปัญหาการเมืองภายใน การขาดความรู้ ความเข้าใจในระบบการค้าพหุภาคี เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถ ได้รับประโยชน์เท่าที่ควรในระบบการค้าพหุภาคี ดังนั้นการประชุมในครั้งนี้นี้จึงเป็นการเตรียมหัวข้อ และหลักเกณฑ์ต่างๆที่จะต้องเอื้อในการให้ประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้การประชุมใน ครั้งหน้าสามารถเปิดรอบการค้าอย่างเป็นทางการได้²²

นอกจากนี้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนายังได้ตระหนักถึงความสำคัญที่ต้องการมีส่วนร่วมในเวทีการค้าโลกให้มากขึ้นเหมือนเมื่อครั้งสมัยการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยที่ประเทศกำลังพัฒนามี โอกาสเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดแนวทางการเจรจาได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจา สินค้าเกษตรที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาสามารถเรียกร้องผลประโยชน์จากการเจรจาได้มากขึ้นถึง แม้ว่าจะเป็นบทบาทในฐานะของกลุ่มแคร์นส์ (Cairns Group)* มากกว่าก็ตามแต่ก็ยังเป็นการดี กว่ากว่าการได้แต่รอรับประโยชน์จากการได้รับสิทธิพิเศษทางศุลกากร (GSP) และ การได้รับการ ปฏิบัติพิเศษและแตกต่าง (special and differential treatment: S&D) เพียงหนทางเดียว²³

สิ่งที่สำคัญกว่า คือ ประเทศกำลังพัฒนาย่อมรู้ดีอยู่แล้วว่าประเทศพัฒนาแล้วพยายาม เสนอประเด็นใหม่ๆเข้ามาในการเจรจาทั้งเรื่องแรงงาน สิ่งแวดล้อมเพราะโลกก้าวหน้ามากขึ้น การ ขยายขอบเขตการเจรจาจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่อาจที่จะต่อต้านได้ ตลอดเช่นกัน ดังนั้น ประเทศกำลังพัฒนาจึงเรียกร้องให้ที่ประชุมและสมาชิกองค์การการค้าโลก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วให้หันมาให้ความสำคัญถึง มิติการพัฒนา ซึ่งหมายความว่า ระบบการค้าพหุภาคีจะต้องสนับสนุนแนวทางที่มั่นคงต่อการเติบโตของเศรษฐกิจและการพัฒนา ของประเทศกำลังพัฒนาควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ประเทศกำลังพัฒนาได้เรียกร้องให้ที่ประชุมเห็นว่า ประเทศกำลังพัฒนามีความกระตือรือร้นและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีแต่ขอให้น้ำหนักถึง

²² Supachai Panitchpakdi, Globalization and Trade in the New Millennium (Bangkok: Ministry of Commerce, 2001), pp. 9-10.

* กลุ่มแคร์นส์ (Cairns Group) หมายถึง ประเทศกลุ่มผู้ส่งออกสินค้าเกษตรสำคัญ ประกอบไปด้วย ไทย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิจิ แคนาดา อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บราซิล อาร์เจนตินา ชิลี โคลัมเบีย อุรุกวัย ปารากวัยและแอฟริกาใต้

²³ Diana Tussie, "Holding the Balance: The Cairns Group in the Uruguay Round," in The Developing Countries in World Trade Policies and Bargaining Strategies eds. Diana Tussie and David Glover (USA: Lynne Rienner, 1993), p.181.

ระดับการพัฒนาของประเทศด้วยเนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีได้ทั้งหมด เพราะการขาดแคลนบุคลากร การขาดเทคนิคและการเงินเป็นต้น²⁴

อย่างไรก็ตามในปลายปี ค.ศ.1999 การประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกครั้งที่ 3 ที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิงเนื่องจากความขัดแย้งจากประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น และความขัดแย้งระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา²⁵ ไม่เพียงแต่ความขัดแย้งภายในองค์การเท่านั้นแต่ยังเกิดการประท้วงอย่างรุนแรงภายนอกที่ประชุมจากการกระทำของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (non - governmental organizations: NGOs) ที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการเปิดตลาดการค้าเสรีรวมไปถึงกลุ่มพลังประชาสังคม (civil societies) ด้วย แต่สาเหตุความขัดแย้งหลักที่เกิดขึ้นคือการที่สหรัฐอเมริกาซึ่งนำโดยประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) ประกาศว่าต้องการนำเอาเรื่องแรงงาน สิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขของการค้าทำให้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาไม่พอใจมาก และประกาศอย่างแข็งกร้าวเช่นกันที่จะไม่ปฏิบัติตามจนในที่สุดการประชุมก็ต้องล้มเลิกไป²⁶

ความล้มเหลวของการประชุมที่ซีแอตเติลนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการต่อรองของประเทศกำลังพัฒนาได้เป็นอย่างดีเนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วจะใช้การดำเนินนโยบายฝ่ายเดียวไม่ได้อย่างเด็ดขาดแล้วเพราะระบบการตัดสินใจขององค์การการค้าโลกที่ให้แต่ละประเทศมีหนึ่งเสียง (one country one vote) จึงเป็นการให้โอกาสแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการมีอำนาจออกเสียงเท่ากับประเทศพัฒนาแล้ว ฉะนั้นถ้าหากว่าประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ขององค์การการค้าโลกไม่เห็นด้วยก็ไม่อาจที่จะดำเนินการประชุมและสร้างข้อตกลงให้สำเร็จลุล่วงไปได้เช่นกัน²⁷

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านจากประชาชนและประเทศกำลังพัฒนาที่เสียเปรียบกว่าในกระแสเศรษฐกิจการค้าที่กำลังดำเนินไปตามกลไกการค้าเสรีนิยมแต่ผลสำรวจจาก

²⁴ Future Multilateral Trade Agenda in the WTO (n.p.), (n.d). (Mimeographed)

²⁵ Jeffrey J. Schott, ed. The WTO after Seattle (Washington D.C.: The institute for International Economics, 2000), pp.1-5.

²⁶ *Ibid.* , pp. 5-8.

²⁷ Alan Russel, "Trade, Money and Markets," in Issue in World Politics, eds. Brian White, Richard Little and Michael Smith (New York: Palgrave, 2001), p.52.

ประชาชนในประเทศต่างๆยังคงต้องการให้เศรษฐกิจโลกดำเนินไปอย่างการค้าเสรี²⁸ เพราะการติดต่อค้าขายทางเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆสามารถพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้นได้อีกทั้งโลกในปัจจุบันนั้นแคบลง ทุกประเทศในโลกต่างก็ต้องได้รับผลกระทบต่อเนื่องถึงกันอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีอันทันสมัยของการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมที่เชื่อมโยงให้โลกทั้งใบมีเครือข่ายโยงใยถึงกันหมดและย่อมไม่พ้นในเรื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การค้าระหว่างประเทศที่กลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ประเทศต่างๆในโลกล้วนปฏิบัติต่อกัน เพราะแม้แต่ประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างจีนและรัสเซียที่ ณ ปัจจุบันก็ได้ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจภายในให้เป็นเสรีนิยมเพื่อให้สามารถก้าวทันกับโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย*

ดังนั้นในช่วงเวลาภายหลังความล้มเหลวของการประชุมที่ซีแอตเติล ถึงแม้ว่าจะมีบางประเทศกลับไปให้ความสำคัญกับกรอบการค้าแบบภูมิภาคนิยมหรือทวิภาคีกันมากขึ้นแต่ก็ยังคงมีความพยายามในหมู่ประเทศสมาชิกที่ต้องการจะรื้อฟื้นความสำคัญขององค์การการค้าโลกขึ้นมาใหม่ดังจะเห็นได้จากการประชุมย่อยๆเกิดขึ้นมากในกลุ่มประเทศสมาชิกซึ่งมีทั้งการประชุมคณะมนตรีสมัยพิเศษในรอบปี 2000 ซึ่งเป็นการประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และถึงแม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาเองก็ต้องการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและอยากให้มีการค้าเช่นกัน²⁹ แต่ทุกครั้งที่ประชุมกันผลของการประชุมก็ยังคงขัดแย้งกันอยู่ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะปัญหาการปฏิบัติตามพันธกรณี

อย่างไรก็ตามการที่นายโรเบิร์ต โซลลิก (Robert Zoellick) หัวหน้าคณะผู้แทนการค้าพิเศษสหรัฐอเมริกา (US Trade Representative) สนับสนุนให้มีการเปิดการเจรจาการค้าโลกรอบใหม่อีกครั้งเพราะว่าไม่ต้องการให้ระบบการค้าโลกต้องตกอยู่ในภาวะของการกีดกันทางการค้าอันเป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีเช่นเดียวกันกับนายปาสกาล ลามี่ (Pascal Lamy) ประธานกรรมาธิการการค้าของสหภาพยุโรป (EU Trade Commissioner) ก็มีความเห็นพ้องกับนายโรเบิร์ตที่ต้องผลัก

²⁸ Jagdish Bhagwati, "After Seattle: Free Trade and the WTO," *International Affairs* 77,1 (January 2001): 15.

* จีนได้ปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีลักษณะเป็นเสรีนิยมมากขึ้นด้วยการกำหนดนโยบายสี่ทันสมัย (เกษตร อุตสาหกรรม การทหาร และ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) และนโยบายการเปิดประเทศของเติ้ง เสี่ยว ผิง เมื่อปีค.ศ. 1979 และจีนจะได้เข้าเป็นสมาชิกใหม่ขององค์การการค้าโลกในปลายปีค.ศ. 2001 ส่วนรัสเซียนั้นในอดีตคือสหภาพโซเวียตที่ได้ล่มสลายไปแล้วและกำลังดำเนินการเข้าเป็นสมาชิกใหม่อยู่

²⁹ Jubulani Sikhakhane, "Developing Countries Do Want a Trade Round in The Right Circumstances," *Economic Perspective* 5,1 (February 2000): 31.

ต้นให้เปิดการค้ารอบใหม่ให้ได้³⁰ และแม้ว่ากระแสของการกอบการค้าพหุภาคีอย่างองค์การการค้าโลกจะไม่สามารถเดินหน้าได้เนื่องจากความล้มเหลวที่ซีแอตเติล แต่การค้าพหุภาคีก็ยังคงดำเนินต่อไปและที่สำคัญคือ การค้ารอบใหม่นี้ประเทศพัฒนาแล้วต้องการขยายตลาดการค้าออกไปอีกไม่ว่าจะเป็นเกษตรหรือการค้าบริการแต่ก็ต้องคำนึงถึงการยอมรับจากประเทศกำลังพัฒนาด้วย³¹ ทำให้การค้ารอบใหม่นี้จำเป็นต้องสร้างการพัฒนาให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาโดยอาศัยการค้าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพราะฉะนั้นประเทศพัฒนาแล้วจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาบ้างเพื่อที่จะได้ดำเนินการขยายการค้าและเศรษฐกิจของประเทศตนให้ครอบคลุมและกว้างขวางได้ทั่วโลกเช่นกัน³² ถึงแม้ว่าประเทศพัฒนาแล้วไม่เต็มใจที่จะทำตามความต้องการของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในเรื่องของการโอนอ่อนผ่อนตามในการเจรจาปัญหาต่างๆที่ประเทศกำลังพัฒนากำลังประสบอยู่เท่าใดนักแต่ก็ต้องยอมเพราะต้องการแลกกับเสียงสนับสนุนในการเปิดเจรจาการค้าโลกรอบใหม่³³

ทั้งนี้ประเด็นปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ประสบอยู่นั้นสืบเนื่องมาจากกฎเกณฑ์การค้าใหม่ๆที่เป็นผลพวงมาจากการเจรจาอบอุรุกวัยโดยเฉพาะปัญหาสิทธิบัตรยา ปัญหาการขาดแคลน ส่งผลให้ประชาชนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาการปกป้องสินค้าเกษตรของประเทศพัฒนาแล้วทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถส่งสินค้าเข้าไปตีตลาดได้รวมถึงการไม่ได้รับความสำคัญให้เข้าไปมีส่วนร่วมในองค์การการค้าโลกเท่าที่ควรของกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (least-developed countries: LDCs) เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาเดิมแต่ทวีความสำคัญมากขึ้น ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วได้และเรียกร้องให้ประเทศพัฒนาแล้วเล็งเห็นถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศที่ประเทศกำลังพัฒนาสมควรได้รับก่อนจึงจะยินยอมที่จะเจรจาในการเปิดรอบใหม่³⁴

³⁰ Gary Yerkey, "The World Trade Organization Round 2: Seattle to Doha" *Europe* 410 (October 2001): 6-10.

³¹ Ibid.

³² Thomas W. Hertel, Bernard M. Hoekman and Will Martin, "Developing Countries and a New Round of WTO Negotiations," *The World Bank Research Observer* 17 (2002): 115.

³³ Ibid. , pp.133-134.

³⁴ Bernard M. Hoekman and Michel M. Kostecki, *The Political Economy of World Trading System: The WTO and Beyond*, p.293.

ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นนั้นต้องการเปิดรอบใหม่เพื่อผลักดันการขยายขอบเขตประเด็นทางการค้าให้กว้างขวางครอบคลุม (broad based agenda) ไปถึงเรื่องใหม่ๆ เช่น การลงทุน สิ่งแวดล้อม แรงงาน แต่ประเทศกำลังพัฒนาไม่พร้อมในประเด็นเหล่านี้และต่อต้านในการเจรจาเรื่องใหม่ด้วยทำให้ประเทศพัฒนาแล้วต้องยินยอมประนีประนอมในหัวข้อเจรจาบางเรื่องให้เป็นไปตามความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา และหัวข้อที่เป็นหลักสำคัญในการเปิดการเจรจารอบใหม่นี้ คือ การพัฒนา ซึ่งเป็นเรื่องที่ประเทศกำลังพัฒนาเคยเรียกร้องมาแล้วครั้งหนึ่งแต่ไม่ได้รับความสำคัญในการประชุมครั้งก่อน ดังนั้นประเด็นการพัฒนาในการประชุมครั้งนี้จะเน้นถึงการสร้างโอกาสและพัฒนาขีดความสามารถทางการค้าแก่ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น³⁵ และด้วยการปรับปรุงสาระของการประชุมทำให้การประชุมการเปิดการค้ารอบใหม่นี้ มีชื่อเรียกว่า *Doha Development Agenda (DDA)* เพราะในการเจรจานั้น ได้ยึดผลประโยชน์ต่อประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลักและในภายหลังรอบการค้ารอบใหม่นี้ก็ได้รับการขนานนามว่าเป็น *รอบแห่งการพัฒนา (Development Round)* ด้วย³⁶

แต่ในความเป็นจริงแล้วความสำเร็จในการเปิดรอบเป็นเพราะการผลักดันของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น เนื่องจากประเทศเหล่านี้ตั้งใจที่จะเปิดรอบการค้ารอบใหม่ให้สำเร็จมาตั้งแต่ ค.ศ.1999 ที่ซีแอตเติล แต่เพราะความขัดแย้งกันในหลายๆด้านและการไม่ยอมประนีประนอมกันทำให้การประชุมครั้งนั้นล้มเหลว ดังนั้นการประชุมการเปิดรอบครั้งใหม่นี้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วดังกล่าวจึงพยายามเจรจาต่อรองกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาให้เห็นด้วยการเปิดรอบด้วยการผ่อนปรนมากขึ้น คือ สหรัฐอเมริกาทดเวนการนำหัวข้อแรงงานเข้ามาเจรจาและให้คำมั่นในการช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน ส่วนสหภาพยุโรปและญี่ปุ่นก็ผ่อนปรนในข้อตกลงสินค้าเกษตรให้ประเทศกำลังพัฒนาเข้ามาแข่งขันในตลาดภายในมากขึ้นด้วย³⁷

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงบทบาทการเจรจาต่อรองของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นในการชักจูงประเทศกำลังพัฒนาจนประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่เห็นดีด้วยกับการเปิดรอบใหม่ที่โดฮา

³⁵ J. Michael Finger, "The Doha Agenda and Development: A View From Uruguay Round," ERD Working Paper No.21 (n.p. ,2002), pp. 23-24.

³⁶ วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์, การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda : DDA) กับความท้าทายของประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, ม.ป.ป.), หน้า 6. (อัดสำเนา)

³⁷ อธิญา คัมภีรานนท์, "ความสำเร็จของ WTO : ยุค 2001," วารสารวิชาการปริทัศน์ 10 (มกราคม 2545) : 6.

ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าประเทศพัฒนาแล้วยังมีอิทธิพลเหนือกว่าประเทศกำลังพัฒนาในระบอบการค้าขององค์การการค้าโลก

1.2 สมมติฐาน

ประเทศพัฒนาแล้วยอมลดหย่อนเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับประเทศกำลังพัฒนาตลอดจนกดดันและใช้มาตรการจูงใจประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมดให้เห็นด้วยกับการเปิดรอบโดฮาในที่สุด

1.3 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยนี้จะใช้กรอบความคิดเรื่องระบอบระหว่างประเทศ (international regime) เป็นกรอบในการวิเคราะห์โดยผู้วิจัยมองว่าในการเจรจาการค้าในเวทีระหว่างประเทศจำเป็นต้องอาศัยการเจรจาและการต่อรองเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ประเทศหนึ่งๆต้องการซึ่งองค์การการค้าโลกนั้นเป็นเสมือนเวทีการเจรจาต่อรองผลประโยชน์

Robert O. Keohane ได้ให้ความหมายของ *international regime* ว่าเป็นรูปแบบของหลักการ บรรทัดฐาน กฎระเบียบและกระบวนการตัดสินใจที่ปรากฏอย่างชัดเจนหรือเป็นปริยายซึ่งตัวแสดงคาดหวังร่วมกัน³⁸

Stephen D. Krasner ได้ให้ความหมายของ *international regime* ว่าเป็นกลุ่มของหลักเกณฑ์ บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์และกระบวนการตัดสินใจที่ชัดเจนซึ่งตัวแสดงคาดหวังว่าจะได้รับการยอมรับและปฏิบัติร่วมกันในประเด็นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ³⁹

Graham Evans และ Jeffrey Newnham ได้ให้ความหมายของ *international regime* ว่าเป็นโครงร่างของกฎระเบียบ ความคาดหวัง และข้อกำหนดระหว่างตัวแสดงต่างๆในการเมืองโลก

³⁸ Robert O. Keohane, "The Demand for International Regimes," in *International Regime*, ed. Stephen Krasner (Ithaca: Cornell University Press, 1983), p.141.

³⁹ Stephen D. Krasner, "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables," in *International Regime*, ed. Stephen Krasner (Ithaca: Cornell University Press, 1983), p.2.

โครงร่างดังกล่าวนั้นจะขึ้นอยู่กับการตระหนักในความจำเป็นร่วมกันที่จะสร้างความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือซึ่งเป็นไปตามหลักการต่างตอบแทน ทั้งนี้กฎเกณฑ์ต่างๆจะดำเนินไปตามประเด็นปัญหาที่มีการให้นิยามอย่างชัดเจนโดยจะมีการควบคุมแบบของพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์การ⁴⁰

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า *international regime* หมายถึง กรอบของกฎเกณฑ์ (framework of rules) ความคาดหวัง (expectation) สิทธิประโยชน์ (prescriptions) ระหว่างตัวแสดงต่างๆ (actors) ในการเมืองโลกและกรอบโครงสร้างนี้ก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นร่วมกันที่จะสร้างความร่วมมือกันอันมีพื้นฐานอยู่บนหลักการต่างตอบแทน (reciprocity)

ส่วนการเจรจา (negotiating) และการต่อรอง (bargaining) เป็นการอ้างถึงลำดับขั้นในการแสดงออกของกลุ่ม (parties) ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปที่ต้องการบอกถึงความต้องการและข้อเสนอซึ่งกันและกันเพื่อการบรรลุเป็นข้อตกลง (agreement) และอย่างน้อยที่สุดจะต้องมี 1 ตัวแสดงที่ต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมไป⁴¹

ผู้วิจัยต้องการศึกษาสาเหตุของการเปิดรอบการค้ารอบใหม่ที่เป็นรอบแห่งการพัฒนานี้ว่า องค์การการค้าโลกนั้นเป็นเสมือนระบอบระหว่างประเทศ (international regime) อันเป็นแบบแผนหรือบรรทัดฐานที่ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องยอมรับร่วมกันในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก ทั้งนี้ Robert O. Keohane มองว่าระบอบระหว่างประเทศนั้นมีความสำคัญอยู่ที่กลไกการเจรจา (negotiation) และการต่อรอง (bargaining) เพื่อให้บรรลุถึงข้อตกลง (agreement) เพราะรัฐแต่ละรัฐไม่สามารถบรรลุผลประโยชน์แห่งชาติเพียงลำพังได้เพราะต่างก็มีข้อจำกัดของตนเอง ได้แก่⁴²

1. การขาดโครงร่างของกฎหมายภายในที่ชัดเจนในการสร้างพันธกรรมสำหรับการกระทำต่างๆ

⁴⁰ Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Dictionary of World Politics* (London: Harvester Wheatsheaf, 1992), pp.280-281.

⁴¹ John S. Odell, *Negotiating the World Economy* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2000), p.4.

⁴² Robert O. Keohane, "The Demand for International Regimes," in *International Regime*, ed. Stephen Krasner, pp.154-157.

2. ต้นทุนทางด้านข้อมูล
3. ต้นทุนในการติดต่อสื่อสาร

ฉะนั้นเมื่อแต่ละรัฐต่างก็มีต้นทุนและข้อจำกัดดังกล่าวจึงต้องอาศัย international regime เป็นที่ๆสำหรับการแบ่งสรรปันส่วนทางด้านต้นทุนเพื่อที่จะได้ลดต้นทุนของแต่ละรัฐไปในขณะเดียวกันรัฐสมาชิกต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ความคาดหวัง การใช้อำนาจและทักษะการเจรจาทางการทูตรวมถึงการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมา⁴³

ทั้งนี้สภาพการค้ำระหว่างประเทศที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่ในระบบระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงต้องทำความเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศหลังสงครามโลกด้วย ซึ่งเรื่องนี้ John Ruggie ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงลักษณะสำคัญของสภาพแวดล้อมดังกล่าวดังต่อไปนี้⁴⁴

1. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศอยู่ภายใต้ระบบเสรีนิยม (liberalism) รัฐต่างๆจะต้องอาศัยทั้งอำนาจ (power) และความมุ่งหมายทางสังคมที่ชอบธรรม (legitimate social purpose) เพื่อให้การปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐเป็นไปตามอำนาจหน้าที่ซึ่งมีขอบเขตจำกัดอยู่ (authority) ดังนั้น international regime ที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ก็จะต้องดำเนินการตามขอบเขตของอำนาจที่มีอยู่อย่างเหมาะสมด้วย
2. พัฒนาการทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการข้ามชาติกันมากขึ้นทำให้เกิดการลื่นไหลของการทำธุรกรรมระหว่างประเทศ (transaction flow) มากขึ้นด้วยดังนั้น international regime ก็จะต้องเอื้ออำนวยต่อการทำธุรกรรมระหว่างประเทศให้เป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นส่วนประกอบของกันและกัน (complementarity) ทั้งระบบเสรีนิยมภายนอกประเทศและความมั่นคงภายใน international regime
3. สภาพแวดล้อมภายนอก international regime ย่อมส่งผลกระทบต่อถึงการเปลี่ยนแปลงภายใน ดังนั้น international regime ต้องสามารถปรับตัวให้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

⁴³ Ibid. , p.163.

⁴⁴ John Gerard Ruggie, "International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order," *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 382-384.

กล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าลักษณะสำคัญของสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่อยู่ภายใต้ระบบเสรีนิยมซึ่งเป็นกลไกให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจการค้าเป็นไปอย่างเสรีแต่เป็นเสรีแบบประนีประนอม (compromise) กันระหว่าง *องค์ประกอบภายในประเทศ* เช่นการแทรกแซงของรัฐ และ *การดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ* สภาพการณ์เช่นนี้ John Ruggie เรียกว่า *embedded liberalism** ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศตามแบบของ John Ruggie นั้นยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าระบบเสรีนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นจะเป็นการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงที่หลากหลายมากขึ้นเป็นความสัมพันธ์แบบพหุภาคีนิยม (multilateralism) ส่งผลการเจรจาซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดนโยบายที่สามารถกำหนดทิศทางและการกระทำที่สามารถผันแปรไปตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ด้วย⁴⁵

ดังนั้นการที่ประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นต้องการผลักดันให้เปิดการค้ารอบใหม่นี้ให้ได้จึงจำเป็นที่จะต้องประนีประนอมข้อตกลงทางการค้าให้เอื้อต่อประเทศกำลังพัฒนาในขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาก็ต้องยอมเข้าร่วมเจรจาในการประชุมการเปิดรอบผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศตนเองในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการค้า นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การเจรจาต่อรอง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การใช้อิทธิพลต่างๆเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการนั้นล้วนเป็นเรื่องของ **“การเมือง”** ที่แฝงอยู่ในการค้าระหว่างประเทศด้วย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

เริ่มต้นศึกษาตั้งแต่การประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกครั้งที่ 3 ที่เมืองซีแอตเติล ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนารวมถึงตัวแสดงสำคัญที่มีรัฐ (non-state actors) ที่อยู่นอกองค์การการค้าโลกด้วยจวบจนกระทั่งความสำเร็จที่ได้มีการเปิดการค้ารอบใหม่ซึ่งเป็นรอบแห่งการพัฒนาในวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 2001 เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงบทบาทในการเจรจาต่อรองของทั้งประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา

* สรุปว่า *embedded liberalism* คือ ระบบการค้าเสรีนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีแนวทางในการมุ่งสู่การค้าเสรีแต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับความมุ่งหมายทางสังคมที่อาจต้องอาศัยรัฐบาลเข้าไปแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจด้วย

⁴⁵ John Gerard Ruggie, “Multilateralism: The Anatomy of an Institution,” *International Organization* 46, 3 (Summer 1992): 597.

โดยประเทศพัฒนาแล้วนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะแต่ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น เพราะเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทและมีแรงผลักดันมากที่สุดในกรอบองค์การการค้าโลก

1.5 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการเปิดประชุมการค้ารอบใหม่ได้สำเร็จ
2. เพื่อศึกษาบทบาททางการค้าระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมที่มีผลต่อการเปิดรอบการค้ารอบใหม่หรือรอบแห่งการพัฒนา
4. เพื่อสร้างความเข้าใจตักการการค้าในกรอบการค้าพหุภาคี
5. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในองค์การการค้าโลก

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (documentary research) และข้อมูลในประเภทต่างๆดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) ได้แก่ ปฏิญญารัฐมนตรี รายงานการประชุม
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) ได้แก่ ข้อมูลจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ วารสารวิชาการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และวารสารการเมืองระหว่างประเทศ ข่าวจากหนังสือพิมพ์ เว็บไซต์จากอินเทอร์เน็ต รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการเจรจาการค้าระหว่างประเทศในกรอบการค้าพหุภาคี ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งสามส่วนนี้มาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analytical method)

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของการเปิดรอบการค้ารอบใหม่ขององค์การการค้าโลกได้สำเร็จ
2. ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของการเรียกรอบการค้ารอบใหม่ว่าเป็นรอบแห่งการพัฒนา
3. ทำให้เข้าใจถึงสภาพของการเมืองในการค้าระหว่างประเทศ

4. ทำให้เข้าใจถึงปัญหาของการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
5. ทำให้เข้าใจถึงประเด็นของความขัดแย้งระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาและบรรยากาศที่ทำให้การเจรจาที่แคนคูนล้มเหลวในเวลาต่อมา

1.8 วิธีการนำเสนอ

ในการนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำ ซึ่งอธิบายถึงสภาพปัญหา ความสำคัญของเรื่องที่ต้องการศึกษา สมมติฐาน กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา และการเสนอเนื้อหา

บทที่ 2 เป็นการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งจะทำให้เห็นถึงพลวัตในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาในระบบการค้าพหุภาคี

บทที่ 3 เป็นการกล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการประชุมที่ซีแอตเติลระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้วในรายละเอียดของประเด็นการค้าต่างๆ และความล้มเหลวในการสร้างฉันทามติ รวมถึงบทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐ (non-state actors) ได้แก่ สหภาพแรงงาน กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในการประชุมที่ซีแอตเติล

บทที่ 4 เป็นการกล่าวถึงบทบาทของประเทศพัฒนาแล้วในการปูทางสู่การประชุมรัฐมนตรีที่โดฮาให้ราบรื่นโดยอธิบายถึงบทบาทของประเทศพัฒนาแล้วในการผลักดันการเปิดรอบด้วยการสร้างความมั่นใจและให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาผ่านเวทีการค้าอื่นๆ รวมถึงปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรอบและการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกขนาดเล็ก (WTO mini-ministerial) ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดก่อนการประชุมจริงที่โดฮา

บทที่ 5 เป็นการกล่าวถึงความสำเร็จในการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮาซึ่งเป็นรอบใหม่ขององค์การการค้าโลกโดยได้อธิบายว่าระหว่างการประชุมที่โดฮา ประเทศพัฒนาแล้วมีวิธีการเจรจาทั้งในการกดดันและการเสนอผลประโยชน์ทางการค้าจนทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องเห็นด้วยกับข้อสรุปการประชุมซึ่งก็คือการเปิดรอบในที่สุด

บทที่ 6 เป็นการสรุปและวิเคราะห์

บทที่ 2

การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การเมืองโลกและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในรอบ 60 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่การสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้การล่มสลายของระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ.1989 สงครามเย็นสิ้นสุดลงนานาประเทศต่างก็คำนึงถึงการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าและเศรษฐกิจระหว่างประเทศทำให้แนวคิดเสรีนิยมแผ่ขยายไปทั่วโลกก็ยิ่งเอื้อให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจยิ่งทวีบทบาทมากขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือเศรษฐกิจโลกมิได้ดำเนินไปด้วยกลไกของตนเองเพียงอย่างเดียว หากแต่มีเรื่องของการเมืองเข้ามาแทรกแซงอยู่ด้วยเพราะการเมืองก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจเช่นกัน เห็นได้จากการจัดระเบียบเศรษฐกิจและการค้าโลกที่มีแกตต์เป็นแกนกลางซึ่งในภายหลังได้พัฒนาไปสู่การจัดตั้งองค์การการค้าโลกเป็นกรอบในการค้าพหุภาคีใหม่ทั้งยังเป็นกลไกในการแก้ไขข้อพิพาททางการค้าด้วย¹ ด้วยการจัดระเบียบทางการค้าโลกนี้เองที่น่าจะมีส่วนช่วยให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวมากขึ้นและเป็นการป้องกันมิให้ประเทศเล็กๆ ต้องถูกกดดันจากการกระทำฝ่ายเดียว (unilateralism) จากประเทศมหาอำนาจ อย่างไรก็ตามประเทศที่จะประสบความสำเร็จภายใต้ระเบียบการค้าโลกนี้ได้ต้องสามารถปรับตัวได้เร็ว มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้วย

การศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับแกตต์และองค์การการค้าโลก* นั้นยังไม่ปรากฏการศึกษาในมุมมองของการเมืองในการค้าระหว่างประเทศเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องบางเล่มที่กล่าวถึงอำนาจในการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่ม

¹ สามารถอ่านรายละเอียดทั่วไปของ WTO ที่เกี่ยวกับหลักการ ความตกลงการค้าที่สำคัญตลอดจนโครงสร้างการดำเนินงานของ WTO ได้ที่ John H. Jackson, The World Trade Organization: Constitution and Jurisprudence (New York: The Royal Institution of International Affairs, 1998). Anne O. Krueger and Chonira Aturupane, The WTO as an International Organization (Chicago: The University of Chicago Press, 1998) และ Bhagirath Las Das, The World Trade Organization: A Guide to the Framework for International Trade (New York: St. Martin's Press, 1999).

* การกล่าวถึงองค์การการค้าโลกในครั้งต่อไปจะเรียกโดยย่อว่า WTO

ประเทศกำลังพัฒนาที่เคยเป็นเพียงกลุ่มที่ต้องรอรับนโยบายจากประเทศผู้นำที่ควบคุมการค้าไปปฏิบัติตามเท่านั้นก็เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดข้อตกลงรวมถึงการแสดงความคิดเห็นในการจัดระเบียบการค้าโลกด้วยตัวอย่างงานเขียนดังกล่าวได้แก่ *Diana Tussie และ David Glover* ศึกษาเรื่อง *The Developing Countries in World Trade: Policies and Bargaining Strategies*² สารของงานเขียนเล่มนี้ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ประเทศกำลังพัฒนานั้นจะเป็นผู้ยอมตามและไม่มีอำนาจใดในการต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วมาตลอดแต่ความจริงแล้วประเทศกำลังพัฒนาก็เริ่มแสดงให้เห็นถึงความจริงจังและความต้องการมีส่วนร่วมในการเจรจาการค้าพหุภาคีให้มากขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากการเจรจาในกรอบโตเกียว (ค.ศ.1973-1979) ที่ประเทศกำลังพัฒนากลุ่มหนึ่งไม่ยอมเป็นเพียงกลุ่มประเทศที่รอรับฟังและปฏิบัติตามข้อตกลงการค้าจากที่ประชุมซึ่งมีแต่ประเทศพัฒนาแล้วเป็นผู้กำกับเท่านั้น การศึกษาของ **พีเทอร์ ไมตรี อังภากรณ์** เรื่อง **สามมิติของการเจรจาอบอุรุกวัย**³ ก็ได้เสนอว่าอำนาจการเจรจาของประเทศสมาชิกเปรียบเสมือนพีระมิดที่แบ่งเป็น 3 ชั้นโดยชั้นบนยอดสุดเป็นอำนาจของสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรป ชั้นกลางคือญี่ปุ่น และฐานล่างซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา แม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะยังอยู่ฐานล่างแต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีอำนาจใดๆหากแต่ข้อจำกัดและความสามารถในการเจรยายังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอจึงยังต้องอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์อยู่อย่างไรก็ตามพีระมิดนี้สามารถเปลี่ยนแปลงรูปร่างได้ในอนาคตเพราะประเทศกำลังพัฒนาจะค่อยๆปรับปรุงและเรียนรู้การเจรจาเพื่อเพิ่มศักยภาพในอำนาจของตนเองต่อไป

การศึกษาที่น่าเสนอเรื่องราวของการเมืองในการค้าระหว่างประเทศไว้อย่างเด่นชัดอีกเรื่องหนึ่งได้แก่วิทยานิพนธ์ของ **รุ่งนภา ศรีวรรณวิทย์** ศึกษาเรื่อง **การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเจรจาต่อรองเรื่องการค้าเกษตรในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย**⁴ สารของการศึกษานี้มุ่งที่จะศึกษาถึงการเจรจาสินค้าเกษตรในกรอบอุรุกวัยระหว่างสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรป ตามแนวคิดเรื่องพลวัตทางการเมืองเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจระหว่างประเทศของ Joan Edelman Spero และแนวความคิดเรื่องมหาอำนาจและโครงสร้างโลกของ Johan

² อ่านรายละเอียดได้ที่ Diana Tussie and David Glover, eds. *The Developing Countries in World Trade : Policies and Bargaining Strategies* (USA: Lynne Rienner, 1993).

³ อ่านรายละเอียดได้ที่ พีเทอร์ ไมตรี อังภากรณ์, *สามมิติของการเจรจาอบอุรุกวัย* (กรุงเทพฯ: ไร่ลาย, 2538).

⁴ รุ่งนภา ศรีวรรณวิทย์, “การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเจรจาต่อรองเรื่องการค้าเกษตรในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้าบทคัดย่อ.

Gultung ทั้งนี้ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรปเป็นผู้กำหนดความสำเร็จของการเจรจาสินค้าเกษตรรวมถึงการเข้ามามีบทบาทของกลุ่มประเทศขนาดเล็กและขนาดกลางในนามของกลุ่มแครนส์ที่มีบทบาทในการร่างข้อตกลงสินค้าเกษตรด้วย

จากการอ่านและวิเคราะห์วรรณกรรมที่ได้กล่าวไปแล้วแสดงให้เห็นว่าประเทศกำลังพัฒนาหรือกลุ่มประเทศขนาดเล็กต่างก็เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในเวทีการค้าพหุภาคีจนกระทั่งค.ศ. 1995 ซึ่งเป็นปีที่ WTO ได้รับการก่อตั้งอย่างเป็นทางการและมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการค้าที่ขยายขอบเขตมากขึ้นและไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การค้าสินค้าภาคการผลิต (goods) แต่ขยายไปถึงการค้าภาคบริการ แรงงานและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เป็นเพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้การกำหนดข้อตกลงการค้าต้องผันแปรไปตามสภาวะการณ์ของสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย และในขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาต่างก็มีอำนาจในการเจรจาการค้ามากขึ้นด้วย เห็นได้จากข้อเสนอทางการค้าใหม่ๆ ที่ประเทศพัฒนาแล้วเสนอมานั้นถูกคัดค้านอย่างรุนแรงจากประเทศกำลังพัฒนา จึงยังไม่สามารถนำมาบรรจุไว้เป็นข้อตกลงการค้าทั่วไปของ WTO ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแรงงานและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าประเทศกำลังพัฒนาสามารถต่อสู้กับประเทศพัฒนาแล้วได้อย่างชอบธรรม เพราะตั้งแต่สิ้นสุดรอบอุรุกวัยมาปรากฏว่ามีประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่งร้องเรียนในเรื่องของการเสียผลประโยชน์ทางการค้าเนื่องจากการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมของประเทศพัฒนาแล้ว ได้แก่การศึกษาของ *J. Michael Finger and Julio J. Nogue* เรื่อง *The Unbalance Uruguay Round Outcome*⁵ ผลการศึกษาพบว่าการเจรจาจากรอบอุรุกวัยนั้นเป็น “ผลลัพธ์ที่ไม่สมดุล” เพราะในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องเปิดเสรีในสาขาใหม่ๆ เพื่อให้ประเทศพัฒนาแล้วเข้าไปแสวงหาประโยชน์โดยเฉพาะในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าบริการ แต่ประเทศพัฒนาแล้วกลับไม่ยอมเปิดเสรีตลาดสินค้าเกษตรและสิ่งทอตามสัญญาเพราะใช้วิธีเขียนกฎกติกาให้มีช่องโหว่และหนทางในการเลี่ยงกฎเป็นอย่างมาก ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่พอใจมากโดยเฉพาะในเรื่องสินค้าเกษตร ทั้งนี้คู่ค้าที่ไม่พอใจก็ต้องมาเจรจากันเองเพื่อขอให้อีกฝ่ายลดการอุดหนุนหรือลดภาษีลงการต่อรองเช่นนี้เรียกว่า *negotiating politics*

⁵ อ่านรายละเอียดได้ที่ J. Michael Finger and Julio J. Nogue, “The Unbalance Uruguay Round Outcome,” *The World Economy* 25, 3 (2003): 321-340.

นอกจากนี้ยังมีบทความต่างๆจากหนังสือเรื่อง *Agriculture and the WTO: Creating a Trading System for Development* รวบรวมโดย Merlinda D. Ingco and John D. Nash⁶ บทความต่างๆที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้เป็นบทประเมิณการปฏิบัติตามข้อตกลงจากรอบอุรุกวัยว่าประเทศกำลังพัฒนาต้องเสียเปรียบในด้านการค้าหลายด้านก็เพราะประเทศพัฒนาแล้วใช้ช่องโหว่ของการตีความข้อตกลงให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มของตน

จากการพิจารณาวรรณกรรมที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าแทนที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศแต่ปรากฏว่ากลับได้รับผลกระทบและเกิดปัญหาตามมามากมายกว่าดังที่ได้กล่าวไป และด้วยความไม่พอใจในการเสียเปรียบประเทศพัฒนาแล้วในข้อตกลงการค้าก็ยิ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาแสดงการคัดค้านอย่างหนักและต่อต้านการเปิดรอบใหม่อย่างเต็มที่เพราะไม่ต้องการจะเสียประโยชน์และถูกเอาเปรียบมากไปกว่านี้จนกว่าข้อตกลงการค้าจะได้รับการแก้ไขให้มีความสมดุลและเป็นธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ เหตุการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรงแสดงให้เห็นชัดเจนในการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 3 ที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา* เมื่อมองในมุมของอำนาจการเจรจาจะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะเป็นประเทศมหาอำนาจและยังเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมแต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมการประชุมให้เรียบร้อยและล้มเหลวในการเปิดรอบใหม่อันเป็นเป้าหมายสำคัญของ WTO แสดงว่าประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจและศักยภาพในการเจรจาต่อรองมากขึ้นอย่างมาก

หลังจากรอบอุรุกวัยเป็นต้นมาก็ปรากฏงานวรรณกรรมที่กล่าวถึงการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้วได้ชัดเจนขึ้นซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับเรื่องของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาอยู่ได้แก่การศึกษาของ Arvind Panagariya เรื่อง *The Millennium Round and Developing Countries: Negotiating Strategies and Areas of Benefits*⁷ ได้วิเคราะห์ไว้ว่าประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจในการเจรจาสูงขึ้นกว่าในอดีตมากเห็นได้ชัดจากการณ์ความขัดแย้งในการประชุมที่ซีแอตเติลที่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกต่างผนึกกำลังต่อต้าน

⁶ อ่านรายละเอียดได้ที่ Merlinda D. Ingco and John D. Nash, eds. *Agriculture and the WTO: Creating a Trading System for Development* (Washington D.C: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2004).

* ติดตามรายละเอียดและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน WTO ได้ที่บทที่ 3 ต่อไป

⁷ อ่านรายละเอียดได้ที่ Arvind Panagariya, "The Millennium Round and Developing Countries: Negotiating Strategies and Areas of Benefits," Research paper for the Intergovernment Group of Twenty-Four on International Monetary Affairs (New York and Geneva: United Nations, 2000).

การเอาวัดเอาเปรียบจากประเทศพัฒนาแล้วได้อย่างแข็งขันแต่อย่าลืมว่าความวุ่นวายที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุอื่นอย่างการเตรียมความพร้อมมาไม่ดีพอของประเทศเจ้าภาพอย่างสหรัฐอเมริกาด้วย และแม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะเข้มแข็งขึ้นเพียงใดแต่ต้องระวังอยู่เสมอเกี่ยวกับท่าทีของประเทศมหาอำนาจที่จะปรับเปลี่ยนและใช้เล่ห์กลอะไรได้อีก ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาต้องเรียนรู้และควรลงทุนในการพัฒนาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศไว้เป็นพิเศษด้วย อย่างไรก็ตามประโยชน์อย่างหนึ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาได้รับจาก WTO เด่นชัดที่สุดคือการเจรจากรณีพิพาทเวลาเกิดความขัดแย้งเพราะกลไกการระงับกรณีพิพาทภายใน WTO สามารถช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับความเป็นธรรมและมีอำนาจในการต่อรองสูงขึ้น

นอกจากนี้ก็ยังมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาอีกในช่วงหลังความขัดแย้งที่ซีแอตเติลได้แก่การศึกษาของ *Dilip K. Das* เรื่อง *Global Trading System : Journey From Seattle to Doha*⁸ ได้วิเคราะห์ว่าถึงแม้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่ซีแอตเติลนั้นรุนแรงมากถึงขั้นทำให้ WTO ไม่ได้ได้รับความน่าเชื่อถืออีกต่อไป ถึงกระนั้นประเทศสมาชิกต่างก็รู้ดีว่าหากขาดกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นเหมือนกลไกในการควบคุมการค้าแล้วก็จะยิ่งทำให้ระบบการค้าโลกมีความวุ่นวายมากขึ้นฉะนั้นเหตุการณ์ที่ซีแอตเติลจึงทำให้รู้ว่า WTO ยังมีข้อบกพร่องต้องแก้ไขเช่นใดต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังได้อธิบายอีกว่าช่วงเวลาหลังจากความขัดแย้งที่ซีแอตเติลสู่การประชุมที่โดฮาเป้าหมายแรกที่ WTO ต้องคำนึงถึง คือมาตรการสร้างความมั่นใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (least-developed countries: LDCs) 41 ประเทศโดย WTO จะต้องตอกย้ำให้กลุ่ม LDCs ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นพิเศษและจะต้องมีการจัดประชุมที่เปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกทั้งหมดมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา ส่วนประเด็นการค้าที่เป็นปัญหามากอย่างการปฏิบัติตามพันธกรณีก็นำไปเจรจาในกลไกการทบทวนการปฏิบัติตามพันธกรณีแทน (implementation review mechanism: IRM) ส่วนการเจรจาสินค้าเกษตรและบริการก็ให้ไปเจรจาในรอบเฉพาะของแต่ละภาคสินค้าไปเป็นการกระจายการเจรจาสินค้าในหัวข้อหลักที่มีปัญหามากให้มีเวทีเฉพาะของสินค้านั้นๆเอง ผลการศึกษาจึงสรุปอีกว่าไม่ว่าจะเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศมากนักน้อยเพียงใด WTO จะต้องยังคงอยู่และมีอำนาจในการควบคุมให้ทุกประเทศสมาชิกดำเนินการค้าระหว่างประเทศไปตามกรอบของกฎเกณฑ์และระเบียบการค้าต่อไป

⁸ อ่านรายละเอียดได้ที่ Dilip K. Das, "Global Trading System : Journey From Seattle to Doha," [Online]. 2002. Available from: <http://www.cid.harvard.edu/cidtrade/Papers/DasSeattleDoha.pdf> [2005, January 4]

การศึกษาของ John S. Odell เรื่อง *Making and Breaking Impasses in International Regimes. The WTO, Seattle and Doha*⁹ ได้อธิบายว่าเมื่อมีการตั้ง international regime ขึ้นมาแล้ว international regime นั้นก็จะต้องมีอำนาจในการควบคุมให้ประเทศสมาชิกต้องปรับพฤติกรรม การแสดงออกเพื่อให้สอดคล้องกับ international regime แต่กระบวนการเจรจา ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจและศึกษาเพิ่มเติมเพราะไม่ว่า international regime หรือกฎเกณฑ์ของสถาบันระหว่างประเทศจะถูกออกแบบมาเช่นใด แต่ถ้าหากประเทศสมาชิกที่มาร่วมอยู่ในกฎเกณฑ์ดังกล่าว นั้นต่างรู้จักเพียงแค่การเสนอความต้องการและความเห็นของประเทศตนเองอย่างไม่มีชั้นเชิง (tactic) ในการเจรจาต่อรองแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้ก็มีแนวโน้มว่าจะล้มเหลวลงได้เช่นกันเหมือนกับเหตุการณ์ความล้มเหลวของการประชุมที่ซีแอตเติล Odell ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเจรจาให้ประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีชั้นเชิงหรือกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพพอ ทั้งนี้ Odell ได้เสนอสมมติฐานแห่งกระบวนการเจรจาให้สำเร็จไว้ 5 ข้อได้แก่¹⁰

1. ในการเจรจาระหว่างประเทศทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้ได้ข้อสรุปของการเจรจา คือ การเลือกที่จะไปเจรจากันนอก international regime ไปเลยแทนที่จะยึดติดเพียงแค่ว่าเรื่องหรือประเด็นที่ต้องเจรจาจะต้องนำมาเจรจาแต่ในเวทีหรือ regime ที่กำหนดไว้แต่แรกเท่านั้น
2. การเจรจาย่อมต้องมีความยืดหยุ่นบ้างเพื่อลดความเสี่ยงต่อความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในผลการเจรจา
3. ในการเจรจานั้นผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) หรือผู้ดำเนินงานการเจรจาต้องรู้จักใช้ตัวบท (texts) ในการเจรจาเพียงแค่ 1 บทแต่ครอบคลุมในทุกประเด็นที่ต้องการกล่าวถึงรวมถึงจะต้องเป็นตัวบทที่ให้ประโยชน์แก่ประเทศสมาชิกกลุ่มใหญ่อันจะเป็นการลดความขัดแย้งในการเจรจาได้อีกทางหนึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้การเจรจาเป็นไปอย่างราบรื่นและเสียเวลาน้อยที่สุดไปในเวลาเดียวกันเลย
4. การเจรจาระหว่างประเทศที่ต้องอาศัยฉันทามติเป็นสิ่งกำหนดข้อตกลงสุดท้ายของการเจรจา ประเทศสมาชิกที่เป็นเพียงประเทศเล็กๆ ไม่มีอำนาจมากนักจำเป็นต้องรวมตัวกันเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการที่จะมีพลังในการต่อรองกับประเทศที่ใหญ่กว่าและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

⁹ อ่านรายละเอียดได้ที่ John S. Odell, "Making and Breaking Impasses in International Regimes: The WTO, Seattle and Doha," *EUI working papers*, RSC No.2003/2 (San Domenico: European University Institute, 2003).

¹⁰ Ibid.

5. ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาใน WTO หรือเวทีใดๆ ก็แล้วแต่จะต้องไม่แบ่งแยกฐานะของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศชายขอบอย่างกลุ่ม LDCs จะต้องได้รับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจาด้วยมิฉะนั้นการเจรจานั้นๆ จะไม่มีความชอบธรรมและขาดความน่าเชื่อถือต่อสาธารณะ

อย่างไรก็ตามสมมติฐานทั้ง 5 ข้อนี้ Odell ไม่ได้ชี้ชัดไปว่าจะถูกต้องและเห็นผลจริงได้ทั้งหมดแต่ก็เป็นข้อสันนิษฐานว่าการเจรจาในกรอบการค้าพหุภาคีอย่าง WTO หากต้องการให้การเจรจาประสบผลสำเร็จควรคำนึงถึงข้อใดข้อหนึ่งด้วยเพราะไม่เช่นนั้นแล้วก็จะต้องล้มเหลวเหมือนเมื่อครั้งที่ซีแอตเติลอีก เพราะประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันมีอำนาจการต่อรองที่สูงขึ้นอีกทั้งยังเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ที่สุดของ WTO ด้วย ประเทศผู้นำการเจรจาที่ส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศพัฒนาแล้วจะต้องทบทวนและระลึกไว้เสมอในอำนาจการเจรจาที่เปลี่ยนแปลงไปว่าย่อมต้องมีทั้งเข้มข้นและลดลงในแต่ละสถานการณ์และโอกาสนอกจากนี้ Odell ยังได้เสนอแนะอีกว่าการเจรจาระหว่างประเทศมิใช่เพียงแค่นำรัฐบาลของประเทศสมาชิกที่มาร่วมประชุมเท่านั้นแต่ต้องให้ความสำคัญต่อพลังประชาชนที่แม้ว่าจะไม่ได้เข้ามาอยู่ในเวทีการเจรจาโดยตรงแต่ก็มีอำนาจเพียงพอที่จะส่งผลกระทบต่อผลการเจรจาทั้งในแง่ของความสำเร็จคือการเห็นด้วยกับข้อตกลงและความล้มเหลวคือการชะงักงันไม่สามารถดำเนินการเจรจาต่อไปได้¹¹

ในส่วนของการประชุมที่ซีแอตเติลและโดฮานัน Odell กล่าวไว้ว่าความล้มเหลวที่ซีแอตเติลเป็นเพราะผลประโยชน์ที่แต่ละประเทศต่างก็ต้องการในหัวข้อเจรจาการค้านั้นถูกแยกออกต่างหากกัน แต่ละประเทศต่างก็เรียกร้องในผลประโยชน์ที่ต้องการโดยไม่สนใจการคัดค้านจากประเทศอื่นทั้งสิ้นรวมถึงการไม่ประสานความร่วมมือระหว่างประเทศเพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องการข้อได้เปรียบในหัวข้อการค้าและไม่ต้องการมาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน ดังนั้นการประชุมที่โดฮานาก็จะไม่สำเร็จเหมือนกันถ้าหากมีเงื่อนไขดังกล่าวเกิดขึ้นได้แก่¹²

1. ถ้าหากยังคงมีการผลักดันในประเด็นการค้าที่เป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางอยู่ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิทธิบัตรยาและแรงงาน
2. ผู้นำการค้าไม่รับฟังเสียงจากประเทศชายขอบ
3. การประชุมเปิดกว้างให้ผู้ประท้วงชุมนุมกันอย่างโจ่งแจ้งเกินไป

¹¹ ibid.

¹² ibid.

หากเงื่อนไขทั้ง 3 ประการยังปรากฏอยู่ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการเจรจาให้สำเร็จได้นอกจากนี้การยืดหยุ่นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การเจรจาบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

การเจรจาที่ต้องอาศัยชั้นเชิงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสำเร็จในการเจรจาอันเป็นผลประโยชน์ที่ประเทศนั้นบรรลุถึงเป้าหมายยังคงมีให้เห็นอีกในการศึกษาของ *John Audley* และ *Ann M. Florini* เรื่อง *Overhauling the WTO : Opportunity at Doha and Beyond*¹³ ซึ่งวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือต้องการปฏิรูป WTO ให้มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้เพื่อให้เป็นองค์การระหว่างประเทศที่เป็นที่พึงได้ของบรรดาประเทศกำลังพัฒนาและประเทศชายขอบอย่างกลุ่ม LDCs ได้ต่อไปส่วนสาระที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรองในงานเขียนนี้คือ Audley และ Florini ชี้ให้เห็นว่าการประชุมที่โดฮานั้นประเทศกำลังพัฒนาได้รับการปฏิบัติที่เป็นเสมือนหุ้นส่วนกัน (partnership) กับประเทศพัฒนาแล้วไม่ใช่แค่พลเมืองชั้นสอง ส่วนภายนอกองค์กรก็ต้องแสดงให้เห็นสาธารณชนรับรู้ว่ WTO เป็นองค์กรที่โปร่งใส แต่สำหรับฉันทามติที่เป็นหลักสำคัญนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเกิดขึ้นได้เพราะในความเป็นจริงแล้วนั้นเป็นไปได้ที่ประเทศสมาชิกจะเห็นด้วยอย่างไม่มีข้อโต้แย้งใดๆทั้งสิ้นฉะนั้นการวิ่งเต้น (lobby) ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ประเทศสมาชิคนำมาใช้หาข้อสรุปในประเด็นการค้าต่างๆทั้งยังเสนอแนะอีกว่าการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ (informal meeting) ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ผลการเจรจาได้ข้อสรุปเร็วขึ้นและที่สำคัญ Audley และ Florini ยังวิเคราะห์อีกว่าการประชุมอย่างไม่เป็นทางการนี้เองที่ยังคงทรงอิทธิพลและมีอำนาจในการควบคุมประเทศขนาดเล็กได้เสมอเพราะถึงแม้ว่าในการประชุมอย่างไม่เป็นทางการจะทำให้ประเทศขนาดเล็กสามารถแสดงทัศนะและความเห็นของตนได้ชัดเจนมากพอแต่ในขณะเดียวกันประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่าก็ควบคุมประเทศเล็กๆได้ง่ายขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม Audley และ Florini ยังคาดหวังว่า WTO จะเป็นเวทีแห่งการเจรจาการค้าที่มีความโปร่งใสและเป็นเวทีแห่งการเปิดโอกาสต่อประเทศขนาดเล็กๆได้ดีที่สุดรวมถึงผู้นำการค้าโลกต้องสร้างความเป็นธรรมแก่ประเทศขนาดเล็กและต้องรับผิดชอบในข้อตกลงการค้าที่ได้ตกลงกันในการเจรจาด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่วิเคราะห์ว่าการมีเวทีการประชุมหรือที่ปราศัยในระดับเล็กเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเจรจาสำเร็จเช่นกันคือการศึกษานี้ของ *William A. Kerr* เรื่อง *A Club No*

¹³ อ่านรายละเอียดได้ที่ John Audley and Ann M. Florini, "Overhauling the WTO: Opportunity at Doha and Beyond," [Online]. 2001. Available from: <http://www.ciaonet.org/pbci/ceip/auj01/auj01.html> [2005, January 4].

*More – The WTO after Doha*¹⁴ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาถึงการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการประชุมของ WTO ในช่วงระหว่างซีแอตเติลถึงโดฮาพบว่า การที่ WTO มี club หรือที่ประชุมย่อยภายใต้ WTO อีกทีหนึ่งเป็นทั้งผลดีและผลเสียประกอบกันไป ผลดีคือการหารือกันใน club จะช่วยให้การเจรจาในหัวข้อที่เป็นปัญหามาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาได้รับการชี้แจงและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและสะดวกกว่าการที่ต้องเข้าไปชี้แจงในเวทีใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมทุกหัวข้อการเจรจาการค้าเข้าไว้ด้วยกันทั้งยังจะเป็นการลดต้นทุนทางธุรกรรม (transaction cost) ของ WTO ได้อีกทางหนึ่งด้วยซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดความเห็นพ้องซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ข้อตกลง (agreement) ได้ง่ายขึ้นแต่ผลเสียสำหรับการเจรจากันใน club คือมีโอกาสที่จะทำให้เกิดการใช้ของส่วนรวมของสมาชิก (public goods) ในทางที่ไม่โปร่งใสได้เหมือนกันนอกจากนี้หากที่ประชุม WTO นำเอาข้อสรุปที่ได้จาก club ไปปฏิบัติต่อสมาชิกที่ไม่ได้ร่วมเจรจาใน club อย่างไม่เท่าเทียมกันหรือไม่ฟังความเห็นจากสมาชิกภายนอกก็ยิ่งทำให้ WTO ถูกลดความน่าเชื่อถือลงซึ่งประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ Kerr เห็นด้วยและเป็นกังวลมากกว่าผลดีของการมี club ใน WTO เพราะการเจรจากันใน club ส่วนใหญ่จะเกิดความไม่โปร่งใสนั้นและประเทศพัฒนาแล้วจะสามารถควบคุมทิศทางในการเจรจาให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มตนเองได้และถึงแม้ว่าการเจรจากันใน club อาจจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ กลุ่มประเทศส่วนหนึ่ง (ส่วนใหญ่จะเป็นประเทศพัฒนาแล้ว) ก็จะหาทางจัดตั้ง club ใหม่ที่เป็นเวทีแห่งการหารือในเรื่องที่ต้องการให้สามารถควบคุมได้ง่ายขึ้นไปอีกและจุดนี้เองที่ยังจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องเสียผลประโยชน์มากขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตาม Kerr ยังเสนอแนะอีกว่าการลดความขัดแย้งทางหนึ่งที่จะช่วยได้คือการยืดหยุ่นซึ่งกันและกันระหว่างประเทศผู้เจรจาเพราะการไม่ยึดติดกับกฎข้อบังคับและกฎเกณฑ์การค้ามากเกินไปจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ที่นอกเหนือจากรูปแบบเดิมก็ได้อันจะส่งผลให้ WTO สามารถดำรงฐานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ยังทรงสิทธิ์และได้รับความน่าเชื่อถือจากนานาชาติรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนอยู่ สิ่งสำคัญสุดท้ายที่เป็นข้อสรุปจากงานเขียนเรื่องนี้คือ WTO จะเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างประเทศสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพก็ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศจะต้องรู้จักการใช้อำนาจที่มีอยู่และควบคุมการใช้ให้เกิด

¹⁴ อ่านรายละเอียดได้ที่ William A. Kerr, "A Club No More – The WTO after Doha," [Online]. 2002. Available from: http://www.esteycentre.ca/journal/j_pdfs/editor3-1.pdf [2005, January 4]

ประโยชน์และบรรลุเป้าหมายต่อประเทศตนเองให้มากที่สุดโดยที่การเจรจานั้นต้องอยู่ภายใต้ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประเทศสมาชิกทุกประเทศอย่างแท้จริง¹⁵

การวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงการรวมตัวกันของสมาชิกเพื่อสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองคือการศึกษาของ Amrita Narlikar และ John Odell เรื่อง *The Strict Distributive Strategy for a Bargaining Coalition : The Like Minded Group in the World Trade Organization*¹⁶ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความสามารถในการเจรจาของรัฐที่อ่อนแอกว่าว่าจะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในการเจรจาต่อรองกับประเทศมหาอำนาจโดยศึกษาในช่วงเวลา 1998-2001 ซึ่งคาบเกี่ยวการประชุมรัฐมนตรี WTO ถึง 3 ครั้งคือการประชุมที่เจนีวา (1998) ซีแอตเติล (1999) และโดฮา (2001) โดยศึกษาเฉพาะกลุ่ม Like Minded Group หรือกลุ่ม LMG ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของประเทศกำลังพัฒนาในการเรียกร้องให้ประเทศพัฒนาแล้วปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการลดภาษีสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนา การลดการอุดหนุนการผลิตภายในรวมถึงการตัดค่าน้ำข้อนทางการค้าใหม่ๆจากประเทศพัฒนาแล้ว เพราะการปฏิบัติเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบอย่างมาก

จากผลการศึกษาพบว่าการรวมตัวกันของกลุ่ม LMG ทำให้อำนาจการต่อรองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาสูงขึ้นก็จริงแต่ถ้าหากยังรวมตัวคัดค้านในทุกเรื่องที่ประเทศพัฒนาแล้วเสนอมาประกอบกับยังยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่มอย่างเหนียวแน่นต่อไปกลับจะส่งผลให้ประเทศตนเองนั้นอาจประสบกับความเสียหายและเสียผลประโยชน์ที่ควรจะได้มากกว่าไป เพราะอย่างไรเสียการเจรจาต่อรองเป็นกระบวนการหนึ่งที่ไม่ได้มีไว้เพื่อคัดค้านข้อเสนออีกฝ่ายแต่ต้องเป็นการนำประโยชน์กลับคืนมาสู่ประเทศตนเองด้วย อย่างในกรณีของการประชุมรัฐมนตรีที่โดฮาที่กลุ่ม LMG ยอมต่อรองเรื่องปฏิบัติตามพันธกรณีแต่ก็ได้ประโยชน์จากสิทธิบัตรยากลับคืนมา ข้อเสนอของงานวิจัยเรื่องนี้คือประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศใดๆที่มีอำนาจน้อยกว่าต้องระลึกรู้อยู่เสมอว่า การที่จะมีอำนาจการเจรจาต่อรองกับประเทศที่เหนือกว่าได้นั้น การรวมตัวกันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เพิ่มพลังและอำนาจกับกลุ่มตนได้ แต่ในขณะเดียวกันหากมีความจำเป็นเร่งด่วน

¹⁵ Ibid.

¹⁶ อ่านรายละเอียดได้ที่ Amrita Narlikar and John Odell, "The Strict Distributive Strategy for a Bargaining Coalition : The Like Minded Group in the World Trade Organization," Paper presented at Research Conference on Developing Countries and The Trade Negotiation Process, Palais des Nations, Geneva , 6-7 November 2003. [Online].2004. Available from: http://www.-rcf.usc.edu/~enn/text/lmg_isa_draft_020602.doc [2004, December 29]

ในผลประโยชน์อันเป็นผลประโยชน์เฉพาะหน้าและการดำรงสถานะความมั่นคงของประเทศไว้ก็ ต้องเลือกที่จะกระจายอำนาจกันไปดีกว่าการรวมตัวกันแล้วอาจให้ผลลัพธ์ที่เป็นผลเสียมากกว่าใน ภายภาคหน้าได้ เพราะการเจรจาต่อรองต้องผันแปรไปตามสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผล กระทบต่อการเจรจาต่อรองในขณะนั้นๆด้วย¹⁷

นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมที่กล่าวถึงการสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือและสิทธิ ประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งจะทำให้ระบบการค้าโลกเติบโตต่อไปได้แก่งานของ *Alan V. Deardorff* และ *Robert M. Stern* เรื่อง *Enhancing The Benefits for Developing Countries in The Doha Development Agenda Negotiations*¹⁸ ได้เสนอว่าในรอบใหม่นี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง เป็นรอบที่ดำเนินไปด้วยการพัฒนาศักยภาพของประเทศกำลังพัฒนาและจะต้องให้ความชอบ ธรรมในทางการค้าและกระบวนการตัดสินใจแก่ประเทศกำลังพัฒนาด้วยเพราะที่ผ่านมาประเทศ กำลังพัฒนาก็ยังขาดปัจจัยในการพัฒนาประเทศหลายๆด้านอยู่แล้วทั้งเงินทุนในการลงทุน ขีด ความสามารถของบุคคลและเทคโนโลยี นอกจากนี้ก็ยังมีบทความอีกเรื่องหนึ่งที่เห็นด้วยอย่างมาก กับปัจจัยการให้ความช่วยเหลือจะทำให้การเจรจาการค้าสำเร็จได้คือบทความของ *Pornchai Danvivathana* เรื่อง *What are the Needs for Technical Assistance from an Asian Developing Country's Perspective?*¹⁹ ที่กล่าวไว้ว่าถึงแม้การเจรจาต่อรองระหว่างประเทศ พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาจะยังขัดแย้งกันและยังคงมีหลายๆเรื่องที่ค้างคาและคงต้อง เป็นปัญหาเรื้อรังต่อไปแต่การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคก็เป็นเรื่องสำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนา จะไม่ยอมปล่อยให้โอกาสในการได้มาเหมือนกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสิทธิบัตรยา

แม้ว่าการเจรจาในระดับพหุภาคีจะมีปัญหาความขัดแย้งและต้องมีเงื่อนไขมากมายแต่ การเข้าไปมีส่วนร่วมก็ยังคงเป็นหนทางที่ดีกว่าการไม่ได้รับทราบข้อมูลใดๆเลยมากกว่าอย่างงาน

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Alan V. Deardorff and Robert M. Stern, "Enhancing The Benefits for Developing Countries in The Doha Development Agenda Negotiations," *Discussion Paper* No.498 Research Seminar in International Economics Gerald R. Ford School of Public Policy. [Online]. 2003. Available from: <http://www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r498.pdf> [2005, January 4]

¹⁹ Pornchai Danvivathana, "What are the Needs for Technical Assistance from an Asian Developing Country's Perspective?" [Online]. (n.d.). Available from: <http://members.tripod.com/asialaw/articles/techporn.html> [2005, January 4]

วิเคราะห์ของ Rolf J. Langhammer และ Matthias Lücke²⁰ เรื่อง *WTO Negotiation and Accession Issues for Vulnerable Economies* ที่ได้กล่าวไว้ว่ากลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDCs) และกลุ่มประเทศรายได้ต่ำ (low-income countries: LICs) * ยังคงประสบปัญหาการไม่ได้รับการเข้าถึงตลาดต่างประเทศเท่าที่ควรเพราะตลาดประเทศภายนอกยังคงตั้งกำแพงการนำเข้าสูงเกินกว่าที่สินค้าส่งออกจากประเทศของตนจะตีตลาดทั้งยังขาดความสามารถของบุคลากรในการพัฒนาประเทศให้แข่งขันกับต่างประเทศได้ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มประเทศ LICs และ LDCs จำนวนหนึ่งไม่ได้เป็นสมาชิก WTO เพราะความไม่พร้อมทางด้านคุณสมบัติและการไม่ได้รับการรับรองจากสมาชิก WTO อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะช้าหรือเร็วประเทศที่ยังไม่ได้เข้าเหล่านี้ก็จะได้เป็นสมาชิก WTO ในอนาคตอยู่ดีเพราะการเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ถึงข้อมูลและข้อตกลงการค้าจะเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศให้สามารถดำรงอยู่ในโลกได้ดีขึ้นเพราะอย่างน้อยการเข้าเป็นประเทศสมาชิก WTO จะช่วยสร้างแรงเหวี่ยงในการพัฒนาเศรษฐกิจ (momentum) ของประเทศได้ทางหนึ่งและหากต้องเสียประโยชน์จาก WTO ขึ้นมาความช่วยเหลือจากสาธารณชนภายนอกจะเข้ามาทดแทนให้เอง

จากการสำรวจและวิเคราะห์วรรณกรรมต่างๆที่ได้กล่าวไปในนั้นพบว่าตั้งแต่รอบอุรุกวัย เป็นต้นมาประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในเวที WTO มากขึ้นและยังมีบทบาทในการเสนอแนะชี้แจงและเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาการค้ามากขึ้นด้วย แนวโน้มการเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเป็นเพราะสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาที่มีเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไปได้แก่²¹

1. การล่มสลายของสหภาพโซเวียต
2. ความอ่อนแอภายในสหภาพยุโรปและปัญหารายในที่เรื้อรังของประเทศญี่ปุ่น

²⁰ Rolf J. Langhammer and Matthias Lücke, "WTO Negotiation and Accession Issues for Vulnerable Economies," *Discussion paper* No.2001/36 (July 2001).World Institute for Development economics Research (WIDER).

* กลุ่มประเทศ LICs ไม่จำเป็นว่าจะต้องอยู่ในฐานะของ LDCs ด้วยเช่น ทาจิกิสถาน เกาหลีเหนือและเติร์กเมนิสถานที่มีรายได้ GNP ต่ำแต่ไม่ได้ด้อยพัฒนาในเรื่องของเทคโนโลยี

²¹ Razeen Sally, *What Future for The WTO In A Changing International Order?* (n.p.) , (n.d.). (Mimeographed)

3. การเปลี่ยนกลุ่มพันธมิตรหลักจากยุโรปมาเป็นกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ไม่ใช่ว่าจะลดความสำคัญของยุโรปลงแต่ตัวแสดงหลักไม่ใช่แค่ยุโรปแต่ต้องหันมาพิจารณาที่เอเชียด้วย
4. เหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่ส่งผลกระทบต่อสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรงจนทำให้สหรัฐอเมริกาต้องดำเนินนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเข้มข้นและจะดำเนินมาตรการในแบบเอกภาคินิยมถ้าอยู่ในภาวะจำเป็นต้องกระทำ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัจจัยที่เอื้อให้สหรัฐอเมริกายังคงอยู่ในฐานะผู้นำของโลกต่อไป ด้วยการแก้ไขปัญหาความวุ่นวายต่างๆ ให้เรียบร้อยเพื่อธำรงไว้ซึ่งสถานภาพความสงบสุขของโลกไว้แต่อำนาจแห่งนี้มีโชอำนาจเบ็ดเสร็จเพราะเมื่อพิจารณาในกรอบการค้าพหุภาคีอย่าง WTO แล้วนั้น สหรัฐอเมริกาไม่อาจแสดงอำนาจฝ่ายเดียวได้แต่จำเป็นต้องรวบรวมความเห็นชอบของกลุ่มประเทศที่มีอำนาจในระดับกลางอย่างลาตินอเมริกาและเอเชียไว้ด้วย²²

อย่างไรก็ดีเรื่องที่ถูกวิจัยต้องการศึกษาคือ การเมืองในการค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรอง การตั้งเงื่อนไข การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ฉะนั้นประเทศมหาอำนาจที่เคยเป็นผู้ก่อตั้งแกตต์/ WTO มาย่อมต้องอาศัยชั้นเชิงในการที่จะทำให้กลุ่มประเทศของตนเหนือกว่าด้วยข้อได้เปรียบหลายๆด้านโดยเฉพาะการใช้อำนาจที่เหนือกว่าในการเจรจาต่อรองส่วนประเทศกำลังพัฒนาถึงแม้ว่าจะมีบทบาทมากขึ้นแต่ต้องยอมรับถึงข้อจำกัดที่เสียเปรียบมากกว่าหลายด้านดังคำอธิบายของ Marc Williams ที่กล่าวไว้ว่าโลกทุกวันนี้หากต้องแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจของประเทศก็สามารถแบ่งได้สองกลุ่มใหญ่ คือ²³

1. กลุ่มประเทศร่ำรวย (rich countries) หรือ ประเทศพัฒนาแล้ว (developed countries)
2. กลุ่มประเทศยากจน (poor countries) หรือ ประเทศกำลังพัฒนา (developing countries) ประเทศพัฒนาน้อย (less countries) ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (the least developed countries) และประเทศโลกที่สาม (third world countries)

²² Ibid.

²³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Marc Williams, *International Economic Organizations and the Third World* (Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1994), pp.1-8.

ถึงแม้ว่าการแบ่งกลุ่มประเทศออกเป็นสองกลุ่มใหญ่จะไม่ใช่ว่าการแบ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน เพราะต้องอาศัยการพิจารณาในหลายองค์ประกอบ เช่น ขนาดของประเทศ (size) ความหนาแน่นของประชากร (population density) ทักษะทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศได้ (natural resource endowment) การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม (industrial development) เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้การพิจารณาในกลุ่มประเทศในประเภทที่สองนั้นมีชื่อเรียกหลายคำเนื่องจากเป็นกลุ่มประเทศที่มีจำนวนมากที่สุดแต่เพราะความเหลื่อมล้ำกันทางฐานะทางเศรษฐกิจทำให้ชื่อเรียกกระจายกันไปโดยจะอาศัยการพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (gross national product: GNP) เป็นเกณฑ์ในการตัดสินและแบ่งแยก แต่ถ้าจะพิจารณากันตามนัยทางการเมืองนั้นกลุ่มประเทศเหล่านี้จัดได้ว่ายังมีอำนาจทางการเมืองต่ำอยู่²⁴

และเพื่อความเข้าใจตรงกันผู้วิจัยจะขอใช้คำที่เรียกแทนกลุ่มประเทศที่มีอำนาจทางการเมืองต่ำกว่าว่า *ประเทศกำลังพัฒนา (developing countries)* และกลุ่มประเทศที่มีอำนาจทางการเมืองสูงกว่าว่า *ประเทศพัฒนาแล้ว (developed countries)*

ดังนั้นจากที่กล่าวไปทั้งหมดจึงพอเป็นแนวทางในการศึกษาการเจรจาต่อรองกรณีความสำเร็จในการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮาต่างๆที่ยังมีประเทศกำลังพัฒนาไม่พอใจและคัดค้านการเปิดรอบใหม่อยู่เป็นเพราะ *ประเทศพัฒนาแล้วยอมลดหย่อนเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับประเทศกำลังพัฒนาตลอดจนกดดันและใช้มาตรการจูงใจประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมดให้เห็นด้วยกับการเปิดรอบโดฮาในที่สุด* ซึ่งงานวิจัยในมุมมองของความเป็นการเมืองในการค้าระหว่างประเทศว่าเวทีแห่งการเจรจาในระดับพหุภาคีที่ว่าเป็นเวทีที่ทุกประเทศมีเสียงเท่ากันนั้นแต่ความจริงยังคงมีการใช้อำนาจ การพลิกแพลงผลประโยชน์ การกำหนดเงื่อนไขที่แต่ละประเทศต้องติดตามและปรับตัวให้ทันเพื่อให้เท่าทันต่อพลวัตการค้าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายหลังความล้มเหลวที่ซีแอตเติลยังไม่เด่นชัดและมีไม่มากนัก จึงเป็นเรื่องที่สมควรศึกษาและสร้างความเข้าใจในการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

²⁴ Ibid. ,pp.4-6.

บทที่ 3

ความขัดแย้งและบทบาทของตัวแสดงที่มีใช้รัฐ ในการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกที่ซีแอตเติล

เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการและข้อตกลงที่ได้รับการขยายขอบเขตให้กว้างมากขึ้น มีการรับจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียบการค้าที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นอันเนื่องมาจากการที่เศรษฐกิจการค้าโลกกำลังเข้าสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งการค้าจะมีใช้การค้าสินค้า (goods) ล้วนๆแต่จะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นมากมายทั้งการค้าบริการและประเด็นที่มีใช้การค้า (non-trade issues) อย่างสิ่งแวดล้อม แรงงาน สิทธิมนุษยชน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน ประเด็นใหม่เหล่านี้เป็นข้อตกลงที่ WTO ใช้เตรียมการเป็นหัวข้อเจรจาสำหรับการเจรจาใหม่ในการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 3 ที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ผลจากการเปิดตลาดเสรีนี้เองทำให้การค้าในปัจจุบันเปลี่ยนสถานะจาก “ภาวะการเปรียบเทียบ” (comparative) มาเป็น “การแข่งขัน” (competitive) เพราะต้องใช้กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีอันทันสมัยเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการค้าภายในประเทศและทำให้เกิดความซับซ้อนในการค้ามากขึ้นซึ่งประเทศสมาชิกจำนวนมากได้รับทราบถึงภัยการค้าเสรีนี้ดี จึงต่อต้านความเสียเปรียบร่วมด้วยการประท้วงอย่างรุนแรงในการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 3 จนเกิดเป็นความวุ่นวายไม่สามารถหาข้อสรุปใดๆได้¹

ฉะนั้นในบทนี้จะกล่าวถึง 3 ประเด็นด้วยกันได้แก่ **ประเด็นแรก** ความขัดแย้งในเนื้อหา การเจรจาระหว่างประเทศสมาชิกโดยจะเน้นถึงประเด็นความขัดแย้งทางการค้าที่มีความสำคัญๆ **ประเด็นที่สอง** ความล้มเหลวในการสร้างฉันทามติ **ประเด็นสุดท้าย** บทบาทของตัวแสดงตัวแสดงที่มีใช้รัฐ (non-state actors) คือ กลุ่มสหภาพแรงงานและองค์กรพัฒนาเอกชน (non-governmental organizations: NGOs) * ที่ต่อต้านการประชุมรัฐมนตรี WTO ที่ซีแอตเติล

¹ Robert Gilpin, *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order* (New Jersey: Princeton University Press, 2001), p.231.

* การกล่าวถึงองค์กรพัฒนาเอกชนในครั้งต่อไปจะเรียกโดยย่อว่า NGOs

3.1 ความขัดแย้งในเนื้อหาการเจรจาระหว่างประเทศสมาชิก

ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างการประชุมที่ซีแอตเติลเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน - 3 ธันวาคม ค.ศ.1999 มาจากข้อตกลง WTO ที่ได้เคยกำหนดไว้เมื่อครั้งก่อตั้งในระยะแรกๆและการเสนอประเด็นใหม่จากการผลักดันโดยประเทศพัฒนาแล้วในการประชุมที่ซีแอตเติลซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาต่อประเทศกำลังพัฒนา หากประเด็นเหล่านี้ได้รับความเห็นชอบก็จะทำให้เกิดการเปิดรอบใหม่อย่างเป็นทางการไปด้วย ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างชัดเจน แม้แต่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันก็มีความขัดแย้งกันเองด้วยประกอบกับกระแสการตื่นตัวและการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิก ประเทศกำลังพัฒนาจึงรวมตัวกันชี้แจงถึงปัญหาที่กำลังประสบอยู่เพื่อให้ประเทศพัฒนาแล้วเล็งเห็นถึงปัญหาและช่องว่างที่เกิดขึ้น ซึ่งประเด็นขัดแย้งดังกล่าว มีดังต่อไปนี้

3.1.1 การกำหนดมาตรการสิ่งแวดล้อม

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการค้าและสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นเพราะในอดีตเคยมีการเจรจาในกรอบอูรุกวัยแล้ว ซึ่งในเวลานั้นการนำเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเจรจาในการค้ายังเร็วเกินไปและประเทศกำลังพัฒนาแทบทุกประเทศก็ไม่เห็นด้วย ที่ประชุมเองก็เห็นสมควรว่าต้องศึกษาเรื่องของการนำสิ่งแวดล้อมมาเชื่อมโยงกับการค้าก่อนแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่นำเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาในกรอบของ WTO เลยเพราะหลังการก่อตั้ง WTO ขึ้นอย่างเป็นทางการ โครงสร้างของ WTO ก็ได้กำหนดให้จัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการค้าและสิ่งแวดล้อม (Committee on Trade and Environment: CTE) โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้²

- 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการการค้าและมาตรการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2) เสนอแนะว่ามีความจำเป็นต้องแก้ไขบทบัญญัติของ GATT/WTO หรือไม่ เพื่อให้นโยบายการค้าและสิ่งแวดล้อมส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยใช้วิธีแบ่งประเด็นต่างๆเป็นกลุ่ม ประกอบด้วย 3 กลุ่มดังนี้

² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, การค้าและสิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท.),2544, หน้า 1. (อัดสำเนา)

- (1) การเข้าสู่ตลาด (market access): การป้องกันอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดอันเกิดจากการใช้นโยบายหรือมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากการพัฒนาของประเทศต่างๆ
- (2) ความตกลงพหุภาคีทางสิ่งแวดล้อม (multilateral environment agreements: MEAs) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความตกลง MEAs กับบทบัญญัติใน WTO รวมทั้งประเด็นที่เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ (rule-related issues) อื่นๆ เช่น ความเข้าใจว่าด้วยการยุติข้อพิพาท (dispute settlement understanding: DSU) เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น
- (3) เรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องการค้าบริการ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าจะกำหนดหน้าที่เอาไว้ชัดเจนแต่เพราะความต้องการของประเทศสมาชิกที่ขัดแย้งกันโดยเฉพาะการพิจารณาความตกลง MEAs นั้นประเทศสมาชิกต่างก็มีความแตกต่างกันออกไป เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ* ทำให้เกิดปัญหาว่าขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ WTO นั้นจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอนุสัญญาอื่นได้มากน้อยเพียงใดในขณะที่จะไม่ทำให้สิทธิของประเทศสมาชิก WTO ในด้านการค้าต้องได้รับผลกระทบอย่างไรก็ตามเรื่องการตีความก็เป็นเรื่องของการใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศอีกทั้งความตกลง MEAs ก็เป็นมาตรการที่ใช้โดยสมัครใจทำให้ประเทศพัฒนาแล้วต้องการผลักดันให้มีการเจรจาทำความตกลงภายใต้ WTO โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของการเจรจาฉบับใหม่ขณะเดียวกันประเทศพัฒนาแล้วก็พยายามผลักดันการใช้มาตรการทางสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการค้า (trade-related environment measures: TREMs) โดยอ้างเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังประเด็นต่อไปนี้

- 1) การใช้เงื่อนไขกระบวนการผลิต (process and production methods: PPMs) เดิมทีนั้นจะพิจารณาเพียงแค่การค้าสินค้าในฐานะที่เป็นผลิตภัณฑ์ (products) เท่านั้นแต่ข้อเสนอใหม่ต้องการให้พิจารณาตั้งแต่กระบวนการที่ไม่ได้สะท้อนให้เห็นในตัวสินค้า (non-product – related PPMs) เช่น การหาวัตถุดิบ การแปรรูปวัตถุดิบการผลิต การขนส่งสินค้า รวมถึงกระบวนการที่

* เนื่องจากความตกลง MEAs พัฒนามาจากหลักการและแผนปฏิบัติการกรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดนว่าด้วยเรื่องการประชุมสิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติ ค.ศ.1972 ผลจากการประชุมนี้ทำให้เกิดอนุสัญญากฎหมายทะเล อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และหลังจากนั้นก็ยังมีอนุสัญญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอีกหลายฉบับ เช่น พิธีสารมอนทรีออล (Montreal Protocol) ว่าด้วยการกำหนดมาตรการการควบคุมการใช้สารเคมีในการผลิต อนุสัญญาเวียนนา (Vienna Convention) ว่าด้วยการป้องกันบรรยากาศชั้นโอโซน เป็นต้น

สะท้อนให้เห็นในลักษณะของสินค้า (product – related PPMs) เช่นการบริโภคและการกำจัดของเสียหลังการบริโภค (disposal) มาเป็นเงื่อนไขการติดฉลากซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวจะกลายเป็นการเพิ่มต้นทุนของประเทศผู้ส่งออกในการกำจัดของเสียหลังการบริโภค³

2) การติดฉลากเขียว (eco-labelling) เป็นมาตรการที่สหภาพยุโรปนำมาใช้เพื่อสื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพราะการให้ฉลากเขียวจะพิจารณาจากวงจรชีวิต (life-cycle analysis: LCA) ของผลิตภัณฑ์นั้น ทำให้ผู้ผลิตมีส่วนช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นเป็นการสร้างภาพพจน์ในสายตาแก่ผู้บริโภคแต่ก็จะส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าในประเทศที่มีเทคโนโลยีต่ำ⁴

3) การใช้มาตรฐานสากลและกฎหมายทางสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการค้า เป็นเครื่องมือวัดที่ส่งผลกระทบต่อต้นทุน (cost implication) และเป็นการใช้มาตรการฝ่ายเดียวของประเทศคู่ค้าและมาตรการสมัครใจ อาทิ⁵

- มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (environment management system: EMS) เช่น ISO14001
- การออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการบรรจุภัณฑ์และมูลฝอย
- กฎหมายผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (polluter pays principle: PPP) เป็นการกำหนดให้เป็นที่หน้าที่ของทั้งผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีกต้องร่วมกันรับผิดชอบในการเรียกบรรจุภัณฑ์กลับคืนจากลูกค้าเพื่อนำไปรีไซเคิลให้มากที่สุด
- มาตรการ Green Policy/ Green Subsidies ของ WTO มาตรการนี้อยู่ในความตกลงเกษตรและความตกลงว่าด้วยการอุดหนุนซึ่งมีบทบัญญัติยกเว้นให้การอุดหนุนเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นการอุดหนุนที่รัฐบาลสามารถทำได้

4) การติดฉลากสินค้าตัดแต่งสารพันธุกรรม (genetically modified organisms: GMOs) เป็นการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิตต่อหน่วย ประเทศที่มีการปลูกสินค้า GMOs ที่สำคัญได้แก่ สหรัฐอเมริกา แต่ในขณะนี้ก็มีหลายประเทศตื่นตัวและออกมาตรการก้ากับการนำเข้าสินค้า GMOs ด้วยการติดฉลากสินค้าและใช้หลักการป้องกันล่วงหน้า

³ Magda Shahin, "Trade and Environment: How Real is the Debate?" in Trade, Environment and the Millennium, eds. Gary P. Sampson and W. Bradnee Chambers (Tokyo: The United Nations University Press, 2002), p.65.

⁴ Ibid.

⁵ อนงคณาฎ เจือจันอัด, " WTO และมาตรการทางสิ่งแวดล้อม: ความท้าทายในบทบาทใหม่ของ อ.ก.ส., " วารสาร อ.ก.ส. 23,2 (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2543): 29.

(precautionary principle) เพราะยังไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าสินค้า GMOs จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์หรือไม่ ประเทศที่มีการใช้มาตรการดังกล่าว ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ สวิตเซอร์แลนด์ สหภาพยุโรป

5) มาตรการอื่นๆ เช่น สวัสดิภาพสัตว์ (animal welfare) สหภาพยุโรปได้มีกฎระเบียบ direct payment* เพื่อปรับปรุงระดับการเลี้ยงสัตว์ให้มีความเป็นอยู่สบายไม่แออัด โดยเริ่มใช้เป็นการภายในตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ.1999 เป็นการปรับปรุงด้านสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงสัตว์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการขนส่งสัตว์มีชีวิต การดูแลสัตว์ในช่วงการฆ่าหรือการเชือดต้องไม่ให้สัตว์ทรมานและต้องไม่ให้สัตว์เกิดความตื่นตระหนก

ถึงแม้ว่าจุดประสงค์ของมาตรการสิ่งแวดล้อมต่างๆนั้นจะมีเจตนาที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมแต่ WTO ก็เต็มไปด้วยประเทศสมาชิกที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันในพื้นฐานโครงสร้างการผลิตของแต่ละประเทศเป็นเหตุให้เกิดข้อกั่วงวลในการปฏิบัติประกอบกับความตกลงภายใต้ WTO ว่าด้วยมาตรา 20 ของความตกลงแกตต์ 1994 ก็เป็นข้อยกเว้นทั่วไปที่เปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกไม่ต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันทั่วไปของ WTO ได้แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดบนพื้นฐานของการไม่เลือกปฏิบัติและไม่แอบแฝง ดังนี้⁶

- มาตรา 20 (a) : มีความจำเป็นเพื่อการปกป้องศีลธรรมอันดีของประชาชน
- มาตรา 20 (b) : มีความจำเป็นที่จะปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์หรือพืช
- มาตรา 20 (g) : เพื่อการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

และด้วยมาตรา 20 นี้เองทำให้ WTO กำหนดความตกลงซึ่งมีสถานะเป็นข้อยกเว้นคือ

- 1) ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการใช้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (agreement on the application of sanitary and phytosanitary measures : SPS) ซึ่งความตกลงนี้จะกล่าวถึงการกำหนดมาตรการต่างๆของประเทศสมาชิกล้วนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสากลและหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ (scientific evidence) แต่ก็

* direct payment หมายถึง มาตรการอุดหนุนภายในประเทศของรัฐที่ให้เงินช่วยเหลือแก่เกษตรกรโดยตรง

⁶ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรา 20 ได้ที่ จิตติชัย ส.ศรีสุวรรณ “การค้าพืชและผลิตภัณฑ์ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการบังคับใช้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า16-21.

ยังมีข้อยกเว้นในมาตรา 5.7 ของความตกลง SPS อีกว่าสำหรับเรื่องใหม่ๆที่ยังไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอก็สามารถผ่อนผันให้ประเทศสมาชิกใช้มาตรการสุขอนามัยเป็นการชั่วคราว (provisional measures) บนพื้นฐานของข้อมูลที่สามารถหาได้ ณ เวลานั้นรวมทั้งข้อมูลจากองค์การระหว่างประเทศและมาตรการสุขอนามัยที่ประเทศอื่นๆใช้บังคับอยู่แต่ทั้งนี้ประเทศสมาชิกจะต้องอาศัยการค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการประเมินความเสี่ยง (risk assessment) ควบคู่ไปด้วย

- 2) ความตกลงทั่วไปว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (agreement on technical barriers to trade : TBT) ความตกลงนี้จะให้ความสำคัญในเรื่องของการติดฉลากสินค้า (labelling) เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค

ความตกลงที่ได้กล่าวไปนั้นเป็นความตกลง WTO ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดลอมที่นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะทำให้ประเทศสมาชิกหันมาให้ความสำคัญและใส่ใจต่อสิ่งแวดลอมรวมทั้งคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคมากขึ้น อย่างไรก็ตามความตกลงเหล่านี้ยังขาดความชัดเจนในรายละเอียดรวมถึงการตีความของความตกลงทำให้ประเทศสมาชิกบางประเทศใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้าทำให้ประเทศสมาชิกที่ได้รับความเสียหายต้องอาศัยกระบวนการยุติข้อพิพาทเป็นกรณีไปซึ่งหลายประเทศก็แสดงความไม่แน่ใจในการตัดสินกรณีที่เกิดขึ้นว่าอาจจะไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่น กรณีพิพาทเรื่องกุ้ง-เต่าทะเล กรณีพิพาทปลาทูน่า-ปลาโลมา ซึ่งทั้งสองกรณีนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ไม่ใช่เพียงแค่การอ้างเรื่องสิ่งแวดลอมบังหน้าเท่านั้นแต่เป็นเรื่องของการกีดกันทางการค้าด้วย⁷

⁷ กรณีพิพาทกุ้ง-เต่าทะเล เป็นความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทย มาเลเซีย ปากีสถานและอินเดียในปี ค.ศ.1997 ซึ่งปัญหานี้มาจากการที่สหรัฐอเมริกาห้ามนำเข้ากุ้งที่จับโดยไม่ใช่เครื่องมือแยกเต่าทะเล (Turtle-Excluder Devices: TEDs) โดยใช้มาตรการทางการค้าบีบบังคับให้ประเทศดังกล่าวทำตามนโยบายและกฎหมายภายในของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เครื่องมือแยกเต่าทะเลก็เป็นผลงานของสหรัฐอเมริกาที่อ้างให้ประเทศผู้ส่งออกกุ้งต้องใช้เครื่องมือนี้จึงทำให้สหรัฐอเมริกาได้รับประโยชน์จากการขายเครื่องมือนี้ด้วย โดยใช้เรื่องการรักษาสิ่งแวดลอมเป็นข้ออ้าง ส่วนกรณีพิพาทปลาทูน่า-ปลาโลมา เป็นความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโกที่สหรัฐอเมริกาคว่ำบาตรทางการค้ากับการนำเข้าปลาทูน่าจากเม็กซิโกเพราะเม็กซิโกไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าการจับปลาทูน่าไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำลายปลาโลมา อ้างจาก Patrick Grady and Kathleen Macmillan, Seattle and Beyond: The WTO Millennium Round (Canada: Global Economics,1999), pp.121-122.

นอกจากนี้จากการที่สหภาพยุโรปเสนอให้มีการทบทวนและการตีความความตกลง SPS และความตกลง TBT ใหม่ด้วยการกำหนดระเบียบในเรื่องหลักการป้องกันล่วงหน้าและ PPMs ทั้งที่ 2 หลักการไม่เคยมีมาก่อนจึงทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต่อต้านเรื่องดังกล่าว แม้แต่สหรัฐอเมริกาเองก็คัดค้านสหภาพยุโรปในเรื่องการติดฉลากบนสินค้าผลิตภัณฑ์ GMOs เช่นกันเพราะในฐานะที่ประเทศของตนเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ในการพัฒนาและผลิตสินค้า GMOs จึงถือว่าเรื่องนี้เป็น การจำกัดศักยภาพทางการค้าโดยใช้เหตุเพราะสหภาพยุโรปใช้นโยบายที่เข้มงวดและกำหนดกฎเกณฑ์ที่ครอบคลุมสินค้า GMOs ทุกประเภททั้งที่ยังไม่มีการพิสูจน์อย่างชัดเจนถึงขั้นสุดท้ายว่า จะเกิดอะไรขึ้นจากการบริโภคสินค้า GMOs⁸

จากมาตรการที่กล่าวไปทั้งหมดนี้ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกฎระเบียบออกมาชัดเจนเป็นเพียง การบังคับใช้ภายในเท่านั้นแต่ก็เป็นไปได้ว่าจะกลายเป็นภาคบังคับของการทำการค้าในอนาคต เพื่อเป็นการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรวมถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย แต่มาตรการดังกล่าวส่วนใหญ่ก็มาจากข้อเสนอของประเทศพัฒนาแล้วที่เป็น ผู้กำหนดให้เกิดเป็นความตกลงร่วมกันและสามารถบังคับใช้กับทุกประเทศโดยที่ไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและปัจจัยอื่นๆของประเทศกำลังพัฒนาส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องรับภาระต้นทุน ที่สูงเกินไปจึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่ามาตรการที่กำหนดขึ้นนั้นมีเจตนาที่จะกีดกันทางการค้าแอบแฝงจนกลายเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนามากกว่า⁹ และเมื่อพิจารณาในมุมมองของประเทศพัฒนาแล้วก็จะพบว่ามาตรการเหล่านี้ให้ประโยชน์มากกว่าเพราะประเทศพัฒนาแล้ว มีความพร้อมทั้งในด้านทุนและวิชาการที่พร้อมจะแก้ไข เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต กฎเกณฑ์ภายในประเทศตนเอง และถ้าหากมาตรการป้องกันล่วงหน้าถูกนำมาใช้เป็นมาตรการบังคับแล้วก็จะไม่ต่างกับการกีดกันทางการค้าโดยประเทศพัฒนาแล้วที่อาศัยเพียงแต่การอ้างว่าจำเป็นต้องกำหนดขึ้นเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมแต่แท้ที่จริงแล้วต้องการกีดกันสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาไม่ให้ก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งในทางการค้าระหว่างประเทศ¹⁰

⁸ สำนักวิจัยเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ, “การพัฒนาพันธุ์พืชโดยอาศัยเทคโนโลยีชีวภาพ (Value-Enhanced Crops: Biotechnology),” วารสารเศรษฐกิจพาณิชย์ 32, 288 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2544): 68.

⁹ Gary P. Sampson and W. Bradnee Chambers, eds. Trade, Environment, and the Millennium (Tokyo: The United Nations University Press, 2002), pp.8-9.

¹⁰ Magda Shahin, “Trade and Environment: How Real is the Debate?” in Trade, Environment and the Millennium, p.51.

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะปฏิเสธการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปเสียเลย เพราะไม่ว่าจะอย่างไรแล้วสภาพแวดล้อมที่ดีก็อำนวยความสะดวกต่อการผลิตสินค้าตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของประชาชนได้แต่เพราะกระบวนการผลิตของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอจึงทำให้ไม่สามารถยกระดับมาตรฐานภายในประเทศให้อยู่ในระดับสากลได้¹¹ รวมถึงการที่จะต้องรับผิดชอบและรักษามาตรฐานสิ่งแวดล้อมในระดับสูงเช่นนี้ก็อาจสร้างปัญหาใหญ่สำหรับการดำเนินงานด้านอุตสาหกรรมในกลุ่มของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (small and medium enterprises: SMEs) ที่มีจำนวนมากในประเทศกำลังพัฒนาจนถึงขั้นล้มละลายได้เหมือนกัน จึงเป็นสาเหตุว่าประเทศกำลังพัฒนาต้องเลือกที่จะพัฒนาประเทศก่อนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม¹² อย่างไรก็ตามอาจเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องทำในอนาคตเช่นกันเพราะมาตรฐานสิ่งแวดล้อมนี้จะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาตลาดรวม (common market) เนื่องจากประชาชนในยุโรปร้อยละ 67 ของประชาชนทั้งหมดในภูมิภาคนิยมบริโภคผลิตภัณฑ์ที่มีการรับประกันจากฉลากเขียวแม้ว่าจะมีราคาสูงก็ตาม¹³

3.1.2 การกำหนดมาตรฐานแรงงาน

เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1999 สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปเสนอเรื่องแรงงานเข้าสู่การพิจารณาต่อคณะมนตรีทั่วไปของ WTO ระหว่างการประชุมที่ซีแอตเติล ซึ่งก่อนหน้านี้มหาอำนาจทั้งสองต่างก็พยายามผลักดันอย่างหนักให้มีการนำเรื่องมาตรฐานแรงงานเข้าสู่การพิจารณาของ WTO เพราะประเทศพัฒนาแล้วเกรงว่าการขาดมาตรฐานแรงงานในประเทศกำลังพัฒนาจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาได้เปรียบในด้านต้นทุนการผลิต เพราะแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญของการผลิตอีกทั้งประเทศกำลังพัฒนามีแรงงานราคาถูกทำให้ได้เปรียบในการผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้น (labor-intensive production) อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกไม่ให้การสนับสนุนนัก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่คัดค้านการนำประเด็นเรื่องมาตรฐานแรงงานมาเชื่อมโยงกับ

¹¹ Martin Khor, "How the South is getting a raw deal at the WTO," in *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries* ed. Sarah Anderson (California: International Forum on Globalization, n.d.), pp.42-43.

¹² พิมพ์ชนก วอนขอพร, "การเจรจาเรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อม: มิติใหม่ในเวทีการค้าระหว่างประเทศ," *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 19, 3 (กันยายน 2542): 89-90 อ้างถึงใน *ทัศนะสมัย ถกษะสุด, ประเด็นใหม่ในองค์การการค้าโลก* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2543), หน้า72.

¹³ "Environment ," *วารสารโครงการยุโรปศึกษา* 6 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2541): 3.

การค้า เนื่องจากเกรงว่าอาจเป็นการเปิดโอกาสให้มีการนำเรื่องมาตรฐานแรงงานมาใช้เป็นข้ออ้างในการใช้มาตรฐานกีดกันทางการค้าได้ในอนาคต¹⁴

ทั้งนี้สาระสำคัญของข้อเสนอดังกล่าว คือ¹⁵

- **สหรัฐอเมริกา** เสนอให้ WTO จัดตั้งคณะทำงานเรื่องการค้าและแรงงาน (Working Group on Trade and Labor) เพื่อทำการตรวจสอบประเด็นต่างๆในเรื่องแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการค้า อาทิ ผลกระทบของการจ้างงานกับการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานแรงงานหลักกับการค้า การบังคับใช้แรงงานเด็กที่เกี่ยวข้องกับการค้า ขอบเขตของนโยบายการค้ากับการปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงานหลัก เป็นต้น โดยสหรัฐอเมริกาเชื่อว่า การจัดตั้งคณะทำงานขึ้นมาศึกษาเรื่องนี้ ประเทศสมาชิกจะได้รับประโยชน์จากหารือและประสานงานกับ ILO, IMF, World Bank และ UNCTAD
- **สหภาพยุโรป** เสนอให้มี ILO/WTO Standing Working Forum on the issue ว่าด้วยการค้า โลกาภิวัตน์และประเด็นด้านแรงงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น โดยผ่านการหารือระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งประกอบด้วย รัฐบาล นายจ้าง สหภาพการค้า และองค์การระหว่างประเทศอื่นๆและให้มีการตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายการค้า การเปิดเสรีทางการค้า การพัฒนา กับมาตรฐานแรงงานด้วย แต่จะไม่รวมถึงประเด็นใดๆที่ให้มีการกำหนดบทลงโทษทางการค้าและจะใช้มาตรฐานแรงงานเป็นเครื่องจูงใจในระบบการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (incentive-based approach) เพื่อต้องการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงาน

ข้อเสนอดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นข้อเสนอดีและมีแนวโน้มที่ WTO เปลี่ยนแปลงข้อตกลงและระเบียบการค้าที่กว้างมากขึ้น อย่างไรก็ดี เรื่องแรงงานยังคงเป็นเรื่องที่ประเทศสมาชิกมีความเห็นแบ่งเป็นสองขั้วอย่างเห็นได้ชัด เพราะประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่เห็นว่าเรื่องดังกล่าวไม่เหมาะสมที่จะนำมาปฏิบัติเป็นแนวทางการค้าแต่เป็นมาตรการกีดกันทางการค้าจากประเทศพัฒนาแล้วที่จะใช้ลงโทษประเทศที่ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานได้(negative

¹⁴ Philip von Schöppenthau, "Trade and Labor Standards : Hanessing Globalisation?" in The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-first Century, eds. Klaus Günter Deutsch and Bernhard Speyer (London: Routledge,2001), p.225.

¹⁵ Ibid.

approach)¹⁶ อีกทั้งเป็นข้ออ้างที่มีวัตถุประสงค์เบื้องหลังที่ต้องการจะลดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศมากกว่าด้วยเพราะถ้าหากประเด็นแรงงานนี้กลายเป็นข้อตกลงภายใต้กรอบ WTO แล้วก็จะมีผลผูกพันต่อประเทศสมาชิกทั้งหมด ประเทศกำลังพัฒนานำโดยอินเดีย อียิปต์ มาเลเซีย ปากีสถานและฮ่องกงที่คัดค้านเต็มที่เห็นว่าการเสนอเรื่องการค้าแรงงานนั้นจะต้องอยู่นอกเวที WTO เท่านั้นและเวทีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพิจารณาเรื่องมาตรฐานแรงงานคือ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ¹⁷

นอกจากนี้คำกล่าวอ้างของประเทศพัฒนาแล้วที่กล่าวว่าต้องการนำมาตรฐานแรงงานมาใช้เพื่อคุ้มครองแรงงานเด็กมิให้ต้องถูกใช้งานเกินเวลาแต่ในความจริงแล้วนั้นการกำหนดมาตรฐานเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดให้อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกันทั้งหมดไม่ได้เพราะในกลุ่มประเทศยากจนจำเป็นต้องมีแรงงานเด็กเพราะแรงงานเด็กเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานที่ต้องหาเงินมาเลี้ยงชีพครอบครัวเช่นเดียวกันไม่เช่นนั้นจะต้องอดยาก ดังนั้นความจำเป็นในการกำหนดให้มีหรือยกเลิกแรงงานเด็กเป็นการมองต่างมุมระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ฉะนั้นการกำหนดมาตรฐานแรงงานจึงเป็นการกีดกันการค้าที่อยู่เบื้องหลังการสร้างศีลธรรมอันดีที่ประเทศพัฒนาแล้วกำหนดไว้¹⁸

3.1.3 การหยิบยกประเด็นใหม่

ประเด็นใหม่นี้มีทั้งสิ้น 4 ประเด็นที่ได้รับการผลักดันให้เข้าไปเป็นข้อบังคับให้เป็นความตกลงระหว่างประเทศของ WTO ได้แก่¹⁹

1. การลงทุน
2. นโยบายการแข่งขัน

¹⁶ Kimberly Ann Elliott, "International Labor Standards and Trade: What Should be Done?" in *Launching New Global Trade Talks: An Action Agenda*, ed. Jeffrey J. Schott (Washington D.C.: Institute for International Economics, 1998), p.165.

¹⁷ Philip von Schöppenthau, "Trade and Labor Standards: Harnessing Globalisation?" in *The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-first Century*, eds. Klaus Günter Deutsch and Bernhard Speyer, p.226.

¹⁸ Jagdish Bhagwati, *The Wind of the Hundred Days: How Washington Mismanaged Globalization* (Cambridge: The MIT Press, 2000), pp.287-288.

¹⁹ Martin Khor, "How the South is getting a raw deal at the WTO," in *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries* ed. Sarah Anderson, p.35.

3.การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐบาล

4.การลดภาษีศุลกากรและสรรพสามิตภาคอุตสาหกรรม

สามประเด็นแรกอยู่ในประเด็นสิงคโปร์ ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 1 ที่สิงคโปร์ซึ่งในขณะนั้นประเทศพัฒนาแล้วผลักดันให้เป็นข้อตกลงการค้าภายใต้กรอบ WTO เลย แต่ประเทศกำลังพัฒนายังสามารถระงับข้อเสนอนี้ให้เป็นเพียงเรื่องที่จะต้องศึกษากันต่อไปก่อนแต่ความต้องการแท้จริงคือประเทศกำลังพัฒนาไม่ต้องการให้ข้อเสนอนี้กลายเป็นข้อตกลงการค้าเลย จนกระทั่งการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 3 ที่ประเทศพัฒนาแล้วเห็นว่าถึงเวลาที่ต้องยกระดับ ข้อเสนอเหล่านี้ให้เป็นข้อตกลงการค้าในกรอบการเจรจาในการเปิดรอบใหม่ด้วยส่วนประเด็นที่ 4 นั้น เป็นประเด็นที่เพิ่งเสนอในการประชุมที่ซีแอตเติล อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวทั้งหมดต่างก็สร้างความกังวลให้กับประเทศกำลังพัฒนาดังต่อไปนี้²⁰

1) การลงทุน

ประเด็นของการลงทุนที่ถูกผลักดัน คือ เรื่องการเปิดตลาดหลักทรัพย์ให้กับการลงทุนเชิงกำไรระยะสั้น (portfolio investment) และการไม่ให้มีการจำกัดหรือการกำหนดเงื่อนไขมากำกับการลงทุนทางตรง (foreign direct investment: FDI) ซึ่งทุนข้ามชาติดังกล่าวไม่ได้จำกัดเพียงแค่งินทุน เท่านั้นแต่รวมถึงทุนในการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ด้วย²¹ ตามหลักการแล้วนั้น การสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศจะต้องคำนึงถึงประเภทของการลงทุนด้วยว่า การลงทุนนั้นๆ เอื้อประโยชน์ต่อทั้งประเทศที่ลงทุนและประเทศผู้รับทุนหรือไม่ ที่สำคัญคือ การลงทุนนั้นเป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ประเทศผู้รับทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจ้างงานต่อไปหรือไม่ด้วย²²

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาตามหลักการข้างต้นดังกล่าวแล้วนั้น ตามการอ้างอิงจาก UNDP ปรากฏว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะก่อให้เกิดการไหลออกของผลกำไรจากเงินลงทุนมากกว่าจำนวนเงินทุนที่ไหลเข้า นอกจากนี้ประเด็นที่ถูกผลักดันให้เข้ามาในกรอบ WTO คือการบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาหรือกฎหมายที่ตั้งเงื่อนไขในการลงทุนจากต่างประเทศออกทั้งหมด เช่น การตั้งเงื่อนไขในเรื่องการเข้าวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ (local content) การ

²⁰ Ibid.

²¹ Martin Khor, *Need to Beware of New Issues in WTO* (n.p.), (n.d.). (Mimeographed)

²² กมล กมลตระกูล, *อีกหน้ากอกองค้การค้าโลก* (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2546), หน้า 62.

ตั้งเงื่อนไขให้ไปตั้งโรงงานในแหล่งที่ซึ่งมีประชาชนยากจนอาศัยอยู่เพื่อก่อให้เกิดการจ้างงาน หรือแหล่งที่ห่างไกลชุมชนเพื่อป้องกันผลเสียที่เกิดขึ้นจากมลภาวะที่จะเกิดจากการลงทุน การตั้งเงื่อนไขการจำแนกหรือคัดเลือกการลงทุนที่มีประโยชน์และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศ การตั้งเงื่อนไขการคัดเลือกการลงทุนที่จะไม่มาทำลายเศรษฐกิจชุมชนหรือธุรกิจที่อุตสาหกรรมแห่งชาติยังอ่อนแออยู่ (infant national industry) กฎหมายเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเงื่อนไขที่บัญญัติขึ้นเพื่อการคุ้มครองกระบวนการผลิตและประชาชนของประเทศผู้รับทุน แต่เพราะประเด็นว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงกฎหมายข้างต้นทั้งหมดโดยอ้างเรื่องการค้าเสรี เพราะฉะนั้นหากประเด็นนี้ผ่านในที่ประชุมรัฐมนตรีที่ซีแอตเติลกลายเป็นข้อตกลงหนึ่งใน WTO แล้วประเทศกำลังพัฒนาจะไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะแข่งขันกับทุนต่างชาติที่ทั้งเงินทุน เทคโนโลยี กระบวนการจัดการบริหารซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่ารวมทั้งแนวโน้มที่ทุนต่างชาติที่มีแหล่งกำเนิดมาจากประเทศพัฒนาแล้วทั้งสิ้นก็จะเข้ามาครอบครองหรือแย่งงานอุตสาหกรรมแห่งชาติของประเทศกำลังพัฒนาได้²³

แต่ประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การห้ามเรื่องการควบคุมด้านปริวรรตเงินตรา หรือการเปิดเสรีทางการเงินหรือตลาดเงินเพื่อเปิดโอกาสให้กองทุนเก็งกำไรข้ามชาติทั้งหลายสามารถเคลื่อนย้ายเงินทุนเก็งกำไรได้อย่างเสรี ซึ่งการเปิดเสรีนี้เองที่เป็นสาเหตุหลักของวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียเมื่อปีค.ศ.1997 ก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินและการคลังของประเทศกำลังพัฒนาเพราะภาวะเศรษฐกิจของประเทศถูกกำหนดโดยต่างชาติให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบปอนการพนัน (casino economy)²⁴

จากประเด็นที่กล่าวไปนี้จะส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องตกอยู่ใต้อำนาจของประเทศพัฒนาแล้วและไม่มีโอกาสได้ตรวจสอบการลงทุนของทุนข้ามชาติทั้งยังเสียสิทธิที่พึงมีอยู่แล้วแก่ประเทศพัฒนาแล้วอีกด้วยทำให้ประเทศกำลังพัฒนาคัดค้านอย่างเต็มที่

2) นโยบายการแข่งขัน

ประเทศพัฒนาแล้วมีข้อบังคับให้บริษัทข้ามชาติมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกับบริษัทท้องถิ่น ประชาชนและประชาคมเจ้าของประเทศกำลังพัฒนาที่อ่อนแอกว่าในทุกเรื่องซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เป็นธรรมต่อประเทศกำลังพัฒนาเพราะบริษัทข้ามชาตินั้นมักมีการผูกขาดทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

แก่ การผูกขาดตลาด การผลิต การจัดจำหน่าย ข่าวสารข้อมูล การโฆษณา สื่อสารมวลชนและเทคโนโลยี ซึ่งการผูกขาดทั้งหมดนี้กระจุกตัวอยู่แต่ในบรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ไม่กี่แห่งและความเหนือกว่าในทุกด้านที่ทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เสรีและไม่เป็นธรรมต่อประเทศกำลังพัฒนา²⁵

นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังขาดการสนับสนุนที่ดีพอต่อบริษัทท้องถิ่นในเรื่องการหาช่องทางการเปิดตลาดใหม่ ๆ หรือการส่งเสริมบริษัทภายในประเทศให้เติบโตเป็นบริษัทระดับสากล เนื่องจากปัจจัยในการส่งเสริมนั้นไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ ได้แก่ ทุน เทคโนโลยี การจัดการบริหาร และประสบการณ์ของผู้ประกอบการ และถ้ารัฐบาลประเทศกำลังพัฒนานั้นถูกบีบให้ต้องปรับกฎหมายภายในประเทศให้รองรับกับการแข่งขันเสรีเพื่อเอื้ออำนวยให้กับบรรษัทข้ามชาติที่ส่วนใหญ่ก็จะมีฐานจากประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสิ้นให้เทียบเท่ากับผู้ประกอบการท้องถิ่นด้วยแล้ว ก็จะทำให้บริษัทท้องถิ่นไม่สามารถแข่งขันด้วยได้เลยเพราะศักยภาพที่มีอยู่ไม่เท่ากัน²⁶

2) การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐบาล

การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐบาลนี้แต่เดิมเป็นข้อตกลงแบบ “หลายฝ่าย” (*plurilateral agreement*) ที่จะมีผลบังคับใช้กับเฉพาะประเทศที่สมัครใจที่จะปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ประเทศพัฒนาแล้วต้องการนำข้อตกลงนี้ให้เป็นข้อบังคับที่ทุกประเทศจะต้องปฏิบัติตามทั้งนี้เป็นเพราะ WTO, World Bank และ IMF ภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกาอ้างว่าการจัดซื้อหรือการประมูลในเรื่องการก่อสร้างขนาดใหญ่ของรัฐบาลมักไม่โปร่งใส มีการรับเงินหรือการให้โอกาสบริษัทในเครือหรือบริษัทท้องถิ่นประมูลได้ไปก่อนเสมอ จึงได้เสนอให้มีข้อบังคับให้เปิดตลาดการจัดซื้ออย่างเสรีให้กับบรรษัทข้ามชาติในด้านการเข้ามาเสนอขายหรือประมูลแข่งขันกับบริษัทภายในประเทศโดยอาศัยหลัก *national treatment** มาบังคับใช้กับประเทศกำลังพัฒนา และเพราะว่ารัฐบาลเป็นนายจ้างที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ เพราะฉะนั้นการบังคับให้เปิดช่องทางการเข้าถึงตลาดเช่นนี้ จะทำให้บริษัทท้องถิ่นถูกทำลายอย่างสิ้นเชิงเพราะความอ่อนแอกว่าทั้งทางด้านเงินทุน เทคโนโลยี การจัด

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁶ อรมน ชุตินเตร, นโยบายการแข่งขัน (*Competition Policy*) ในเวที WTO (กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, ม.ป.ป.), หน้า 3.

* หลัก *National Treatment* หมายถึง การปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าจากประเทศอื่นๆ ให้เท่าเทียมกับสินค้าภายในประเทศไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเก็บภาษีภายในหรือการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ

การและประสบการณ์และข้อบังคับดังกล่าวก็จะกลายเป็นข้อได้เปรียบแก่ประเทศพัฒนาแล้วที่มีความพร้อมมากกว่า²⁷

3) การลดภาษีศุลกากรและสรรพสามิตภาคอุตสาหกรรม

การลดการเก็บภาษีศุลกากรด้านอุตสาหกรรมและสินค้านำเข้าเป็นการลดภาษีในลักษณะของอัตราก้าวหน้า (tariff escalation) ดังนั้นถึงแม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะถูกกำหนดให้ลดภาษีในปริมาณที่น้อยกว่าประเทศพัฒนาแล้วก็จริงตามข้อตกลงทั่วไป WTO ในระยะแรกแต่ก็ได้หมายความว่า การลดภาษีของประเทศกำลังพัฒนาจะคงที่เช่นนั้นแต่จกต้องลดภาษีสินค้านำเข้าไปเรื่อยๆตามที่กำหนดไว้และต้องทำให้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งข้อกำหนดในการลดภาษีนำเข้านี้สำหรับประเทศพัฒนาแล้วถือว่าไม่ได้รับความกระทบเท่าใดนักเพราะปัจจัยอื่นที่ช่วยพยุงให้ประเทศพัฒนาแล้วไม่เดือดร้อนมากนักเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนา เช่น การให้เงินอุดหนุนการผลิตภายในประเทศพัฒนาแล้ว เทคโนโลยีการผลิตที่มีความทันสมัยมากกว่าซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดขีดความสามารถของอุตสาหกรรมท้องถิ่นในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา²⁸ นอกจากนี้ยุทธวิธีในการลดภาษีศุลกากรและสินค้านำเข้านี้เป็นการทำลายอุตสาหกรรมและการผลิตแห่งชาติด้วยการนำนโยบายการแข่งขันอย่างเสรีเข้ามาเกี่ยวข้องกัน ทั้งที่ระดับการพัฒนาไม่เท่าเทียมกัน ทุนและเทคโนโลยีก็ไม่เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะพิจารณาเพียงแคารูปแบบข้อบังคับและช่วงเวลาของการลดภาษีก็เหมือนกับว่าเป็นการสร้างความเท่าเทียมระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี แต่เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยที่ส่งเสริมการผลิตภายในของประเทศพัฒนาแล้วซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่าประเทศกำลังพัฒนาดังที่กล่าวไว้ข้างต้นก็จะเห็นได้ว่าข้อบังคับนี้ไม่เป็นธรรมและไม่เสรีจริง²⁹

3.1.4 การให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตร

ถึงแม้ว่าผลจากการเจรจาเรื่องข้อตกลงสินค้าเกษตร (agriculture on agreement: AOA) ภายใต้ความตกลง WTO ที่กำหนดให้ประเทศพัฒนาแล้วต้องลดเงินอุดหนุนภายในลงร้อยละ 20

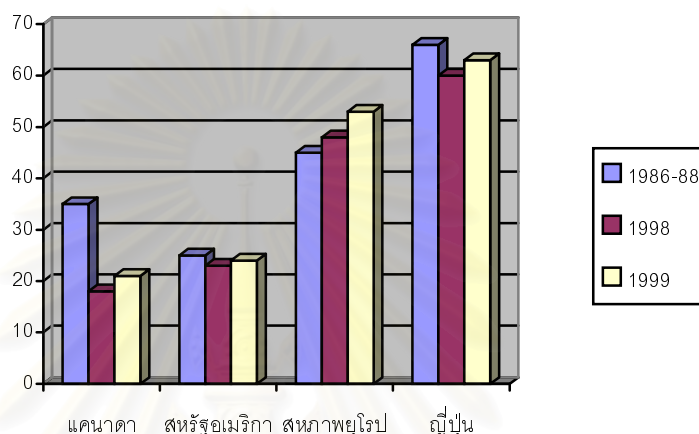
²⁷ กมล กมลตระกูล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

²⁸ Martin Khor, "How the South is getting a raw deal at the WTO," in *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries* ed. Sarah Anderson, p.41.

²⁹ กมล กมลตระกูล, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ภายใน 6 ปีส่วนประเทศกำลังพัฒนาลดลงร้อยละ 13 ภายใน 10 ปี แต่ผลปรากฏว่ากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วยังคงมีการให้การอุดหนุนในวงเงินที่สูงมากดังแผนภูมิที่ 3.1

แผนภูมิที่ 3.1 : ระดับการอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น ค.ศ.1986-1999 (เปอร์เซ็นต์)

ที่มา : World Trade Organization, Annual Report 2001 (France: WTO, 2001), p.32.

จากแผนภูมิที่ 3.1 แสดงให้เห็นว่าประเทศกลุ่ม Quad* ยังคงมีระดับการอุดหนุนที่สูงอยู่ แม้ว่าจะลดลงเมื่อเทียบกับช่วงที่แกตต์เป็นกลไกควบคุมการค้าอยู่ (ค.ศ.1986-1988) อย่างไรก็ตาม ประเทศแคนาดาและสหรัฐอเมริกาก็เป็นประเทศที่ให้การอุดหนุนต่ำกว่าอีก 2 ประเทศทั้งในช่วงแกตต์และ WTO ในขณะที่สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นยังคงมีระดับการอุดหนุนในปริมาณที่สูงซึ่งญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้การอุดหนุนสูงที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมาจะพบว่าสหภาพยุโรปเป็นกลุ่มประเทศที่ไม่เคยลดระดับการอุดหนุนตามที่ตกลงกันไว้ในข้อตกลงสินค้าเกษตรเลย

ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาก็จะร้องขอให้สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นยอมลดการให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตรแต่สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นต่างก็อ้างเรื่องโครงสร้างการเมืองภายในประเทศเพราะฐานเสียงของประเทศเหล่านี้คือกลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมืองภายในและเรื่องการค้า

* กลุ่ม Quad หรือ Quadrilateral Group เป็นกลุ่มอภิมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจการค้าโลก ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา แคนาดา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น

เกษตรจัดว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมของประเทศด้วยโดยเฉพาะญี่ปุ่น³⁰ นอกจากนี้สหภาพยุโรป และญี่ปุ่นยังสนับสนุนให้ใช้ข้อเสนอเรื่อง “การมีหลายบทบาท” (multifunctionality) ของภาคเกษตรอีกด้วยเพื่อให้คำดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของหัวข้อการเจรจาเพราะคำนี้จะแสดงถึงการยอมรับว่าการเกษตรมีบทบาทต่อสังคมในด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากเป็นแหล่งผลิตอาหารและการอ้างเหตุผลเช่นนี้ก็จะทำให้การเกษตรสมควรได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลโดยชอบธรรม³¹ ซึ่งแน่นอนว่า ข้อเสนอนี้ไม่เป็นที่ยอมรับจากประเทศสมาชิกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่คัดค้านอย่างหนัก³² อย่างไรก็ตามในเวทีประชุมจะยังคงมีการพิจารณา “ข้อกังวลที่ไม่ใช่การค้า” (non-trade concerns) อยู่เช่น การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การรักษาเสถียรภาพของทรัพยากรอาหาร การอยู่รอดทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชนบท และความปลอดภัยของอาหาร³³

ถึงแม้ว่าในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันเองจะมีความขัดแย้งสูงเพียงใดแต่เมื่อมาพิจารณาฐานะของประเทศกำลังพัฒนาแล้วจะพบว่าอยู่ในระดับที่เสียเปรียบกว่ามากเพราะหลังจากการเจรจาในรอบอุรุกวัยที่กำหนดว่าประเทศพัฒนาแล้วจะเปิดตลาดให้กับการส่งออกสินค้าเกษตรจากประเทศกำลังพัฒนาแต่รายงานจากองค์การอาหารและเกษตรกรรม (Food Agriculture Organization: FAO) ได้ระบุว่าประสบการณ์ของประเทศกำลังพัฒนาในการดำเนินการตามข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรพบว่าปริมาณการส่งออกสินค้าและประเทศปลายทางมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาไม่ผ่านการตรวจสอบมาตรฐานด้านสุขอนามัยของประเทศผู้นำเข้ารายใหญ่ที่มีความเข้มงวดมาก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น ลักษณะเช่นนี้ถือได้ว่าเป็น “การก่อกวนทางการค้า”³⁴ เห็นได้จากปริมาณการส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศพัฒนาแล้วเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.05 ต่อปีในช่วง ค.ศ. 1990-1997 ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาส่งออกเพิ่มขึ้นได้เพียงร้อยละ 0.63 ต่อปี ในทางตรงกันข้ามอัตราการเติบโตของการนำเข้า

³⁰ Robert Gilpin, *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*, p.232.

³¹ Isabella Falautano, “The WTO and Its Institutional Future: Evaluation The Lessons of Seattle” [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.ciaonet.org/wps/fai01/fai01.pdf> [2004, January 14]

³² Bob Stallman, “The Farm Trade Challenge Unchanged by Seattle,” *Economic Perspectives* 5, 1 (February 2000): 28.

³³ Michael J. Trebilcock and Robert Howse, *The Regulation of International Trade*, 2nd ed. (London: Routledge, 1999), pp.252-254.

³⁴ ชนิตา จรรยาเทศ เบมฟอร์ด, “ข้อตกลง(ไม่)ลงว่าด้วยการเกษตร,” [Online]. 2001. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2001/agri-disagree.html> [2004, January 20]

ในช่วงเดียวกันของประเทศพัฒนาแล้ว คือร้อยละ 1.85 ต่อปี ส่วนของประเทศกำลังพัฒนา คือ ร้อยละ 3.87 ต่อปี แสดงให้เห็นว่าประเทศพัฒนาแล้วมีอัตราการนำเข้าต่ำสวนทางกับการส่งออกที่สูง ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในตำแหน่งตรงข้าม³⁵ และเมื่อมาพิจารณาถึงส่วนแบ่งตลาดก็ จะยังพบเห็นความแตกต่างในผลประโยชน์มากขึ้นดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 : การค้าสินค้าเกษตรในตลาดโลก

กลุ่มประเทศ	ส่วนแบ่งในตลาดโลก (%)		% เปลี่ยนแปลง ระหว่าง 2 ช่วง เวลา
	1990-94	1995-99	
มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก (ราคาคงที่)			
- ประเทศพัฒนาแล้ว	58.5	57.3	31
- กลุ่มแครีนส์ (14 ประเทศ)	17.6	19.7	50
- ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ	22.1	21.5	30
- ประเทศด้อยพัฒนา	1.7	1.5	24
การส่งออกอาหาร (ราคาคงที่)			
- ประเทศพัฒนาแล้ว	61.0	61.2	24
- กลุ่มแครีนส์ (14 ประเทศ)	17.3	18.3	31
- ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ	50.8	19.2	14
- ประเทศด้อยพัฒนา	0.9	0.9	23
ดุลการค้า	Net export (\$ bil.)		
- ประเทศพัฒนาแล้ว	-23	-17	6
- กลุ่มแครีนส์ (14 ประเทศ)	26	34	8
- ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ	-23	-33	-10
- ประเทศด้อยพัฒนา	-2	-3	-1

ที่มา : FAO 2001 อ้างถึงใน นิพนธ์ พัวพงศกร และสิริลักษณ์ คอมนันตร์, “การเจรจาการค้าพหุภาคีสินค้าเกษตร: ความไม่สมดุล ความล้มเหลวและอนาคตของรอบการพัฒนา (โตฮยา)” เอกสารวิจัยหมายเลข 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 58.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

จากตารางที่ 3.1 แสดงให้เห็นถึงส่วนแบ่งในการค้าสินค้าเกษตรในตลาดโลกว่าหลังจากมีข้อตกลงเกษตรในรอบอุรุกวัย (Uruguay Round Agreement on Agriculture: URAA) เรื่องการเปิดตลาดไปแล้วปรากฏว่ามูลค่าการค้าสินค้าเกษตรและอาหาร (วัดด้วยราคาคงที่) มีอัตราการเพิ่มขึ้นพอสมควรแต่กลับมีแต่กลุ่มแครนส์ (14 ประเทศ) เพียงกลุ่มเดียวที่มีส่วนแบ่งการส่งออกสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.6 ในช่วงก่อนรอบอุรุกวัย (1990-94) เป็นร้อยละ 19.7 ในช่วงดำเนินงานตามข้อตกลง URAA (1995-99) และส่วนแบ่งการส่งออกอาหารของกลุ่มแครนส์ก็เพิ่มจากร้อยละ 17.3 เป็นร้อยละ 18.3 ส่วนประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆและประเทศด้อยพัฒนาต่างก็มีส่วนแบ่งการส่งออกลดลงหรือเท่าเดิม

ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วอาศัยช่องโหว่ในเรื่องของการคิดคำนวณและการปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมให้เกิดผลที่บิดเบือนไปอย่างที่เราควรจะเป็นจึงส่งผลให้ประเทศพัฒนาแล้วมีโอกาสตักตวงผลประโยชน์จากการค้าเกษตรได้มากกว่าประเทศกำลังพัฒนาซึ่งสาเหตุที่ประเทศพัฒนาแล้วกระทำเช่นนั้นได้เป็นเพราะมีการการปกป้องและการอุดหนุนการเกษตรภายในประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้³⁶

ประการแรก มาตรการอุดหนุนที่ใช้นับรวมยอดที่ใช้ปีค.ศ. 1986-1988 เป็นฐาน ปรากฏว่าช่วงเวลานั้นการสนับสนุนหลายอย่างอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับปีค.ศ. 1995 ซึ่งเป็นปีที่ข้อตกลงนี้เริ่มบังคับใช้ ทำให้ประเทศพัฒนาแล้วอาศัยแค่เพียงการลดการสนับสนุนลงอีกเล็กน้อยตามข้อตกลง แต่ในความเป็นจริงระดับการอุดหนุนและอัตราภาษีที่ลดแล้วนั้นไม่ได้ต่างจากระดับของปีค.ศ. 1995 เท่าใดนัก เช่น ในกรณีของสหรัฐอเมริกา ในช่วงปีค.ศ. 1992-1996 อัตราภาษีศุลกากรโดยเฉลี่ยสำหรับการผลิตด้านการเกษตรและปศุสัตว์สูงขึ้นจากร้อยละ 5.7 เป็น 8.5 สำหรับผลิตภัณฑ์อาหารสูงขึ้นจากร้อยละ 6.6 เป็น 10.0 และสำหรับผลิตภัณฑ์ยาสูบจากร้อยละ 14.6 เป็นร้อยละ 104.4 นอกจากนี้เงื่อนไขของการเจรจาอุรุกวัยที่ให้เปลี่ยนรูปแบบโควตาการนำเข้าให้เป็นภาษีกลับถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือกีดกันการนำเข้าอย่างหนักโดยสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา เช่น สหรัฐอเมริกาเรียกเก็บภาษีศุลกากรในสินค้านำเข้ายาสูบนำเข้าส่วนที่เกินจากปริมาณขั้นต่ำถึงร้อยละ 350

³⁶ Walden Bello, "Building and Iron Cage," in *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries*, ed. Sarah Anderson (California: International Forum on Globalization, n.d.), pp.81-82.

ประการที่สอง กฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยการบังคับให้ลดอัตราภาษีศุลกากรโดยเฉลี่ยลงร้อยละ 36 (จากฐานของปีค.ศ. 1996-1998 ซึ่งสูงมาก) เป็นกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างหลวม ประเทศต่างๆจึงสามารถทำตามเงื่อนไขได้โดยลดอัตราภาษีสำหรับสินค้าประเภทที่อ่อนไหวหรือที่มีค่าต้องการปกป้องเพียงเล็กน้อย แต่ตัดลดภาษีสำหรับสินค้าอื่นที่ไม่อ่อนไหวลงให้มากเพื่อเป็นการถ่วงเฉลี่ยกันไป และเลื่อนการตัดลดภาษีสำหรับสินค้าที่ต้องการปกป้องออกไป “ใส่ไว้ข้างท้าย” (*backloading*) ให้ใกล้กับกำหนดเวลาสิ้นสุด 6 ปีให้มากที่สุด

ประการที่สาม การอุดหนุนประเภทหลักๆที่ให้ต่อเกษตรกรในกลุ่มประเทศร่ำรวย เช่น การจ่ายเงินรายได้ให้เกษตรกรโดยตรงเพื่อชดเชยรายได้ที่สูญเสียไปจากความผันผวนของตลาด ได้รับการยกเว้นไม่ต้องตัดลดการจ่ายเงินดังกล่าว ถูกตัดออกจากเงื่อนไขข้อตกลงด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการสนับสนุนที่ “ตัดขาดจากการผลิต” ดังนั้นจึง “ไม่เป็นการบิดเบือนทางการค้า” ช่องโหว่ของข้อตกลงนี้กลายเป็นประโยชน์ให้แก่ประเทศที่ร่ำรวยซึ่งมีความสามารถในการจ่ายเงินแก่เกษตรกรโดยตรงได้ การยกเว้นการอุดหนุนรายได้ให้เกษตรกรโดยตรงจากข้อตกลงแถมได้เป็นปัญหาใหญ่ที่หลายๆประเทศต้องการเห็นข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรเป็นกลไกที่ช่วยให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น

ในสหภาพยุโรป การจ่ายเงินรายได้ให้เกษตรกรคำนวณจากขนาดของผลผลิต ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในโครงการลดพื้นที่การเพาะปลูก (*land set-aside program*) เกษตรกรจะได้รับการอุดหนุนเมื่อลดพื้นที่การเพาะปลูกลงร้อยละ 15 หลักการและเหตุผลของโครงการนี้คือการจำกัดจำนวนผลผลิตเพื่อดึงราคาให้สูงขึ้น ส่วนกฎหมายการทำฟาร์มของสหรัฐอเมริกา (*Farm Act*) ระบุให้จ่ายเงินอุดหนุนรายได้โดยตรงให้เกษตรกรเป็นจำนวนเท่ากันทุกปี ไม่ว่าจะปีไหนที่ผลผลิตดีหรือไม่ดี การจ่ายเงินทดแทนจำนวนที่ขาดไปในลักษณะนี้ ประมาณว่าจะใช้งบประมาณโดยเฉลี่ยปีละ 5.1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1996-2002³⁷

แต่ในความเป็นจริงคือ การจ่ายเงินให้เกษตรกรโดยตรงมิได้ตัดขาดจากการผลิตแต่อย่างใดเลย เพราะถ้าไม่มีการจ่ายเงิน การผลิตทางการเกษตรย่อมจะหากำไรได้ยาก การจ่ายเงินชดเชยรายได้ที่ขาดไปรวมแล้วคิดเป็นสัดส่วนระหว่าง 1 ใน 5 ถึง 1 ใน 3 ของรายได้ของภาคเกษตรของสหรัฐอเมริกาทั้งหมด กล่าวคือ การที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปนำการจ่ายเงินอุดหนุนที่อ้างว่าตัดขาดจากการผลิตไปใส่ไว้ใน “กล่องเขียว” (*green box*) โดยมีให้ใครแต่ละต้องได้ เท่ากับเป็น

³⁷ Ibid. , p.82.

การเอาการอุดหนุนตลาดโดยตรงออกไปแล้วเอาการอุดหนุนเกษตรกรในกลุ่มประเทศร่ำรวยโดยตรงเข้ามาแทนที่³⁸

การกระทำเช่นนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามข้อตกลงในการลดการอุดหนุนการเกษตร แต่เป็นการหลีกเลี่ยงไปทำทางอ้อมแทน เห็นได้จากในปี ค.ศ.1998 กลุ่มประเทศ OECD 24 ประเทศใช้งบประมาณการอุดหนุนการเกษตรทั้งหมด 335 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในจำนวนนี้ 251 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เป็นการอุดหนุนเกษตรกรโดยตรง และเงินทั้งหมดนี้ใช้เทียบได้เป็น 2 เท่าของเงินลงทุนจากต่างชาติที่ไหลเข้าประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมดในปีเดียวกัน³⁹

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลของตนน้อยมาก ในกรณีที่มีการอุดหนุนอยู่บ้าง ก็มักจะไม่ถึงร้อยละ 10 ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด ซึ่งเป็นเกณฑ์ขั้นสูงสุดที่ข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรอนุญาตให้ทำได้ ไม่เพียงแต่การได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐจะต่ำแล้ว เกษตรกรในบางประเทศไม่ได้รับเงินอุดหนุนด้วยซ้ำ เพราะรัฐไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะให้การสนับสนุนเพื่อแข่งขันกับต่างชาติได้ นอกจากนี้เกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนายังต้องเป็นผู้แบกรับภาระในการปรับตัวตามข้อตกลงทางการเกษตรอีกด้วย⁴⁰

ถึงแม้ว่าจะมีข้อเรียกร้องจากประเทศกำลังพัฒนาให้ประเทศพัฒนาแล้วกำจัดการอุดหนุนการส่งออกและการสนับสนุนภายในประเทศเสีย แต่เพราะการกีดกันจากประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะสหภาพยุโรป เป็นกลุ่มประเทศที่มีการอุดหนุนการส่งออกเป็นอย่างมากที่ทำให้คำว่า “การสนับสนุนภายในประเทศ” ถูกทอนลงเป็นการ “ลดอย่างมีแก่นสาร” เท่านั้นเอง⁴¹ ดังนั้นประเทศ

³⁸ Brian Gardner, “EU Dumping to Continue,” in *The GATT Agreement on Agriculture: Will it Help Developing Countries?* (London: Catholic Institute of International Relations, 1994), p. 55.

³⁹ ชนิตา จรรยาเทศ แบมฟอร์ด, “ข้อตกลง(ไม่)ลงว่าด้วยการเกษตร” [Online]. 2001. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2001/agri-disagree.html> [2004, January 20]

³⁹ Walden Bello, “Building and Iron Cage,” in *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries*, ed. Sarah Anderson, p.83.

⁴⁰ Ibid. , p.82.

⁴¹ ชนิตา จรรยาเทศ แบมฟอร์ด, “บทเรียนจากซีแอตเติล : WTO จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป” [Online]. 2000. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2000/lessons-from-seattle-1-00.html> [2004, January 14]

พัฒนาแล้วก็ยังคงอุดหนุนเกษตรกรของตนอย่างต่อเนื่องต่อไปแม้ว่าจะลดปริมาณแต่เมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาแล้วนั้นยังอยู่ในระดับที่สูง ดังตารางที่ 3.2 ที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความช่วยเหลือการเกษตรของประเทศพัฒนาแล้ว ดังนี้

ตารางที่ 3.2 : การช่วยเหลือภาคเกษตรของประเทศพัฒนาแล้ว

กลุ่ม OECD 24 ประเทศ	ล้านเหรียญสหรัฐฯ			
	1986-88	1991-93	1996-97	1998
1.มูลค่ารวมผลผลิตทางการเกษตร	492,171	598,375	613,702	584,172
- สัดส่วนกลุ่มสินค้าพื้นฐาน(%)	65	63	61	60
2.มูลค่าการบริโภคสินค้าเกษตร	500,135	604,285	622,252	588,632
3.การช่วยเหลือผู้บริโภคโดยตรง	220,631	257,588	230,460	251,155
(1) การอุดหนุนตามราคาสินค้าเกษตร	169,842	194,480	148,687	167,182
- เฉพาะกลุ่มสินค้าหลัก	111,102	123,244	91,188	100,045
(2) อุดหนุนตามปริมาณผลผลิต	12,688	12,944	7,714	9,205
(3) อุดหนุนตามพื้นที่เพาะปลูก/จำนวนสัตว์เลี้ยง	15,324	21,983	33,303	33,906
(4) อุดหนุนตามประวัติที่เคยได้รับ	174	272	8,415	9,834
(5) อุดหนุนตามชนิดของปัจจัยการผลิต	16,987	18,859	20,558	19,872
(6) อุดหนุนตามข้อจำกัดของปัจจัยการผลิต	2,972	5,238	7,639	7,167
(7) อุดหนุนตามรายได้ทั้งหมดจากฟาร์ม	1,142	914	1,384	1,511
(8) การอุดหนุนอื่นๆ	1,501	2,913	2,760	2,477
- สัดส่วนการอุดหนุนผู้ผลิตโดยตรง	41	39	33	38
- รายได้จากฟาร์ม/รายได้ไม่รวมการอุดหนุน	1.69	1.64	1.50	1.60
- ความช่วยเหลือด้านบริการทั่วไป	58,426	72,029	60,399	58,394
(9) การวิจัยและพัฒนา	4,012	5,643	5,503	5,413
(10) การศึกษาในโรงเรียนเกษตร	585	576	545	496
(11) การตรวจสอบในฟาร์ม	1,016	1,338	1,366	1,396
(12) การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน	11,823	20,881	15,588	11,614
(13) การตลาดและการส่งเสริมการตลาด	32,057	30,647	31,147	34,083
(14) การควบคุมปริมาณสต็อกสินค้า	5,828	8,134	2,902	2,214
(15) บริการเบ็ดเตล็ด	3,105	4,811	3,349	3,176
- สัดส่วนการช่วยเหลือด้านการบริการ	20.0	20.5	19.3	17.5
- การช่วยเหลือผู้บริโภค	-175,774	-189,410	-146,824	-162,897
(16) การโอนจากผู้บริโภคไปสู่ผู้ผลิต	-174,763	-194,388	-146,824	-162,897

(ต่อ) กลุ่ม OECD 24 ประเทศ	ล้านเหรียญสหรัฐฯ			
	1986-88	1991-93	1996-97	1998
(17) การโอนอื่นๆจากผู้บริโภค	-23665	-27,105	-26,942	-28,178
(18) การโอนสู่ผู้บริโภคจากผู้เสียภาษี	12,742	22,293	22,637	25,006
(19) ต้นทุนการเลี้ยงสัตว์ส่วนเกิน	12,946	12,251	3,813	5,353
การบริโภคสินค้าเกษตร/มูลค่าที่ฟาร์ม	1.57	1.48	1.33	1.41
ยอดรวมการช่วยเหลือทั้งหมด	292,999	351,880	313,496	334,554
สัดส่วนการช่วยเหลือผู้บริโภค	-36	-33	-25	-29
การโอนจากผู้บริโภค	198,429	221,493	173,273	193,257
การโอนจากผู้เสียภาษี	118,236	157,492	167,164	169,475
การจ่ายจากงบประมาณ	-23,665	-27,105	-26,942	-28,178
ยอดรวมการช่วยเหลือต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม(%)	2.1	1.6	1.2	1.4

ที่มา : Agricultural Policies in OECD, Monitoring and Evaluation 1999, OECD Paris 1999: 165 อ้างถึงใน บุญชู โรจนเสถียร, “การให้ความช่วยเหลือต่อภาคเกษตรในประเทศพัฒนาแล้ว,” กรุงเทพฯธุรกิจ (18 เมษายน 2543): 9.

นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังได้รับผลกระทบจากข้อตกลงการเข้าสู่ตลาด (market access) ทั้งที่ความจริงแล้วข้อตกลงนี้เป็นข้อตกลงที่ช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถส่งออกสินค้าได้ในปริมาณเพิ่มขึ้นแต่เพราะเล่ห์เหลี่ยมของประเทศพัฒนาแล้วดังที่กล่าวไปทำให้ไม่สามารถโต้แย้งใดๆได้ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาก็ต้องเปิดตลาดภายในประเทศกับการเข้าสู่ตลาดส่งออกจากต่างชาติซึ่งก็ต้องรวมถึงประเทศพัฒนาแล้วด้วยเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกัน ฉะนั้นเกษตรกรภายในประเทศกำลังพัฒนาสามารถส่งออกสินค้าเกษตรของตนสู่ต่างประเทศได้ แต่ก็ต้องแข่งขันกับสินค้านำเข้าจากต่างประเทศโดยอัตโนมัติด้วย และด้วยการแลกเปลี่ยนเช่นนี้ที่คุณเหมือนว่าจะเป็นการค้าเสรีที่แท้จริง แต่อันที่จริงแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วมีปัจจัยที่เอื้อต่อการผลิตที่เหนือกว่าทั้งในด้านการอุดหนุนจากรัฐ และการประหยัดจากขนาด (economies of scale)* นอกจากนี้การสนับสนุนโดยรัฐของประเทศพัฒนาแล้วไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ล้วนแต่ส่งผลให้ราคาสินค้าต่ำกว่าความเป็นจริง ทั้งนี้ข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรไม่ได้ระบุถึงระดับราคาสินค้าในตลาดว่าจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนที่แท้จริงได้อย่างไร ทำให้การส่งออกสินค้าดังกล่าวตามราคาท้องถื่นไม่ได้ขัดกับกฎเกณฑ์ใดในข้อตกลง ดังนั้นราคาสินค้า

* economies of scale หมายถึง การที่ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าได้จำนวนมากสอดคล้องกับความต้องการของตลาดโดยที่การผลิตสินค้าที่มีจำนวนมากนี้จะทำให้ต้นทุนการผลิตต่อสินค้านั้นมีราคาถูกลง

เกษตรของประเทศพัฒนาแล้วจึงต่ำกว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับราคาสินค้าของประเทศกำลังพัฒนา เพราะฉะนั้นข้อตกลงการเข้าสู่ตลาดจึงกลายเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในประเทศพัฒนาแล้วมากกว่า⁴² และผลจากการที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้วิธีต่างๆในการกีดกันการค้าทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องสูญเสียรายได้ไปถึงปีละ 7 แสนล้านเหรียญสหรัฐซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปีค.ศ. 1997 ในประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียด้วย⁴³

ปัญหาดังกล่าวกลายเป็นความไม่ชอบธรรมที่ประเทศกำลังพัฒนาไม่อาจหักท้วงให้เปลี่ยนแปลงได้ เพราะทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปต่างก็เป็นตลาดรองรับสินค้าจากทั่วโลกที่ใหญ่ที่สุดและในเวลาเดียวกันก็เป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดของโลกด้วย ทำให้สหรัฐอเมริกามุ่งที่จะกดดันให้ประเทศกำลังพัฒนาเข้มงวดกับการอุดหนุนการผลิตและให้ลดกำแพงภาษีลงยิ่งขึ้นเพื่อให้ธุรกิจการเกษตรของตนสามารถเจาะตลาดได้มากยิ่งขึ้น ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีงบประมาณไม่เพียงพอต่อการช่วยเหลือของเกษตรกรอยู่แล้วยังต้องประสบปัญหาการกดดันจากประเทศมหาอำนาจอีก ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากไม่พอใจกับการกระทำของประเทศพัฒนาแล้วจึงรวมตัวกันประท้วงอย่างรุนแรงและคัดค้านการเปิดรอบใหม่เต็มที่ นำโดยประเทศอินเดียและกลุ่มประเทศอาเซียนที่ตั้งมั่นว่าจะผนึกกำลังร่วมกันว่าตราบไคที่ระดับการอุดหนุนภายในของประเทศพัฒนาแล้วไม่ลดลง กลุ่มประเทศของตนเองก็จะไม่ยอมลดภาษีลงเช่นกัน

3.1.5 การเสียประโยชน์การค้าสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของประเทศกำลังพัฒนา

หลังการเจรจาอบอูร์กวัย WTO ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกยกเลิกโควตาส่งสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายในระยะเวลาการปรับตัว (transitional period) 10 ปีนับตั้งแต่ว่าความตกลงมีผลบังคับใช้ (ค.ศ.1995-2004) โดยจะดำเนินการไปพร้อมๆกัน 2 ทางได้แก่ การขยายโควตาส่งเข้ารายการสินค้าที่อยู่ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการค้าสิ่งทอระหว่างประเทศ (multi-fiber arrangement: MFA) และการเปิดตลาดสินค้าสิ่งทอภายใต้ความตกลงสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (agreement on textiles and clothing: ATC) ทุกรายการซึ่งข้อกำหนดนี้จะเป็น

⁴² ชนิตา จรรยาเทศ แบลมฟอร์ด, “ข้อตกลง (ไม่) ลงว่าด้วยการเกษตร” [Online]. 2001. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2001agri-disagree.html> [2004, January 20]

⁴³ “ความล้มเหลวของ WTO ที่ซีแอตเติล: แคมเปญที่เสียหายของสหรัฐหรือคือเคราะห์กรรมของประเทศกำลังพัฒนา?” *มติชนสุดสัปดาห์* 19,1008 (14 ธันวาคม 2542): 23.

ประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นผู้ส่งออกกลุ่มใหญ่ แต่ความจริงแล้วเป็นการคาดหวังที่สูงเกินไปเพราะประเทศกำลังพัฒนากลับต้องเสียประโยชน์ที่เคยได้ไป⁴⁴

เนื่องจากแต่เดิมการกำหนดโควตาส่งออกและเครื่องนุ่งห่มทำให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์จากค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (economic rent)^{*} จากประเทศพัฒนาแล้วแต่เมื่อมีการยกเลิกจึงกลายเป็นว่าผู้เสียประโยชน์ในตอนนี้คือประเทศกำลังพัฒนาเองที่ต้องขายสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มในราคาที่ลดลง ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ที่เป็นผู้นำเข้าสินค้าสิ่งทอที่สำคัญได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป แคนาดา นอร์เวย์กลับแสดงท่าทีชะลอการปล่อยสินค้าภายใต้โควตาไปจนถึงช่วงสุดท้ายของการเปิดเสรี⁴⁵ อีกทั้งยังคงให้การอุดหนุนสินค้าสิ่งทอภายในประเทศตนเองในปริมาณที่สูงอยู่เห็นได้จากการยกเลิกในข้อจำกัดต่างๆเพียงเสี้ยวเดียวของที่มีอยู่เดิมเท่านั้น คือ สหรัฐอเมริกาลดการอุดหนุนเพียง 13 ล้านดอลลาร์สหรัฐจาก 750 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สหภาพยุโรปลดการอุดหนุน 14 ล้านดอลลาร์สหรัฐจาก 219 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และแคนาดาลดการอุดหนุน 29 ล้านดอลลาร์สหรัฐจาก 295 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴⁶ ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้รับความเป็นธรรมและประโยชน์เท่าที่ควรถึงแม้ว่าที่ประชุมที่ซีแอตเติลจะรับข้อเสนอจากประเทศกำลังพัฒนาที่เรียกร้องให้แก้ไขปัญหาและกระตุ้นการเปิดเสรีสิ่งทอให้เร็วขึ้นแต่เพราะความล้มเหลวในการเจรจาหัวข้อการค้าอื่นๆด้วยจึงทำให้ข้อเรียกร้องนั้นต้องหยุดชะงักไป⁴⁷

3.1.6 ความขัดแย้งในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา

การประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 3 นี้ได้นำเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาเจรจามาแนวทางการดำเนินการต่ออีกครั้งหลังจากที่เคยสรุปเป็นข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาของ WTO มาแล้ว (TRIPS) แต่ยังคงเป็นข้อตกลงที่ประเทศสมาชิกเล็งเห็นว่าไม่มีความยุติธรรมและมี

⁴⁴ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (ม.ป.ท.), 2544, หน้า 1. (อัดสำเนา)

* economic rent หมายถึง ผลตอบแทนที่เจ้าของปัจจัยการผลิตได้รับเกินกว่าจำนวนที่ควรจะเป็น

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁶ สำนักสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มนานาชาติ, การทุ่มตลาดภายในสินค้าสิ่งทอของประเทศพัฒนาแล้ว (ม.ป.ท.), 2543. (อัดสำเนา)

⁴⁷ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, เรื่องเดียวกัน.

ปัญหาในรายละเอียดอยู่⁴⁸ ซึ่งข้อตกลง TRIPs นี้ครอบคลุมในด้านทรัพย์สินทางปัญญา 7 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ลิขสิทธิ์ (copyright) เครื่องหมายการค้า (trademarks) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (geographical indications) การออกแบบทางอุตสาหกรรม (industrial designs) สิทธิบัตร (patents) การออกแบบผังแผงวงจรไฟฟ้า (layout designs of integrated circuits) และการปกป้องข้อมูลลับ (protection of undisclosed information)

“ทรัพย์สินทางปัญญา” หมายถึง สินค้า การออกแบบ หรือเทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นมาโดยปัจเจกบุคคล หรือบริษัท

“สิทธิ” หมายถึง การยอมรับในความเป็นเจ้าของงานสร้างสรรค์ต่างๆ และสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนในการใช้ประโยชน์โดยบุคคลอื่นๆ

ฉะนั้นข้อตกลง TRIPs นี้จึงเป็นข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาแล้วต้องการนำมาเจรจาต่อในการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 3 นี้โดยอ้างการเปิดเสรีทางการค้าในด้านความคิดเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกมาแข่งขันกันทางด้านความคิดและสติปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้มากขึ้น⁴⁹ แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นข้อตกลง TRIPs นั้นขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานการค้าเสรีตามวัตถุประสงค์ของ WTO เสียเองเพราะข้อตกลง TRIPs กำหนดให้ประเทศใดๆ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อทรัพย์สินทางปัญญาที่อีกประเทศหนึ่งเป็นเจ้าของอยู่ ทั้งนี้ประเทศที่เป็นเจ้าของผลงานนั้นส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วที่มีความพร้อมทั้งทรัพยากรบุคคล เงินทุนและการสนับสนุนจากภาครัฐ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนายังขาดความพร้อมในหลายๆ ด้านทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการซื้อทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อนำมาเป็นปัจจัยในด้านเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ⁵⁰

อย่างไรก็ตามจุดประสงค์หนึ่งของข้อตกลง TRIPs ก็เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ประเทศกำลังพัฒนารีบเร่งพัฒนาฐานความรู้ (knowledge-based) แก่ประชาชนเพื่อให้มีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดเพราะตามกำหนดการเดิมเมื่อครั้งการเจรจา

⁴⁸ Jayashree Watal, “Developing Countries’ Interests in a ‘Development Round’ “ in *The WTO after Seattle*, ed. Jeffrey J. Schott (Washington: The Institute for International Economics, 2000), p.79.

⁴⁹ กมล กมลตระกูล, *ฉีกหน้ากากองค์การค้าโลก* (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2546), หน้า 55.

⁵⁰ Carlos A. Primo Braga and Carsten Fink, “Trade-Related Intellectual Property Rights From Marrakech to Seattle,” in *The World Trade Organization Millennium Round Freer Trade in the Twenty-first Century*, eds. Klaus Günter Deutsch and Bernhard Speyer (London: Routledge, 2001), p.189.

อุรุกวัยที่ข้อตกลง TRIPs ได้รับการรวมให้อยู่ในข้อตกลงทั่วไปที่ประเทศสมาชิกจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามเหมือนกันทั้งหมด ซึ่งในเวลานั้นประเทศพัฒนาแล้วก็ได้ให้เวลาแก่ประเทศกำลังพัฒนา กลับมาเตรียมความพร้อมและจะเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่ ค.ศ.2000 หรือหลังการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 3 เป็นต้นไปแต่ประเทศกำลังพัฒนาก็เรียกร้องขอขยายเวลาต่อเพราะยังมีข้อจำกัดทั้งเงินทุนและความรู้ความสามารถของบุคลากร⁵¹

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ประเทศกำลังพัฒนาประท้วงประเทศพัฒนาแล้วและกล่าวหาว่าประเทศพัฒนาแล้วอาศัยช่องว่างของการพัฒนามาหาผลประโยชน์จากประเทศกำลังพัฒนาด้วยการผลักดันให้ข้อตกลงนี้มีผลบังคับใช้ได้กับทุกประเทศทั้งในแง่ของการส่งออกทรัพย์สินทางปัญญาไปยังประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการซื้อเทคโนโลยีไปพัฒนาประเทศตนเอง และรายได้จากค่าปรับในกรณีที่มีการขโมย “สิทธิ” ไปผลิตเอง⁵² แต่ถึงแม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาพยายามจะสร้างสรรคงานเองก็ยังคงต้องเสียค่าทรัพย์สินทางปัญญาแก่เจ้าของซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศพัฒนาแล้ว เนื่องจากนวัตกรรมต่างๆที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นนั้นจะต้องได้รับการสะสม ถ่ายทอดมาจากอดีต ดังนั้นผลงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ก็จะเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากของเดิม ประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นรองอยู่แล้วจึงต้องยอมรับความเป็น ทาส ทางความคิดไปโดยปริยายไม่สามารถปลดปล่อยความคิดของตนเองจากข้อตกลงนี้ได้⁵³

อีกเหตุผลหนึ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาเล็งเห็นถึงข้อเสียและผลกระทบที่ได้รับจากข้อตกลงนี้คือสิทธิของผู้บริโภคในการที่จะได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในด้านการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นความตายของประชาชนนั้นไม่ได้รับการปกป้องเท่าที่ควร เพราะปัญหาสุขภาพของประชาชนในแถบภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกไม่ได้รับการแก้ไขที่ดีพอ ดังจะเห็นได้จากปัญหาการติดเชื้อโรคเอดส์ (HIVs) ที่มีจำนวนสูงถึง 7 ล้านคนในจำนวนนี้มีชาวจีนที่ติดเชื้อ 400,000 คน 180,000 คนใน

⁵¹ Ibid. ,p.193.

⁵² Patrick Grady and Kathleen Macmillan, Seattle and Beyond: The WTO Millennium Round, p.101.

⁵³ Keith E. Maskus, "Intellectual Property Rights in the World Trade Organization: Progress and Prospects," in Launching New Global Trade Talks: An Action Agenda ed. Jeffrey J. Schott (Washington D.C.: Institute for International Economics, 1998), p.135.

ประเทศกัมพูชา 135,000 คนในประเทศเวียดนาม และอีก 3.5 ล้านคนในประเทศอินเดีย⁵⁴ ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วหรือบรรษัทข้ามชาติจะคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์เรื่องเงินหรือการแสวงหากำไรเพียงอย่างเดียวซึ่งไม่สามารถนำมาเทียบกันได้กับการช่วยเหลืออย่างมนุษยธรรมที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน⁵⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคุ้มครองสิทธิบัตรยา เห็นได้จากข้อบังคับที่เคยตกลงไว้ในเงื่อนไขว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่⁵⁶

1. สิทธิบัตร (patents) มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ ความใหม่ (novelty) ขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น (inventive step) และประยุกต์ใช้ทางอุตสาหกรรมได้ (industrial application) ให้การคุ้มครอง 20 ปี
2. อนุสิทธิบัตร (petty patents) จัดระเบียบง่ายกว่าสิทธิบัตร เนื่องจากตัดขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นออก ได้การคุ้มครอง 6 ปี ขยายต่อได้อีก 2 ปี 2 ครั้ง รวม 10 ปี
3. เครื่องหมายการค้า (trademark/TM) จัดระเบียบง่ายที่สุดเพียงแต่แตกต่างจากเครื่องหมายการค้าของผู้อื่น (distinctiveness) และไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย

จากเงื่อนไขนี้เองทำให้อุตสาหกรรมยาเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีกำไรสูงที่สุดในโลก และผลของการจดสิทธิบัตรยาทำให้บริษัทยาข้ามชาติสามารถผูกขาดการขายได้ถึง 20 ปีเป็นอย่างต่ำ และถ้าหากบริษัทยาอาศัยกลยุทธ์การค้าจนถึงการใช้สรรพคุณใหม่ๆ ที่ว่าถ้าเป็นตัวยาเก่าแล้วบริษัทยาสามารถคิดค้นสรรพคุณใหม่ของตัวยาเก่าก็จะจดสิทธิบัตรต่อทำให้ผูกขาดได้อีก 20 ปี นอกจากสิทธิบัตรยาแล้ว เครื่องหมายการค้าก็มีผลเสริมการผูกขาดการค้าได้อย่างชัดเจนและตลอดไป เครื่องหมายการค้าถูกนำมาใช้ควบกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อเครื่องหมายการค้า (brand loyalty) เมื่ออายุการผูกขาด 20 ปีสิ้นสุดลงและแพทย์ยังสั่งจ่ายยาภายใต้เครื่องหมายการค้าต่อ ดังนั้นบริษัทยาจึงผูกขาดได้เกิน 20 ปี ส่งผลให้ราคายาเพิ่มสูงขึ้น บริษัทยาสามารถตั้งราคาได้ตามใจชอบและประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาบริษัทยาข้ามชาติมากขึ้น เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นลดลง⁵⁷ และผลแห่งการผูกขาดทางอ้อมทำให้บริษัทยาข้าม

⁵⁴ Asian Network for Human and Development, *Creating Asia: Flags of Human Rights, Seeds of Freedom* (Bangkok: FORUM-ASIA, 2000), p.81.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเภสัชศาสตร์, “ผลกระทบของระบบทรัพย์สินทางปัญญาต่อระบบยาและการสาธารณสุข,” ใน *รายงานการประชุมวิชาการ* หน้า 2 . เสนอที่ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ชาติทั้งหลายสามารถทำกำไรจากการขายสิทธิบัตรยาได้กว่า 40 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี บริษัทยาที่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงนี้เป็นอย่างมากคือ บริษัท Merck และ Pfizer⁵⁸ ในขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องรับซื้อยาราคาแพงนี้กลับได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมากเห็นได้จากกรณีของเด็กๆในทวีปแอฟริกาที่ต้องเสียชีวิตเป็นจำนวนมากเนื่องจากป่วยเป็นโรคมาลาเรียและโรคติดเชื้อ ไม่มียารักษาต่างๆที่ในโลกนี้มีตัวยามีประสิทธิภาพพอที่จะรักษาอาการป่วยและป้องกันการเสียชีวิตได้ นอกจากนี้รวมไปถึงยาระงับอาการป่วยจากโรคเอดส์ด้วยเพราะประชาชนในทวีปแอฟริกาเป็นกลุ่มประชาชนที่ติดเชื้อเอดส์มากที่สุดในโลก⁵⁹ ซึ่งในปี ค.ศ.1997 ประเทศแอฟริกาได้มีผู้ติดเชื้อเอดส์ 4.5 ล้านคนซึ่งเพิ่มขึ้นประมาณ 1,700 คนทุกวัน เป็นเด็กประมาณ 200 คน แต่รัฐบาลแอฟริกาก็ไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อยาดังกล่าวจากต่างชาติมาแจกจ่ายแก่ประชาชนได้ ประกอบกับหากรัฐบาลต้องการผลิตเองก็ต้องเสียค่าสิทธิบัตรยาในราคาสูงเช่นกัน ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ทำการแก้ไขกฎหมายยา (Medicines and Related Substances Control Amendment Act 90) เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงการรักษาด้วยยาต้านไวรัสเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาสาธารณสุขที่วิกฤตของประเทศ กฎหมายดังกล่าวผ่านรัฐสภาแล้วแต่ไม่สามารถบังคับใช้ได้เนื่องจากบริษัทยาข้ามชาติได้พยายามขัดขวางทุกวิถีทาง⁶⁰

กฎหมายใหม่ที่รัฐบาลแอฟริกาได้ใช้เป็นมาตรการที่ช่วยผู้ป่วยให้เข้าถึงยาเพิ่มขึ้น มีดังนี้

1. เพิ่มมาตรการการใช้ยาชื่อสามัญแทนยาต้นแบบ คือ กำหนดให้เภสัชกรสั่งจ่ายยาและแพทย์สั่งใช้ยาชื่อสามัญที่มีราคาถูกแทนยาต้นแบบ
2. เพิ่มมาตรการการนำเข้าซ้อน*
3. เพิ่มมาตรการการควบคุมราคา ยา จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมราคา ยา เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการกำหนดราคา ยา เช่น บริษัทต้องกำหนดว่ายาที่ผลิตออกจำหน่ายจะตั้งราคาเท่าไร เพื่อแก้ปัญหาการค้ำกำไรเกินควรและหลายทอด

⁵⁸ Kevin Watkins, "Is the WTO Legit?," *Foreign Policy* 132 (September-October 2002): 78.

⁵⁹ Patrick Grady and Kathleen Macmillan, *Seattle and Beyond: The WTO Millennium Round*, p.101.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

* การนำเข้าซ้อน (Parallel Import : PI) หมายถึง การนำเข้าสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองด้านเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ในประเทศหนึ่งเข้ามายังอีกประเทศหนึ่งโดยมิได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิในประเทศที่นำเข้า ถึงแม้ว่าจะเป็นการละเมิดสิทธิแต่ก็เป็นวิธีที่สามารถนำเข้าได้ในราคาถูก เช่นยาตัวเดียวกันขายในอินเดียราคา 70 บาทขณะที่ในประเทศไทยขาย 100 บาท พ่อค้าไทยก็เลือกที่จะนำเข้าจากอินเดียมาขายในไทยต่อ

แต่บริษัทยาข้ามชาติ 39 บริษัท เช่น Glaxo Smith Kline, Merck and Co., Briston-Myers Squibb, Roche, Boehringer ฯลฯ ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแอฟริกาใต้ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1998 โดยอ้างว่าการกระทำของรัฐบาลแอฟริกาใต้กำลังละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา⁶¹

มาตรการที่ต้องการช่วยเหลือประชาชนเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยแต่กลับต้องมาประสบภาวะความยากจนลงต่อเพราะรัฐต้องเจรจาต่อรองในความจำเป็นกับบริษัทยาแต่บริษัทยาข้ามชาติก็ไม่สนใจในความเดือดร้อนของประชาชนที่ป่วยรวมถึงการขาดแคลนยาที่จะช่วยประชาชนในด้านสาธารณสุขไปโรคอื่นๆทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจต้องล่าช้าไม่สามารถก้าวทันประเทศอื่นๆได้⁶² เพราะฉะนั้นการที่มีข้อตกลง TRIPs ก็เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับเจ้าของความคิดที่จะต้องได้รับค่าตอบแทนก็สมควรเป็นเช่นนั้นแต่ในมุมมองของประเทศกำลังพัฒนานั้นเห็นว่า หากทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุขควรได้รับการงดเว้นเพื่อเหตุผลทางมนุษยธรรมรวมถึงการเรียกร้องจากประเทศกำลังพัฒนาให้ประเทศพัฒนาแล้วเข้าใจต่อความไม่พร้อมในศักยภาพของกลุ่มประเทศตั้นทั้งความรู้ เทคโนโลยีและขีดความสามารถของประชาชนด้วย⁶³

นอกจากปัญหาเรื่องสิทธิบัตรยาที่ส่งผลให้ยามีราคาแพงแล้วปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาได้รับอีกประการ คือ มาตรา 27.3 (b) ของข้อตกลง TRIPs ที่ได้กำหนดให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิกในการคุ้มครองและจดสิทธิบัตรจุลินทรีย์ (microorganism) กระบวนการที่ไม่ใช่ทางชีววิทยาและกระบวนการทางจุลชีววิทยา (non-biological and microbiological process) ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาในการวิจัยและพัฒนาด้านจุลชีววิทยา เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีที่ตั้งอยู่ในแถบซีกโลกใต้ คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และลาตินอเมริกาซึ่งเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ดังนั้นจึงเป็นถิ่นที่สามารถทำงานวิจัยและพัฒนาทางด้านชีววิทยาโดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กอย่างจุลินทรีย์ได้ ซึ่งประเทศพัฒนาแล้วมีความสามารถที่จะทำวิจัยอีกทั้งยังมีสิทธิเต็มในการจดสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองผลงานอีกด้วย ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับผลกระทบจากมาตรานี้ไม่พอใจเพราะไม่สามารถพัฒนางานวิจัยได้อย่างเต็มที่จึงเรียกร้อง

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

⁶² Patrick Grady and Kathleen Macmillan, *Seattle and Beyond: The WTO Millennium Round*, p.101.

⁶³ Ibid. , pp.102-103.

ให้ WTO แก้ไขในรายละเอียดการเสียเปรียบนี้ด้วยเพื่อเป็นการปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน⁶⁴

3.2 ความล้มเหลวในการสร้างฉันทามติ

เนื่องจากวัฒนธรรมของการประชุม WTO ที่ต้องการให้มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพพร้อมกันแต่การที่ WTO มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมถึง 135 ประเทศรวมถึงการมีระยะเวลาจำกัดเพียงแค่ 4 วันทำให้ไม่สามารถที่จะมีความเห็นไปในทางเดียวกันได้ทั้งหมด ประเทศสมาชิกต่างก็กล่าวโทษกันเอง แต่ไม่ว่าจะเป็นเพราะประเทศใดก็ตามสหรัฐอเมริกาที่ถูกกล่าวโทษมากที่สุด เพราะในฐานะของประเทศเจ้าภาพที่ควรจะเป็นผู้นำการประชุมและผลักดันให้การประชุมดำเนินต่อไปได้แต่กลับยึดเอาผลประโยชน์ของประเทศตนเองเป็นหลักด้วยการนำเรื่องการเมืองภายในประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องเห็นได้จากการที่ประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) ต้องการหาเสียงกับกลุ่มแรงงานที่เป็นฐานเสียงที่สำคัญ ทั้งยังยืนยันว่าต้องนำเรื่องแรงงานเข้าที่ประชุมให้เป็นเรื่องหลัก หากประเทศใดไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงานที่กำหนดไว้ก็จะดำเนินการกีดกันและคว่ำบาตรทางการค้าต่อประเทศนั้นๆเป็นการลงโทษ⁶⁵

อย่างไรก็ตามการเจรจาในเวที WTO ที่ต้องอาศัยฉันทามติตามหลักการเจรจาซึ่งเป็นเรื่องยากอยู่แล้วประกอบกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทำให้เศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศเติบโตมากขึ้น ประเทศกำลังพัฒนาจึงเรียกร้องสิทธิในการมีส่วนร่วมในเวทีการเจรจามากขึ้นด้วย⁶⁶ อีกทั้งประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศยังมั่นใจด้วยว่าสหรัฐอเมริกาจะไม่มีอำนาจกดดันในการเจรจา เนื่องจากประธานาธิบดีบิล คลินตัน และนางชาร์ลีน บาร์เชฟสกี (Charlene Barshefsky) ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้รับอำนาจ

⁶⁴ Asian Network for Human Rights and Development, *Creating Asia: Flags of Human Rights, Seeds of Freedom*, p.107.

⁶⁵ เนื่องจากสหรัฐอเมริกากำลังอยู่ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีคนใหม่ในปีค.ศ.2000 เพราะคลินตันกำลังจะหมดวาระลงจึงต้องการหาเสียงเพื่อช่วยรองประธานาธิบดีอัลกอร์ (Al Gore) ในการเลือกตั้งสมัยหน้า อ้างจาก "The Battle in Seattle," *The Economist* 353, 8147 (27 November-3 December 1999): 23.

⁶⁶ Jeffrey J. Schott and Jayashree Watal, "Decision Making in the WTO," in *The WTO after Seattle*, ed. Jeffrey J. Schott (Washington D.C.: Institute for International Economics, 2000), p.284.

ฟาสต์แทร็ก (fast -tract authority)* ในการเจรจาจากสภาคองเกรส สหรัฐอเมริกาจึงไม่สามารถแสดงอำนาจได้อย่างเต็มที่ที่ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ยืนยันที่จะดำเนินการตามเจตนารมณ์เดิมของตน นั่นคือ คัดค้านในประเด็นการค้าใหม่ๆและการเปิดรอบใหม่⁶⁷

ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาพยายามชักนำให้ประเทศสมาชิกบางประเทศมาหารือกันในห้องเขียว (green room)** และใช้โอกาสนี้ในการสร้างความเข้าใจแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะแต่ละประเทศต่างไม่ยอมประนีประนอมกัน สหรัฐอเมริกาก็สงวนสิทธิไม่แก้ไขเรื่องการตอบโต้การทุ่มตลาดสิ่งทอเพราะอ้างว่าจะไปส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องแก้ไขกฎหมายภายใน⁶⁸ นอกจากนี้การใช้ห้องเขียวเป็นที่ประชุมแล้วนำผลที่ได้มาให้ประเทศอื่นๆรับไปปฏิบัติเสมือนเป็นการ “มัดมือชก” ก็เป็นเรื่องที่ประเทศกำลังพัฒนารับไม่ได้และไม่พอใจอย่างยิ่ง เห็นได้จากการประท้วงของกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาและกลุ่มประเทศในแอฟริการวมถึงผู้แทนจากฟิลิปปินส์ที่ต้องการให้ที่ประชุมแสดงความโปร่งใสในการเจรจาด้วยไม่เช่นนั้นจะไม่ให้ความเห็นชอบต่อคำประกาศใดๆเด็ดขาด เพราะไม่ว่าจะอย่างไร ประเทศกำลังพัฒนานั้นก็ต้องการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ไม่ใช่แค่สมาชิกตัวประกอบ⁶⁹

แต่ถึงกระนั้นการประชุมห้องเขียวในครั้งนี้ก็เหมือนเคยที่ประเทศอื่นๆต้องรอคอยผลการหารือในห้องเขียวอย่างอดทนแล้วยังถูกขอร้องให้อนุมัติเอกสารดังกล่าวทั้งๆที่แทบไม่มีโอกาสเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะทำงานเช่น คณะทำงานสินค้าเกษตร คณะทำงานติดตามการปฏิบัติตาม

* อำนาจฟาสต์แทร็ก (fast -tract authority) คือ อำนาจของฝ่ายบริหารสหรัฐอเมริกาในการเจรจาเรื่องใดๆที่เวลาฝ่ายบริหารตกลงเรียบร้อยแล้วก็จะเสนอให้รัฐสภาสหรัฐอเมริกาพิจารณาให้ความเห็นชอบเพียงแค่ว่า “เห็นด้วย” หรือ “คัดค้าน” เท่านั้น ไม่มีสิทธิที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงความตกลงที่ฝ่ายบริหารตกลงไว้แล้วได้

⁶⁷ “ความล้มเหลวที่ซีแอตเติล ยกแรกเจรจาการค้าโลก,” ประชาชาติธุรกิจ (9 -12 ธันวาคม 2542):12.

** ห้องเขียว (green room) คือ ห้องประชุมที่ใช้สำหรับการเจรจาการค้าอย่างไม่เป็นทางการซึ่งจะประกอบไปด้วยคณะผู้แทนการค้าจากทั้งกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับเลือกเข้าไปตกลงหารือกันในกลุ่มเล็กๆก่อนซึ่งห้องประชุมแห่งนี้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ที่จะได้รับเลือกคือ กลุ่ม Quad ,ออสเตรเลีย, นิวซีแลนด์, นอร์เวย์ และประเทศกำลังพัฒนาทั่วไปแล้วแต่ที่ประชุมจะกำหนดส่วนประเทศอื่นๆในทวีปแอฟริกาซึ่งล้วนแต่เป็นกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (least-developed countries) ไม่เคยได้รับเชิญให้ร่วมประชุมในห้องเขียวเลยรวมถึงไม่ได้รับความสนใจจากเวที WTO เท่าที่ควร

⁶⁸ อรมน ชูตินेत्र, “สรุปผลการประชุมระดับรัฐมนตรีองค์การการค้าโลก ครั้งที่ 3” วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31, 279 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2543) : 8.

⁶⁹ Isabella Falautano, “The WTO and Its Institutional Future: Evaluation The Lessons of Seattle” [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.ciaonet.org/wps/fai01/fai01.pdf> [2004, January 14]

ข้อตกลงรอบอุรุกวัย คณะทำงานศึกษาเรื่องใหม่ๆ เป็นต้น⁷⁰ และถึงแม้ว่านางซารีน บาร์เซฟสกีจะประกาศในตอนแรกแล้วว่าไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ก็จะต้องออกคำประกาศให้ได้ แม้ว่าจะต้องเปลี่ยนกฎเกณฑ์ของที่ประชุมก็ตาม ทำให้ผู้แทนจากประเทศกำลังพัฒนาไม่พอใจและฉีกกำลังต่อต้านเพิ่มขึ้นมากซึ่งสถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นแล้วว่าการประชุม WTO ครั้งนี้ไม่ใช่แค่การเจรจาในเรื่องการค้าระหว่างประเทศแต่เป็นการขัดแย้งกันทางการเมืองที่เกี่ยวกับเรื่องของการแสดงอำนาจในเวทีการเจรจาการค้าระดับโลกแทน⁷¹

ในที่สุดที่ประชุมภายในห้องเขี้ยวเองก็ไม่สามารถหาข้อสรุปใดๆ ได้เพราะปัญหาการเจรจาเรื่องสินค้าเกษตรที่ไม่มีการประนีประนอมกันและกันและเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้นทั้งแรงกดดันจากประเทศสมาชิกอื่นและความขัดแย้งภายในห้องประชุมเองทำให้ไม่สามารถสรุปผลการประชุมและออกประกาศใดๆ ได้ จุดสำคัญของความล้มเหลวนั้น นางซารีน กล่าวว่ามีมาจากความไม่ยินดีและไม่เต็มใจของรัฐบาลแต่ละประเทศ⁷²

3.3 บทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐในการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกที่ซีแอตเติล

ถึงแม้ว่าบริบททางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ผ่านมาตัวแสดงที่เป็นศูนย์กลางสำคัญในการเมืองระหว่างประเทศคือ รัฐ แต่หลังจากการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปมีตัวแสดงที่มีรัฐเกิดขึ้นมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (The United Nations) เป็นต้น สำหรับ WTO ก็เป็นองค์การระหว่างประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันถึงแม้ว่าจะเป็นตัวแสดงที่มีรัฐแต่ก็อยู่ในฐานะขององค์การระหว่างรัฐบาล (inter-governmental organizations: IGOs) มีโครงสร้างหน้าที่ในการกำหนดกฎเกณฑ์ทางด้านการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้รัฐสมาชิกลงไปปฏิบัติทั้งยังมีหน้าที่ในการจัดสรรต้นทุนและผลประโยชน์ให้แก่รัฐสมาชิกด้วยจึงเป็นเสมือน international trade regime ที่เป็นเวทีกลางให้รัฐสมาชิมาเจรจาต่อรองและแลกเปลี่ยนข้อตกลงกันแต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

⁷⁰ ปณรัช ไทยวัชรามาต, “ดื่บบลิวทีโอ ความคาดหวังที่เกินจริง,” ประชาชาติธุรกิจ (9 -12 ธันวาคม 2542): 10.

⁷¹ ซนิดา จรรยาเทศ แบนฟอร์ด, “บทเรียนจากซีแอตเติล: WTO จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป” [Online]. 2000. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2000/lessons-from-seattle-1-00.html> [2004, January 14]

⁷² เรื่องเดียวกัน.

ตามกาลเวลาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของการค้าเสรีในรูปแบบของทุนนิยม (capitalism) ทำให้เกิดตัวแสดงที่มีใช้รัฐนอกเหนือไปจากองค์การระหว่างประเทศที่อยู่ในฐานะขององค์การรัฐบาล ได้แก่ บรรษัทข้ามชาติ (multinational corporations: MNCs), NGOs ทั่วไปรวมถึงปัจเจกบุคคลก็มีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เหมือนกัน⁷³

ทั้งนี้ได้มีงานวิจัยที่ศึกษาถึงตัวแสดงที่มีใช้รัฐที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการลงทุนระหว่างประเทศได้แก่งานวิจัยของ Andrew Walter ที่ศึกษาเรื่อง *Unravelling the Faustian Bargain: Non-State Actors and the Multilateral Agreement on Investment*⁷⁴ งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงอิทธิพลของตัวแสดงที่มีใช้รัฐที่มีต่อการเจรจาในข้อตกลงการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้เวทีของ OECD และตัวแสดงที่ศึกษาคือ กลุ่มทุนธุรกิจระหว่างประเทศที่มีผลประโยชน์อยู่ในข้อตกลงการลงทุนดังกล่าว ข้อตกลงนี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อรองรับการลงทุนข้ามชาติอย่างเสรีโดยที่ประเทศผู้รับทุนจะต้องไม่ขัดขวางและอำนวยความสะดวกให้นักลงทุนต่างชาติสามารถเข้ามาดำเนินการได้อย่างอิสระและไม่ติดขัดในกฎหมายภายในของประเทศนั้นๆ ส่งผลให้บทบาทของกลุ่มทุนธุรกิจระหว่างประเทศแผ่ขยายไปมากยิ่งขึ้นซึ่งในเรื่องนี้ รัฐ จำเป็นต้องยอมรับและเรียนรู้ที่จะควบคุมกลุ่มทุนข้ามชาติให้ได้ด้วยเช่นกัน⁷⁵

จากผลการศึกษาพบว่าเมื่อกฎหมายระหว่างประเทศมีบทบาทและอำนาจเพิ่มขึ้นมากเพียงใดก็ยังมีกลุ่มตัวแสดงที่มีใช้รัฐตัวอื่นๆเกิดขึ้นมากมายเช่นกันโดยเฉพาะ NGOs ที่ไม่แสวงผลกำไรเพื่อยังมีให้กลุ่มทุนธุรกิจเหล่านี้กอบโกยผลประโยชน์จากการค้าเสรีมากเกินไป ตัวแสดงดังกล่าวได้แก่กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบอีกว่าถึงแม้ รัฐ จะไม่พอใจกับการเข้ามามีบทบาทที่ขึ้นในการลงทุนของกลุ่มทุนระหว่างประเทศเช่นเดียวกันกับ NGOs ที่ไม่แสวงผลกำไรแต่เมื่อพิจารณาในผลประโยชน์ที่ทั้ง 2 ฝ่ายจะได้รับจากการพึ่งพากันและกันแล้ว รัฐก็จะได้ส่วนแบ่งของผลกำไรจากการต่อรองกับกลุ่มทุนเหมือนกันแต่จุดนี้เองที่ Walter กังวลว่าจะกลายเป็นเรื่องของความไม่โปร่งใสจนนำไปสู่การ

⁷³ สมพงษ์ ชูมาก, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม)*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 199.

⁷⁴ Andrew Walter, "Unravelling the Faustian Bargain: Non-State Actors and the Multilateral Agreement on Investment," 4th (draft) 9 August 2000 [Online]. 2000. Available from: <http://personal.lse.ac.uk/wyattwal/Nonstate%20actor5%20A%20Walter%20Wallace&Josselin%20version.pdf> [2005, March 15]

⁷⁵ Ibid.

คอร์รัปชันมากกว่า ดังนั้นการแก้ปัญหาคือ รัฐจักต้องต่อรองกับกลุ่มทุนระหว่างประเทศรวมถึง NGOs อื่นๆในลักษณะที่โปร่งใสเป็นกระบวนการประชุมแบบเปิดเผยจึงจะทำให้ข้อตกลงการลงทุนเป็นธรรมที่สุดสำหรับทุกฝ่าย แต่ในเมื่อเรื่องดังกล่าวควบคุมได้ยากข้อตกลงการลงทุนจึงต้องล้มเลิกไปภายใต้เวที OECD ในปี ค.ศ.1998 ⁷⁶

อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่ากลุ่ม NGOs ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายที่แสวงหาผลกำไรหรือไม่แสวงหาผลกำไรต่างก็มีบทบาทชี้้นำเศรษฐกิจการค้าโลกมากขึ้นและถึงแม้ว่าข้อตกลงการลงทุนในกรอบ OECD จะล้มเลิกไปแต่ข้อตกลงดังกล่าวก็ยังมีให้เห็นในเวทีการค้าอื่นนอกเหนือจาก OECD อีกมากมายทั้งในระดับทวิภาคีหรือพหุภาคี นอกจากนี้การศึกษาของ Walter ที่ปรากฏประเด็นความไม่โปร่งใสและการเอาเปรียบของกลุ่มทุนระหว่างประเทศนั้น สอดคล้องกับความกังวลของ Jagdish Bhagwati ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“ จากการศึกษาของระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นแนวคิดอุดมคติฝ่ายตรงข้าม ทุนนิยมก็ยิ่งทำให้แนวคิดของฟุคยามาในเรื่องการตลาดและเงินทุนเรื่องอำนาจยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็เกิดขึ้นท่ามกลางกลุ่มนักคิดอุดมคติที่เชื่อกันว่าตลาดและทุนนิยมนั้นก็ไม่ต่างกับกับความเป็นธรรมทางสังคมและความกังวลนี้จะเอ่อล้นมากขึ้นจนในที่สุดก็จะกลายเป็นเชื้อให้เกิดการประชุมต่อต้านการค้าเสรีที่มีสถาบันหลักอย่างองค์การการค้าโลกควบคุมอยู่”⁷⁷

จากคำกล่าวของ Bhagwati แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่ไม่พอใจและเชื่อว่าการค้าเสรีเป็นเรื่องเลวร้ายเมื่อถึงเวลาที่ไม่ว่าจหนได้ อีกทั้งก็ต้องลุกขึ้นคัดค้านรวมถึงการเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการค้าเสรีในที่สุดจนกระทั่งการประชุมรัฐมนตรี WTO ที่ซีแอตเติลได้กลายเป็นเหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่าการเจรจาการค้าในยุคโลกาภิวัตน์มิใช่เพียงแต่การเจรจาการค้าระหว่างสินค้าแต่รวมถึงการที่ WTO จะต้องปรับปรุงข้อตกลงพร้อมทั้งยกระดับการค้าระหว่างประเทศให้ครอบคลุมถึงเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับการค้าซึ่งเป็นเรื่องของเศรษฐกิจให้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นอย่าง สังคม การเมืองและความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนี้การกำหนดนโยบาย การเจรจาต่างๆไม่ได้จำกัดอยู่เพียงตัวแสดงที่เป็นรัฐระหว่างประเทศ

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Jagdish Bhagwati , *Free Trade Today* 2002. Cited in Mike Moore, *A World Without Walls: Freedom, Development, Free Trade and Global Governance* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003) , p.188.

เท่านั้น แต่ได้แผ่ขยายถึงตัวแสดงที่มีรัฐอีกมากมายที่ทั้งได้รับผลกระทบจากการค้าเสรีจึงทำให้ตัวแสดงเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในเวทีการเจรจาการค้า รวมถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงให้เรื่องทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ตัวแสดงที่มีรัฐนี้มีบทบาทที่จะเข้ามากำหนดและชี้แนวทางการเจรจาการค้าโลกได้เช่นกัน⁷⁸

ส่วนกลุ่มตัวแสดงที่มีรัฐที่มารวมตัวกันที่ซีแอตเติลส่วนใหญ่จะเป็น NGOs ที่ไม่แสวงผลกำไรและมีการเตรียมงานล่วงหน้ามาหลายเดือนก่อนการประชุมรัฐมนตรีการค้าครั้งที่ 3 แล้ว ทั้งนี้กลุ่ม NGOs ที่มีอยู่ทั่วโลกอาศัยการทำงานแบบเครือข่ายทางเทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง (technical network) ในการติดต่อกัน แบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่⁷⁹

1. *กลุ่มประชาสังคมระหว่างประเทศ* (International Civil Society: ICS) เป็นตัวแทนของกลุ่มองค์กรอิสระมากกว่า 600 หน่วยงานมาจาก 75 ประเทศทั่วโลก มีทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มกรีนพีซที่ต้องการให้ที่ประชุมนำเรื่องสิ่งแวดล้อมโลกเข้าพิจารณาซึ่งกลุ่มกรีนพีซ (Green Peace) นี้พยายามชักจูงให้สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมากเห็นด้วยอย่างมาก นอกจากนี้ก็มีองค์กรศาสนา สิทธิมนุษยชน แรงงาน นักเรียน ทั้งจากกลุ่มประเทศ OECD และประเทศกำลังพัฒนา

2. *กลุ่มประชาชน* (People's Global Action: PGA) เป็นการรวมตัวกันของประชาชนที่คัดค้านการค้าเสรี โดยได้จัดขบวนต่อต้านทุนนิยมขึ้น หรือ "carnival against capitalism" ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสหภาพแรงงานที่มีบทบาทมากในเวทีระหว่างประเทศคือสหพันธ์แรงงานและสภาอุตสาหกรรมสหรัฐอเมริกา (American Federation of Labor Congress of Industrial Organization: AFL-CIO) ซึ่งเป็นสภาแรงงานที่ทรงอิทธิพลมากที่สุด在美国ได้ร่วมมือกับสมาพันธ์สหภาพแรงงานเสรีระหว่างประเทศ (International Confederation of Free Trade Unions: ICFTU) โดยได้ประกาศเรียกร้องให้นำมาตรฐานแรงงานเข้าไปผูกติดกับข้อตกลง

⁷⁸ "After Seattle: A global disaster," *The Economist* 353, 8149 (11-17 December 1999): 18.

⁷⁹ Sylvia Ostry, "The WTO and International Governance," in *The World Trade Organization Millennium Round Freer Trade in the Twenty-first Century*, eds. Klaus Günter Deutsch and Bernhard Speyer (London: Routledge, 2001), p.288.

ด้านการค้าระหว่างประเทศในรูปของ “บทบัญญัติทางสังคม” (Social Clause) ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงสิทธิแรงงานที่สำคัญได้แก่⁸⁰

1. สิทธิและเสรีภาพในการจัดตั้งสหภาพแรงงาน
2. สิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวเพื่อต่อรองผลประโยชน์จากนายจ้างและการนัดหยุดงาน
3. สิทธิและเสรีภาพในการไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน
4. การกำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับแรงงานเด็ก
5. การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน ผลกระทบของอาชีพการงานที่มีต่อสุขภาพอนามัย ฯลฯ

พร้อมกับเสนอให้จัดตั้งคณะทำงานว่าด้วยมาตรฐานทางสังคมในการเจรจาฉบับใหม่ของ WTO พร้อมกันไปด้วย

ไม่ว่าแต่ละกลุ่มจะมีเป้าหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองแตกต่างกันเพียงใด แต่ทุกกลุ่มมีจุดประสงค์เหมือนกันคือการต่อต้านกระแสของโลกาภิวัตน์เพราะ NGOs เหล่านี้เล็งเห็นว่าพื้นฐานเศรษฐกิจการผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้การค้าระหว่างประเทศก้าวข้ามข้อจำกัดทางพรมแดนไปได้แต่ก็ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสิ่งแวดล้อม แรงงาน และสังคมในระยะยาวและถึงแม้ว่าการเรียกร้องของ NGOs บางกลุ่มจะตรงตามความต้องการในการเสนอประเด็นใหม่ของรัฐบาลบางประเทศอย่างกรณีของกลุ่ม AFL-CIO ที่ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากสหรัฐอเมริกาหรือแม้แต่การทำงานของ NGOs ส่วนใหญ่จะติดต่อกับกลุ่มประเทศยากจนมากกว่าก็ตามเพื่อให้ประเทศเหล่านั้นมีบทบาทมากขึ้นผ่านทางกลุ่มของตน⁸¹ แต่เป้าหมายหลักที่กลุ่ม NGOs ต้องการเรียกร้องให้ประชาชนรับทราบว่าเป็นสิ่งที่แท้จริงของโลกาภิวัตน์คือ การค้าและธุรกิจ ความตกลงการค้าทั้งหลายไม่ได้มีเจตนาที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิทธิ

⁸⁰ รังสรรค์ ณะพรพันธ์, *ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับสงครามการค้า* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2540), หน้า 47.

⁸¹ Walden Bello, “NGO’s Take on WTO in the Battle of Seattle,” *Focus On Trade* [Online]. 1999. Available from: <http://www.nadir.org/nadir/initiativ/agp/free/seattle/battle.htm> [2004, February 19]

มนุษยชนอย่างจริงจังเพราะผลที่สุดแล้วผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการควบคุมโลกไว้ได้ทั้งหมดคือ
บรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่⁸²

เนื่องจากบรรษัทข้ามชาติทั้งหลายอาศัยกฎเกณฑ์ของ WTO ว่าด้วยหลักการ national treatment ทำให้บรรษัทข้ามชาติมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกับบริษัทท้องถิ่นได้เต็มที่เป็นเพราะการผลักดันของประเทศพัฒนาที่ส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศแม่ (home countries) ของบรรษัทข้ามชาติในระดับโลกและแน่นอนว่าการเข้ามาทำธุรกิจภายในประเทศที่ต่ำกว่าในทุกด้านซึ่งเป็นประเทศฐานการผลิต (host countries) ก็ต้องเสียเปรียบกว่าอยู่แล้วส่งผลให้บรรษัทข้ามชาติก้าวเข้ามามีอิทธิพลในการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นด้วย⁸³ นอกจากนี้กฎเกณฑ์ของ WTO ยังเป็นกลไกหลักที่สร้างข้อจำกัดทางการค้าแบบผูกขาดขึ้นมาอีกอย่างในเรื่องของการค้ายาฆ่าโรค แสดงให้เห็นว่า WTO มิได้ดำเนินตามรอยหลัก “การค้าเสรี” ที่แท้จริงแต่กลับเป็นการส่งเสริม “การค้าที่จัดการโดยบรรษัทข้ามชาติ” (Corporate Managed Trade) จนกลายเป็นระบบการค้ารูปแบบใหม่ขึ้น⁸⁴

อย่างไรก็ดีมิได้หมายความว่ากลุ่มบรรษัทข้ามชาติจะเป็นตัวแสดงหนึ่งที่รัฐบาลประเทศแม่ของบรรษัทข้ามชาติเหล่านั้นจะควบคุมได้ทั้งหมดเพราะบรรษัทข้ามชาติก็เป็นกลุ่มทุนธุรกิจไร้พรมแดนอยู่แล้วยิ่งดำเนินการค้าอยู่ในกระแสของความเป็นเสรีนิยมอยู่ด้วยแล้วการควบคุมจากรัฐก็อาจจะจำกัดขอบเขตได้เพราะพฤติกรรมของบรรษัทข้ามชาติ คือ การค้าเสรีและการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุด ฉะนั้นการทำกำไรและการลดต้นทุนให้ต่ำที่สุดถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งและผลจากการยึดมั่นในหลักดังกล่าวทำให้บรรษัทข้ามชาติต้องนำทุนที่มีอยู่ไปลงทุนยังต่างประเทศที่มีพร้อมทั้งทรัพยากรและแรงงานราคาถูกส่งผลให้แรงงานภายในประเทศแม่ตกงานเป็นจำนวนมากจึงต้องรวมตัวกันต่อต้านอย่างกรณีของกลุ่มสหภาพแรงงานในสหรัฐอเมริกา ส่วนประเทศที่กลายเป็นฐานการลงทุนที่แม้ว่าจะได้รับประโยชน์จากการมาลงทุนและกระตุ้นเศรษฐกิจให้เติบโตในระยะแรกแต่ผลกระทบที่ได้รับระยะยาวคือ การถูกกดขี่แรงงาน การละเมิดสิทธิมนุษยชน การ

⁸² ยุค ศรีอาริยะ, วิเคราะห์ระบบโลกในสหัสวรรษใหม่ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542), หน้า 211.

⁸³ Andreas Marschner, “The New Lobbying: Interest Groups, Governments, and the WTO in Seattle,” SAIS Review 21, 1 (Winter/Spring 2001):174.

⁸⁴ Lori Wallach and Michelle Sforza, “Whose Trade Organization?: Corporate Globalization and the Erosion of Democracy” [Online].1999. Available from:
http://www.nidamba11.net/ekonomiz/document/worldtrade_org.doc [2004, March 22]

ทำลายสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ประชาชนในประเทศที่เป็นฐานการผลิตไม่พอใจและร่วมกันชุมนุมประท้วงเช่นเดียวกัน⁸⁵

จากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวไปกลุ่ม NGOs รู้ซึ่งดีถึงภัยของการค้าเสรีจึงต้องร่วมกันดำเนินการต่อต้านมิให้การประชุมสัมฤทธิ์ผลจนเกิดรอบใหม่ขึ้นเพราะการเกิดรอบใหม่ก็คือการผลักดันให้กระแสการค้าเสรีก้าวไกลและยิ่งครอบงำประชาชนโลกกว่าเดิมไม่ว่าจะเป็นประชาชนจากประเทศรวยหรือจนก็ตามทั้งนี้กลุ่ม NGOs บางกลุ่มก็มีความคิดเห็นรุนแรงที่ต้องการให้ระบบการค้าพหุภาคีที่มี WTO เป็นหน่วยงานทำหน้าที่จัดระเบียบการค้าอยู่นั้น “หดลงหรือจมหายไปด้วย” (*shrink or sink!*) หมายถึงว่า ไม่ต้องการให้มี WTO ปรากฏอยู่ในโลกเลย⁸⁶

ถึงแม้ว่าการประท้วงครั้งนี้อาจจะไม่สามารถยับยั้งการประชุมรัฐมนตรี WTO ในครั้งต่อไปได้เหมือนกับครั้งนี้แต่กลุ่ม NGOs ก็แสดงให้เห็นโลกรู้ว่า “การค้าเสรี” ไม่ได้ให้ประโยชน์กับทุกคนอย่างแท้จริงแต่ให้ประโยชน์กับคนเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้นทำให้ NGOs ทั้งหลายที่ดูแลงานในส่วนที่องค์กรของตนรับผิดชอบอยู่ต้องออกมาประท้วงทั้งนี้กลุ่ม NGOs อาศัยสื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์และแสดงความคิดเห็นของตนเพื่อให้สาธารณชนทั่วโลกรับรู้และเข้าใจถึงการเชื่อมโยงกันระหว่างการค้าและประเด็นอื่น และจุดประสงค์ของการเชื่อมโยงนี้ไม่ใช่เพราะมีเบื้องหลังที่จะกีดกันทางการค้าและยับยั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ต้องการให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการค้าเสรีและร่วมกันเรียกร้องให้ WTO ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มีความโปร่งใสในการแก้ไขปัญหาและเปิดโอกาสให้กลุ่มของตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปิดการค้าเสรี (free trade) ให้เป็นการค้าที่มีความเป็นธรรม (fair trade) มากขึ้น⁸⁷ และที่สำคัญคือการรวมตัวของพลังประชาชนต่างๆทั่วโลกที่ต่อต้านการประชุม WTO ที่ซีแอตเติลก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายประชาชนก็สามารถร่วมกันต้านการเอารัดเอาเปรียบจากบริษัทข้ามชาติทั้งหลายที่คิดจะครอบงำโลกด้วยการอาศัย WTO เป็นเครื่องมือได้เหมือนกัน

⁸⁵ “Clueless in Seattle,” *The Economist* 353, 8148 (4-10 December 1999): 17.

⁸⁶ Margrete Strand-Rangnes, “Tireless in Seattle,” *The Financial Times* (10 November 1999): 5.

⁸⁷ Sylvia Ostry, “The WTO and International Governance,” in *The World Trade Organization Millennium Round Freer Trade in the Twenty-first Century*, eds. Klaus Günter Deutsch and Bernhard Speyer, p.291.

บทที่ 4

บทบาทของประเทศพัฒนาแล้วใน การปฏิรูปการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮา

ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในการประชุมที่ซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งผลให้ภาพพจน์ของระบบการค้าพหุภาคีไม่ได้รับความไว้วางใจจากนานาประเทศต่างๆที่เป็นเวทีการเจรจาที่ทุกประเทศต่างมุ่งหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหากแต่การจัดวางผลประโยชน์นั้นไม่ได้รับการตอบสนองจากประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (developing countries) และกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (least developed countries) กว่าครึ่งรวมถึงพลังต่อต้านและการประท้วงอย่างรุนแรงจากกลุ่ม NGOs และพลังความกดดันจากประชาชนทั่วไปเพิ่มอีกเป็นทวีคูณ ภาพลักษณ์ของเวทีการเจรจาการค้าระดับโลกอย่าง WTO กำลังจะเป็นเวทีของการเจรจาที่มีแต่ความขัดแย้งที่เข้มข้นมากขึ้นทั้งในส่วนของประเด็นการค้า (trade issues) และนอกเหนือจากการค้า (non-trade issues)

ผลกระทบที่ตามมาจากความไม่มั่นใจในระบบการค้าพหุภาคีอย่าง WTO ทำให้เกิดกระแสการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะหลังปีค.ศ. 1999 เป็นต้นมาภูมิภาคเอเชียก็มีทั้งการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก (East Asia Free Trade Area) ความพยายามในการจัดตั้งเงินสกุลแห่งเอเชีย การจัดตั้งกองทุนการเงินแห่งเอเชีย (Asian Monetary Fund: AMF) และข้อตกลงที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับจีนขึ้น จากกระแสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มในการเกิดกิจกรรมทางการค้าในระดับอื่นๆกำลังก่อตัวขึ้นมากมายในขณะที่ WTO ไม่มีบทบาทใดๆเลยกลายเป็นว่าหากไม่สามารถที่จะรื้อฟื้นการเจรจาในกรอบ WTO ขึ้นมาได้จะก่อให้เกิดผลเสียโดยรวมต่อระบบการค้าโลก¹

ประการแรกที่ WTO จะต้องเร่งดำเนินการให้เร็วและเกิดผลที่สุดคือ การเรียกความเชื่อมั่นของระบบการค้าพหุภาคีให้กลับคืนมา² โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศผู้นำทางการค้าโลก ได้แก่

¹ ประภัสสร เทพชาตรี, “ผลการเจรจา WTO ที่ Doha : ไทยได้อะไรเสียอะไร (1),” กรุงเทพธุรกิจ (27 พฤศจิกายน 2544) :15.

² สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, “ความคืบหน้าการเตรียมการเจรจาองค์การการค้าโลก,” วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31, 282 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2543) : 1-2.

สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นต้องเตรียมการเจรจากับประเทศกำลังพัฒนาที่มีเป็นจำนวนมากให้ยอมรับและเห็นพ้องร่วมกันกับการเปิดรอบใหม่ในการประชุมครั้งที่ 4 ที่เมืองโดฮา ประเทศกาตาร์

ฉะนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงประเด็นที่นำไปสู่การเปิดประชุมการค้ารอบโดฮาได้สำเร็จ มีสี่ประเด็น ได้แก่ **ประเด็นแรก** ย้อนรอยสู่การเปิดรอบอุรุกวัย **ประเด็นที่สอง** การสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนา **ประเด็นที่สาม** ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรอบใหม่ และ**ประเด็นสุดท้าย** คือ การประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็ก (WTO Mini-Ministerial)

4.1 ย้อนรอยสู่การเปิดรอบอุรุกวัย

สำหรับโลกในช่วงทศวรรษ 1980 สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศกำลังประสบอุปสรรคนานาประการเช่นภาวะเศรษฐกิจถดถอย การใช้มาตรการต่างๆเพื่อปกป้องและตอบโต้ เช่น การใช้มาตรการกีดกันทางการค้า การกำหนดระบบโควตานำเข้าส่งออก การเพิ่มอัตราภาษีสินค้านำเข้า การเสียเปรียบดุลการค้าอย่างรุนแรงทำให้เกิดการผลักดันให้มีการเปิดรอบที่ 8 ขึ้นที่เมืองปุนตา เดล เอสเต้ ประเทศอุรุกวัยนำโดยสหรัฐอเมริกาเพราะสหรัฐอเมริกาวางที่จะใช้รอบอุรุกวัยนี้เสนอประเด็นใหม่อย่างการค้าบริการ ทรัพย์สินทางปัญญาและการลงทุน³ และนอกจากการผลักดันจากสหรัฐอเมริกาแล้วนั้น ประชาคมยุโรปและญี่ปุ่นต่างก็ต้องการเปิดรอบอุรุกวัยเช่นเดียวกันเพราะต้องการเข้ามารักษาสผลประโยชน์ของประเทศตนเอง กล่าวคือ ญี่ปุ่นถูกกีดกันจากสหรัฐอเมริกาจากกรณีที่สหรัฐอเมริกาขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นมากและต้องการให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดซึ่งทางญี่ปุ่นเองไม่ต้องการเจรจาในระดับสองฝ่ายกับสหรัฐอเมริกาจึงต้องการให้เปิดรอบส่วนประชาคมยุโรปต้องการให้กติกาของแกตต์เข้มแข็งขึ้นเพื่อที่จะสามารถใช้อำนาจต่อรองกับสหรัฐอเมริกาได้ฉะนั้นการเปิดรอบในความคิดของทั้งสองฝ่ายเป็นไปก็เพื่อให้แกตต์เป็นเกราะป้องกันตนเองจากการถูกสหรัฐอเมริกาครอบงำด้วย⁴

³ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, แกตต์กับการเจรจาอุรุกวัย (กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2537), หน้า 16.

⁴ พีเทอร์ ไมตรี อิงภากรณ์, สามมิติของการเจรจาอุรุกวัย (กรุงเทพฯ: ไร่ลาาย, 2538), หน้า 37.

นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ที่เป็นสาเหตุถึงการเปิดรอบอุรุกวัย ได้แก่⁵

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานด้านการเจรจา ที่ทำให้การค้าแยกออกจากประเด็นทางการทูตชัดเจนยิ่งขึ้นโดยสหรัฐอเมริกาตั้งสำนักงานผู้แทนการค้าและประชาคมยุโรปที่ตั้งกรรมมาธิการยุโรปขึ้น
2. ความพยายามตามไล่แก้ปัญหาเก่า จากการที่สหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นถอนภาคเศรษฐกิจบางภาคออกจากวินัยของแกตต์โดยเฉพาะการเกษตรและสิ่งทอ
3. เกิดการกีดกันการค้าแบบใหม่ ได้แก่ การจำกัดการส่งออกโดยความสมัครใจ (voluntary export restriction: VER) ซึ่งเกิดขึ้นในระยะหลังๆและอยู่นอกกติกาแกตต์

แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในแกตต์ซึ่งในกรณีของการเตรียมการเปิดรอบอุรุกวัยนั้นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายได้แก่⁶

1. อินเดียบราซิล ผู้นำฝ่ายที่ไม่ต้องการร่วมมือกับประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งกลุ่มว่ากลุ่มหัวแข็งหรือกลุ่มสิบ (Group of Ten: G-10)*
2. กลุ่มอาเซียนกับกลุ่มลาตินอเมริกาบางประเทศเห็นด้วยกับการเปิดเจรจาฉบับใหม่

ในส่วนของประเทศอินเดียบราซิลที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดรอบอุรุกวัยก็เป็นที่น่าสนใจได้ว่าไม่ต้องการให้ประเด็นการค้าใหม่ๆที่สหรัฐอเมริกาผลักดันเข้าสู่การเจรจาเป็นข้อตกลงการค้า เพราะฝ่ายของตนมีแต่จะเสียเปรียบในขณะที่กลุ่มอาเซียนกับกลุ่มลาตินอเมริกาบางประเทศ เช่น โคลัมเบียกลับแสดงความต้องการในการเปิดรอบอุรุกวัยโดยเฉพาะอาเซียนนั้นมีเหตุผลให้ต้องผลักดันการเปิดรอบดังกล่าว ดังต่อไปนี้⁷

⁵ พีเทอร์ ไมตรี อิงภากรณ์, แกตต์ รอบอุรุกวัย กับประเทศไทย: เศรษฐกิจการเมืองโลกของระบบระหว่างประเทศและการตัดสินใจของไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ม.ป.ป.), หน้า 43.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

* G-10 มีที่มาจากการรวมตัวของกลุ่มประเทศโลกที่สามที่ไม่ต้องการให้มีรอบที่ 8 โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวของกลุ่ม Gang of Five ประกอบไปด้วย อาร์เจนตินา บราซิล อินเดีย อียิปต์ ยูโกสลาเวีย และในระยะต่อมากลายเป็น Group of Ten มีสมาชิกเพิ่มได้แก่ เปรู นิคารากัว คิวบา ไนจีเรียและแทนซาเนีย

⁷ Mohamed Ariff, The Role of ASEAN in the Uruguay Round : Opportunities and Constraints (California: International Center for Economic Growth, 1993), pp.25-26.

1. ช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นช่วงที่กำลังเกิดภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจโลกจึงส่งผลกระทบต่ออาเซียนอย่างมากโดยเฉพาะกับภาคส่งออกซึ่งเป็นรายได้หลักของภูมิภาคนี้และยิ่งประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างไทยและมาเลเซียต้องการก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (newly-industrialized countries: NICs) ด้วยแล้วย่อมต้องการให้เปิดการเจรจาเพื่อที่จะได้เข้าร่วมเจรจาและรับทราบข้อมูลการเจรจาการค้าอย่างทั่วถึง
2. แกตต์กลายเป็นเวทีการค้าที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทั้งภายในและภายนอกของโครงสร้างการผลิตของอาเซียนไปแล้วฉะนั้นการเพิกเฉยหรือการต่อต้านจะทำให้เกิดผลเสียโดยรวมแก่อาเซียนมากกว่า
3. อาเซียนต้องการให้แกตต์เป็นเวทีในการเจรจาการค้าที่สามารถสร้างอำนาจต่อรองแก่กลุ่มของตนได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดกรณีพิพาททางการค้ากับประเทศมหาอำนาจ
4. อาเซียนเต็มใจและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในรอบอุรุกวัยเพื่อที่จะได้เข้าไปมีบทบาทในการประนีประนอมกับประเทศมหาอำนาจไม่ว่าจะเป็นประเด็นการค้าใดๆก็ตาม

จากที่ได้กล่าวไปแสดงให้เห็นว่าในช่วงของการเตรียมการเจรจารอบอุรุกวัยนั้นโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของโลกเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพราะจากเดิมที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำการค้าโลก ส่วนประชาคมยุโรปและญี่ปุ่นก็เริ่มก้าวเข้ามามีอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจโลกด้วยนั้นประเทศขนาดเล็กก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในแกตต์รอบอุรุกวัยเพื่อสร้างอำนาจต่อรองเช่นเดียวกัน⁸ ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มกันของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้แก่ *กลุ่มแคร์นส์ (Cairns Group)* ซึ่งรวมตัวกันเพื่อต่อรองในเรื่องสินค้าเกษตร *กลุ่มหัวแข็งหรือกลุ่มสิบ (Group of Ten)* ซึ่งมีอินเดียและบราซิลเป็นผู้นำ *กลุ่มกาแฟใส่นม (Café au lait)*^{*} ซึ่งมีโคลัมเบีย (กาแฟ) เป็นผู้นำ

⁸ Richard A. Higgott and Andrew Fenton Cooper, "Middle Power Leadership and Coalition Building: Australia, the Cairns Group, and the Uruguay Round of Trade Negotiations," *International Organization* 44, 4 (Autumn 1990): 590-593.

^{*} กลุ่ม Café au lait นั้นรวมตัวกันเพื่อเสนอร่างคำประกาศเปิดรอบเพื่อประโยชน์ในการเจรจาของกลุ่มประเทศตนเองเท่านั้นแสดงว่ากลุ่มนี้ไม่ได้คัดค้านหรือต่อต้านเพียงแต่ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบการค้าโลกเท่านั้น

ฝ่ายประเทศโลกที่สามขนาดกลาง และสวิสเซอร์แลนด์ (นม) เป็นผู้นำฝ่ายประเทศร่ำรวยขนาดกลาง และกลุ่มเดอ ลา เปซ์ (de la Paix) *

ทั้งนี้กลุ่มต่างๆที่รวมตัวกันนั้นก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองไว้แต่กลุ่มที่ยังคงอยู่และยืนหยัดจนถึงทุกวันนี้มีเพียงกลุ่มแคร์นส์กลุ่มเดียว ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการเจรจาต่อรองเรื่องสินค้าเกษตรในรอบอุรุกวัยด้วย อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดแล้วกลุ่มแคร์นส์ก็ยังคงตกเป็นรองผู้นำอย่างสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรปอยู่แม้ว่าจะมีบทบาทมากขึ้นก็ตาม⁹ ส่วนกลุ่มอื่นๆก็ล้มเลิกไปเพราะขาดความเข้มแข็งเพียงพอประกอบกับประเทศสมาชิกภายในกลุ่มนั้นไม่ได้รวมตัวกันอย่างจริงจังเพื่อการต่อต้านรอบอุรุกวัยเท่าใดนักโดยเฉพาะกลุ่มสิบ ที่สุดท้ายแล้วก็เหลือเพียงแค่สองประเทศผู้นำอย่างอินเดียและบราซิลที่ยืนยันต่อต้านข้อเสนอจากประเทศพัฒนาแล้วมาตลอดการประชุม

แต่ปรากฏว่าในระหว่างการประชุม ** ประเทศทั้งสองก็เปลี่ยนแปลงจุดยืนของตนเองไปเนื่องจากทั้งสองประเทศนั้นเริ่มเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจในทางที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนรัฐบาลบริหารประเทศภายในของประเทศทั้งสองทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตกว่าเดิม เห็นได้จากการประชุมครั้งที่ 2 ค.ศ.1988 ที่เมืองมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ที่ประเทศบราซิลให้การยอมรับการเจรจาการค้าบริการมากขึ้นในขณะที่ประเทศอินเดียก็ยอมรับการ

* กลุ่ม de la Paix นั้นชื่อของกลุ่มมาจากชื่อโรงแรมแห่งหนึ่งในเจนีวาที่ใช้เป็นสถานที่นัดพบและกลุ่มนี้ก็เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มประเทศขนาดเล็กและขนาดกลางที่ต้องการให้รอบอุรุกวัยสำเร็จลงด้วยดีเพราะถ้าไม่เช่นนั้นแล้วประเทศในกลุ่มนี้จะได้รับความเดือดร้อน ในส่วนของประเทศสมาชิกนั้นมีไม่แน่นอนแต่หลักๆ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา โคลัมเบีย ฮังการี นิวซีแลนด์ ปากีสถาน สิงคโปร์ เกาหลีใต้ สวีเดน สวิสเซอร์แลนด์ อุรุกวัยและซาอุดี (ในบางครั้งก็มีไทยและมาเลเซียร่วมด้วย)

⁹ รุ่งนภา ศรีวรรณวิทย์, “การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเจรจาต่อรองเรื่องการค้าเกษตรในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 139-144.

** การเจรจารอบอุรุกวัยมีการประชุมรัฐมนตรีการค้าทั้งสิ้น 5 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 ค.ศ.1986 ที่ปุนตาเดอล เอสเต ประเทศอุรุกวัย ครั้งที่ 2 ค.ศ.1988 ที่เมืองมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ครั้งที่ 3 ค.ศ.1989 ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ครั้งที่ 4 ค.ศ.1990 ที่กรุงปารีส ประเทศเบลเยียม ครั้งที่ 5 ค.ศ.1994 ที่เมืองมารราเกช ประเทศโมร็อกโก

เจรจาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามากขึ้นด้วยในการประชุมครั้งที่ 3 ค.ศ.1989 ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์¹⁰

นอกจากนี้การรวมตัวกันของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่มีอำนาจในระดับกลาง และเล็กนั้นไม่ได้รวมตัวกันเพื่อต่อต้านหรือแข็งข้อกับข้อเสนอของประเทศพัฒนาแล้วอย่างจริงจังนักเพียงแต่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นในเวทีการค้าระดับพหุภาคีจึงเป็นเหตุผลว่าหนทางสู่การเปิดรอบอุรุกวัยนั้นแตกต่างจากหนทางสู่การเปิดรอบโดฮาเพราะในช่วงการเปิดรอบอุรุกวัยนั้นประเทศกำลังพัฒนาที่รวมตัวกันเพิ่งจะอยู่ในช่วงของ “การเริ่มต้น” การมีบทบาทในการเจรจาเท่านั้นแต่หลังจากการเปิดรอบอุรุกวัยได้ปิดไปประเทศกำลังพัฒนาก็ยิ่งเพิ่มระดับความเข้มข้นของอำนาจและบทบาทในการเจรจาต่อรองรวมถึงการรู้เท่าทันเกมการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นด้วยเห็นได้ชัดเจนจากความขัดแย้งที่ซีแอตเติล ฉะนั้นในรอบที่ 9 ภายใต้กรอบของ WTO ที่ประเทศพัฒนาแล้วต้องการผลักดันให้เกิดขึ้นให้ได้จึงต้องมีการปูทางไว้อย่างดีเพื่อให้เกิดความราบรื่นที่สุดระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาเพราะการเปิดรอบนั้นมีใช้ว่าจะเปิดก็เปิดได้แต่ต้องอาศัยการยอมรับจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีบทบาทมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านมาไปด้วย

4.2 การสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนา

4.2.1 การให้คำมั่นในการแก้ไขปัญหาผ่านเวทีการค้าต่าง ๆ

ถึงแม้ว่าคณะมนตรีทั่วไปแห่ง WTO จะประกาศเปิดรอบการเจรจาสินค้าเกษตรไปแล้วเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2000¹¹ แต่ประเทศพัฒนาแล้วยังคงเห็นว่าการเจรจาเปิดเสรีทางการค้า

¹⁰อ่านรายละเอียดการเปลี่ยนจุดยืนของบราซิลและอินเดียได้ใน Marcelo de Paiva Abreu, “Trade Policies and Bargaining in a Heavily Indebted Economy: Brazil,” in *The Developing Countries in World Trade: Policies and Bargaining Strategies*, eds. Diana Tussie and David Glover (USA: Lynne Rienner,1993), pp.137-154. And Rajiv Kumar, “The Walk Away from Leadership: India,” in *The Developing Countries in World Trade: Policies and Bargaining Strategies* eds. Diana Tussie and David Glover, pp.155-169.

¹¹ เนื่องจากความตกลงว่าด้วยการเกษตร (agreement on agriculture: AOA) ที่ร่างขึ้นตั้งแต่การเจรจาเปิดรอบอุรุกวัยนั้น มีวัตถุประสงค์เพียงแค่เริ่มต้นปฏิรูปการค้าสินค้าเกษตรเท่านั้นตามมาตรา 20 ของความตกลงนี้จึงได้กำหนดให้เริ่มการเจรจาสินค้าเกษตรรอบใหม่ (เฉพาะเกษตรเท่านั้น) ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2000 อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร , *สรุปการเจรจาสินค้าเกษตรรอบใหม่ภายใต้ WTO* (ม.ป.ท.), 2545, หน้า 1-2. (อัดสำเนา)

อื่นๆจะยังไม่คืบหน้าถ้าหากไม่ได้เปิดรอบการค้าอย่างเป็นทางการภายใต้ WTO ควบคู่ไปด้วย¹² ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาก็เกรงว่าการเปิดรอบใหม่จะเป็นการสร้างความเสี่ยงเปรียบและปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอีกจึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งดังที่ปรากฏในการประชุมที่ซีแอตเติลมาแล้ว¹³

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นประเทศพัฒนาแล้วเข้าใจและยอมรับว่าประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจในการต่อรองสูงขึ้นและการบีบบังคับไม่สามารถทำได้เต็มที่เพราะระบบการตัดสินใจของ WTO คือการลงมติอย่างเป็นฉันทามติ (consensus) ซึ่งก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกประเทศเห็นพ้องต้องกัน อย่างไรก็ตามก็ดีประเทศพัฒนาแล้วนำโดยสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นจำเป็นต้องให้ระบบเศรษฐกิจโลกเดินหน้าต่อไปเพราะเศรษฐกิจโลกจะเติบโตต่อไปได้ก็ต้องอาศัยความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาเป็นแรงผลักดันเช่นเดียวกันด้วย¹⁴

ดังนั้นประเทศพัฒนาแล้วจึงต้องกลับมาพิจารณาถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการประชุมที่ซีแอตเติลและจะเห็นได้ว่าในทุกปัญหาโดยรวมที่เกิดขึ้นนั้นมีจุดร่วมกันของปัญหา คือความไม่เป็นธรรม เพราะประเทศพัฒนาแล้วย่อมมีความพร้อมทั้งทุน เทคโนโลยีมากกว่าประเทศกำลังพัฒนา ส่วนประเทศพัฒนาน้อยที่สุดก็ยิ่งกลายเป็นประเทศที่ตกขอบไป สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการค้าระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการค้าเสรี ทั้งๆที่แต่ละประเทศไม่ได้เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามการค้าเสรีก็ยังเป็นเรื่องสำคัญเพราะเป็นเรื่องยากที่โลกในยุคปัจจุบันจะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับโลกาภิวัตน์อีกทั้งการที่จะพ้นจากความยากจนได้ส่วนหนึ่งก็ต้องอาศัยการค้าเสรีเหมือนกันเพียงแต่การค้าเสรีนั้นจะต้องยี่ดวาระทางสังคม (social agenda) เป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมการค้าแต่ก็ต้องนำมาใช้ในสถานการณ์ที่เหมาะสมด้วย¹⁵ นอกจากนี้จะต้องทำความเข้าใจ “ความเป็นธรรมทางการค้า” ของประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาไว้ด้วยเพราะมุมมองของค้าระหว่างสองกลุ่มประเทศแตกต่างกันเนื่องจากแต่ละกลุ่มก็มีภาวะที่ต้องรับผิดชอบ

¹² สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, “การเจรจาเปิดเสรีการค้ารอบใหม่ของ WTO,” วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 32, 288 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2544) : 6.

¹³ “States and Markets,” World Development Indicators (Washington D.C. : International Bank for Reconstruction and Development ,2000),p.257.

¹⁴ David E. Sanger, “A Grand Trade Bargain,” Foreign Affairs 80,1 (January/February 2001): 75.

¹⁵ Jagdish Bhagwati, The Wind of the Hundred Days: How Washington Mismanaged Globalization (London: The MIT Press,2000), pp.85-86.

ขอบกิจกรรมการค้าของประเทศตนเองแตกต่างกันไปตามระดับฐานะประเทศ¹⁶ ดังนั้นประเทศพัฒนาแล้วจำเป็นต้องพิจารณาถึงข้อแตกต่างนี้ตามหลักเกณฑ์พื้นฐาน 2 ประการได้แก่¹⁷

1. *ความเป็นธรรม (fairness)* คือ การสร้างความเป็นธรรมในการค้าแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย

2. *ความเป็นกรอบกว้าง (comprehensiveness)* คือ การนำประเด็นการค้าที่เป็นประเด็นสำคัญของประเทศกำลังพัฒนาไปปรับเปลี่ยนแก้ไขให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติต่อประเทศกำลังพัฒนาในเชิงกว้างมากขึ้น

ทั้งสองหลักเกณฑ์นี้จำเป็นต้องได้รับการผนวกเข้าไปในระบอบการค้า (trade regime) ของ WTO ในการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 4 นี้เพราะจำนวนสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนาทำให้ WTO ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ¹⁸ และจากการยึดหลักเกณฑ์พื้นฐาน 2 ประการนี้ทำให้นายไมค์ มัวร์ (Mike Moore) ผู้อำนวยการใหญ่ WTO เสนอที่จะให้รอบการค้ารอบใหม่เป็น *รอบแห่งการพัฒนา (development round)* ด้วย¹⁹ เพื่อที่จะได้เป็นรอบแห่งการสร้างโอกาสและผลประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งในรอบการค้าที่ผ่านมาไม่เคยยึดจุดยืนหลักในการค้าไปที่ประเทศกำลังพัฒนา²⁰ แต่เมื่อวิเคราะห์จากสถานการณ์ภายนอก WTO ควบคู่ไปด้วยจะพบว่า เป็นเพราะ *กระแสของการพัฒนา* กำลังมีบทบาทนำการค้าเห็นได้จากทัศนะจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรือ UNCTAD ซึ่งได้จัดประชุมครั้งที่ 10 ขึ้นระหว่างวันที่ 12-19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทยและการประชุมครั้งนั้นมีประเด็นที่ต้องการหารือกันว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้โลกาภิวัตน์เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนา ทั้งนี้ นายรูเบนส์ ริคูเปโร (Rubens Ricupero) เลขาธิการ UNCTAD ได้กล่าวว่า สิ่งประเทศกำลังพัฒนาต้องการ คือ²¹

¹⁶ Ibid., p.98.

¹⁷ Joseph E. Stiglitz, "Two Principles for the Next Round or, How to Bring Developing Countries in from the Cold," in *Developing Countries and the WTO: A Pro-active Agenda* eds. Bernard Hoekman and Will Martin (Oxford: Blackwell Publishers, 2001), p.11

¹⁸ Ibid., p.11.

¹⁹ Ibid., p.7.

²⁰ Ibid., p.8.

²¹ Rubens Ricupero, "The World Trading System: Seattle and Beyond," in *The WTO after Seattle*, ed. Jeffrey J. Schott (Washington D.C.: The Institute for International Economics, 2000), p.79.

1. ประเทศกำลังพัฒนาต้องการยึดหลักตามกฎเกณฑ์ของระบบการค้าทั่วไปแต่ต้องการความเป็นธรรมด้วยเพราะประเทศกำลังพัฒนานั้นยังคงมีโครงสร้างที่อ่อนแอกว่า
2. ประเทศกำลังพัฒนาเชื่อมั่นว่าการค้าระหว่างประเทศจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ เห็นได้จากกรณีของจีนที่ต้องการเป็นสมาชิกของ WTO ให้ได้เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและการเปิดตลาดจีนสู่โลกภายนอก
3. ประเทศกำลังพัฒนาเข้าใจและต้องการเป็นส่วนหนึ่งในระบบการค้า ต้องการให้การค้าโลกและการพัฒนาประเทศดำเนินไปได้ด้วยกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า จะยอมรับและสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบการค้าที่ถูกกำหนดโดยประเทศพัฒนาแล้วทั้งหมดเพราะระบบการค้าไม่มีความสมดุลพอจึงทำให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องประสบความเดือดร้อนจากความไม่สมดุลทางการค้ามาเป็นเวลานาน

แสดงให้เห็นว่าประเทศมหาอำนาจในสภาวะปัจจุบันที่แม้ว่าจะอยู่เหนือกว่าแต่ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันอำนาจกับประเทศกำลังพัฒนาเหมือนกันด้วย²² อีกทั้งการประชุมครั้งนี้ได้ย้ำถึงพันธกรณีที่มีต่อระบบการค้าพหุภาคีว่า ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของกติกาและดำเนินไปในลักษณะที่ไม่เลือกปฏิบัติและเอื้อประโยชน์ให้กับทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา สิ่งนี้ยังเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเปิดตลาดสินค้าและบริการ การแก้ไขประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามความตกลงภายใต้ WTO การดำเนินการในเรื่องการปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่างกันอย่างเต็มที่ และการอำนวยความสะดวกในการเข้าเป็นสมาชิกของ WTO และการให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ การประชุมครั้งนี้ได้ย้ำว่าประเทศทุกประเทศ และองค์การระหว่างประเทศทั้งหมดควรดำเนินการในทุกวิถีทาง เพื่อให้มั่นใจว่าระบบการค้าพหุภาคีบรรลุถึงศักยภาพของตนในรูปของการส่งเสริมการรวมตัวของทุกประเทศให้เข้ากับเศรษฐกิจโลก การเจรจาการค้ารอบใหม่ ควรที่จะคำนึงถึงมิติในด้านการพัฒนาเป็นสำคัญ²³

นอกจากนี้จากคำให้สัมภาษณ์ของนักการทูตเศรษฐกิจก็เห็นด้วยว่า “ตั้งแต่ก่อตั้ง WTO ขึ้นมาอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1995 นั้นประเทศกำลังพัฒนากลับมีแนวโน้มที่ไม่แน่ใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเปิดเสรีการค้าประกอบกับประเด็นเรื่องการพัฒนาเป็นประเด็นที่กำลัง

²² “The Trade Agenda: A Different, New World Order,” *The Economist* 357, 8196 (11-17 December 2000): 95.

²³ T. Ademola Oyejide, “Interests and Options of Developing and Least-Developed Countries in a New Round of Multilateral Trade Negotiations,” *G-24 Discussion Paper No.2* (Geneva: United Nations, 2000), p.24.

อยู่ในเวทีโลกไม่ว่าจะมาจาก UNCTAD 10 Midterm Review, Financial for Development, World Summit on Sustainable Development (WSSD) ประเด็นเหล่านี้ย่อมมีผลให้การเปิดรอบการค้าคงไม่สามารถเดินหน้าต่อไปได้หากประชาคมโลกและประเทศสมาชิกใน WTO ไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาควบคู่ไปด้วย²⁴

ด้วยเหตุนี้เองทำให้นายไมค์ มัวร์ เองก็เล็งเห็นแล้วว่าในเมื่อกระแสของคำว่า การพัฒนา กำลังเป็นที่นิยม การชักจูงให้ประเทศสมาชิกได้เข้าถึงคำขู่จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องนำเข้าสู่ระบบการค้าของ WTO ไปด้วย²⁵ และถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงการดำเนินการตามกระแสในขณะนั้น แต่ก็เป็นการสร้างความรู้สึกตอบรับที่ดีจากประเทศกำลังพัฒนาด้วยเหมือนกันเพราะไม่ว่าจะประเทศใดๆ ต่างก็ต้องการให้ประเทศของตนมีความก้าวหน้าที่ดีขึ้นทั้งนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ต่างก็ต้องการลดความยากจนที่ยังคงเผชิญอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศในรูปแบบของการเติบโตทางเศรษฐกิจไปด้วย²⁶

จากการเสนอของนายไมค์ มัวร์ให้รอบใหม่เป็นรอบแห่งการพัฒนานั้นประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นผู้นำทางการค้าเข้าใจดีว่ากระบวนการเตรียมการแก้ไขปัญหาของ WTO จำเป็นต้องอาศัยแรงผลักดันจากกลุ่มของตน ดังนั้นเพื่อเป็นการรองรับการเตรียมการของ WTO และการพยายามสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนาให้เห็นจริง กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจึงได้จัดประชุมเพื่อหารือถึงเรื่องการเปิดรอบใหม่ของ WTO ในเวทีการเจรจาระหว่างประเทศอื่นในช่วงปี ค.ศ.2000-2001 ดังนี้

การประชุมกลุ่ม Quad* เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ.2000 โดยที่ประชุมก็ได้เสนอแผนงาน “Quad Package on WTO Work Programme” ประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่²⁷

²⁴ สัมภาษณ์ ปรางทิพย์ จันทรสมศักดิ์, เจ้าหน้าที่การทูต 5 กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 31 มีนาคม 2546.

²⁵ Mike Moore, *A World Without Walls : Freedom, Development, Free Trade and Global Governance* (Cambridge: Cambridge University Press,2003), p.112. Cited in Dani Rodrik , “Free Trade Optimism : Lessons From the Battle in Seattle,” *Foreign Affairs* 82 ,3 (May/June 2003):136.

²⁶ T.N. Srinivasam, “Growth and Poverty Alleviation: Lesson from Development Experience,” *Working Paper Series: NO.17* (Tokyo: Asian Development Bank, 2001), p.1.

* ประเทศกลุ่มผู้นำเศรษฐกิจการค้าโลก ได้แก่ สหรัฐอเมริกาสหภาพยุโรป ญี่ปุ่นและแคนาดา

1. ข้อเสนอในการปฏิบัติตามพันธกรณีและการเพิ่มความโปร่งใส (proposals on implementation and enhancing transparency)
2. ร่างการเปิดตลาดและการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (draft on market access and technical assistance for least developed WTO members)

พร้อมกันนี้ก็ได้อำนาจให้แผนงานดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการภายใต้คณะมนตรีทั่วไป WTO โดยรับผิดชอบในการผ่อนผันการปฏิบัติตามพันธกรณีของประเทศสมาชิกที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ ในส่วนของการรับผิดชอบนั้นครอบคลุมทั้งประเด็นการนำเข้าสินค้าปลอดภาษีจากประเทศพัฒนาน้อยที่สุด และการจัดสรรโควต้า²⁸

การประชุมกลุ่ม G-8* เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2000 ที่เกาะคิวชู-โอกินาวา (Kyushu-Okinawa) ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสมาชิกก็ได้้นำประเด็นการสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดรอบใหม่ไปหารือกันซึ่งในที่ประชุมนี้ก็ยังมีมติเห็นชอบร่วมกันที่จะเปิดรอบใหม่และก่อนการเปิดรอบนั้นก็ดำเนินมาตรการแก้ไขปัญหาที่ค้างคาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาให้ได้ก่อน ได้แก่²⁹

1. การแก้ไขปัญหาข้อกังวล (concerns) ของประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่ การเปิดตลาดของกลุ่มประเทศตนเองเพิ่มมากขึ้นแก่ประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะการค้าสินค้าเกษตร

²⁷ Debapriya Bhattacharya, "The WTO Process and Concerns of the LDCs: The Post-Seattle Scenario," [Online], (n.d.) Available from: http://csebd.com/cse/publications/portfolio_Q4_2000/wtoprocess.htm [2004, June 11]

²⁸ Ibid.

* G-8 หรือ Group of Eight เป็นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ 8 ประเทศ ซึ่งเดิมคือ G-7 (Group of Seven) อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น สมาชิกใหม่ คือรัสเซีย เพิ่งเข้ามาเมื่อปี ค.ศ. 1997

²⁹ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, "ความคืบหน้าการเจรจาใน WTO," [Online]. 2001. Available from: <http://www.moc.go.th/thai/dbe/ecoco/n-wtonego.htm> [2002, December 27]

2. การเสริมสร้างสมรรถนะของประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้ประเทศเหล่านั้นมีประสิทธิภาพในการค้าระหว่างประเทศตามกฎหมายเกณฑ์การค้าได้
3. การให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนา น้อยที่สุด

ผลจากการประชุมผู้นำ G-8 ที่ให้เห็นว่าประเทศผู้นำเศรษฐกิจโลกพยายามแสดงให้ประเทศกำลังพัฒนารู้ว่ากลุ่มประเทศของตนต้องการแรงสนับสนุนจากประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดรอบใหม่ให้ได้ในการประชุมครั้งถัดไปที่โตฮกด้วยการเสนอความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาการค้าจากกลุ่มประเทศตนเป็นข้อแลกเปลี่ยน ถึงแม้ว่าท่าทีจากประเทศกำลังพัฒนาจะยังคงไม่ยินยอมและแข็งกร้าวอยู่แต่ความพยายามของประเทศผู้นำเศรษฐกิจก็ยังคงเดินหน้าต่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป³⁰

การประชุมสุดยอดระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ.2000 ที่ประเทศโปรตุเกส ทั้งสองประเทศมีมติสนับสนุนการเปิดการเจรจาการค้ารอบใหม่ และเห็นควรว่าการเจรจาใหม่จะต้องครอบคลุมในประเด็นต่างๆให้มีความสมดุลที่สุดและเป็นเรื่องที่ประเทศสมาชิกให้ความสนใจ นอกจากนี้ยังสนับสนุนแผนการดำเนินงานเรียกความเชื่อมั่นใน WTO กลับคืนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดตลาดแก่ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด การให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามพันธกรณี การประชุมระหว่างสองประเทศนี้ก็ยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.2001 ที่เมืองโกเบอร์ก ประเทศสวีเดน นำโดยนายโรเบิร์ต โซลลิก (Robert Zoellick) ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกา (US Trade Representative) และนายปาสกาล ลามี่ (Pascal Lamy) ประธานกรรมาธิการการค้ายุโรป (EU Trade Commissioner) ยังคงยืนยันตามเจตนารมณ์เดิมในการเปิดรอบและการปฏิบัติต่อประเทศกำลังพัฒนาเป็นสำคัญซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้แสดงทัศนะถึงความต้องการเจรจาในความตกลงต่างๆรวมถึงการประนีประนอมเพื่อให้ได้ความเห็นที่สอดคล้องและเป็นไปได้มากที่สุด และได้เสนอประเด็นการค้าต่างๆทั้งในส่วนของเนื้อหาและกระบวนการมาสร้างความปลอดภัยกันและกัน

³⁰ “U.S. , EU Trade Officials Joint Press Briefing in Geneva,” [Online]. (n.d.) Available from : <http://usinfo.state.gov/topical/econ/group8/summit01/www01062611.html> [2004, April 5]

(convergence) เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกประเทศมากที่สุด แม้ว่าทั้งสองฝ่ายหรือประเทศอื่นอาจจะต้องเสียประโยชน์ในบางเรื่องก็ตาม³¹

ในส่วนของการแสดงทัศนะของทั้งสองประเทศมีดังต่อไปนี้³²

สหรัฐอเมริกา : ต้องการมีบทบาทในกระบวนการผลักดันให้มีการเปิดการเจรจารอบใหม่ ซึ่งเป็นวาระการเจรจาที่จำกัด หมายความว่าต้องการให้ครอบคลุมเพียงเรื่องการค้าสินค้าเกษตร บริการ การลดภาษีสินค้าอุตสาหกรรมและความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ ถึงแม้ว่าขณะนี้ สหรัฐอเมริกาจะยังไม่ได้รับอำนาจในการเจรจาส่งเสริมการค้า (trade promotion authority: TPA) หรืออำนาจพาณิชย์ แต่สหรัฐอเมริกาก็ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจนี้ เพราะประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ก็มีความตั้งใจที่จะต้องเปิดรอบใหม่ให้ได้ อย่างไรก็ตามฝ่ายบริหารก็พยายามดำเนินการอยู่และมีแนวโน้มว่าจะได้รับการสนับสนุนเช่นเดียวกัน ในส่วนของการปรับปรุงประเด็นการค้าโดยเฉพาะในเรื่องของการแก้ไขความตกลงว่าด้วยการตอบโต้การทุ่มตลาด (anti-dumping) สหรัฐอเมริกาเห็นว่าควรจะได้รับพิจารณาในรอบของการเจรจารอบใหม่ นอกจากนี้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการค้ากับสิ่งแวดล้อมและเรื่องการค้ากับมาตรฐานแรงงาน ขณะนี้ สหรัฐอเมริกาได้จัดทำ labor and environment 'tool box' ขึ้นมาซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปรับระดับมาตรฐานแรงงาน โดยเน้นเจรจาในกรอบความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศอื่น ได้แก่ IMF, World Bank, WHO, ILO และ UN เป็นต้น สำหรับเรื่องการลงทุนและนโยบายการแข่งขันนั้น สหรัฐอเมริกาได้ปรับเปลี่ยนท่าทีจากเดิมที่ไม่ต้องการให้นำเรื่องนี้ไว้ในกรอบการเจรจาแต่ก็ยินยอมและพร้อมที่จะเจรจาเรื่องดังกล่าวในการประชุมครั้งหน้านี้ด้วยเพื่อเป็นการเอาใจสหภาพยุโรปที่ต้องการให้นำเรื่องนี้ไว้ในกรอบการเจรจาใหม่³³

สหภาพยุโรป : สนับสนุนการเจรจารอบใหม่ในกรอบกว้างที่ครอบคลุมทุกเรื่อง (comprehensive) รวมทั้งเรื่องใหม่ เช่น การลงทุน นโยบายการแข่งขัน สิ่งแวดล้อมและการ

³¹ "USTR Statement on U.S.-EU Effort to Launch New Trade Round," [Online]. (n.d.).

Available from : <http://usinfo.state.gov/topical/econ/group8/summit01/www01071705.html> [2004, February 19]

³² สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, "การเจรจาเปิดเสรีการค้ารอบใหม่ของ WTO," วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 32, 288 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2544):7-8.

³³ Helene Cooper, "U.S. Seeks a New Round of WTO Talks," Wall Street Journal (18 July 2001): 12.

พัฒนาสังคม เป็นต้น โดยสหภาพยุโรปประกาศชัดเจนว่าต้องการให้มีการเปิดการเจรจาอบใหม่ ในการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 4 นี้ไม่ว่าประเทศสมาชิกจะมีฉันทามติเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่จะ บรรจุไว้ในวาระการเจรจาอบใหม่ภายในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2001 ตามที่ตั้งเป้าไว้ได้หรือไม่ก็ตาม³⁴ อย่างไรก็ตาม สหภาพยุโรปได้ผ่อนปรนโดยลดเป้าหมายลงมาจากเดิมที่ต้องการให้มีการเจรจา จัดทำข้อตกลงพหุภาคีเรื่อง การลงทุนและนโยบายการแข่งขัน (multilateral agreement) มา เป็นความตกลงหลายฝ่าย (plurilateral agreement) ซึ่งทุกประเทศสามารถเข้าร่วมการเจรจาได้ ตั้งแต่เริ่มต้นแต่ในท้ายที่สุดหากประเทศใดไม่พร้อมที่จะเจรจาก็สามารถเลือกที่จะไม่เข้าร่วมได้ ทั้งนี้ทุกประเทศจะได้รับประโยชน์จากความตกลงการค้าดังกล่าวบนพื้นฐานของหลักการว่าด้วยความ อนุเคราะห์ยิ่ง ไม่ได้จำกัดเฉพาะประเทศที่ลงนามในความตกลงเท่านั้น ส่วนในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น สหภาพยุโรปต้องการให้มีการตีความกฎระเบียบต่างๆของ GATT/WTO ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของผู้บริโภคให้ชัดเจนมากขึ้นแต่ไม่ใช่เรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือ กีดกันทางการค้า ส่วนในเรื่องแรงงาน สหภาพยุโรปมีท่าทีชัดเจนว่าจะไม่สนับสนุนการรวมเรื่อง แรงงานไว้ในวาระการเจรจาอบใหม่ นอกจากนี้ในเรื่องการอุดหนุนและการตอบโต้การทุ่มตลาด สหภาพยุโรปไม่คัดค้านหากจะมีการเจรจาแก้ไขในความตกลงดังกล่าว³⁵

สำหรับญี่ปุ่นนั้นถึงแม้ว่าจะไม่ได้จัดประชุมในระดับทวิภาคีกับสหรัฐอเมริกาหรือสหภาพยุโรปแต่ก็มีความต้องการเปิดรอบเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้วเหล่านั้นเพียงแต่ความต้องการของญี่ปุ่นในการประชุมรอบใหม่นั้นญี่ปุ่นต้องการให้รอบใหม่เป็นการเจรจาในกรอบกว้างที่ครอบคลุมเรื่องการเปิดตลาด นโยบายการแข่งขันและการลงทุนในลักษณะที่เป็นความตกลงพหุภาคี ส่วนเรื่องแรงงานญี่ปุ่นเห็นว่าไม่สมควรที่จะนำมารวมไว้ในวาระการเจรจาด้วย³⁶

การประชุมกลุ่มความร่วมมือเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปก* (Asia-Pacific Economic Cooperation: APEC) เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 2000 ณ เมืองดาร์วิน ประเทศออสเตรเลียซึ่งขณะนั้นที่ประชุมมีมติเห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่อีกทั้งประเทศพัฒนาแล้วนำโดยสหรัฐอเมริกาประกาศถึงการยกเลิกยุทธศาสตร์สร้างสมรรถนะของประเทศกำลังพัฒนาในการปฏิบัติตาม

³⁴ สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

* APEC หรือความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียและแปซิฟิก ประกอบไปด้วยสมาชิกทั้งหมด 21 ประเทศ ได้แก่ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน ฮองกง เม็กซิโก ปาปัวนิวกินี ชิลี รัสเซียและเปรู

พันธกรณีรอบอุรุกวัยด้วย แต่ยังไม่มีความคืบหน้าเท่าใดนักจนกระทั่งการประชุมรัฐมนตรีเอเปกอีกครั้งเมื่อวันที่ 15-16 พฤศจิกายน ค.ศ. 2000 ณ เมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไน นำโดยประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีบทบาทมากในการผลักดันให้ประเทศสมาชิกเอเปกเห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่ พร้อมทั้งพยายามให้ความมั่นใจแก่ประเทศสมาชิกว่าจะให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ และในที่ประชุมก็ได้กำหนดแผนการที่เรียกว่า “Strategic APEC Plan” ซึ่งแผนการนี้ได้ระบุถึงการสนับสนุนในการพัฒนาการค้าของญี่ปุ่นแก่ประเทศกำลังพัฒนาว่าจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาด้านบุคลากร การฝึกอบรมและการเสริมสร้างสมรรถนะในการผลิตเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนามีศักยภาพและพัฒนาเทคโนโลยีของตนเองรวมทั้งการลดภาษีสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาด้วย³⁷

ผลการประชุมดังกล่าวญี่ปุ่นพยายามแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับจากตน แต่ก็ยังคงมีการคัดค้านจากสมาชิกบางประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาเลเซีย ที่ยืนกรานไม่เห็นด้วยที่จะให้เปิดรอบใหม่ อย่างไรก็ตามดีสมาชิเอเปกซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศกำลังพัฒนาได้แสดงท่าทีที่จะเห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่ในการประชุมรัฐมนตรี WTO เพราะเล็งเห็นว่าเป้าหมายของรอบใหม่จะเป็น “การให้โอกาสก่อน” (*at the earliest opportunity*) แก่ประเทศกำลังพัฒนาและถึงแม้ว่าอาจจะยังเสียประโยชน์ในบางข้อแต่ความตกลงการค้าที่เคยต่อต้านก็ได้รับคำมั่นจากญี่ปุ่นว่าจะแก้ไขและผ่อนปรนมากขึ้น³⁸

การประชุมกลุ่มองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา*

(Organization for Economic Cooperation and Development: OECD) เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2001 ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นการประชุมที่สานงานต่อจากการประชุมกลุ่ม QUAD ที่ได้ประชุมไปแล้วก่อนหน้านี้ซึ่งที่ประชุมก็ยังคงยืนยันคำมั่นเดิมว่าจะให้ความช่วยเหลือทั้งทางวิชา

³⁷ “Fourth WTO Ministerial Conference: Developments Since The Third WTO Ministerial Conference In Seattle,” [Online]. (n.d.). Available from <http://www.meti.go.jp/english/report/downloadfiles/gCT0227e.pdf> [2004, May 25]

³⁸ “APEC Agrees to Seek 2001 Launch of WTO Trade Round,” *Jiji Press English News Service* (16 November 2000): 1.

* OECD หรือองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการติดตามแนวโน้มทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกที่พัฒนาแล้วในเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตกและแปซิฟิกและประสานนโยบายทั้งในระดับภายในและต่างประเทศในการหารือต่างๆ เนื่องจากสมาชิกเป็นกลุ่มประเทศที่จัดว่าพัฒนาแล้วทั้งสิ้นจึงมีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “rich club”

การและการเงินแก่ประเทศกำลังพัฒนาเพื่อประโยชน์ในการเจรจาเปิดการค้ารอบใหม่และในเวทีการประชุมนี้ที่สมาชิกได้เพิ่มประเด็นการพัฒนาในการค้าสำหรับประเทศกำลังพัฒนาด้วย³⁹

จากการประชุมในเวทีต่างๆในช่วงปีค.ศ.2000-2001 จะเห็นได้ว่าประเทศพัฒนาแล้วพยายามนำเรื่องการค้าเปิดรอบใหม่ของ WTO มาหารือโดยเน้นไปที่การให้ความสำคัญแก่ประเทศกำลังพัฒนาเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนาว่าประเทศพัฒนาแล้วยึดผลประโยชน์และการเพิ่มศักยภาพในด้านการค้าและการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลัก ดังนั้นการเดินสายประชุมในเวทีต่างๆของประเทศพัฒนาแล้วจึงเป็นสิ่งสำคัญที่นำมาวิเคราะห์ได้ว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งที่จะส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกมองเห็นถึงความพยายามของประเทศพัฒนาแล้วที่จะให้ความสำคัญต่อกลุ่มประเทศของตนมากขึ้นและจากการสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนา ประเด็นสำคัญที่ประเทศพัฒนาแล้วมีบทบาทอย่างยิ่งในการผลักดันการเปิดรอบใหม่คือการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

4.2.2 การให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา

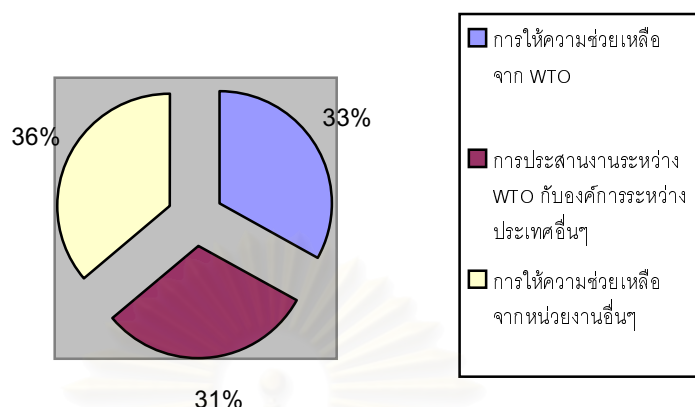
สิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องการในการพัฒนาประเทศคือ เงินทุนและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี แต่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ก็ขาดแคลนทั้งเงินทุนและความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเอง ประเทศพัฒนาแล้วจึงจัดสรรการให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้แก่ประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการหรือทางเทคนิค เพื่อที่จะเป็นการลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนและเป็นการเสริมสร้างสมรรถนะแก่ประเทศกำลังพัฒนาเพื่อลดความยากจนด้วย⁴⁰

การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคที่ WTO จัดให้แก่ประเทศกำลังพัฒนานั้นจะมีทั้งจาก WTO เองและการประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ได้แก่ IMF, ITC, UNCTAD, World Bank และ UNDP รวมถึงการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ ด้วยดังนี้

³⁹ "The Doha Ministerial and Possible 'New Round' : Issue of Importance to OECS Trade Calculus," [Online]. (n.d.). Available from: <http://sice.oas.org/geograph/papers/oecs/TradePolicyBrief7.pdf> [2004, May 25]

⁴⁰ "States and Markets," *World Development Indicators*, p.257.

แผนภูมิที่ 4.1 การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (technical assistance) ของ WTO แก่ประเทศกำลังพัฒนา ค.ศ.2000

ที่มา : Mike Moore, "Cooperation with Other Institutions and Agencies," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/capbuilddev_e.pdf [2004, May 5]

จากแผนภูมิที่ 4.1 แสดงให้เห็นถึงการให้ความช่วยเหลือจากทั้ง WTO ฝ่ายเดียวซึ่งก็คือ คณะกรรมาธิการการค้าและการพัฒนา (WTO Committee on Trade and Development) ภายใต้ คณะมนตรีทั่วไปของ WTO ให้ความช่วยเหลือร้อยละ 33 ส่วนการประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศอื่นๆร้อยละ 31 และที่น่าสนใจคือการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆสูงถึงร้อยละ 36 แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานอื่นภายนอก WTO มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้ WTO มีเงินช่วยเหลือเพียงพอแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก

ลักษณะการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคของ WTO นั้นจะเป็นกิจกรรมการจัดสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการหรือการฝึกอบรมในประเด็นการค้าต่างๆเป็นรายการการค้าไป (sectors) ตามเท่าที่ความตกลงการค้ามีอยู่ เช่น การค้าเกษตร โทรคมนาคม การบริการการเงิน เป็นต้น ซึ่ง จะจัดทั้งในระดับชาติหรือเป็นรายประเทศ (national/individual countries) และรายภูมิภาค (regional) ดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (technical assistance) ของ WTO แก่ประเทศกำลังพัฒนา ค.ศ.2000

การแบ่งตาม ภูมิภาค	กลุ่มภูมิภาค				
	แอฟริกา	เอเชียแปซิฟิก	ยุโรปตะวันออกและเอเชีย กลาง	ลาตินอเมริกา และแคริบเบียน	ตะวันออก กลาง
รายภูมิภาค	53	53	58	60	18
รายประเทศ	55	32	22	20	20

ที่มา : Mike Moore, "Technical Assistance Missions Outside Geneva," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/capbuilddev_e.pdf [2004, May 5]

ตารางที่ 4.1 แสดงถึงจำนวนกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคของ WTO แก่ประเทศกำลังพัฒนา ค.ศ.2000 พบว่าการให้ความช่วยเหลือของ WTO ในรายภูมิภาคต่างๆจะอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือระหว่าง 50 ถึง 60 กิจกรรม ส่วนในรายประเทศนั้นการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาจะแตกต่างกันไปตามกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแอฟริกาจะได้รับความช่วยเหลือมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มยุโรปตะวันออกและกลุ่มลาตินอเมริกาจะได้รับความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมให้เพียงแค่ 22 และ 20 กิจกรรมตามลำดับ อย่างไรก็ตามกลุ่มตะวันออกกลางเป็นกลุ่มเดียวที่ได้รับความช่วยเหลือน้อยที่สุดในรายภูมิภาคและรายประเทศเป็นเพราะประเทศในกลุ่มภูมิภาคนี้จะมีรายได้เข้าประเทศจากการส่งออกน้ำมันดิบไปทั่วโลกซึ่งเป็นรายได้เข้าประเทศในปริมาณที่สูงแม้ว่าจะอยู่ในฐานะประเทศกำลังพัฒนาก็ตาม ขณะเดียวกันแอฟริกาเป็นภูมิภาคที่ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดโดยเฉลี่ยเป็นเพราะประเทศส่วนใหญ่อยู่ในฐานะพัฒนาน้อยที่สุดที่ WTO ต้องการเอาใจและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเพื่อให้มีโอกาสเข้าร่วมใน WTO ได้มากขึ้น

นอกจากการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแล้วนั้น การให้ความช่วยเหลือทางการเงินก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ประเทศพัฒนาแล้วพยายามจัดสรรควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการอบรมการค้า

ด้วยเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนามีศักยภาพเพียงพอที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การค้า WTO ได้อย่างเหมาะสม⁴¹

ทั้งนี้สหรัฐอเมริกาได้เสนอที่จะให้การสนับสนุนทางการเงินและจัดสรรเงินช่วยเหลือเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการค้าระหว่างประเทศเพิ่มเติมอีกด้วย⁴² ความช่วยเหลือทางการเงินนี้ทางสหรัฐอเมริกาอ้างว่าเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนามีประสิทธิภาพเพียงพอในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การค้าของ WTO ได้และใช้แก้ไขปัญหาการค้าภายในประเทศ โดยเบื้องต้นสหรัฐอเมริกาเสนอที่จะให้เงินช่วยเหลือนี้แก่ประเทศกำลังพัฒนาผ่านทาง WTO เป็นจำนวน 1 ล้านเหรียญสหรัฐฯและเงินช่วยเหลือพิเศษอีก 650,000 เหรียญสหรัฐฯ แก่กลุ่มประเทศแอฟริกา (Sub-Saharan Africa) เพื่อจัดวางระบบคอมพิวเตอร์ให้⁴³ นอกจากนี้ยังได้จัดโปรแกรมการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (preferential program) เพื่อสนับสนุนความสามารถทางการค้าแก่กลุ่มประเทศแอฟริกา เช่น African Growth and Opportunity Act ซึ่งโปรแกรมนี้เป็นการให้ความช่วยเหลือและการสร้างโอกาสการเปิดตลาดการค้าของสหรัฐอเมริกาให้แก่ชาติแอฟริกา 35 ชาติ และยังมีโปรแกรมการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศกำลังพัฒนาตามภูมิภาคอื่นอีก ได้แก่ The Andean Trade Preferences Act และ The Caribbean Basin Initiative⁴⁴

⁴¹ Michel Camdessus, "A Trade Round for Development," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.oecdobserver.org/news/printpagephp/aid/J16/a_trade_round_for_development.html [2004, May 22]

⁴² Peter F. Allgeier, "The Success Stories Behind the Agreement in Doha," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.ciaonet.org/olj/ea/2002_winter/2002_winter_30.html [2003, December 9]

⁴³ "U.S. Contributing to WTO Training For Developing Countries," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.useu.be/u_s_contributing_16may01.htm [2004, April 21]

⁴⁴ "USTR Statement on U.S.-EU Efforts to Launch New Trade Round," [Online]. (n.d.). Available from: <http://usinfo.state.gov/topical/econ/group8/summit01/www01071705.html> [2004, February 19]

ตารางที่ 4.2 การให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะทางการค้า
(Trade Capacity Building Assistance : TCB) แก่ประเทศกำลังพัฒนา
ของสหรัฐอเมริกา แบ่งตามความตกลงการค้า WTO

หน่วย : ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

การให้ความช่วยเหลือ	1999	2000	2001
ความตกลงการค้า WTO	9,867,296	38,203,329	37,572,617
-การค้าสินค้า	1,661,529	6,066,389	2,653,722
-การค้าเกษตร	2,345,878	9,315,602	4,105,782
-ความตกลง SPS	1,638,052	4,908,706	6,788,308
-ความตกลง TBT	730,850	2,583,650	4,840,140
-ความตกลง TRIMs	13,500	1,228,000	1,956,048
-การต่อต้านการทุ่มตลาด	89,782	685,050	32,770
-การประเมินศุลกากร	568,849	2,244,350	3,462,136
-กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า	117,870	415,500	1,459,185
-ใบอนุญาตนำเข้า	-	296,500	1,366,840
-Subsidies&CVM	50,500	1,226,000	198,440
-Safeguards	74,000	1,266,000	108,400
-การค้าบริการ	285	1,186,496	3,423,691
-ความตกลง TRIPS	770,632	3,020,831	3,558,952
-การยุติกรณีพิพาท	506,962	770,710	258,942
-กลไกการกำหนดนโยบาย	622,150	1,533,792	1,508,041
-การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ	676,456	1,455,753	1,851,219
การเสริมสร้างความสามารถ			
-การพัฒนาทางการเงิน	61,503,185	56,722,232	63,332,344
-การพัฒนาสาธารณูปโภค	72,222,878	50,770,242	43,251,493
-การพัฒนามาตรฐานการค้า กับสิ่ง แวดล้อม	20,221,648	29,773,110	34,465,246
-การพัฒนาบุคคลและ มาตรฐานแรงงาน	40,896,838	84,190,472	132,074,621
-การพัฒนาการแข่งขันและการลงทุน	19,681,057	28,642,174	37,038,793

-การพัฒนาบริการ	9,210,857	13,303,913	21,897,831
-การประสานงานจากหน่วยงานอื่น	18,775,175	27,650,085	46,158,928
-การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ	472,632	9,157,534	7,576,435

ที่มา : U.S. Government Trade, “U.S. Contributions to Trade Capacity Building : Improving Lives Through Trade&Aid,” [Online]. (n.d.). Available from:
http://usembassy.it.pdf/other/wtoaid_support_devcount [2004, April 21]

จากตารางที่ 4.2 แสดงถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินของสหรัฐอเมริกาแก่ประเทศกำลังพัฒนาแบ่งตามการให้ตามความตกลงการค้าต่างๆ จะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมแล้วการให้ความช่วยเหลือในปี ค.ศ. 2000 และ 2001 นั้นจะสูงกว่าเงินช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาเคยให้เมื่อปี ค.ศ. 1999 เพราะสหรัฐอเมริกาต้องการแสดงความจริงจังในการเพิ่มเงินเพื่อให้เป็นทุนแก่ประเทศกำลังพัฒนานำไปใช้จ่ายในการพัฒนาสมรรถนะในความตกลงการค้าต่อไปถึงแม้ว่าเงินช่วยเหลือในบางความตกลงจะลดลงอย่างการค้าเกษตรและการยุติกรณีพิพาทเพราะกรณีดังกล่าวฝ่ายสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ที่ยอมเสียประโยชน์หากเปิดรอบใหม่แต่ความตกลงการค้าอื่น ๆ นั้นเงินช่วยเหลือก็สูงขึ้นจึงเป็นการเฉลี่ยกันไปซึ่งประเทศกำลังพัฒนานั้นก็พอยอมรับได้เช่นกัน

4.3 ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรอบใหม่

4.3.1 การชักจูงผ่านเหตุการณ์ 11 กันยายนของประเทศพัฒนาแล้ว

ตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วต่างก็พยายามเจรจาต่อรองและชักจูงประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกให้เห็นด้วยและประนีประนอมกับความตกลงการค้าที่จะเจรจากันในการประชุมที่โดฮา โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วร่วมกันเสนอผลประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาว่าจะทั้งเปิดตลาดให้และลดหย่อนกฎเกณฑ์การค้าในการประชุมครั้งใหม่ รวมทั้งยังได้เสนอการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อเป็นทุนแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการประกอบกิจกรรมทางการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงมีกระแสการต่อต้านการเปิดรอบใหม่และไม่เห็นด้วยกับวิธีแก้ปัญหาของประเทศพัฒนาแล้วสักเท่าใดนัก

จนกระทั่งวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ได้เกิดเหตุการณ์การก่อการร้ายขึ้นที่เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยฝีมือของขบวนการผู้ก่อการร้ายกลุ่มอัล-เควาด้า (Al-Qaida) ภายใต้การนำของนายโอซามา บิน ลาดิน (Osama Bin Laden) ตามรายงานของแหล่งข่าวกรองของสหรัฐ

อเมริกา⁴⁵ ความเสียหายที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อทั่วโลกทั้งในด้านการเมือง ความมั่นคงและเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ ยิ่งในด้านความมั่นคงนั้นถูกนำมาวิเคราะห์มากที่สุดว่าเหตุการณ์ครั้งนี้อาจจะนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งใหม่เพราะสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้เสียหายก็ต้องอ้างถึงความชอบธรรมในการปราบปรามขบวนการก่อการร้ายและใช้อำนาจในฐานะประเทศผู้นำโลกชักนำให้ทุกประเทศเข้าสู่สงครามเพื่อการนี้ด้วย ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นแน่นอนว่าประเทศที่เป็นยักษ์ใหญ่ทางด้านศูนย์การเงินและการค้าโลกได้รับผลกระทบมากเช่นนี้จึงทำให้เป็นกังวลว่าสถานะเศรษฐกิจโลกจะตกต่ำถึงขีดสุดเพราะสืบเนื่องจากการชะลอตัวของเศรษฐกิจภายในสหรัฐอเมริกาเองและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์นี้อาจจะส่งผลให้ทั้งโลกเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยต่อเนื่องเพราะมีหลายประเทศที่ต้องอาศัยการส่งออกสินค้าไปยังสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งแคนาดาและเม็กซิโกที่มีรายได้จากการส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกาสูงถึงร้อยละ 85 ของสินค้าส่งออกทั้งหมดและยังมีประเทศในแถบเอเชียและแคริบเบียนที่จะประสบปัญหาตามมาเช่นกัน หากเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกา ยังคงอยู่ในภาวะชะงักงันอยู่⁴⁶

ถึงแม้ว่าภาพรวมของเหตุการณ์จะดูเลวร้ายลงในทุกด้านแต่ในแง่มุมมองของประเทศพัฒนาแล้วที่พยายามให้มีการเปิดรอบให้ได้ในปลายปี ค.ศ. 2001 นี้กลับเป็นผลดีต่อประเทศเหล่านี้เพราะตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ 11 กันยายนนั้นประเทศที่ก้าวขึ้นเป็นผู้นำในการต่อต้านการก่อการร้ายก็คือสหรัฐอเมริกา ที่สำคัญแนวร่วมในการรวมพลังต่อต้านการก่อการร้ายนี้คือ อังกฤษ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้ต่างก็พยายามผลักดันให้เปิดรอบใหม่มาตลอดเช่นเดียวกัน ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่กระจายอยู่ทั่วโลกไม่มีอำนาจใดที่จะไปขัดขวางมิให้ประเทศผู้นำเหล่านี้ก่อสงครามขึ้นและประเทศกำลังพัฒนาก็ทราบดีว่าหากจุดยืนของประเทศตนเองอยู่ตรงข้ามกับประเทศเหล่านี้ก็มีแนวโน้มที่จะถูกกดดันทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้เช่นกัน และด้วยมุมมองของการเปิดรอบอันเป็นผลกระทบจากเหตุการณ์ 11 กันยายนนี้เองทำให้สหรัฐอเมริกาและกลุ่มสหภาพยุโรป (นำโดยอังกฤษ) อาศัยจังหวะเหตุการณ์นี้เดินสายแสวงหาแนวร่วม หรือจะกล่าวในอีกกรณีก็คือหาพรรคพวกในการต่อต้านการก่อการร้าย ขณะเดียวกันก็เสนอสิทธิพิเศษและความช่วยเหลือแก่ประเทศต่างๆ อันเป็นการเชื่อมโยงกับการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 4 นี้โดยอ้างว่าเหตุการณ์ 11 กันยายนนี้เป็นสัญญาณอันตรายต่อ

⁴⁵ อ่านรายละเอียดการก่อการร้ายได้ใน ยุค ศรีอาริยะ, *ถล่มศูนย์ทุนนิยมโลก* (กรุงเทพฯ: สถาบันวิถืทรรศน์, 2544), หน้า 56-67.

⁴⁶ World Trade Organization, *Annual Report 2001* (France: WTO, 2001), p.18.

เศรษฐกิจการค้าโลก ถ้าหากปลายปีนี้ไม่สามารถเปิดรอบใหม่ในกรอบ WTO ได้ประเทศทั่วโลกก็จะประสบปัญหาเหมือนกันหมด⁴⁷

คำกล่าวอ้างนี้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาตกต่ำและถ้าหากยิ่งนานวันเข้าก็ยิ่งทำให้เกิดการขยายวงกว้างออกไปเหมือนใยแมงมุมและประเทศกำลังพัฒนาเอง โดยเฉพาะในลาตินอเมริกาก็เล็งเห็นถึงผลกระทบจากความเกี่ยวพันที่มีต่อเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกามากขึ้น เพราะเคยมีคำกล่าวที่ว่า “เมื่ออเมริกาจาม แม็กซิโกก็ติดหวัดไปด้วย”⁴⁸ และในขณะนี้สหรัฐอเมริกาไม่ได้เพียงจามเท่านั้นแต่ทั้งโลกกำลังรับเชื้อไข้หวัดไปด้วย ฉะนั้นสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องใช้มาตรการเร่งด่วนในการกระตุ้นเศรษฐกิจ หากเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาสู่ภาวะถดถอยแล้วทั่วโลกก็จะจมตามสหรัฐอเมริกาเช่นกัน⁴⁹

ในส่วนของประเทศกำลังพัฒนาทราบดีว่า ถึงแม้จะต่อต้านการทำสงครามแต่ก็ไม่สามารถหยุดการเดินหน้าการกระทำดังกล่าวของประเทศมหาอำนาจได้ในขณะที่เรื่องเปิดรอบถูกนำมาเกี่ยวข้องด้วยนั้นประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ก็เล็งเห็นเช่นเดียวกันว่าประเทศพัฒนาแล้วพยายามเสนอผลประโยชน์และชักจูงให้เข้าพวกกับกลุ่มตนทั้งในเรื่องของการต่อต้านการก่อการร้ายและการให้คะแนนเสียงในการเปิดรอบใหม่ของ WTO⁵⁰ แต่การเปิดรอบก็เป็นหนทางหนึ่งในการฟื้นฟูเศรษฐกิจโลกได้ดังจะเห็นได้จากกลุ่มต่อต้านโลกาภิวัตน์ก็ยอมผ่อนปรนกระแสการคัดค้านของตนเองเพราะเล็งเห็นเหมือนกันว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศจะส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจโลกโดยรวม ดังนั้นเหตุการณ์ 11 กันยายนจึงกลับกลายเป็นโอกาสที่ไม่ได้คาดการณไว้ว่าจะช่วยสร้างบรรยากาศการประนีประนอมต่อประเทศกำลังพัฒนาเพราะอย่างไรเสียประเทศกำลังพัฒนาก็ยังได้ผลประโยชน์ตอบแทนกลับมาบ้างเหมือนกัน⁵¹

⁴⁷ “Deputy USTR Huntsman On US-Asia Trade After September 11 U.S. Will Continue To Lead Global Free Trade Efforts,” [Online]. (n.d.). Available from:

<http://usinfo.state.gov/topical/pol/terror/01113010.htm> [2004, February 19]

⁴⁸ “สถิติโลก : ห่วงศก. โลกตกต่ำขยายวงเป็นใยแมงมุม,” *กรุงเทพธุรกิจ* (13 พฤศจิกายน 2544): 26.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁵⁰ John Pilger, “The Real Story Behind America’s War,” *New Stateman* 130 (17-31 December 2001): 14-15.

⁵¹ Razeen Sally, “Whither the WTO? A Progress Report on the Doha Round,” [Online]. 2003. Available from: <http://www.ciaonet.org/wps/sar02/sar02.pdf> [2004, June 25]

4.3.2 การเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 ซึ่งเป็นปีที่จีนได้เริ่มปฏิรูประบบเศรษฐกิจเป็นระบบตลาดสังคมนิยม (social market economy) และดำเนินนโยบายการเปิดประเทศตามแนวทางของผู้นำจีน อวูโต คือ เต็งเสี่ยวผิง เป็นผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่าตัวในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 การค้าระหว่างประเทศของจีน หน่วย: พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

ปี	1997	1998	1999	1999 (ม.ค.-ก.ย.)	2000 (ม.ค.-ก.ย.)	อัตรา ขยายตัว (%)
มูลค่า การค้า	325.6	323.92	360.65	254.61	345.42	35.67
ส่งออก	182.70	183.76	194.93	137.00	182.31	33.07
นำเข้า	142.36	140.17	165.72	117.61	163.11	38.69
ดุลการค้า	40.34	43.59	29.21	19.39	19.20	-0.98

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงปักกิ่ง, 8 พฤศจิกายน 2000 อ้างใน สำนักนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, "การปฏิรูประบบเศรษฐกิจของจีนก่อนเข้า WTO," วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31, 285 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2544): 27.

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่าในปี ค.ศ. 1997 จีนส่งออกมูลค่า 182.70 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นเป็น 194.93 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ค.ศ.1999 เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา เอเชียและยุโรปที่ยังมีความต้องการนำเข้าสินค้าจากจีนและการนำเข้าก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน จีนได้เปรียบดุลการค้าลดลงจาก 40.34 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในปี ค.ศ.1997 เหลือ 29.21 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในปี ค.ศ.1999 เพราะมีการนำเข้าสินค้าทุนและวัตถุดิบเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ในระยะ 9 เดือนแรกของปี ค.ศ. 2000 จีนได้ส่งออกสินค้ามีมูลค่า 182.31 พันล้านเหรียญสหรัฐฯเพิ่มจากระยะเดียวกันของปี ค.ศ.1999 ร้อยละ 33.07 ด้านการ

นำเข้าเองก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 163.11 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในปี ค.ศ.1999 (ม.ค.-ก.ย.) เพิ่มขึ้นร้อยละ 38.69 ดุลการค้าลดลงร้อยละ 0.98⁵²

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจีนจะขาดดุลการค้ากับต่างประเทศแต่ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในปี ค.ศ.2000 ก็มีมูลค่าสูงกว่า 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯและขยับฐานะของประเทศขึ้นมาอยู่อันดับที่ 7 ของโลก อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับร้อยละ 8 เงินตราสำรองระหว่างประเทศมีมูลค่า 48,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ รายได้ประชาชาติต่อคนในเขตตัวเมืองเท่ากับ 759 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯและในเขตชนบทเท่ากับ 272 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁵³

ความก้าวหน้าของจีนดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการใช้มาตรการผลักดันด้านเศรษฐกิจและนโยบายขยายโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ มาตรการกระตุ้นการส่งออกของรัฐ การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมและเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตรวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังเป็นผลมาจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชีย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับนานาประเทศในการตัดสินใจเข้ามาทำการค้าและการลงทุนในจีน อีกทั้งจีนยังเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบในด้านจำนวนประชากรที่มีกว่า 1,200 ล้านคน นับว่าเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลก การปฏิรูปเศรษฐกิจและการเปิดประเทศไม่เพียงแต่ทำให้เศรษฐกิจของจีนขยายตัวเพิ่มขึ้นแต่ยังทำให้เศรษฐกิจของจีนกับเศรษฐกิจของโลกมีความเกี่ยวพันกันมากยิ่งขึ้น⁵⁴

ฉะนั้นการที่จีนจะเข้าเป็นสมาชิก WTO นั้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นปัจจัยเอื้อประการหนึ่งที่ทำให้บรรยากาศของการเปิดรอบใหม่เป็นไปได้มากขึ้นเพราะทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาก็เล็งเห็นถึงประโยชน์จากการเข้ามาของจีน โดยประเทศพัฒนาแล้วเห็นว่าการเติบโตของจีนจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้เศรษฐกิจของโลกที่กำลังอยู่ในภาวะชะลอตัวนี้ได้รับแรงหนุนจากจีนให้ฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายฉีกวงเซง (Shi Guangsheng) รัฐมนตรีการค้าต่างประเทศและความร่วมมือทางเศรษฐกิจของจีนที่กล่าวไว้ว่า “การที่ WTO จะได้

⁵² สำนักนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, “การปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจของจีนก่อนเข้า WTO,” วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31, 285 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2544): 27.

⁵³ กระทรวงพาณิชย์, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, เส้นทางอนาคตความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2546), หน้า 2.

⁵⁴ Supachai Panitchpakdi and Malk L. Clifford, *China and The WTO : Changing China, Changing World Trade* (Quensland: John Wiley&Sons (Asia), 2002), pp.185-187.

จีนเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วยจะทำให้เศรษฐกิจโลกขยายตัวและพัฒนาระบบการค้าพหุภาคีที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น⁵⁵ นอกจากนี้ผลจากการที่จีนมีการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีจู่ชิง ที่ได้กำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาจีนภายใต้คำขวัญว่า “หนึ่งเขื่อน สามกำหนดกรอบและห้าปฏิรูป”⁵⁶ แต่ในขณะเดียวกันเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกเต็มตัวแล้วจีนจะต้องดำเนินธุรกิจการค้ากับต่างประเทศให้มีความแน่นอน โปร่งใสและเป็นไปตามกติกา ประเด็นสำคัญคือถ้าหากเปิดรอบใหม่แล้วจีนก็จะถูกดึงให้ปฏิบัติตามข้อผูกพันในการเปิดตลาดเพิ่มเติมอีกด้วย ซึ่งแน่นอนว่าในจุดนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกบางประเทศที่มีทุนประกอบการธุรกิจกรรมในจีนสูงและส่วนใหญ่ก็จะเป็นกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว⁵⁷ เห็นได้ชัดจากการเคลื่อนไหวของสหรัฐอเมริกาที่ออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนให้จีนได้เข้าเป็นสมาชิก WTO ดังนี้⁵⁸

1. การเคลื่อนไหวของนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของสหรัฐอเมริกาซึ่งได้ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงทำเนียบขาวหนุนจีนให้เข้าเป็นสมาชิก WTO โดยที่นักเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวมีถึง 148 คนและ 13 คนในจำนวนนี้เคยได้รางวัลโนเบลมาแล้วและเนื้อหาในจดหมายก็ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่สหรัฐอเมริกาจะได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน เช่น การกระตุ้นให้จีนต้องปฏิรูปตัวเองมากขึ้นขณะที่จะช่วยเพิ่มการจ้างงานในสหรัฐอเมริกาเองเพราะการได้เป็นสมาชิกภาพของ WTO จะส่งผลให้จีนเปิดตลาดของตัวเองเพื่อก้าวสู่เวทีการแข่งขันระหว่างประเทศ สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างเสรีภาพในด้านต่างๆให้เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ธุรกิจของสหรัฐอเมริกา
2. การเคลื่อนไหวของอดีตประธานาธิบดี 3 ท่านของสหรัฐอเมริกาได้แก่ นายเจอร์ลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford) นายจิมมี่ คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) และนายจอร์จ บุช

⁵⁵ “The Road to Doha and Beyond: A Road Map For Successfully Conclusion The Doha Development Agenda,” [Online]. (n.d.). Available from : http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/roadtodoha_e.pdf [2003, November 15]

⁵⁶ สามารถอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมถึงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจจีนดังคำขวัญที่กล่าวไปได้ที่ สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี, “การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีนในรอบ 50 ปี : นัยสำคัญต่อประเทศไทย,” วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31, 280 (มีนาคม-เมษายน 2543): 61-63.

⁵⁷ Trish Saywell and Yan Zhihua, “Ready for The Deluge,” Far Eastern Economic Review 163, 12 (23 March 2000): 44-45.

⁵⁸ สมภพ มานะรังสรรค์, “จีนกับการเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO),” เอเชียปริทัศน์ 21, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2543) : 33.

- (George Bush) ซึ่งได้ไปให้การต่อสภาของเกรตถึงผลดีในการให้สถานะ “PNTR”^{*} แก่จีนและนำไปสู่การสนับสนุนให้จีนได้สมาชิกภาพ WTO
3. การปราศรัยของนายอลัน กรีนสแปน (Alan Greenspan) ประธานธนาคารกลาง (Federal Reserve) ของสหรัฐอเมริกา สนับสนุนและแสดงให้เห็นถึงผลดีของการให้สถานะ PNTR และการสนับสนุนให้จีนได้สมาชิกภาพ WTO
 4. การเข้าให้การต่อสภาของเกรตของประธานบริษัทชั้นนำของสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง เพื่อสนับสนุนในเรื่องเดียวกัน
 5. การแสดงความเห็นของนายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ซึ่งเป็นผู้สมัครแข่งขันในตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.2000 ซึ่งแม้ก่อนหน้านี้จะเคยแสดงความเห็นในเชิงคัดค้านในการสนับสนุนจีนในเรื่องดังกล่าว แต่ก็ได้เปลี่ยนมาให้การสนับสนุนแทน
 6. การแสดงความเห็นของรองประธานาธิบดีอัล กอร์ (Al Gore) เพื่อสนับสนุนให้จีนได้สถานะ PNTR และเข้าเป็นสมาชิก WTO

อย่างไรก็ดีใช้ว่าจะมีเพียงแต่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้นที่ได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกของจีน ประเทศกำลังพัฒนาบางกลุ่มก็มีความพร้อมในเรื่องทุนและเทคโนโลยีมากกว่าจีน เช่นเดียวกัน⁵⁹ อีกทั้งประเทศเล็กๆจำนวนมากยังหวังว่าการที่จีนเข้ามาเป็นภาคีสมาชิกล่าสุดจะเป็นการคานอำนาจประเทศยักษ์ใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกาและยุโรปได้บ้างเช่นกัน⁶⁰ ถึงแม้ว่าจะมีข้อกังวลจากหลายประเทศว่าจะถูกจีนแย่งตลาดไปเพราะความได้เปรียบในเรื่องของแรงงานและสินค้าส่งออกที่ราคาถูกลงกว่าแต่ผลพลอยได้ที่ประเทศกำลังพัฒนาคาดหวังจะได้รับจากจีนหากมีการเปิดรอบใหม่ คือ ความสามารถในการสร้างความแข็งแกร่งด้านอำนาจการเจรจาต่อรองของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งประเทศพัฒนาแล้วพยายามตั้งกฎเกณฑ์กีดกันการค้าด้านสังคม แรงงาน และมาตรฐานการผลิตและสิ่งแวดล้อมแต่เพราะจีนเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจและการค้าใหญ่มากรวมทั้งยังจัดว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนาตามหลักเกณฑ์ของ ธนาคารโลก ดังนั้นการ

^{*} PNTR หรือ Permanent Normal Trade Relations คือ การพิจารณาการมอบสถานะความสัมพันธ์ทางการค้าในระดับปกติแบบถาวรด้วยการผ่านการอนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหรัฐอเมริกาและในขั้นต่อไปก็เป็นวุฒิสภาพิจารณาจึงจะมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์แบบ

⁵⁹ “อย่ากลัวว่าจีนจะได้ประโยชน์ฝ่ายเดียว,” *marketeer* 2, 24 (กุมภาพันธ์ 2545) :58.

⁶⁰ “WTO มีอาจเปลี่ยนพรรคคอมมิวนิสต์?,” *MBA* 4,35 (2545): 24.

เข้าเป็นสมาชิกของจีนจะช่วยในการสร้างอำนาจต่อรองในเรื่องสำคัญๆแก่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั่วไปได้มากขึ้น⁶¹

4.4 การประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็ก (WTO Mini-Ministerial)

ก่อนที่จะมีการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 4 ที่กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ ที่ประชุม WTO ได้กำหนดให้มีการประชุมรัฐมนตรีขนาดเล็ก (mini-ministerial) 2 ครั้งได้แก่

ครั้งที่ 1 การประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็กเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม – 1 กันยายน ค.ศ.2001 ที่ประเทศเม็กซิโก

ครั้งที่ 2 การประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็กเมื่อวันที่ 13 -14 ตุลาคม ค.ศ.2001 ที่ประเทศสิงคโปร์

การประชุมทั้ง 2 ครั้งนั้นประเทศกลุ่ม Quad และเจ้าหน้าที่ระดับสูงในสำนักเลขาธิการ WTO เป็นผู้กำหนดสถานที่ หัวข้อการประชุมรวมถึงการคัดเลือกประเทศสมาชิกบางประเทศให้เข้าร่วมซึ่งประเทศสมาชิกที่ได้รับเลือกนั้นก็มีส่วนสถานะทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองแตกต่างกันออกไปตามระดับ ดังตารางที่ 4.4 นี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶¹ วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์, การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda: DDA กับความท้าทายของประเทศไทย (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, ม.ป.ป.), หน้า 89. (อัดสำเนา)

ตารางที่ 4.4 ประเทศที่เข้าร่วมการประชุมขนาดเล็กที่เม็กซิโกและสิงคโปร์

ฐานะของกลุ่มประเทศที่เข้าร่วม	ประเทศที่เข้าร่วมในการประชุมขนาดเล็ก		% ของการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิก WTO		
	ที่เม็กซิโก	ที่สิงคโปร์	ที่เม็กซิโก	ที่สิงคโปร์	ทั้ง 2 ครั้ง
กลุ่ม Quad	สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น แคนาดา	สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น แคนาดา	100	100	100
กลุ่มประเทศ OECD	ออสเตรเลีย สวีเดน	ออสเตรเลีย สวีเดน	25	33	25
ประเทศรายได้สูงอื่นๆ	ฮ่องกง สิงคโปร์	ฮ่องกง สิงคโปร์ กาตาร์	17	25	17
ประเทศรายได้ขนาดกลาง ค่อนข้างสูง	แอฟริกาใต้ บราซิล อาร์เจนตินา อุรุกวัย	แอฟริกาใต้ กาบอง	17	8	4
ประเทศรายได้ขนาดกลาง ค่อนข้างต่ำ	จาเมกา อียิปต์	จาเมกา โคลัมเบีย	7	7	3
ประเทศรายได้ต่ำ	อินเดีย อินโดนีเซีย	อินเดีย	12	6	6
ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด	แทนซาเนีย	แทนซาเนีย	3	3	3

ที่มา : Fatoumata Jawara and Aileen Kwa, *Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations* (London and New York: Zed Books, 2003), p.61.

จากตารางที่ 4.4 รายชื่อสมาชิกที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมในการประชุมขนาดเล็กทั้งสองครั้งส่วนใหญ่เป็นประเทศพัฒนาแล้วและมีประเทศอื่นๆที่ได้รับเลือกก็ลดหลั่นกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าประเทศพัฒนาน้อยที่สุดจะได้รับเชิญเข้าร่วมการประชุมด้วยแต่ก็มีเพียงประเทศแทนซาเนียประเทศเดียวเท่านั้นอีกทั้งประเทศนี้ก็ไม่ได้มีอำนาจการเจรจาใดที่จะสามารถ

ไปต่อหรือหรือแข็งข้อกับประเทศมหาอำนาจเช่นกันจึงทำให้การประชุมเป็นไปตามที่ประเทศผู้นำต้องการมากกว่า

ในส่วนของบรรยากาศการประชุมนั้น การประชุมที่เม็กซิโกยังคงดำเนินไปอย่างเรื่อยๆ การเจรจาระหว่างประเทศสมาชิกยังคงเป็นเรื่องการเสนอการแก้ไขปัญหาที่แต่ละกลุ่มประเทศต้องการรักษาผลประโยชน์ของตนอยู่ ทั้งนี้ในระหว่างการประชุมนายปาสกาล ลามี ประธานกรรมการการค้ายุโรป ได้กล่าวต่อที่ประชุมว่าหากต้องการให้สหภาพยุโรปแก้ปัญหาคาถาเกษตรอันได้แก่ การลดการสนับสนุนการผลิตภายในประเทศ ประเทศอื่นๆก็ต้องยอมให้เจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน⁶² ส่วนนายโรเบิร์ต โซลลิค ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกา เห็นว่าการประชุมขนาดเล็กที่เม็กซิโกนี้เป็นประโยชน์ต่อการผนวกทั้งเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศต่างๆในระดับเล็กก่อนให้มาอยู่ในทิศทางเดียวกัน ถึงกระนั้นการประชุมก็ยังคงเป็นลักษณะของการที่แต่ละประเทศยังคง “นั่งฟังและเรียนรู้” (*listen and learn*) ไปก่อนเพื่อมารับทราบความต้องการของแต่ละประเทศไปก่อน⁶³

แต่หลังจากการเสร็จสิ้นการประชุมที่เม็กซิโกปรากฏว่าเมื่อวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 2001 นายสจ๊วต ฮาร์บินสัน (Stuart Harbinson) ประธานคณะมนตรีทั่วไปก็ได้เสนอร่างปฏิญญารัฐมนตรี (draft ministerial) ที่จะนำเสนอในการประชุมจริงไว้ทั้งสิ้น 6 เรื่องได้แก่⁶⁴

1. เกษตร (Agriculture)

ข้อตกลงการเกษตรในร่างปฏิญญากล่าวถึงการประสานงานกันระหว่างประเทศสมาชิกในกรอบกว้างๆมากกว่าที่จะเฉพาะเจาะจงถึงการระบุเรื่องข้อปฏิบัติในการสนับสนุนการผลิตภายในหรือการต่อต้านการทุ่มตลาดที่ประเทศพัฒนาแล้วยังคงใช้วิธีนี้อยู่ในระดับเม็ดเงินที่สูงมาก กลุ่มแครีนส์ก็เรียกร้องให้ต่างชาติเปิดตลาดการส่งออกสินค้าเกษตรให้มากขึ้นในอนาคตด้วย

⁶² Fatoumata Jawara and Aileen Kwa, *Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations* (London and New York: Zed Books, 2003), p.62.

⁶³ US Department of State, “USTR Zoellick at WTO Mini-Ministerial in Mexico City,” [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.useu.be/Catagories/Trade/090701ZoellickWTOMexico.html> [2005, January 4]

⁶⁴ “WTO Informal Ministerial Meeting in Singapore,” [Online]. 2001. Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/economy/wto/min01/informal2.html> [2004, April 5]

2. สิ่งแวดล้อม (Environment)

มีประเทศสมาชิกเป็นจำนวนมากคัดค้านการเจรจาในประเด็นการค้าและสิ่งแวดล้อมอยู่ เพราะประเทศกำลังพัฒนาไม่พร้อมที่จะเจรจา เรื่องนี้จึงถูกกำหนดให้เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาต่อไป ก่อนแทนการเป็นหัวข้อหลักในการเจรจา

3. การปฏิบัติตามพันธกรณี (Implementation)

ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากยังไม่พอใจถึงการไม่ยอมปฏิบัติตามพันธกรณีของประเทศพัฒนาแล้วที่มีต่อกลุ่มประเทศของตนซึ่งในร่างปฏิญญานั้นได้ระบุว่า การเจรจาในเรื่องนี้ให้ดำเนินการในคณะกรรมการตามสายงาน หลังจากการเปิดรอบอย่างเป็นทางการไปแล้วจะเหมาะสมกว่า

4. การลงทุน (Investment)

ในร่างปฏิญญาระบุว่าให้เรื่องนี้สมควรเป็นหัวข้อหลักในการเจรจาหรือเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาต่อไปซึ่งญี่ปุ่นต้องการให้เป็นความตกลงพหุภาคีที่ทุกประเทศรับได้ ส่วนสหภาพยุโรปต้องการให้เป็นความตกลงที่ใช้บังคับเฉพาะประเทศที่พร้อมก่อน ในขณะที่สหรัฐอเมริกาไม่สนใจ เพราะมีโอกาสลงทุนมากอยู่แล้วและประเทศกำลังพัฒนา也不需要การให้มีความตกลงหลายฝ่าย เพราะไม่เห็นความจำเป็นและต้องการให้เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาต่อไป

5. การต่อต้านการทุ่มตลาด (Anti-Dumping)

ประเทศญี่ปุ่นสนับสนุนให้รวมเรื่องการต่อต้านการทุ่มตลาดเป็นหัวข้อหลักของการเจรจา ด้วยแต่ก็ยังมีบางประเทศที่ไม่เห็นด้วยเพราะต้องการให้แก้ไขค่า ที่อยู่ในร่างให้เข้าใจตรงกันด้วยซึ่งจุดนี้ก็เป็นเรื่องของข้อกฎหมาย

6. ความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs)

ความเห็นของประเทศสมาชิกยังไม่สอดคล้องกันเท่าใดนักแต่ก็มีความเป็นไปได้ถึงการยืดหยุ่นความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาว่าจะเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงยาป้องกันโรคเอดส์และยาป้องกันการติดเชื้ออื่นๆมากขึ้น

ถึงแม้ว่าผลการประชุมอย่างไม่เป็นทางการในครั้งนั้นประเทศสมาชิกจะยังคงมีข้อขัดแย้ง อยู่บ้างแต่ร่างปฏิญญาของนายฮาร์บินสันก็จะถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการเสนอประเด็นการ เจริญการค้าในการประชุมจริงที่โดฮาต่อไป อย่างน้อยก็ช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับทราบว่า ในร่างปฏิญญารัฐมนตรีฉบับใหม่นั้นประเทศพัฒนาแล้วจะปรับปรุงกฎเกณฑ์และความตกลงการค้า ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาการยกเลิกการอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตร (phasing out/ agricultural export subsidies) การสนับสนุนภายในอันเป็นการบิดเบือนทางการค้า (trade distorting domestic support) และการต่อต้านการทุ่มตลาด (anti-dumping)⁶⁵ ทั้งยังเป็นการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างประเทศสมาชิกกันก่อนเพื่อเป็นการประเมินผลความเป็นไปได้กับการ เปิดกรอบในการประชุมจริง⁶⁶ นอกจากนี้ร่างปฏิญญารัฐมนตรีของนายฮาร์บินสันก็เป็นร่างที่ดี กรอบเรื่องที่จะเจรจาชัดเจน สั้น กระชับและจำนวนวงเล็บที่เป็นข้อยกเว้นก็มีน้อยเพราะนายฮาร์ บินสันพยายามสร้างความสมดุลระหว่างประเทศรวยและจนในลักษณะที่ว่า “ประเทศสมาชิกต้อง ให้อะไรบ้างเพื่อที่จะได้รับอะไรบางอย่างตอบแทนกันทุกประเทศ”⁶⁷

แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความเห็นที่ประกาศไม่ยอมรับร่างปฏิญญานี้เช่นกันโดยเฉพาะ อย่างยิ่งอินเดียที่ยังคงคัดค้านการเปิดรอบใหม่อย่างแข็งกร้าว อย่างไรก็ตามแนวโน้มของประเทศ สมาชิกก็มีท่าทีเห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่มากขึ้นแม้แต่ปากีสถานที่เคยคัดค้านมากก่อนเช่นกัน ต้องออกมาเตือนอินเดียว่าระวังการถูกโดดเดี่ยว⁶⁸ นอกจากนี้แม้แต่สื่อมวลชนในอินเดียเองก็ออก มาแสดงความกังวลต่อท่าทีที่แข็งกร้าวของรัฐบาลตนเองดังคำเตือนต่อรัฐบาลอินเดียต่อไปนี้

⁶⁵ “A deal at Doha?,” *The Economist* 361, 8246 (3-9 December 2001):76.

⁶⁶ “Fourth WTO Ministerial Conference : Developments Since The Third WTO Ministerial Conference In Seattle,” [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.meti.go.jp/english/report/downloadfiles/gCT0227e.pdf> [2004, May 25]

⁶⁷ “A look back at the WTO Doha Ministerial Conference in Doha,” [Online]. (n.d.). Available from <http://www.meti.go.jp/english/information/data/CWDmaine.html> [2004, April 5]

⁶⁸ International Trade Reporter [ITR]. (4 October 2001): 1546. Cited in Amrita Narlikar and John Odell, “The Strict Distributive Strategy for a Bargaining Coalition: The Like Minded Group in the World Trade Organization,” Paper presented at Research Conference on Developing Countries and The Trade Negotiation Process, Palais des Nations, Geneva, 6-7 November 2003 [Online]. 2004. Available from: <http://www.-rcf.usc.edu/~enn/lmg-isa-draft-020604.doc> [2004, December 29]

“เป็นการดีที่รัฐบาลพยายามรักษาประโยชน์พันธมิตรประเทศกำลังพัฒนาไว้ แต่ในอดีตที่ผ่านมาก็แสดงให้เห็นแล้วว่า สุดท้ายแล้วก็ไม่สามารถรักษาไว้ได้ ฉะนั้นรัฐบาลไม่ควรละเลยการลงทุนที่โดฮาเพราะทำที่สุดแล้วจะกลายเป็นประเทศเดียวที่ต้องโดดเดี่ยว”⁶⁹

อย่างไรก็ตามรัฐบาลอินเดียก็ยังคงเพิกเฉยต่อคำเตือนดังกล่าวและยืนยันตามจุดยืนของตนในการคัดค้านการเปิดรอบใหม่ต่อไปโดยไม่สนใจว่าประเทศพัฒนาแล้วจะเตรียมการไว้ดีเพียงใดกับการประชุมที่กำลังจะเกิดขึ้นที่โดฮาในปลายปี ค.ศ. 2001 นี้ประกอบกับประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่งก็เริ่มเอนเอียงต่อการชักจูงของประเทศพัฒนาแล้วเช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁹ “Preparing for Doha,” *The Hindu* (11 August 2001): 15.

บทที่ 5

ความสำเร็จในการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮา

สืบเนื่องจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศประกอบกับบทบาทของประเทศพัฒนาแล้ว ในการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้การประชุมรัฐมนตรี WTO ที่โดฮาประสบผลสำเร็จด้วยการ พยายามอาศัยหลายๆเวทีชักจูงให้นานาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ให้เห็นด้วยกับการเปิดรอบใหม่อย่างเป็นทางการเพื่อจะได้เป็นการสานต่อการเจรจาในประเด็น ต่างๆที่ยังคงค้างค้ำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าเกษตร บริการ ทรัพย์สินทางปัญญา แต่ในความคิดเห็น ของประเทศกำลังพัฒนากลับมองว่าหากเปิดรอบใหม่ไปในขณะที่รายละเอียดปลีกย่อยของ ประเด็นการค้าต่างๆยังไม่ได้รับการแก้ไขเพราะสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องการมิใช่แค่คำมั่น สัญญาที่ให้ไว้ลอยๆแต่ต้องการการแก้ไขอย่างจริงจังเพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะยิ่งส่งผลให้การเจรจา การค้ามีปัญหามากขึ้น ดังนั้นเมื่อถึงช่วงระยะเวลาของการจัดงานตั้งแต่ 9-14 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 ของการประชุมรัฐมนตรี WTO ที่โดฮา ประเทศกาตาร์ ถึงแม้ว่าจะยังมีกระแสการไม่เห็น ด้วยของประเทศกำลังพัฒนาต่อเนื่องอยู่แต่หลังจากเหตุการณ์การก่อการร้ายเพิ่งเกิดขึ้นไปทำให้ ประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปซึ่งเป็นผู้ว่าการประชุมก็ตั้ง ใจแน่วแน่ว่าต้องเปิดรอบใหม่ให้สำเร็จให้ได้เพราะไม่ต้องการให้โลกต้องเสียหายจากภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำยิ่งขึ้นอีก¹

ดังนั้นประเด็นที่จะกล่าวถึงในบทนี้มีทั้งสิ้น 2 ประเด็นได้แก่ **ประเด็นแรก** การสร้างฉันทา มติ ประกอบไปด้วย การกันประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ออกไปและการจัดกลุ่มการประชุม การกดดัน ในที่ประชุม และความไม่โปร่งใสของการดำเนินงานในกระบวนการประชุม **ประเด็นที่สอง** การ ต่อรองผลประโยชน์ทางการค้า ประกอบไปด้วย การยืดหยุ่นข้อตกลงการค้า และการให้สิทธิพิเศษ ทางการค้าและเงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา

¹ Robert Zoellick, "Countering Terror with Trade," *Washington Post* (20 September 2001):

5.1 การสร้างฉันทามติ

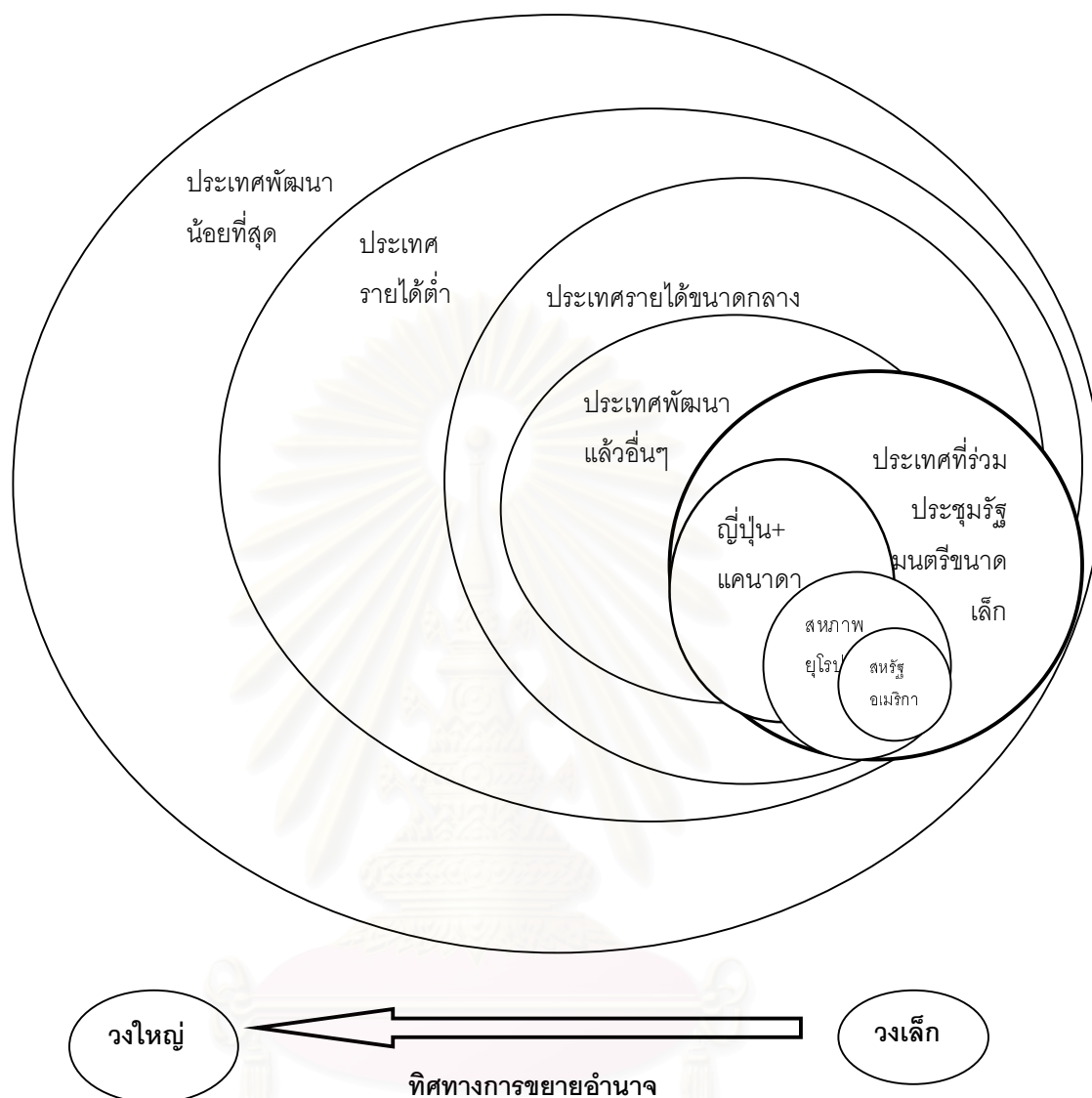
5.1.1 การกันประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ออกไปและการจัดกลุ่มการประชุม

ตามปกติของกระบวนการตัดสินใจในกรอบการค้าพหุภาคี WTO จำต้องได้รับฉันทามติ หรือความเห็นชอบร่วมกัน (consensus) และถ้าหากไม่สามารถหาฉันทามติได้ก็จะใช้วิธีการลงคะแนนเสียง² แต่ในการปฏิบัติจริงนั้นไม่เคยเกิดการลงคะแนนเสียงจริงแต่ประเทศพัฒนาแล้วจะอาศัยวิธีการสร้างฉันทามติขึ้นด้วยวิธีที่ไม่ใช่เพียงแค่ประเทศสมาชิกทั้งหมดเห็นชอบตามหลักการ แต่หมายถึงการไม่มีเสียงคัดค้านเลยซึ่งก็คือ การเห็นด้วยไปโดยปริยาย แสดงว่าประเทศกำลังพัฒนาจะถูกทำให้ “นิ่งเสีย” จากประเทศพัฒนาแล้ว³ อย่างไรก็ตามวิธีวิธีการดังกล่าวก็เป็นเรื่องยากเกินไปที่จะทำให้ทุกประเทศสมาชิกไม่ออกเสียงคัดค้าน กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจึงต้องใช้กลยุทธ์ในการสร้างฉันทามติขึ้นด้วยการร่วมมือกันภายในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วที่เห็นพ้องกันก่อนโดยเริ่มต้นที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป จากนั้นก็ค่อยขยายไปสู่ประเทศอื่นที่พอจะยอมตามได้ก่อนซึ่งวิธีเช่นนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์พร้อมกับการประชุมรัฐมนตรีขนาดเล็ก (mini-ministerial) ไปก่อนหน้านั้นก็จะเห็นได้ว่าประเทศพัฒนาแล้วสามารถสร้างวงกลมของอำนาจและค่อยๆครอบคลุมไปทั่วกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาภายนอกวงที่ละชั้นตามแผนภาพที่ 5.1 ดังนี้

² WTO จะมีระบบการให้คะแนนเสียงแบบ “หนึ่งประเทศ หนึ่งเสียง” (one country, one vote) ซึ่งเป็นหลักการตัดสินใจที่มาจากความเห็นชอบร่วมกันของประเทศสมาชิก สามารถอ่านรายละเอียดกระบวนการให้คะแนนเสียงและการตัดสินใจได้ที่ Richard Blackhurst, “The Capacity of the WTO to Fulfill Its Mandate,” in *The WTO as an International Organization*, eds. Anne O. Krueger and Chonira Aturupane (Chicago: The University of Chicago Press, 1998), p.35.

³ นิพนธ์ พัวพงศกร และสิริลักษณ์ คอมนันต์, “การเจรจาการค้าพหุภาคีสันติภาพ: ความไม่สมดุล ความล้มเหลวและอนาคตของกรอบการพัฒนา (โตฮา),” *เอกสารวิจัยหมายเลข 1* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 93.

แผนภาพที่ 5.1 วงกลมของอำนาจ (Circle of Power)

ที่มา : Fatoumata Jawara and Aileen Kwa, *Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations* (London and New York: Zed Books, 2003), p.57.

ด้วยยุทธศาสตร์การครอบคลุมที่ละชั้นของประเทศมหาอำนาจนี้เองที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่งเริ่มอยู่ใต้เงาติอ็อกทั้งยังเป็นการกันประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ที่ไม่เห็นด้วยออกไปก่อนจากการประชุมรัฐมนตรีขนาดเล็กร 2 ครั้งที่ผ่านมาและเมื่อถึงวันประชุมจริงที่โตเกียวประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นแกนหลัก ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปก็ยังคงปฏิบัติเช่นนี้โดยได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของ WTO เห็นควรว่าต้องจัดกลุ่มการประชุมเพื่อจัดระเบียบกลุ่มการเจรจาการค้าได้มากขึ้นเป็นวิธีการที่ประเทศมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปใช้เพื่อการหาหรือในอันที่จะหาจุดยืนร่วมกัน ที่สำคัญคือกลุ่มการประชุมดังกล่าวเป็นการจัดกลุ่มในลักษณะที่ขยาย

วงกว้างออกไปกล่าวคือ จุดเริ่มต้นของการเจรจาและการวางแผนการประชุมมาจากสหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปเป็นหลักแล้วขยายไปยังประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ได้แก่ ญี่ปุ่นและแคนาดา และหลังจากนั้นก็ดึงเอากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ มาร่วมวงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ นอร์เวย์และสวีเดนแลนด์ ถัดไปก็จะเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่พอจะเป็นมิตรได้ เช่น แอฟริกาใต้ อาเจนติน่า บราซิล ชิลี สิงคโปร์ ซึ่งกลุ่มประเทศดังกล่าวนี้ก็ได้รับเลือกให้เป็นกลุ่มที่เรียกว่า ประเทศเพื่อนประธานการประชุมด้วย (Friends of the Chair) ส่วนอันดับสุดท้าย คือ การเชิญประเทศกำลังพัฒนาที่เหลือซึ่งมีความเห็นขัดแย้งสุดโต่งอย่างอินเดียออกเป็นดังนี้⁴

- 1) การประชุมเต็มคณะ มีนายยูซุฟ ฮัสซัน คามาล (H.E. Youssef Hussain Kamal) รัฐมนตรีการค้า การเงินและเศรษฐกิจของกาตาร์เป็นประธาน ซึ่งการประชุมรูปแบบนี้เป็น การประชุมเปิดสำหรับคณะผู้แทนจากทุกประเทศสมาชิกเพื่อรับทราบความคืบหน้าของการประชุมหรือกลุ่มย่อยต่างๆ รวมทั้งมีการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ
- 2) การหารือกลุ่มย่อย ซึ่งประธานแบ่งให้มีกลุ่มหารือสำหรับเรื่องที่มีปัญหาที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ ได้แก่ การแต่งตั้ง Friends of the Chairs เป็นประธานกลุ่มย่อย ดังนี้
 - (1) เกษตร : สิงคโปร์
 - (2) การปฏิบัติตามพันธกรณี : สวีเดนแลนด์
 - (3) สิ่งแวดล้อม : ชิลี
 - (4) กฎระเบียบ WTO : แอฟริกาใต้
 - (5) ประเด็นสิงคโปร์ : แคนาดา
 - (6) ทรัพย์สินทางปัญญาและการเข้าถึงยา : เม็กซิโก
- 3) การประชุมในห้องเขียว (green room) มีนายยูซุฟ ฮัสซัน คามาล รัฐมนตรีการค้า การเงินและเศรษฐกิจของกาตาร์และนายไมค์ มัวร์ ผู้อำนวยการใหญ่ WTO เป็นประธาน ร่วมโดยนำประเด็นจากกลุ่มเจรจากกลุ่มย่อยที่มีปัญหาเข้ามาพิจารณาเพื่อหาทาง ประนีประนอม ทั้งนี้ประเทศที่เข้าร่วมจะถูกจำกัดจำนวนโดยเชิญประเทศที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนั้นๆ เข้าร่วมประชุม

⁴ วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์, การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda: DDA กับ ความท้าทายของประเทศไทย (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, ม.ป.ป.), หน้า 14. (อัดสำเนา)

- 4) การประชุมหารือระหว่างประเทศสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เช่นกลุ่มอาเซียน กลุ่มแครีนส์ และกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้น

ฝ่ายที่เห็นด้วยกับการจัดกลุ่มการประชุมดังกล่าวเพราะเล็งเห็นว่าการประชุมกลุ่มเล็กนั้นจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการประชุมร่วมกันทั้งหมดอีกทั้งการเจรจาในกลุ่มย่อยนั้นก็ได้กำหนดหรือตัดสินใจใดๆ การเจรจาก็เป็นลักษณะของปลายเปิด (open-ended negotiation) ซึ่งที่สุดแล้วการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็จะขึ้นอยู่กับที่ประชุมใหญ่อยู่ดี อย่างไรก็ตามประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่ถูกกันออกไปจากการเจรจาบนนอก หรือ “ห้องเขียว” นั้นกลับมีความเห็นว่าผลสรุปของการเจรจาในห้องเขียวนั้นเองที่จะเป็นผลสรุปขั้นสุดท้ายที่ถูกกำหนดและผลสรุปนั้นก็จะถูกนำไปเสนออยู่ที่ประชุมใหญ่เพื่อให้รับรองและได้มาซึ่งฉันทามติที่ถูกประติษฐานขึ้นในที่สุด ยิ่งหลักการที่ว่า จะต้องให้ประเด็นการเจรจาการค้าเดินหน้าไปพร้อมกันทั้งหมด (single undertaking) ด้วยแล้วก็จะยิ่งกลายเป็นแรงกดดันให้การคัดค้านนั้นกระทำได้ยากมากขึ้นอีกเมื่อมีร่างสำเร็จรูปจากห้องเขียวมาล่วงหน้าแล้ว⁵

5.1.2 การกดดันในที่ประชุม

ถึงแม้ว่าการจัดรูปแบบการประชุมรวมถึงการเจรจาล่วงหน้าไปแล้วเมื่อครั้งการประชุมรัฐมนตรีขนาดเล็กระหว่างที่เม็กซิโกและสิงคโปร์จะส่งผลให้ประเทศสมาชิกจำนวนหนึ่งเริ่มยอมรับและคล้อยตามความต้องการของประเทศผู้นำที่ต้องการให้มีการเปิดรอบใหม่อย่างเป็นทางการ แต่ก็ยังคงมีกระแสการคัดค้านจากประเทศกำลังพัฒนาอยู่จึงทำให้การประชุมรัฐมนตรีที่โตฮานีประเทศพัฒนาแล้วต้องกระทำการกดดันผ่านการเจรจาต่อรองกับประเทศกำลังพัฒนาดังจะเห็นได้จากการที่แบ่งกลุ่มการประชุมและอาศัยการระดมประเทศต่างๆ และในเมื่อการเจรจาหว่านล้อมไม่มีพลังเพียงพอ ประเทศพัฒนาแล้วก็จะใช้วิธีการกดดันต่อประเทศที่คัดค้านให้ “ยอมรับ” หรือ “นิ่งเฉย” เสียกับข้อตกลงในการเปิดรอบซึ่งจะเท่ากับว่าเห็นด้วยกับการเปิดรอบไปโดยปริยาย ทั้งนี้แรงกดดันจะมีหลายลักษณะดังจะเห็นได้จากการที่ผู้แทนเจรจาจากประเทศใด “ดีอรั้น” ก็จะถูกรัฐบาลสหรัฐอเมริกาหรือตัวแทนสถานทูตสหรัฐอเมริกาในประเทศนั้นๆ เข้าพบผู้นำประเทศโดยดำหนิว่าผู้แทนประเทศกำลังทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศทั้งสองอยู่⁶

⁵ Shalmali Guttal, “Square Pegs in Round Holes: The World Trade Organization and Democracy,” [Online]. 2002. Available from: <http://www.focusweb.org/main/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=47> [2005, January 4]

⁶ “Moore Reorganises WTO in Division Overseeing New Talk,” *Inside US Trade* (2001): 2.

นอกจากนี้ยังมีการกดดันทางทวิภาคีเกิดขึ้นตามเมืองหลวงของประเทศต่างๆทั่วโลกซึ่งเคยเกิดขึ้นมาแล้วก่อนหน้านี้จะมีการประชุมที่โดฮาซึ่ง ณ เวลานั้นนายโรเบิร์ต โซลลิก (Robert Zoellick) นายปาสกาล ลามี่ (Pascal Lamy) และนายไมค์ มัวร์ (Mike Moore) รวมถึงเจ้าหน้าที่ตัวแทนการค้าของสหรัฐอเมริกาต่างพากันเดินทางไปทั่วโลกเพื่อหว่านล้อมให้รัฐมนตรีการค้าของประเทศกำลังพัฒนาต่างๆที่มีสถานะสำคัญทางยุทธศาสตร์มาเป็นพวกเดียวกันส่วนเอกอัครราชทูตของสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ตามเมืองหลวงของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็ต้องเข้าเยี่ยมเยียนพบปะรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ของประเทศที่ประจำอยู่ด้วยเช่นกัน และแรงกดดันแบบทวิภาคีนี้ยังคงมีต่อเนื่องจนกระทั่งการประชุมรัฐมนตรีที่โดฮาแล้วก็ตามดังจะเห็นได้จากการวิ่งเต้นของกลุ่ม Quad ที่ร่วมกันกดดันกลุ่มประเทศแอฟริกาซึ่งเคยเป็นกระบอกเสียงแทนประเทศยากจนของทั่วโลกก็ถูกกดดันทั้งทั้งภูมิภาคได้แก่แถบแอฟริกาเหนือคือประเทศอียิปต์ แอฟริกาใต้คือประเทศแอฟริกาใต้ แอฟริกาตะวันออกคือประเทศเคนยา แอฟริกาตะวันตกคือประเทศไนจีเรียต่างก็ถูกกดดันจนอยู่ในความควบคุมภายใต้อำนาจของประเทศมหาอำนาจทั้งหมด⁷

และตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศที่คัดค้านการเปิดรอบในการประชุมที่โดฮาคือนายโรเบิร์ต โซลลิก กล่าวตำหนิเอกอัครราชทูตปากีสถานว่าไม่สนใจที่จะรักษาประโยชน์ให้กับประชาชนของตนเอง ประเทศอียิปต์ซึ่งมีนางเฟซา อาบูลนากา (Fayza Aboulnaga) เป็นเอกอัครราชทูตอยู่ก็ไม่ได้กลับสู่ตำแหน่งเดิมของตนเองอีกหลังการประชุมที่โดฮารวมถึงเอกอัครราชทูตจากประเทศแถบอเมริกากลางอีกคนที่ต้องพ้นตำแหน่งตนเองไปก่อนเช่นเดียวกัน กลายเป็นว่าเอกอัครราชทูตจากประเทศต่างๆที่มีอำนาจการเจรจาน้อยกว่าต้องอยู่ในสภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก (tightrope) เพราะไม่ว่าจะเสนอแนะหรือคัดค้านหากไม่สอดคล้องกับประเทศมหาอำนาจก็จะกลับกลายเป็นการชักนำให้ประเทศและหน้าที่การงานของตนเองต้องเดือดร้อนไปด้วย นอกจากนี้ประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดรอบก็จะถูกข่มขู่ในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ การตัดสิทธิพิเศษ GSP การถอนเงินกู้คืน การถอนการลงทุนรวมถึงการเพิกถอนสิทธิพิเศษอื่นๆทางการค้า ผู้แทนจากประเทศหนึ่งถึงกับกล่าวว่าในประเทศของตนนั้นมีอำนาจอยู่ 4 อย่างด้วยกันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการและอำนาจจากสถานทูตสหรัฐอเมริกา⁸

⁷ Aileen Kwa, *Power Politics in the WTO*, 2nd ed. (Bangkok: Focus on the Global South, 2003), p.43.

⁸ Ibid.

การกระทำเหล่านี้บ่งชี้ได้ว่าประเทศพัฒนาแล้วสามารถทำลายการรวมตัวกันของประเทศกำลังพัฒนาได้อย่างมากอีกทั้งเหตุการณ์การก่อการร้ายก็ส่งผลอย่างมากต่อประเทศต่างๆไปในเรื่องของการประกาศสถานะของประเทศว่าต้องเลือกที่จะอยู่ฝ่ายไหนระหว่าง “สหรัฐอเมริกา” หรือ “กลุ่มก่อการร้าย” เท่านั้นก็ยิ่งเป็นการบังคับทางอ้อมมิให้ประเทศกำลังพัฒนากล้าแข็งข้อมากขึ้น เห็นได้จากประเทศกำลังพัฒนาที่เคยเป็นกลุ่มหัวแข็งอย่างกลุ่ม Like-Minded Group (LMG)^{*} ก็ไม่สามารถรวมพลังเป็นหนึ่งเดียวกันได้เพราะต่างฝ่ายต่างก็ถูกกดดัน⁹

แต่ถึงกระนั้นแม้ว่าประเทศพัฒนาแล้วจะเตรียมการมาอย่างดีแล้วแต่ในระหว่างการประชุมนั้นการหารือกันในการประชุมกลุ่มย่อยทั้ง 6 กลุ่มก็ยังไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ซึ่งก็เป็นไปตามคาดการณ์ดังนั้นนายยูซุฟ ฮัสซัน คามาล และนายไมค์ มัวร์ จึงเรียกประชุมห้องเขียวโดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 30 ประเทศประกอบไปด้วยประธาน (chairman) กลุ่มย่อยและรัฐมนตรีจากประเทศที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น สวิสเซอร์แลนด์ กัวเตมาลา ซิลี มาเลเซีย สิงคโปร์ บราซิล เม็กซิโก อินเดีย ปากีสถาน ฮองกงและประเทศจากแอฟริกาอีก 5 ประเทศได้แก่แทนซาเนีย แอฟริกาใต้ เคนยา ไนจีเรียและอียิปต์ ซึ่งประธานแต่ละกลุ่มจะเรียกประชุมเพื่อเจรจาประนีประนอมท่าทีสมาชิกต่อไป¹⁰

ผลการประชุมในห้องเขียวปรากฏว่าประเทศบางกลุ่มก็รวมตัวกันจัดทำข้อตกลงออกมาได้แม้ว่าในห้องเขียวนั้นจะมีประเทศที่ยังไม่เห็นด้วยแต่ก็ต้องจำยอม ส่วนประเทศอื่นที่ไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมในห้องเขียวเพราะถูกกันออกไปนั้นก็ยอมตามผลสรุปในห้องเขียวทั้งหมดเช่นกัน แม้ว่าจะไม่พอใจที่ถูกกระทำเช่นนี้แต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับข้อเสนอในการช่วยเหลือทางการเงินจากประเทศมหาอำนาจเป็นข้อแลกเปลี่ยนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ 11 กันยายนก็ยังส่งผลให้จุดยืนของกลุ่ม LMG จำเป็นต้องลดบทบาทของตนลงไปมากเห็นได้จากประเทศกำลังพัฒนาที่เคยแข็งกร้าวอย่างมาเลเซียนำโดยนางราฟิดา อาซิช (Rafida Aziz) รัฐมนตรีการค้ามาเลเซียให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเต็มที่อีกทั้งยังขอร้องให้กลุ่มประเทศ

* กลุ่ม Like-Minded Group เป็นการรวมตัวของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ต่อต้านการเปิดรอบอย่างแข็งกร้าวประกอบไปด้วยอินเดีย ปากีสถาน คิวบา สาธารณรัฐโดมินิกัน อียิปต์ ฮอนดูรัส อินโดนีเซีย จาเมกา เคนยา มาเลเซีย มอริเชียส ศรีลังกา แทนซาเนีย อุกันดาและซิมบับเว

⁹ Paul Bluestein, “Protest Group Softens Tone At WTO Talks,” *Washington Post* (12 November 2001): A 35.

¹⁰ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, *ผลการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกครั้งที่ 4 กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์* (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2545), หน้า 20. (อัดสำเนา)

แอฟริกายอมตามข้อตกลงอีกด้วยแสดงให้เห็นว่าจุดยืนร่วมกันของมาเลเซียในฐานะสมาชิกกลุ่ม LMG ไม่สอดคล้องกันอีกต่อไปยิ่งเป็นการตอกย้ำถึงความแตกแยกทางความคิดเห็นภายในกลุ่มให้มากขึ้นอีกแต่เหตุผลสำคัญที่มาเลเซียต้องทำเช่นนี้เพราะต้องการฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศให้กลับคืนมาหลังจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำประกอบกับต้องการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับสหรัฐอเมริกาไว้ก็เป็นหนทางสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้เศรษฐกิจของมาเลเซียกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง ดังนั้นการเห็นด้วยกับการเปิดรอบจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้ดีขึ้นและเป็นการทำเพื่อประชาชนของประเทศ¹¹ ส่วนประเทศอื่น เช่น ไนจีเรียจะได้รับความช่วยเหลือจาก USAID ในการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการทหาร แม้แต่ปากีสถานที่สหภาพยุโรปจะให้การงดเว้นภาษีสินค้าส่งออกสิ่งทอและเพิ่มโควตาการส่งออกให้อีกร้อยละ 15 จนถึงปีค.ศ.2004 นอกจากนี้สหรัฐอเมริกาก็จะให้การสนับสนุนทางสิทธิพิเศษอีก 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯและจะเพิ่มให้อีกในภายหลังซึ่งประธานาธิบดีเพอเวซ มุซาร์ฟ (Pervez Musharraf) แห่งปากีสถานจะให้การรับรองความชอบธรรมในการมาลงทุนเป็นข้อแลกเปลี่ยน¹²

ถึงแม้ว่าในหลายประเทศจะเริ่มยินยอมตามข้อตกลงของประเทศพัฒนาแล้วแต่สำหรับประเทศอินเดียซึ่งเป็นประเทศผู้นำกลุ่ม LMG อีกทั้งได้ประกาศไปหลายครั้งแล้วว่าจะไม่ตกลงในการอนุมัติการเปิดรอบเด็ดขาดนับตั้งแต่ก่อนการประชุมที่โดฮาแล้วที่ประเทศอินเดีย “ดื้อรั้น” ทั้ๆ ที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมในการประชุมรัฐมนตรีขนาดเล็กทั้ง 2 ครั้งและในการประชุมจริงก็ยังไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมในห้วงเขี้ยวอีกเช่นกัน ทั้งนี้ในช่วงเวลาของการจัดงานประชุมที่ยังคงหาข้อสรุปสุดท้ายไม่ได้เพราะยังมีการคัดค้านอยู่จึงต้องเรียกประชุมห้วงเขี้ยวในคืนวันที่ 12-13 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 เป็นการเจรจาต่อรองกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา อินเดียเป็นเพียงประเทศเดียวที่ไม่ยอมรับการเปิดรอบเด็ดขาดหากประเทศพัฒนาแล้วยังไม่ยอมแก้ไขปัญหาการค้าในประเด็นต่างๆ ให้ชัดเจนและเห็นผลจริงต่อประเทศกำลังพัฒนา จากความดื้อรั้นของอินเดียทำให้ประเทศพัฒนาแล้วพยายามโน้มน้าวอินเดียให้เห็นชอบกับข้อตกลงเห็นได้จากการที่นายโทนี่ แบลร์ (Tony Blair) นายกรัฐมนตรีอังกฤษได้โทรศัพท์ไปถึงนายอะตัล บิฮารี วัชปายีร์ (Atal Behari Vajpayee) นายกรัฐมนตรีอินเดียเวลาเที่ยงคืนของวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ.2001*

¹¹ Fatoumata Jawara and Aileen Kwa, Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations (London and New York: Zed Books, 2003), p.166.

¹² Aileen Kwa, Power Politics in the WTO, 2nd ed. ,p.33.

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก, หน้า 168.

แต่บทสนทนาระหว่างสองผู้นำยังแสดงให้เห็นว่าทางอินเดียยังคงตั้งแง่และไม่มีการยอมง่าย ๆ นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวสหรัฐอเมริกา กับสหภาพยุโรปก็พยายามกดดันอินเดียอย่างหนักด้วยการกันประเทศที่ไม่เกี่ยวข้องออกจากห้องเจรจา ทั้งยังกดดันประเทศอื่นด้วยการห้ามพูดหรือแสดงความเห็นใดๆ ทั้งสิ้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกระทำของทั้งสองประเทศนั้นไม่ต่างกับปฏิบัติการกองโจร (guerrilla tactics) อย่างในแบบการปฏิบัติการทางทหารแตกต่างแค่ที่ว่า ณ เวลานั้นเป็นปฏิบัติการภารกิจทางการค้าเท่านั้น¹³

และด้วยความยืนกรานปฏิเสธของอินเดียนี้เองทำให้การประชุมต้องเลื่อนไปอีก 1 วันคือวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 ซึ่งตลอดทั้งวันของวันนั้นนายโรเบิร์ต โซลิก ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาและนายบิวอตต์ (Biwott) รัฐมนตรีการค้าเคนยา ร่วมกันในการเจรจากับนายมาราโซลี มาราน (Murasoli Maran) รัฐมนตรีการค้าอินเดีย เพื่อให้ยินยอมกับข้อตกลงการค้าและผลการประชุมโดยได้เจรจากันเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้ นายโซลิกได้พยายามกดดันฝ่ายอินเดียอย่างถึงที่สุด แม้แต่รัฐมนตรีการค้าเคนยาซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDCs) ก็ยังมาช่วยเจรจาให้อินเดียยอมรับเพราะไม่เช่นนั้นแล้วอินเดียจะกลายเป็นประเทศเดียวที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของการเข้าถึงยาและการสาธารณสุข นอกจากนี้ นายโซลิกยังได้เสนอแนะอีกว่าหากนายมารานยังมีปัญหาหรือข้อกังวลในเรื่องใดๆ อีกให้โทรศัพท์พูดคุยกับนายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้โดยตรงเมื่อนายมารานได้ยินดังนั้นก็ออกนอกห้องประชุมไปและโทรศัพท์กลับไปยังกรุงนิวเดลีแทน¹⁴

จนกระทั่งค่ำวันที่ 14 พฤศจิกายน อินเดียก็ยอมรับผลการประชุมและข้อตกลงการค้าที่เจรจาทำให้การเปิดรอบใหม่ประสบความสำเร็จในที่สุด ถึงแม้ว่ารายละเอียดของประเด็นการค้ายังมี ความกำกวมและไม่ได้ชัดเจนเรียบร้อยทั้งหมดแต่ก็เป็นนิมิตหมายที่ดีต่อการเริ่มรอบใหม่อย่างเป็นทางการภายใต้กรอบ WTO เป็นครั้งแรกแต่ถึงกระนั้นก็แสดงให้เห็นว่าฉันทามติตามกระบวนการตัดสินใจของ WTO ส่วนหนึ่งก็มาจากแรงกดดันรอบทิศทางทั้งจากประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาด้วยตัวเองเพราะอินเดียเป็นประเทศสุดท้ายที่ดิ่งตันไม่ยอมโอนอ่อนมาตลอดก็จำต้อง

¹³ Bhagirath Lal Das, *The WTO and the Multilateral Trading System: Past, Present and Future* (Penang: Zed Books, 2003), p.174.

¹⁴ Helene Cooper and G. Winestock, "WTO deal in Doha Shows New Climate in the Trade World," *Asian Wall Street Journal* (16 November 2001): 5.

ยอมยอมรับมติที่ประชุมเพราะแรงกดดันที่ถูกโดดเดี่ยวทั้งภายในและภายนอกห้องประชุมจนวินาทีสุดท้ายก็จำยอมรับข้อตกลงการเปิดรอบในที่สุด¹⁵

ส่วนประเทศอื่นๆที่ไม่ได้ประชุมในห้องเซียวก็จะต้องยอมรับมติข้อตกลงไปด้วยเพื่อมิให้ประเทศของตนต้องถูกตัดออกจากกลุ่มและเพื่อที่จะได้รับประโยชน์จากการอนุเคราะห์ทางการค้าจากประเทศพัฒนาแล้ว จากที่ได้กล่าวไปแสดงให้เห็นว่าประเทศที่เคยเป็นผู้นำในการคัดค้านการเปิดรอบของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่แม้ว่าจะได้รับเชิญให้เข้าประชุมในห้องเซียวก็ยังถูกประเทศที่ทรงอิทธิพลหว่านล้อมและชักจูงให้รับข้อเสนอดังกล่าวและกดดันในทางอ้อมด้วยสุดท้ายแล้วข้อตกลงในที่ประชุมก็กลายเป็นฉันทามติในที่สุด¹⁶

5.1.3 ความไม่โปร่งใสของการดำเนินงานในกระบวนการประชุม

นอกจากรูปแบบการประชุมที่ถูกกำหนดโดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจนทำให้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาไม่สามารถออกความเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแล้ว การดำเนินงานตามกระบวนการประชุมก็ส่งผลกระทบต่อประเทศสมาชิกเช่นกัน เริ่มตั้งแต่การส่งเอกสารเข้า การส่งเอกสารที่สรุปสั้นไม่มีรายละเอียดที่เป็นที่ยอมรับได้ ไม่มีรายงานของการประชุมล่วงหน้าทั้งยังเร่งรัดให้ตัดสินใจในระยะเวลาย่อสั้น เหตุการณ์เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นมาก่อนหน้าการประชุมที่โดฮาตั้งแต่การประชุมรัฐมนตรีอย่างไม่เป็นทางการทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมาที่เม็กซิโกและสิงคโปร์รวมถึงการประชุมประจำสัปดาห์ของผู้แทนประเทศที่ประจำอยู่สำนักงานใหญ่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ซึ่งแน่นอนว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ที่ประจำอยู่นั้นเป็นผู้แทนจากประเทศพัฒนาแล้วที่เห็นชอบกับการเปิดรอบส่วนประเทศกำลังพัฒนา ก็เสียเปรียบกว่าอยู่แล้วทั้งในเรื่องของกำลังคนและความเข้าใจในประเด็นทางเทคนิค เมื่อถึงวันประชุมจริงที่โดฮาที่มีการแต่งตั้ง Friends of the Chair ซึ่งเป็นประเทศที่เห็นด้วยกับการเปิดรอบ

¹⁵ Amrita Narlikar and John Odell, "The Strict Distributive Strategy for a Bargaining Coalition: The Like Minded Group in the World Trade Organization," Paper presented at Research Conference on Developing Countries and The Trade Negotiation Process, Palais des Nations, Geneva, 6-7 November 2003, [Online]. 2004. Available from: <http://www.rcf.usc.edu/~enn/text/lmg-isa-draft-020604.doc> [2004, December 29].

¹⁶ Aileen Kwa, *Power Politics in the WTO*, 2nd ed., pp. 34-35.

อยู่แล้วฉะนั้นหัวหน้ากลุ่มการประชุมนี้จึงมีฐานะเพียง “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitators) เพื่อให้การประชุมดำเนินต่อไปได้ถึงเป้าหมายเท่านั้น¹⁷

นอกจากนี้ความไม่เป็นกลางของนายไมค์ มัวร์ (Mike Moore) ก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งของความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานเนื่องจากการได้รับตำแหน่งผู้อำนวยការใหญ่ WTO ของนายไมค์ มัวร์ส่วนหนึ่งมาจากแรงผลักดันและการสนับสนุนอย่างเต็มที่ของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ¹⁸ ฉะนั้นนายไมค์ มัวร์จะต้องปฏิบัติงานให้ได้ตามความต้องการของประเทศสมาชิกที่สนับสนุนตนเองด้วยทั้งที่ตามหลักการแล้วตำแหน่งนี้จะต้องประพฤติตนเป็นกลางตามมาตรา VI.4 ของความตกลงการค้า WTO ดังนี้

“ผู้อำนวยការใหญ่และเจ้าหน้าที่ประจำสำนักเลขาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองตามตำแหน่งที่รับผิดชอบอยู่ นอกจากนี้จึงต้องไม่ยอมรับหรือปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่นอกเหนือไปจากตำแหน่งที่ประจำอยู่ เจ้าหน้าที่ WTO ทุกคนต้องละเว้นในการกระทำที่อาจจะส่งผลกระทบต่อตำแหน่งของตนในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ระหว่างประเทศด้วย”¹⁹

แต่ในความเป็นจริงนั้นการปฏิบัติงานไม่สามารถปฏิบัติตามหลักการได้เต็มที่เพราะเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่สำนักงานที่เจนีวาก็เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมาจากหลากหลายประเทศก็ย่อมที่จะเกรงกลัวต่ออำนาจของผู้นำในประเทศที่มีอิทธิพลกว่าซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงานที่ปฏิบัติอยู่ได้เหมือนกัน²⁰ ดังที่ผู้แทนการค้าคนหนึ่งได้กล่าวว่าการประชุมที่โตเกียวก็ไม่ต่างกันว่าประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มที่

¹⁷ “International Civil Society Rejects WTO Doha Outcome and the WTO’s Manipulative Process,” [Online]. (n.d.). Available from: http://www.genderandtrade.net/WTO/Doha_Outcome.htm [2005, January 4].

¹⁸ ติดตามรายละเอียดการชนะการเลือกตั้งผู้อำนวยការใหญ่ WTO ของนายไมค์ มัวร์ได้ใน “WTO องค์กรซ่อนเงื่อน,” ประชาชาติธุรกิจ (6-9 พฤษภาคม 2542): 6.

¹⁹ Aileen Kwa, Power Politics in the WTO, 2nd ed. , p.45.

²⁰ อ่านรายละเอียดของปัญหาในการทำงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งประจำอยู่ที่เจนีวาได้ที่ Vinod Rege, WTO Procedures for Decision Making: Experience of Their Operation and Suggestions for Improvement, Background Paper ,Commonwealth Secretariat, (21 January 2000).

“เวลาที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วมาอยู่ด้วยกันก็แทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่ประเทศกำลังพัฒนาจะต้านทานการกดดันรวมหมู่ของประเทศเหล่านั้น และไม่ใช่แค่การรวมกลุ่มของประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในสำนักเลขาธิการก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือให้ผลการประชุมที่โดฮาออกมาตามที่กลุ่มประเทศเหล่านั้นต้องการด้วย”²¹

นอกจากนี้ นายไมค์ มัวร์เองก็ต้องการสร้างผลงานของตนในฐานะผู้อำนวยการใหญ่ก่อนที่จะต้องอำลาตำแหน่งนี้ไปและมอบอำนาจให้แก่ นายสุภชัย พานิชภักดิ์ ว่าเป็นผู้อำนวยการใหญ่ WTO ในกลางปี ค.ศ. 2002²² เห็นได้จากทั้งในช่วงก่อนการประชุมจริงที่โดฮา นายไมค์ มัวร์ก็ร่วมเดินทางไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลกพร้อมกับ นายโรเบิร์ต โซลติก ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกา และ นายปาสกาล ลามี่ กรรมการการค้าสหภาพยุโรป ในการชี้แจงให้ประเทศที่ได้รับการเยือนนั้นว่าจะได้รับประโยชน์จากการค้าในการเปิดรอบใหม่ทั้งยังพยายามสนับสนุนให้ประเด็นใหม่หรือประเด็นสิงคโปร์มีผลบังคับใช้ได้อย่างเป็นทางการอีกด้วย²³ การกระทำของนายไมค์ มัวร์ต่อการประชุมที่โดฮานี้ยิ่งทำให้ความน่าเชื่อถือของตนเองลดลงในสายตาของผู้แทนการค้าจากประเทศกำลังพัฒนา มากยิ่งขึ้น เพราะตลอดการประชุมที่โดฮานั้น นายไมค์ มัวร์ แสดงบทบาทของตนในการเจรจาในลักษณะฝ่ายเดียวกับกับสหภาพยุโรปเป็นอย่างมากด้วย²⁴

ยิ่งไปกว่านั้น จากเดิมที่กำหนดการประชุมจะเสร็จสิ้นในวันที่ 13 พฤศจิกายน แต่ปรากฏว่า การประชุมมีการยืดเยื้ออีกทั้งผู้แทนการค้าจากหลายๆ ประเทศ คาดว่าการประชุมจะยังไม่ประสบความสำเร็จเหมือนเมื่อครั้งที่เคยเกิดขึ้นที่ซีแอตเติล ทำให้มีผู้แทนบางประเทศเดินทางกลับประเทศของตนก่อนจะถึงวันที่ 14 พฤศจิกายน เพราะไม่ทราบว่าการประชุมจะเลื่อนไปอีก 1 วัน และในวันนั้นก็เป็นวันที่ทุกประเทศที่ยังอยู่ที่โดฮา ยอมรับกับผลการประชุมทั้งหมดทำให้ประเทศที่กลับมาก่อนจำต้องยอมรับไปด้วยทั้งที่ยังมีข้อกังวลและความเคลงใจในผลของการประชุมอยู่²⁵

²¹ Aileen Kwa, *Power Politics in the WTO*, 2nd ed. , p.45.

²² เจนนิเฟอร์, “คนละครึ่ง,” *วารสารกรมประชาสัมพันธ์* 4 , 9 (กันยายน 2542): 29-30.

²³ Fatoumata Jawara and Aileen Kwa, *Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations* , pp.199-200.

²⁴ Aileen Kwa, *Power Politics in the WTO*, 2nd ed. , p.46.

²⁵ จักรชัย โฉมทองดี , งานเสวนาวิชาการเรื่อง “โครงสร้างอำนาจของโลกและ WTO,” ที่ห้องประชุม สมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 12 ธันวาคม 2546.

5.2 การต่อรองผลประโยชน์ทางการค้า

5.2.1 การยืดหยุ่นในหัวข้อเจรจาการค้า

ถึงแม้ว่าการเจรจาต่อรองกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาจะยังคงขัดแย้งกันอยู่หรือมาจากการกดดันก็ตามแต่ที่ประชุมก็ได้มีมติเห็นชอบให้มีการเปิดรอบใหม่และสรุปออกมาเป็นเอกสารซึ่งมีทั้งหมด 3 ฉบับ ได้แก่²⁶

1. ปฏิญญารัฐมนตรี (Doha Ministerial Declaration) เป็นกรอบการเจรจาในภาพรวมและเรื่องต่างๆที่จะมีการเจรจารวมทั้งกรอบการเจรจาในแต่ละเรื่อง
2. ปฏิญญารัฐมนตรีในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการสาธารณสุข (Declaration on the TRIPs Agreement and Public Health)
3. ข้อตัดสินใจในเรื่องปัญหาการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงรอบอุรุกวัย (Decision on Implementation-Related Issues and Concerns)

ในส่วนของกรอบการเจรจาในภาพรวมได้กำหนดเรื่องที่จะเจรจาทั้งหมด 8 เรื่องโดย 6 เรื่องแรกคือ การเกษตร บริการ ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า สิ่งแวดล้อม การระงับข้อพิพาทและปัญหาการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงรอบอุรุกวัยและอีก 2 เรื่องใหม่ คือ การเปิดตลาดสินค้าที่มีใช้สินค้าเกษตร และกฎระเบียบ WTO (การอุดหนุน การทุ่มตลาด ข้อตกลงการค้าในระดับภูมิภาค) ทั้งนี้ในเรื่องเกษตร บริการ การเปิดตลาดสินค้าที่มีใช้สินค้าเกษตร กฎระเบียบ WTO และสิ่งแวดล้อมนั้นกำหนดให้การเจรจาลิ้นสุดภายในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2005 โดยทุกประเทศจะต้องรับผลการเจรจาพร้อมกันทุกเรื่อง (single undertaking) ส่วนในเรื่องการระงับข้อพิพาทกำหนดให้การเจรจาลิ้นสุดภายในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2003²⁷ และรายละเอียดการยืดหยุ่นข้อตกลงการค้าจะขอยกมาในเรื่องที่มีความสำคัญในการเจรจามีดังนี้

²⁶ วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์, การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda: DDA กับความท้าทายของประเทศไทย, หน้า 17. (อัดสำเนา)

²⁷ พวงรัตน์ อัครพิศิษฐ์, “การเจรจาการค้าโลกรอบแห่งการพัฒนา: ความท้าทายสำหรับประเทศไทย,” เอกสารในการสัมมนาเสนอที่ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 19 เมษายน 2545. (อัดสำเนา)

1) เกษตร (Agriculture)

สืบเนื่องจากการเจรจาใน phase 1 ของการเจรจาเฉพาะสินค้าเกษตรตั้งแต่วันที่ 23-24 มีนาคม ค.ศ.2000 ถึง 26-27 มีนาคม ค.ศ.2001 ซึ่งเป็นช่วงที่รวบรวมข้อเสนอ (proposal) ของประเทศสมาชิกต่างๆ โดยแยกกลุ่มของผู้เจรจาได้ 4 กลุ่ม ดังนี้²⁸

- (1) สหรัฐอเมริกา มีแนวทางที่จะทำให้เป็นการค้าเสรีมากขึ้น โดยการยกเลิกการอุดหนุนส่งออก และการเปิดตลาดโดยการลดภาษี การขยายโควตาภาษีให้เพิ่มขึ้น
- (2) กลุ่มแคร์นส์ (Cairns Group) มีแนวทางที่จะทำให้เป็นการค้าเสรีมากยิ่งขึ้น กลุ่มแคร์นส์จึงมีแนวคิดว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องให้มีการยกเลิกการอุดหนุนการส่งออก ยกเลิกการอุดหนุนภายในที่บิดเบือน และการเปิดตลาดควบคู่กันไปด้วย พร้อมกันนี้ก็ผลักดันให้มีข้อปฏิบัติที่พิเศษและแตกต่าง (special and differential treatment: S&D) แก่ประเทศกำลังพัฒนาด้วย
- (3) สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สวิสเซอร์แลนด์ และนอร์เวย์ เป็นกลุ่มประเทศที่ยังมีการปกป้องและให้การอุดหนุนภาคการเกษตรในระดับที่สูง และยังคงการให้มีการปฏิรูปการค้าเกษตรในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ประเด็นสำคัญที่กลุ่มนี้นำมาอ้างเพื่อให้การปฏิรูปการค้าเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ได้แก่บทบาทอันหลากหลายของภาคเกษตร (multifunctionality of agriculture) ประเทศเหล่านี้เห็นว่าการเกษตรมิได้มีบทบาทในเรื่องการผลิตอาหารเพื่อการบริโภคอย่างเดียว แต่ทำหน้าที่หลายบทบาทในด้านความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาชนบท และการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การปฏิรูปการค้าเกษตรที่ขัดต่อการรักษาบทบาทอันหลากหลายของภาคเกษตรจึงเป็นเรื่องที่รับไม่ได้
- (4) กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นผู้ส่งออกรายเล็กหรือและผู้นำเข้าอาหารสุทธิ กลุ่มนี้มีข้อเสนอที่จะให้มีข้อปฏิบัติที่พิเศษและแตกต่าง ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาโดยเน้นว่าภาคเกษตรของประเทศเหล่านี้มีความสำคัญในการรักษาความมั่นคงด้านอาหาร และการขจัดความยากจน ซึ่งข้อปฏิบัติที่พิเศษและแตกต่างที่ประเทศเหล่านี้เสนอครอบคลุมทั้งในประเด็นการขอเปิดตลาดในสินค้าสำคัญ และการให้การอุดหนุนภายใน

²⁸ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, สรุปการเจรจาสินค้าเกษตรรอบใหม่ภายใต้ WTO (ม.ป.ท.), 2545, หน้า 2 . (อัดสำเนา)

ถึงแม้ว่าการเจรจาเกษตรใน phase 2 กำลังอยู่ในช่วงของการเจรจาแต่ผลการประชุมตามที่ปฏิญญารัฐมนตรีโดฮาได้ระบุไว้ว่าให้เป็นที่ไปตามที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ต้องการ คือ ประเทศพัฒนาแล้วต้องเปิดตลาดสินค้าเกษตรมากขึ้น ลดการอุดหนุนการผลิตภายในที่บิดเบือนการค้าและลดการอุดหนุนการส่งออกต่อไปอีกและการอุดหนุนการส่งออกจะต้องยกเลิกในที่สุดด้วย²⁹ ทั้งนี้การยกเลิกการอุดหนุนการส่งออกเป็นประเด็นที่ประเทศกำลังพัฒนาร่วมกันผลักดันมาตลอดเนื่องจากเป็นมาตรการที่บิดเบือนการค้าสินค้าเกษตรมากที่สุด และทำให้สินค้าเกษตรส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ดังนั้นการที่ปฏิญญาโดฮาได้ระบุด้วยคำให้มีการลดการอุดหนุนการส่งออกเพื่อยกเลิกไปในที่สุดนั้นเป็นก้าวสำคัญที่ถือว่าเป็นชัยชนะระดับหนึ่งของประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้ธนาคารโลกยังได้ประมาณการถึงผลประโยชน์ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับจากการเปิดตลาดสินค้าเกษตรมากขึ้นของประเทศพัฒนาแล้วเป็นจำนวน 1.5 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐในช่วงสิบปีต่อจากนี้ไปและเป็นโอกาสในการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) อีกร้อยละ 0.5 ต่อปีอีกด้วย³⁰

แต่ถึงกระนั้นประเทศกำลังพัฒนาก็ยังเป็นกังวลต่อมาตรการการอุดหนุนภายในประเทศของประเทศพัฒนาแล้วเพราะประเทศพัฒนาแล้วยังคงมีมาตรการการอุดหนุนภายในถึง 3 ระดับอีก* ทำให้ประเทศกำลังพัฒนารวมตัวกันให้มีข้อเสนอแนะที่เรียกว่า “กล่องการพัฒนา” (development box)** ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่อนุญาตให้ตัดผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรส่วนใหญ่ออกจากภาระผูกพันตามข้อตกลงด้านการเกษตรได้เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินมาตรการ

²⁹ Alan Larson, “New Negotiating Dynamic At Doha,” *Economic Perspectives* 7,1 (January 2002): 7.

³⁰ Ibid. , p.6.

* มาตรการอุดหนุนสินค้าเกษตร 3 ระดับได้แก่ 1. *กล่องเขียว (green box)* คือ การอุดหนุนที่ไม่บิดเบือนทางการค้าหรือการผลิตซึ่งยังสามารถดำเนินการต่อไปได้ อาทิ การสนับสนุนงานวิจัย การจัดระบบสต็อกอาหาร การจัดระบบสาธารณสุขโลก 2. *กล่องฟ้า (blue box)* คือการอุดหนุนที่บิดเบือนแต่มีข้อยกเว้นให้ทำได้ อาทิ การจ่ายเงินอุดหนุนให้แก่เกษตรกรเพื่อลดพื้นที่การผลิตหรือลดปริมาณการผลิต การลงทุนก่อตั้งโรงงานแปรรูป ที่เก็บสต็อกอาหาร ที่น่าสังเกตคือมาตรการอุดหนุนระดับนี้มีปรากฏและอนุญาตให้ดำเนินการได้เฉพาะสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปเท่านั้น 3. *กล่องแอมเบอร์ (amber box)* คือ การลดการอุดหนุนการผลิตภายในประเทศเพราะเชื่อว่าเป็นการบิดเบือนทางการค้า อาทิ การประกันราคา การพยุงราคา การกำหนดราคาขั้นต่ำซึ่งตามข้อตกลงแต่ละประเทศต้องดำเนินการลดลงจนหมดไปอย่างสิ้นเชิง

** ประเทศสมาชิกที่รวมตัวกันดังกล่าวเรียกว่า *กลุ่มเพื่อนกล่องการพัฒนา (Friends of the Development Box)* ประกอบไปด้วย คิวบา สาธารณรัฐโดมินิกัน เอลซัลวาดอร์ ไฮติ ฮอนดูรัส เคนยา นิคาราแกว ในจีเรีย ปากีสถาน เปรู เซเนกัล ศรีลังกา อุกันดาและซิมบับเว

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร การบรรเทาความยากจน การพัฒนาชนบทตลอดจนให้มีมาตรการปกป้องพิเศษที่เหมาะสมสำหรับประเทศกำลังพัฒนาทุกประเทศโดยที่ไม่ขัดกับข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรและเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถกำหนดสินค้าเกษตรที่จะผูกพันเองได้รวมถึงการขยายระดับการอุดหนุนภายใต้ de minimis ด้วย* อย่างไรก็ตามก็ขอสนับสนุนนี้แม้ว่าจะได้รับการบรรจุในปฏิญญาแต่ก็ยังคงต้องดำเนินการต่อไปหลังจากเปิดรอบแล้ว³¹

2) บริการ (Service)

การเจรจาในหัวข้อนี้แน่นอนว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากคือประเทศพัฒนาแล้ว ส่วนประเทศกำลังพัฒนาก็เสียเปรียบมาตลอดเพราะการค้าบริการต้องอาศัยทุนและเทคโนโลยีซึ่งประเทศพัฒนาแล้วมีพร้อมมากกว่าแต่เพื่อให้การเจรจาในการประชุมครั้งนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดีประเทศพัฒนาแล้วจึงได้กำหนดให้ในปฏิญญารัฐมนตรีนั้นกล่าวถึงการค้าบริการระหว่างประเทศให้เป็นไปในลักษณะกว้างๆมากกว่า ไม่ได้เจาะจงว่าประเทศสมาชิกทั้งหมดจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดในประเด็นการค้าบริการใดหรือสาขาใดเป็นพิเศษ³²

อย่างไรก็ดีที่ประชุมยังได้รับรองแนวทางการเจรจาตามมติคณะมนตรีการค้าบริการเมื่อวันที่ 28 มีนาคม ค.ศ.2001^{**} เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการเจรจาต่อไปและกำหนดให้ประเทศสมาชิกยื่นข้อเรียกร้องเบื้องต้น ภายในวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.2002 และยื่นข้อเสนอเบื้องต้น ภายในวันที่

* de minimis คือ การอุดหนุนการผลิตในปริมาณที่น้อยมาก

³¹ "Press Statement by 'Friends of The Development Box' ," [Online]. 2001. Available from <http://www.focusweb.org/main/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=42> [2005, January 4]

³² ประภัสสร เทพชาตรี, "ผลการเจรจา WTO ที่ Doha : ไทยได้อะไรเสียอะไร (จบ)," *กรุงเทพธุรกิจ* (28 พฤศจิกายน 2544): 17.

** คณะมนตรีการค้าบริการได้ประกาศเปิดการเจรจาการค้าบริการรอบใหม่ (เป็นการเจรจาเรื่องการค้าสินค้าบริการโดยเฉพาะเช่นเดียวกับการค้าสินค้าเกษตร) ตามกำหนดการของความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (general Agreement on Trade in Services: GATS) ที่กำหนดให้สมาชิก WTO ต้องร่วมเจรจาจัดทำข้อผูกพันเปิดเสรีการค้าบริการให้มากขึ้นทุกๆ 5 ปีนับตั้งแต่การก่อตั้ง WTO เป็นทางการเมื่อปี ค.ศ.1995 ดังนั้นการเจรจาการค้าบริการจึงได้เริ่มขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.2000 และก่อนหน้านั้นการค้าบริการก็มีการเจรจาไปแล้ว 4 เรื่อง ได้แก่การค้าบริการทางการเงิน (financial services) การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา (movement of natural Persons) โทรคมนาคมขั้นพื้นฐาน (basic telecommunication services) และการขนส่งทางทะเล (maritime transport services)

31 มีนาคม ค.ศ. 2003 สำหรับประเด็นสำคัญทางด้านบริการที่ประเทศสมาชิกพยายามเน้นและผลักดัน มีดังต่อไปนี้³³

- (1) ประเทศพัฒนาแล้วพยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกเปิดตลาดบริการให้มากขึ้นทั้งในแง่ของขอบเขตของกิจกรรมและการลด/ยกเลิกเงื่อนไขในการเปิดตลาดบริการสาขาที่ประเทศพัฒนาแล้วให้ความสนใจ เช่น โทรคมนาคม การเงิน บริการวิชาชีพ การขนส่งทางทะเล การจัดจำหน่าย ส่วนประเทศกำลังพัฒนาให้ความสนใจ เช่น การท่องเที่ยว การก่อสร้าง บริการวิชาชีพและการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา
- (2) ประเทศพัฒนาแล้วเน้นการขจัดอุปสรรคในเรื่องการเข้ามาจัดตั้งธุรกิจให้บริการในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาผลักดันในเรื่องการอนุญาตให้บุคลากรต่างชาติเข้ามาประกอบวิชาชีพบริการได้ซึ่งข้อผูกพันโดยทั่วไปในกรอบอูรุกวัยนั้นประเทศสมาชิกมักจะผูกเงื่อนไขการเข้ามาประกอบอาชีพของบุคคลธรรมดาเข้าไว้กับการจะต้องเข้ามาจัดตั้งธุรกิจและมักจำกัดให้เฉพาะบุคคลในระดับผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ ข้อผูกพันดังกล่าวจึงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศกำลังพัฒนา
- (3) ประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะอาเซียนผลักดันให้มีการจัดทำความตกลงมาตรการปกป้องฉุกเฉิน (emergency safeguards measures: ESMS) เพื่อสร้างความมั่นใจในการแก้ไขผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปิดตลาดมากขึ้นแต่ประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาคัดค้านโดยอ้างว่าควรต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและความเหมาะสมเสียก่อน ดังนั้นการเจรจาในส่วนนี้จึงต้องไปเจรจาในภายหลังต่อไป

อย่างไรก็ตามในปฏิญญาก็ยังมีข้อความที่กล่าวไว้ว่า การเจรจาการค้าบริการจะต้องคำนึงถึงระดับการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาด้วย ฉะนั้นถึงแม้ว่าประเทศพัฒนาแล้วจะเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการค้าบริการมากกว่าแต่ก็ยังมีกรอบสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่สามารถใช้ข้อปฏิบัติที่พิเศษและแตกต่างไว้ด้วย นั่นคือทุกประเทศมีพันธะผูกพันว่าจะต้องเปิดเสรีการค้าบริการแต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศที่ยังไม่มีความพร้อมก็ไม่จำเป็นต้องเปิดก็ได้³⁴

³³ พวงรัตน์ อัครพิศิษฐ์, เรื่องเดียวกัน. (อัดสำเนา)

³⁴ ประภัสสร เทพชาตรี, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

3) การเปิดตลาดสินค้าที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร (Market Access for non - agriculture)

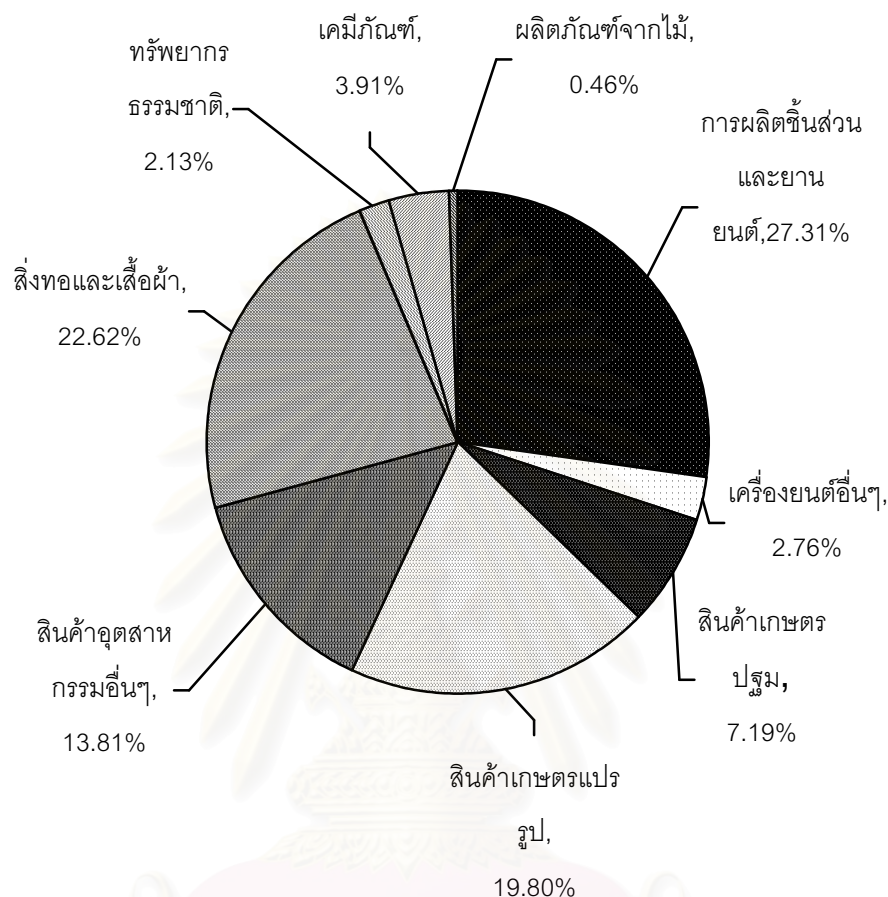
ที่ประชุมให้ความเห็นชอบการเจรจาเปิดตลาดสินค้าที่ไม่ใช่สินค้าเกษตรโดยการลดและเลิกภาษีศุลกากรซึ่งรวมทั้งอัตราภาษีสูง (tariff peaks) ภาษีขั้นบันได (tariff escalation) และอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี นอกจากนี้การเจรจายังครอบคลุมถึงสินค้าทั้งหมดโดยไม่มีกรยกเว้นล่วงหน้าทำให้ประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาน้อยที่สุดไม่ต้องให้ข้อลดหย่อนเท่ากับประเทศพัฒนาแล้ว หมายความว่าประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาน้อยที่สุดจะได้รับแต้มต่อในทางการค้าเพื่อให้มีโอกาสในการพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมภายในประเทศทั้งในส่วนของการผลิตและความสามารถในการเข้าสู่ตลาดของประเทศพัฒนาแล้วได้มากขึ้น³⁵ แม้จะดูเหมือนว่าการลดภาษีในการค้าสินค้าอุตสาหกรรมจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนาและกระตุ้นการค้าระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกันเองแต่ขณะเดียวกันการลดภาษีสินค้าอุตสาหกรรมก็เป็นการเพิ่มโอกาสให้แก่ประเทศพัฒนาแล้วเองด้วยเพราะประเทศพัฒนาแล้วจะสามารถเจาะตลาดประเทศกำลังพัฒนาที่มีประชากรมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรโลกได้ง่ายขึ้นทั้งยังเป็นตลาดที่กำลังขยายตัวอีกจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการค้าขายในอนาคตทั้งจากมุมมองของประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา³⁶

และถ้าหากลดภาษีลงได้ตามที่ตกลงกันไว้ก็จะส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นดังแผนภูมิที่ 5.1 ดังนี้

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁶ World Bank, *Global Economic Prospect: Realizing the Development Promise of the Doha Agenda* (n.p.), 2004. (Mimeographed)

แผนภูมิที่ 5.1 : ส่วนแบ่งผลประโยชน์ที่ประเทศกำลังพัฒนาได้รับเพิ่มขึ้นจากการลดภาษีเต็มพิกัด แบ่งตามภาคการผลิต

ที่มา : OECD , The Doha Development Agenda: Welfare Gains from Further Multilateral Trade Liberalism with Respect to Tariffs 2003. Cited in "The Doha Development Agenda: Tariff and Trade," OECD Observer (August 2003): 4.

จากแผนภูมิที่ 5.1 แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการลดภาษีขึ้นสูงสุดแล้ว จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถเข้าถึงตลาดต่างประเทศได้สูงขึ้นทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมแต่ก็ยังคงมีเพียง 2 ใน 9 ของภาคการผลิตเท่านั้นที่จะได้ประโยชน์มากอย่างเห็นได้ชัด คือ การผลิตชิ้นส่วนและยานยนต์ร้อยละ 27.31 รองลงมาคือการค้าสิ่งทอและเสื้อผ้าร้อยละ 22.62 นอกจากนี้ธนาคารโลกยังได้ประเมินอีกว่าการเปิดตลาดสินค้าประเภทนี้จะช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าแก่ประเทศกำลังพัฒนาได้สูงถึง 1.5 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ทั้งยังจะเป็นการลดอุปสรรคทางการค้าและความยากจนในประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาน้อยที่สุดได้อีกถึง 300 ล้านเหรียญสหรัฐฯและจะ

เป็นการกระตุ้นให้เศรษฐกิจโลกเติบโตสูงถึง 2.8 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐในอีก 10 ปีข้างหน้าอีก ด้วย³⁷

4) ความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs)

ความตกลง TRIPs เดิมที่คุ้มครองผลงานทางความคิดด้วยการออกสิทธิบัตรทางปัญญาให้แก่ผู้ผลิตที่ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่มาจากประเทศพัฒนาแล้วทำให้ประเทศอื่นที่ที่ต้องการผลิตผลนั้นไม่สามารถได้รับประโยชน์ได้อย่างเต็มที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งยารักษาโรคที่จำเป็นต่อชีวิต อีกทั้งเงินไขก็แรงครัดทำให้ผู้แทนจากประเทศกำลังพัฒนาต้องการให้มีการตีความความตกลงในลักษณะที่ยืดหยุ่นมากขึ้นเพื่อที่รัฐบาลจะได้ดำเนินการทางสาธารณสุขได้โดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขในความตกลง TRIPs ทั้งนี้ในการประชุมที่โตฮากิได้มีการพิจารณาร่างปฏิญญาว่าด้วยความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการสาธารณสุขแยกออกต่างหากจากร่างปฏิญญารวมและมีข้อเสนอ 2 ทางเลือกได้แก่³⁸

ทางเลือกที่ 1 มีการตีความตกลงให้สมาชิกสามารถคุ้มครองสุขภาพของประชาชนได้โดยให้ประชาชนสามารถหาซื้อยาจำเป็นได้สะดวกและในราคาที่เหมาะสม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่

ทางเลือกที่ 2 ยังคงให้มีการผูกมัดตามความตกลง TRIPs โดยเน้นย้ำถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิด้วยซึ่งเป็นทางเลือกที่ประเทศพัฒนาแล้วต้องการ

ทั้งนี้ผู้แทนจากประเทศกำลังพัฒนาได้แถลงเรื่องนี้ต่อที่ประชุมใหญ่และที่ประชุมหัวหน้าคณะผู้แทนว่าประเทศกำลังพัฒนากำลังเผชิญปัญหาในเรื่องสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะในเรื่องโรคเอดส์ ซึ่งในระยะยาวจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและทรัพยากรมนุษย์ของประเทศและเรียกร้องให้ WTO ตระหนักถึงปัญหาสำคัญนี้เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติของความตกลง TRIPs ให้ประชาชนสามารถซื้อยาจำเป็นได้สะดวกและในราคาที่เหมาะสมด้วย³⁹

³⁷ Mike Moore, "The Doha Development Agenda: Reflections on the Road Ahead," *Asia-Pacific Review* 9, 1 (2002): 7.

³⁸ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, *ผลการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกครั้งที่ 4 กรุงโตฮก ประเทศกาตาร์*, หน้า 17. (อัดสำเนา)

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

และผลการประชุมตกลงว่าประเทศพัฒนาแล้วยอมรับในปัญหาของประเทศกำลังพัฒนาที่ประชาชนกำลังประสบปัญหาดังกล่าวอีกทั้งที่ประชุมยังได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะให้ประเทศสมาชิกสามารถใช้มาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองการสาธารณสุขซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาสมควรได้รับด้วยฉะนั้นการคุ้มครองผู้ทรงสิทธิตามความตกลง TRIPs จะต้องไม่เป็นอุปสรรคในการซื้อขายที่จำเป็นต่อชีวิตของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาอีกต่อไป⁴⁰ และด้วยเหตุนี้เองทำให้สหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นประเทศเจ้าของสิทธิบัตรยามากที่สุดในโลกต้องยอมให้มีการแก้ไขกติกามาตรการบังคับใช้สิทธิ (compulsory licensing) ในการผลิตยาต้านไวรัสเอดส์ กล่าวคือในกรณีฉุกเฉินประเทศที่ต้องการยาสามารถใช้มาตรการบังคับใช้สิทธินี้ได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากบริษัทที่เป็นเจ้าของสิทธิบัตร⁴¹

อย่างไรก็ดีสำหรับประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศที่ยังไม่มีระบบการผลิตภายในประเทศที่มีความทันสมัยและประสิทธิภาพที่ดีเพียงพอก็ยังไม่สามารถเข้าถึงยาได้โดยเฉพาะกลุ่มประเทศจากแอฟริกา ที่ประชุมจึงได้ตกลงให้ประเทศเหล่านี้สามารถนำเข้ายาจากประเทศที่สามที่มีประสิทธิภาพในการผลิตยาได้ดีกว่าและราคาถูกกว่าประเทศแม่ผู้เป็นเจ้าของแม้ว่าประเทศที่สามนั้นจะไม่ใช่อุตสาหกรรมสิทธิบัตรก็ตามเช่นบราซิล อินเดีย เพื่อให้ประชาชนในประเทศที่ขาดแคลนอย่างหนักมีสิทธิได้รับยาเหมือนกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ได้อย่างไม่ผิดกฎหมาย⁴²

อย่างไรก็ตามยังมีความเป็นไปได้ที่กลุ่มบริษัทยาพยายามจำกัดข้อยืดหยุ่นนี้ให้แคบที่สุดเพื่อรักษาผลประโยชน์ในทางการค้าของตนและแม้ว่าผลการประชุมจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงยารักษาโรคโดยเฉพาะโรคเอดส์ วัณโรค มาลาเรียและโรคระบาดอื่นๆ ได้มากขึ้นแต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ก้าวแรกของความสำเร็จในการต่อรองเท่านั้นเพราะเรื่องสิทธิบัตรยายัง

⁴⁰ Jayashree Watal, "Implementating The TRIPs Agreement," in *Development Trade and the WTO: A Hand Book*, eds. Bernard Hoekman, Aaditya Mattoo and Philip English (Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2002), p.368.

⁴¹ Arvind Panagariya, "Developing Countries at Doha: A Political Economy Analysis," [Online]. 2002. Available from : <http://www.bsos.umd.edu/econ/panagariya/apecon/polpaper.htm> [2005, January 4].

⁴² Shinzo Kobori, "TRIPs and the Primacy of Public Health," *Asia-Pacific Review* 9,1 (2002): 15-17.

เป็นแค่เรื่องหนึ่งในอีกหลายเรื่องของความตกลง TRIPs อีกทั้ง WTO ก็เป็นองค์การที่เกี่ยวกับการค้า ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้เสมอในอนาคต⁴³

5) กฎระเบียบ WTO (WTO Rules)

ที่ประชุมมีมติให้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบวินัยในความตกลงว่าด้วยการตอบโต้การทุ่มตลาด และความตกลงว่าด้วยการอุดหนุนสินค้าอุตสาหกรรม รวมทั้งการอุดหนุนสินค้าประมงให้มีความชัดเจนและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาการใช้มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดขาดความชัดเจนและมีช่องโหว่ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ถูกนำมาใช้มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดมากที่สุดต้องเสียเปรียบ อย่างไรก็ตามการแก้ไขความตกลงดังกล่าวจะไม่มีผลถึงการแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศสมาชิก⁴⁴ ทั้งนี้ได้กำหนดแผนงานเป็น 2 ระยะ คือ⁴⁵

ระยะแรก ศึกษาข้อบกพร่องของความตกลงว่าทำให้เกิดการบิดเบือนการค้าอย่างไร โดยให้ประเทศสมาชิกระบุบทบัญญัติในความตกลงรวมทั้งระเบียบวินัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่บิดเบือนการค้าที่ประเทศสมาชิกดังกล่าวต้องการให้มีการแก้ไขปรับปรุงและเพิ่มความชัดเจน ซึ่งจากประสบการณ์การใช้ความตกลงว่าด้วยการตอบโต้การทุ่มตลาดที่ผ่านมา ประเด็นปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่กระบวนการไต่สวนและการเรียกเก็บอากรการตอบโต้การทุ่มตลาดรวมทั้งการจำกัดดุลยพินิจของผู้ไต่สวน

ระยะที่สอง ให้นำผลการศึกษาไปเจรจาเพื่อปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติให้รัดกุมและเป็นธรรมมากขึ้น โดยสหรัฐอเมริกาได้มีท่าทีแข็งขันไม่ให้เจรจาเรื่องการทุ่มตลาดมาตั้งแต่ต้นแต่จำเป็นต้องยินยอมในท้ายที่สุด

6) สิ่งแวดล้อม (Environment)

ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้มีการเจรจาใน 3 ประเด็น คือ

- (1) เพื่อให้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎระเบียบของ WTO กับความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม โดยการเจรจาจะจำกัดเฉพาะประเด็นที่

⁴³ Ibid. ,p.18.

⁴⁴ ประภัสสร เทพชาตรี, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴⁵ พงษ์รัตน์ อัสวพิศิษฐ์, เรื่องเดียวกัน. (อัดสำเนา)

ว่า กฎระเบียบของ WTO ใช้กับประเทศสมาชิก WTO ที่เป็นภาคีความตกลงสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้หรือไม่โดยไม่กระทบต่อสิทธิของประเทศสมาชิกที่ไม่ได้เป็นภาคีความตกลงสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

- (2) ให้มีการเจรจาในเรื่องกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างฝ่ายเลขานุการของความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมกับคณะกรรมการต่างๆที่เกี่ยวข้องของ WTO
- (3) ให้มีการเจรจาตลอดข้อกีดขวางทางการค้าที่เป็นมาตรการภาษีศุลกากรและที่ใช้ภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

ในการเจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมนี้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์จากการที่ประเทศพัฒนาแล้ว (นำโดยสหภาพยุโรป) ยินยอมไม่ต้องนำเรื่องการห้ามนำเข้าโดยไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มาบรรจุไว้ในปฏิญญารัฐมนตรี ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถส่งออกสินค้าไปยังประเทศพัฒนาแล้วได้มากขึ้นกว่าเดิม⁴⁶ นอกจากนี้ที่ประชุมได้มีมติให้คณะกรรมการการค้าและสิ่งแวดล้อมศึกษาต่อใน 3 เรื่อง ได้แก่

- (1) ผลกระทบของมาตรการสิ่งแวดล้อมต่อการเข้าสู่ตลาดของประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะประเทศพัฒนาน้อยที่สุดและการลด/เลิกข้อจำกัดทางการค้าอันจะเป็นประโยชน์ต่อการค้า สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา
- (2) บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า
- (3) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการติดฉลากอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (eco-label) ทั้งนี้ผลการศึกษาในเรื่องเหล่านี้จะรายงานผลการดำเนินงานในการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 5 ต่อไป อนึ่งผลการศึกษาและการเจรจาจะต้องไม่เพิ่มหรือลดสิทธิและข้อผูกพันของสมาชิกภายใต้ความตกลงต่างๆที่มีอยู่ในปัจจุบันของ WTO โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช และไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในดุลยภาพของสิทธิและข้อผูกพันพร้อมทั้งคำนึงถึงความจำเป็นของประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาน้อยที่สุดเป็นสำคัญ

⁴⁶ ชนิตา จรรยาเทศ แบมฟอร์ด, “การยกยื้อและขอมความครั้งใหญ่ที่โตโฮ,” [Online]. 2001.

7) การปฏิบัติตามพันธกรณี (Implementation)

ความเป็นไปได้ในการเจรจาที่จะได้ผลสรุปในเรื่องนี้ยังเป็นเรื่องยากอีกทั้งประเทศพัฒนาแล้วก็เป็นกลุ่มที่คุมผลการเจรจามากกว่า ผู้แทนการค้าจากปากีสถานถึงกับเอ่ยว่าสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้ประโยชน์จากเรื่องนี้ “แทบจะเป็นตู้เปล่าๆ” (*almost a bare cupboard*)⁴⁷ แต่อย่างน้อยประเทศกำลังพัฒนาก็ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ที่ประชุมโดฮายอมรับว่าประเทศกำลังพัฒนาประสบปัญหาในการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงรอบอุรุกวัยและมีข้อตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสำคัญจำนวนหนึ่งซึ่งการแก้ไขปัญหานั้นจะต้องมีการเจรจาระหว่างประเทศสมาชิกอีกในภายหลัง⁴⁸ แต่อุปสรรคสำคัญคือเรื่องต่างๆที่อยู่ในขอบข่ายของการปฏิบัติตามพันธกรณีมีอยู่มากมายทำให้ประเทศพัฒนาแล้วยังไม่อาจแก้ไขปัญหาค้นทางที่ทำให้ที่ประชุมโดฮากำหนดให้มีข้อตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นในการปฏิบัติตามพันธกรณี แยกต่างหากจากปฏิญญารวมเช่นเดียวกับความตกลงทรัพย์สินทางปัญญาแต่ประเทศพัฒนาแล้วจะดำเนินแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ก็ต้องให้มีการเปิดรอบไปด้วยเพื่อเป็นการเจรจาแก้ไขปัญหากันอย่างค่อยเป็นค่อยไป (*incremental approach*) ควบคู่กับการเจรจาการค้าในเรื่องอื่นๆ ดังที่ปฏิญญารัฐมนตรีได้ระบุกำหนดเวลาการดำเนินการในเรื่องนี้ไว้ได้แก่⁴⁹

- (1) ประเด็นใดที่ปฏิญญารัฐมนตรีมีมติเฉพาะให้เจรจาก็ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นตามมติ
- (2) สำหรับประเด็นอื่นที่ไม่มิตติเฉพาะกำหนดให้เป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการในลำดับต้นๆโดยคณะกรรมการย่อยที่เกี่ยวข้องและรายงานผลต่อคณะกรรมการเจรจาการค้าภายในสิ้นปีค.ศ. 2002 ต่อไป
- (3) ส่วนประเด็นปัญหาต่างๆที่ปรากฏอยู่ใน “ข้อตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ WTO” ก็มีกำหนดเวลาเฉพาะแล้วแต่รายละเอียดของประเด็นการค้านั้นๆไป

⁴⁷ Arvind Panagariya, “Developing Countries at Doha: A Political Economy Analysis,” [Online]. 2002. Available from : <http://www.bsos.umd.edu/econ/panagariya/apecon/polpaper.htm> [2005, January 4].

⁴⁸ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ผลการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้าโลกครั้งที่ 4 กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์, หน้า 25-26. (อัดสำเนา)

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

อย่างไรก็ตามประเทศพัฒนาแล้วทราบดีว่าประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุนและความสามารถในการปฏิบัติตามข้อตกลงการค้า และจากการประมาณการโดยธนาคารโลกพบว่าประเทศกำลังพัฒนาแต่ละประเทศต้องใช้จ่ายเงินในการปฏิบัติตามพันธกรณีตามข้อตกลงการค้าต่างๆ เช่น ความตกลงทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs) ความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางการค้า (TBT) และความตกลงว่าด้วยสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (SPS) สูงถึง 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵⁰ ทำให้ประเทศพัฒนาแล้วกำหนดให้ภายในเอกสารนี้ระบุว่าเรื่องดังกล่าวเป็นพันธกรณีที่ประเทศพัฒนาแล้วต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและการเสริมสร้างศักยภาพแก่ประเทศกำลังพัฒนาด้วย จึงทำให้ประเทศกำลังพัฒนาที่มีท่าทีแข็งกร้าวยอมประนีประนอมกับข้อสรุปดังกล่าว⁵¹ ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีควมคืบหน้าในการเจรจาเรื่องนี้เท่าใดนักแต่อย่างน้อยเมื่อพิจารณาในสถานะของประเทศกำลังพัฒนาเองก็เป็นการขยายระยะเวลาพันธะผูกพันของตนเองต่อการค้ากับประเทศพัฒนาแล้วเหมือนกัน ดังนั้นการเจรจาเรื่องการปฏิบัติตามพันธกรณีนั้นสมควรที่จะเจรจาในรอบใหม่ไปเลยน่าจะจะเป็นหนทางที่ดีกว่า⁵²

8) การระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement)

ที่ประชุมโดฮามีมติให้เจรจาเพื่อปรับปรุงและเพิ่มความชัดเจนในกลไกระงับข้อพิพาทของ WTO โดยการเจรจาดังกล่าวมีพื้นฐานของข้อเสนอที่ผ่านมาและกำหนดให้การเจรจาสิ้นสุดภายในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2003 ทั้งนี้การเจรจาจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเอกสารข้อเสนอซึ่งเป็นผลจากการประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการของประเทศสมาชิกตั้งแต่ปี ค.ศ.1999 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในเรื่องการปรับปรุงบทบัญญัติของความเข้าใจว่าด้วยการยุติข้อพิพาท (Dispute Settlement Understanding: DSU) มีข้อเสนอหลักๆที่สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขได้แก่⁵³

⁵⁰ J. Michael Finger, "The Doha Agenda and Development: A View From The Uruguay Round," *ERD Working Paper No.21* (n.p. , 2002), p.22.

⁵¹ Ibid. ,p.23.

⁵² Rammanohar Reddy, "What the Doha Development Agenda is all about – I," [Online]. 2001. Available from: <http://www.hinduonnet.com/2001/11/16/stories/0616000c.htm> [2003, December 8]

⁵³ พวงรัตน์ อัสวพิศิษฐ์, เรื่องเดียวกัน. (อัดสำเนา)

- (1) การกำหนดให้ชัดเจนว่าประเทศผู้ชนะคดีจะสามารถขอตอบโต้ทางการค้าต่อเมื่อผู้แพ้คดีไม่ปฏิบัติตามคำตัดสิน
- (2) การห้ามการอุทธรณ์คำตัดสินของ compliance panel (ซึ่งเป็น panel ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาว่าประเทศผู้แพ้คดีได้ปฏิบัติตามคำตัดสินหรือไม่)
- (3) ห้ามการใช้ carousel (การหมุนเวียนรายการสินค้าที่ผู้ชนะคดีได้รับอนุญาตให้ตอบโต้ทางการค้าต่อผู้แพ้คดีได้ตามใจชอบ)
- (4) การเพิ่มจำนวนสมาชิกคณะอุทธรณ์ (Appellate Body)

9) ประเด็นใหม่หรือประเด็นสิงคโปร์ (Singapore Issues)

ประเทศพัฒนาแล้วยินยอมให้ประเด็นใหม่ได้แก่ การลงทุน นโยบายการแข่งขัน ความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ และการอำนวยความสะดวกทางการค้า นี้ยังไม่ตกลงบังคับใช้กับประเทศสมาชิกแต่ให้เลื่อนไปเจรจากันต่อในการประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 5 แทนและต้องตัดสินใจโดยยึดหลักฉันทามติแบบเปิดเผยด้วย (explicit consensus) ซึ่งหมายความว่าประเทศสมาชิกมีสิทธิที่จะหยุดยั้งการเปิดเจรจาได้ถ้าไม่เห็นด้วยจนกว่าจะได้ฉันทามติที่ต้องลงเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยมี ถึงแม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะได้ประโยชน์จากการซื้อเวลาออกไปแต่ฉันทามติแบบเปิดเผยก็เป็นประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ต้องการให้เปิดการเจรจาในประเด็นใหม่⁵⁴ และรายละเอียดของการต่อรองในประเด็นสิงคโปร์มีดังต่อไปนี้⁵⁵

การลงทุน (Investment)

ให้คณะทำงานว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการค้าและการลงทุนนั้นจะเน้นการศึกษาในเรื่องขอบเขตและนิยามของการลงทุน ความโปร่งใส การไม่เลือกปฏิบัติ แนวทางการเจรจาจัดทำข้อผูกพันเกี่ยวกับเงื่อนไขการลงทุนก่อนการเปิดกิจการ โดยใช้ positive list approach บทบัญญัติเกี่ยวกับการพัฒนา ข้อยกเว้นและมาตรการปกป้องโดยอ้างเหตุผลดุลการชำระเงิน และการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก

⁵⁴ ชนิตา จรรยาเทศ แบมฟอร์ด, “การยกยื้อและยอมความครั้งใหญ่ที่โตโฮ,” [Online]. 2001.

Available from <http://www.focusweb.org/publications/Thai/2001/karnyakyuue.html> [2004, January 14]

⁵⁵ พวงรัตน์ อัสวพิศิษฐ์, เรื่องเดียวกัน. (อัดสำเนา)

นโยบายการแข่งขัน (Competition Policy)

ให้คณะกรรมการว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างการค้าและนโยบายการแข่งขันเน้นศึกษาในเรื่องหลักการความโปร่งใส หลักการไม่เลือกปฏิบัติ หลักการเกี่ยวกับกระบวนการที่เป็นธรรม (due process) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับพฤติกรรมจำกัดการแข่งขันข้ามชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างชัดเจนต่อผลประโยชน์ของหลายๆประเทศ (hardcore cartels) แนวทางความร่วมมือโดยสมัครใจและการให้ความช่วยเหลือเพื่อเพิ่มขีดความสามารถแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนโยบายการแข่งขันในประเทศกำลังพัฒนา

ความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement)

การเจรจาให้จำกัดเฉพาะประเด็นความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐเท่านั้น โดยประเทศสมาชิกตกลงให้เริ่มการเจรจาจัดทำความตกลงพหุภาคีว่าด้วยความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐหลังจากการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 5 ต่อไป

การอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade Facilitation)

กำหนดให้คณะมนตรีว่าด้วยการค้าสินค้าดำเนินการทบทวน เพิ่มความชัดเจนและปรับปรุงมาตรฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องในความตกลงแกตต์ 1994 ดังนี้ มาตรา V ว่าด้วยเสรีภาพในการส่งผ่าน มาตรา VIII ว่าด้วยค่าธรรมเนียมและระเบียบการนำเข้า-ส่งออก และมาตรา X ว่าด้วยการตีพิมพ์กฎระเบียบทางการค้าเพื่อพิจารณาจัดทำความตกลงในเรื่องการอำนวยความสะดวกทางการค้าจากบทบัญญัติที่มีอยู่แล้วเหล่านี้

ผลจากการประชุมดังที่ได้กล่าวไปนั้นแสดงให้เห็นว่าทุกประเทศต่างก็ได้ทั้งประโยชน์และเสียประโยชน์แต่ก็ไม่ได้มีประเทศใดประเทศหนึ่งได้ประโยชน์ในทุกเรื่องเพียงฝ่ายเดียวด้วยทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลของผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจโลกที่ซบเซามานานให้ฟื้นตัวได้ในระดับหนึ่ง⁵⁶ ส่วนประเด็นการค้าต่างๆที่กล่าวไปเป็นเพียงประเด็นหลักๆที่ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเป็นพิเศษมากกว่าประเด็นการค้าอื่นซึ่งปฏิญญารัฐมนตรีในการประชุมครั้งนี้ได้ระบุหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับประเทศกำลังพัฒนาอยู่มาก ได้แก่ การให้การปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่าง การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและการเสริมสร้างสมรรถนะการถ่ายโอนเทคโนโลยีซึ่งมีการระบุเป็นพันธกรณีไว้ชัดเจนด้วย และที่สำคัญอย่างยิ่งคือประเด็น

⁵⁶ “เปิดม่านเจรจาการค้าโลกรอบใหม่ “โดฮา” จุดเปลี่ยน WTO 2001,” ประชาชาติธุรกิจ (12 -14 พฤศจิกายน 2544): 8-9.

เรื่องแรงงานนั้นไม่มีการกล่าวถึงในการประชุมครั้งนี้เลยซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาพอใจมาก⁵⁷ ถึงแม้ว่าประเด็นการค้าบางเรื่องที่เราจะไปจะยังคงเป็นปัญหาที่ต้องเลื่อนไปเจรจากันต่อในการประชุมครั้งต่อไปที่เมืองแคนคูน ประเทศเม็กซิโก ในเดือนกันยายน ค.ศ.2003 ต่อไป แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วก็จะเห็นว่าข้อตกลงการค้าแต่ละข้อนั้นได้รับการปรับปรุงและแก้ไขเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการยินยอมลดการอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตรของสหภาพยุโรปและญี่ปุ่นเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนายอมประนีประนอมในการเปิดรอบอย่างน้อยข้อตกลงการค้าต่างๆในรอบใหม่นี้ก็เป็นการให้โอกาสทางการค้าระหว่างประเทศแก่ประเทศกำลังพัฒนามากกว่ารอบที่ผ่านมา⁵⁸

5.2.2 การให้สิทธิพิเศษทางการค้าและเงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา

หลังจากที่ประเทศสมาชิกต่างเจรจาต่อรองในเรื่องของหัวข้อเจรจาการค้าแล้วนั้น สิทธิพิเศษทางการค้าและเงินช่วยเหลือจากกองทุนพิเศษก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ WTO จัดไว้เพื่อประโยชน์ในทางการค้าแก่ประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้ในส่วนของงบประมาณการช่วยเหลือนั้นนายไมค์ มัวร์ ได้กำหนดให้ในปี ค.ศ. 2002 เป็นต้นไปหลังจากเปิดรอบแล้ว WTO จะต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อการให้ความช่วยเหลือเป็นการเฉพาะแก่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนเงิน 87 ล้านดอลลาร์สหรัฐเพิ่มขึ้นจากงบประมาณของปีที่แล้วอีกร้อยละ 6.75 งบประมาณในส่วนนี้ WTO จะนำไปบริหารจัดการในด้านการฝึกอบรมแก่ประเทศกำลังพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ประเทศสมาชิกบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วก็ได้จัดตั้งกองทุนวาระแห่งการพัฒนา (Doha Development Agenda Global Trust Fund) ขึ้นเพื่อให้เป็นกองกลางในการหาทุนเพื่อความช่วยเหลือในการเสริมสร้างสมรรถนะแก่ประเทศสมาชิกโดยได้จัดสรรเงินช่วยเหลือเบื้องต้นไว้ 9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และหลังจากนั้นต้นปี ค.ศ.2002 ก็วางแผนการเสริมสร้างความสามารถในระดับภูมิภาคร่วมกับธนาคารเพื่อการพัฒนาอเมริกาและระหว่างประเทศ (Inter-America Development Bank) โดยจะร่วมมือกับธนาคารเพื่อการพัฒนาอื่นๆต่อไปด้วย⁵⁹

⁵⁷ Jeffrey J. Schott, "Reflections On The Doha Ministerial," *Economic Perspectives* 7,1 (January 2002): 23.

⁵⁸ Ibid. , pp. 21-22.

⁵⁹ Mike Moore, "The Doha Development Agenda: Reflections on the Road Ahead," *Asia-Pacific Review* 9 ,1 (2002): 7.

นอกจากนี้หัวใจสำคัญของรอบใหม่คือ การคำนึงถึงมิติแห่งการพัฒนาเป็นสำคัญ ฉะนั้น WTO จึงได้จัดตั้งแผนงานเพื่อการช่วยเหลือทางเทคนิคที่เกี่ยวกับการค้า (trade-related technical assistance program) แต่เพราะ WTO ยังไม่มีเครื่องมือเพียงพอที่จะดำเนินการได้จึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลประเทศสมาชิกและตัวแทนระหว่างประเทศโดยการทำงานจะเป็นการเสนอแนะแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันแต่ถึงกระนั้นเรื่องงบประมาณก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องจัดหาเพิ่มด้วย ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงได้จัดเงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาอีก 1.65 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁶⁰ ส่วนสหภาพยุโรปนั้นนอกจากจะยอมประนีประนอมในเรื่องสิ่งแวดลอมแล้วยังได้ดำเนินการมาตรการ *Everything But Arms (EBA)* ซึ่งเป็นสิทธิพิเศษแก่ประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนา้อยที่สุดในการที่สหภาพยุโรปยอมให้สินค้านำเข้าจากกลุ่มประเทศดังกล่าวลดภาษีเหลือศูนย์และจะไม่มีการจำกัดโควตาการนำเข้าอีกด้วยซึ่งจะส่งผลให้การส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 31 ของสินค้าส่งออกโดยรวม⁶¹ แต่ถึงแม้ว่าจะเป็นสิทธิพิเศษที่สหภาพยุโรปประกาศว่าจะให้แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วสิทธิพิเศษนั้นก็เป็เครื่องมือในการต่อรอรอบโตฮาเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับสิทธิพิเศษนั้นสนับสนุนเรื่องภาคเกษตรหลายบทบาทของตนเช่นเดียวกัน⁶²

อย่างไรก็ดีสหภาพยุโรปก็ยังคงเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการพัฒนาให้เป็นเงินช่วยเหลือทางเทคนิคและพัฒนาสมรรถนะแก่ประเทศกำลังพัฒนาอีก 15 ล้านดอลลาร์⁶³ และสำหรับประเทศพัฒนา้อยที่สุดในกลุ่มประเทศในแอฟริกัน แคริบเบียนและแปซิฟิก (African, Caribbean and Pacific Countries: ACP) จะได้รับสิทธิพิเศษด้านภาษีศุลกากรจากสหภาพยุโรปเป็นเวลา 20 ปีและจะให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่ม ACP อีกเป็นเงินกว่า 13.5 พันล้านยูโรด้วย⁶⁴ ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ยอมผ่อนปรนข้อตกลงการค้าเหมือนทั้งสองประเทศที่กล่าวไปและยังเสนอการให้

⁶⁰ Alan Larson, "New Negotiating Dynamic At Doha," *Economic Perspectives* 7,1 (January 2002): 7.

⁶¹ David Vanzetti and Peters Ralf, *An Analysis of the WTO, US and EU Proposals on Agriculture Reform* (Geneva: UNCTAD, 2003), p.5.

⁶² Helen Freeman, "Special Trade Arrangements to Improve Market Access," *Agriculture and the WTO: Creating a Trading System for Development*, eds. Merlinda D. Ingco and John D. Nash (Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 2004), p.293.

⁶³ "EU pushes for big boost to WTO Doha Global Trust Fund for Developing Countries," [Online]. (n.d.). Available from: <http://europa.eu.int/comm/trade/miti/devl/pr20011217.htm> [2004, May5]

⁶⁴ วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์, *การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda: DDA กับ ความท้าทายของประเทศไทย*, หน้า 9. (อัครสาเนา)

ความช่วยเหลือทางการเงินอีก 1.5 ล้านฟรังก์สวิสเช่นกัน⁶⁵ ส่วนแคนาดาซึ่งเป็น 1 ในกลุ่ม Quad ก็ได้เสนอให้เงินทุนสนับสนุนต่อแผนงานให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นเงินอีก 1.3 ล้านเหรียญสหรัฐฯเพื่อช่วยในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพและการฝึกอบรมโดยมีจุดประสงค์ให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถที่จะประสานฐานะของประเทศตนเองให้เข้าสู่ระบบการค้าโลกในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น⁶⁶

จากการปรับปรุงแก้ไขข้อตกลงการค้าต่างๆของการประชุมประกอบกับการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและสิทธิประโยชน์จากประเทศพัฒนาแล้วมากขึ้นทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่พอใจและเห็นว่ารอบใหม่จะเป็นรอบที่สร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มตนมากกว่าครั้งที่ผ่านมา จนนายซิมบา (Simba) รัฐมนตรีการค้าแห่งประเทศแทนซาเนีย กล่าวถึงวาระการเจรจาการค้าครั้งนี้ว่าเป็น วาระแห่งการพัฒนา หรือ *Doha Development Agenda*⁶⁷

อย่างไรก็ตามการเปิดรอบใหม่ในครั้งนี้ก็เป็นการเปิดที่ไม่สมบูรณ์นักและปัญหาตั้งแต่รอบอุรุกวัยก็ยังคงยืดเยื้อต่อไปแต่ประเทศกำลังพัฒนาก็ยอมรับและเห็นด้วยว่าในรอบใหม่นี้ประเทศกำลังพัฒนาก็ยังคงได้รับผลประโยชน์อีกทั้งมุมมองของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิศาล บุปผเวส ก็ได้แสดงความเห็นว่าการเกิดรอบใหม่เป็นเพราะปัจจัยดังต่อไปนี้⁶⁸

1. การที่ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหาในการบังคับใช้กฎกติกาอยู่มาก เช่นการไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานอันเดียวกับประเทศพัฒนาแล้วได้

⁶⁵ "Statement by Mr.Kenichi Mizuno Parliamentary Secretary for Foreign Affairs, Japan on May 1, 2002 at Mid-term Review Meeting of UNCTAD X," [Online].2002. Available from: http://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/14/emi_0403e.html [2004, May 29]

⁶⁶ International Trade Canada, "A New Global Partnership: The Doha Development Agenda, A New Economy, A New World," [Online]. (n.d.). Available from: http://www.dfait-maeci.go.ca/tna-nae/global_partnership_en.asp [2005, January 4]

⁶⁷ Alan Larson, "New Negotiating Dynamic At Doha," *Economic Perspectives* 7, 1 (January 2002): 6.

⁶⁸ ดุสิต สุนทร, "รายงานการสัมมนาเรื่องการเมืองว่าด้วยการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮา" ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 24 พฤศจิกายน 2546.

2. อันตรายจากการเปิดเสรีรายภาคล่วงหน้าโดยสมัครใจ (early voluntary sectoral liberalization) ซึ่งถ้าไม่เปิดการเจรจารอบใหม่ หลายประเทศจะต้องเดินตามแนวทางที่มหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาวางแนวทางไว้ให้
3. จากการเจรจารอบอุรุกวัยนั้นมึผลลการเจรจาเรื่องมาตรการป้องกันการทุ่มตลาดที่มีกฎกติกาที่ยังไม่ชัดเจนจึงต้องมีการเปิดการเจรจารอบใหม่เพื่อหารือกันอีกครั้ง
4. ประเทศกำลังพัฒนายังคงมีความขัดแย้งกับประเทศมหาอำนาจในหลายๆประเด็น จึงต้องมีเวทีในการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่อไป

จากปัจจัยทั้งหมดจึงเป็นเหตุให้ประเทศกำลังพัฒนาเล็งเห็นว่าการเปิดรอบจะเป็นเวทีในการเจรจาแก้ไขปัญหาต่อไปถึงแม้ว่าอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้หมดไปในรอบนี้ได้แต่ก็เป็นโอกาสในการแสดงการเจรจาต่อรองและอย่างน้อยก็ได้รับประโยชน์เพื่อประเทศกำลังพัฒนามากขึ้นกว่าเดิม⁶⁹

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁹ "Seeds Sown for Future Growth," *The Economist* 361 ,8248 (17-23 November 2001): 67-

บทที่ 6

บทสรุปและวิเคราะห์

6.1 บทสรุปเนื้อหา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านการค้านั้น ประเทศกลุ่มที่ร่ำรวยทางเศรษฐกิจจะมีบทบาทในการจัดระเบียบและชี้แนะให้เศรษฐกิจการค้าเป็นไปในแบบที่ต้องการและเรื่องของการค้าระหว่างประเทศนั้นถึงแม้จะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเศรษฐกิจแต่ “รัฐ” ในฐานะผู้นำก็มีบทบาทที่ไม่ได้ลดน้อยเลยเพราะรัฐเป็นผู้ชี้แนะและวางกฎเกณฑ์การค้า แสดงให้เห็นว่า อำนาจจากการเมือง ก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดระเบียบเศรษฐกิจการค้าด้วยเช่นกัน จนกระทั่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้หลักเสรีนิยมเป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบโลกใหม่รวมถึงการจัดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศให้มืองค์การระหว่างประเทศรองรับในการกำกับดูแลซึ่งได้แบ่งหน่วยงานไว้ 3 หน่วยงานได้แก่ IMF, World Bank และแกตต์ โดย 2 หน่วยงานแรกดูแลทางการเงินส่วนแกตต์ดูแลการค้าแต่แกตต์มีได้อยู่ในฐานะขององค์การระหว่างประเทศเต็มตัวในเชิงโครงสร้างเป็นเพียงข้อตกลงหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้กำกับการค้าและการดำเนินการของประเทศสมาชิกให้เป็นไปตามข้อตกลงการค้าภายใต้ระบบเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำจัดตั้งขึ้นแต่ก็เป็นเวทีแห่งการเจรจาการค้าระหว่างประเทศสมาชิกด้วยเช่นกัน

การเจรจาการค้าระหว่างประเทศภายใต้แกตต์นั้นจะมีกฎกติกาว่าให้ประเทศสมาชิกมาร่วมเจรจากันในกรอบที่เรียกว่า “รอบ” และตั้งแต่ก่อตั้งแกตต์มาก็มีการเปิดรอบไปแล้วถึง 8 รอบ จนมาถึงการยกระดับฐานะของแกตต์ให้เป็นองค์การการค้าโลกได้สำเร็จในปี ค.ศ.1995 ทั้งนี้การเจรจาในแต่ละรอบที่ผ่านมาล้วนมีวัตถุประสงค์และกระบวนการที่ดำเนินไปเพื่อไปสู่การค้าเสรีตามแนวเสรีนิยมที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้วางระเบียบไว้แต่ในขณะเดียวกันภายใต้ความเป็นเสรีนิยมนี้เองที่ทำให้ประเทศสมาชิกอื่นเริ่มมีอำนาจมากขึ้นได้แก่ ประชาคมยุโรป (European Community: EC) และญี่ปุ่นเพราะในช่วงทศวรรษที่ 1960 เศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้เริ่มฟื้นตัวและสามารถขึ้นชั้นเทียบเคียงกับสหรัฐอเมริกาได้ ในขณะที่สหรัฐอเมริกากำลังอยู่ในช่วงขาลงเพราะภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศตกต่ำผนวกกับเหตุการณ์การล่มสลายของระบบเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods System) และวิกฤตการณ์น้ำมันแพงในทศวรรษที่ 1970 สหรัฐอเมริกาจึงพยายามตั้งกฎ

เกณฑ์การค้าให้เป็นที่ไปเพื่อความอยู่รอดของตนเองด้วยการเพิ่มมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้
ภาษีเข้าไปอยู่ในข้อตกลงการค้าด้วย

จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาทศวรรษที่ 1970-1980 นั้นสหรัฐอเมริกาเองก็ยอมรับสภาวะของการ
เสื่อมถอยของอำนาจตนเองเช่นกัน อย่างไรก็ตามก็ดีเหตุการณ์การปฏิรูปเศรษฐกิจจีนตามนโยบายสี่ทัน
สมัย (เกษตร อุตสาหกรรม การทหารและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ในปีค.ศ.1989 และการล่ม
สลายของสหภาพโซเวียตในปีค.ศ.1990 ก็เป็นจุดสิ้นสุดของสภาวะสงครามเย็นส่งผลให้สหรัฐ
อเมริกากลับมามีอำนาจหนึ่งเดียวอีกครั้งแต่อำนาจนี้ก็เพียงอำนาจทางด้านความมั่นคงเท่านั้น
ในส่วนของอำนาจทางเศรษฐกิจนั้นได้กระจายไปสู่ประเทศต่างๆทั่วโลกมากขึ้นแล้ว เห็นได้ชัดจาก
การเปิดการเจรจาขอบรรุควัยก็เป็นกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา ประชาคมยุโรป
และญี่ปุ่นที่ต้องการเปิดส่วนประเทศกำลังพัฒนาไม่ต้องการเปิดนักแต่ก็ไม่ได้ต่อต้านด้วย เพราะ
ข้อจำกัดในอำนาจของประเทศของตนที่ยังไม่มีแรงต่อต้านเพียงพอรวมถึงความหวังในผล
ประโยชน์ที่จะได้จากการที่ประเทศพัฒนาแล้วเจรจากันตามหลัก MFN

ทั้งนี้ในส่วนของเนื้อหาการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย (ค.ศ.1986-1994) นั้น ประเทศพัฒนา
แล้วก็ได้กำหนดให้มีการเจรจากันในเรื่องต่างๆที่เข้มข้นขึ้นโดยเฉพาะการค้าเกษตรและยังเพิ่มเติม
เรื่องใหม่ๆเข้าไปเป็นข้อตกลงการค้าใหม่ด้วยได้แก่ การลงทุน ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้า
บริการ จนกระทั่งแกตต์ได้รับการยกฐานะให้เป็นองค์การการค้าโลกหรือ WTO ในปัจจุบันเพื่อให้
เป็นเวทีการเจรจาการค้าพหุภาคีที่ทรงอำนาจมากขึ้น ภาระหน้าที่หลักประการหนึ่งคือ การเปิดการ
เจรจาการค้ารอบใหม่ภายใต้กรอบของ WTO แต่ก่อนที่จะเปิดได้อย่างเป็นทางการก็จะต้องได้รับ
ความเห็นชอบจากประเทศสมาชิกอย่างเป็นฉันทามติ (consensus) ก่อนซึ่งไม่เหมือนกับสมัยที่ยัง
เป็นแกตต์ที่การเปิดเจรจาอาศัยแค่การประกาศเปิดจากประเทศที่มีอิทธิพลในวงการค้าโลกเท่านั้น

การประชุมครั้งแรกและครั้งที่สองในเวทีของ WTO เริ่มต้นที่ประเทศสิงคโปร์ในปีค.ศ.1996
และสวิสเซอร์แลนด์ ค.ศ.1998 ตามลำดับ สาระจากการประชุมทั้งสองครั้งคือกลุ่มประเทศพัฒนา
แล้วพยายามเสนอประเด็นใหม่ในการค้าระหว่างประเทศทั้งการเชื่อมโยงประเด็นทางด้านแรงงาน
สิ่งแวดล้อม การค้าบริการ การค้าอิเล็กทรอนิกส์และประเด็นสิงคโปร์ (การลงทุน นโยบายการแข่ง
ขัน การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐและการอำนวยความสะดวกทางการค้า) แต่ก็ถูกยับยั้งจากกลุ่ม
ประเทศกำลังพัฒนา ก่อน อย่างไรก็ตามประเทศพัฒนาแล้วก็คาดหวังว่าประเด็นใหม่ดังกล่าวนี้จะ
ได้รับการเจรจาในการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 3 ที่ซีแอตเติลพร้อมกับการเปิดรอบใหม่ไปเลย
แต่ในที่สุดความคาดหวังดังกล่าวก็ต้องล้มเหลวไปเพราะเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงทั้งภายใน

และภายนอก WTO สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการประชุมที่ซีแอตเติลนั้นมีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความขัดแย้งในเนื้อหาการเจรจาระหว่างประเทศสมาชิกเนื่องจากแต่ละประเทศต่างก็มีวัตถุประสงค์ในเนื้อหาการเจรจาให้เป็นไปตามความต้องการของตนถึงแม้ว่าความขัดแย้งจะแบ่งกันชัดเจนระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาแต่ประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันก็มีความขัดแย้งกันเองเหมือนกัน นอกจากนี้การที่ประเทศกำลังพัฒนามีบทบาทและความสามารถในการเจรจาต่อรองสูงขึ้นและอำนาจที่มากขึ้นดังกล่าวนี้เองที่ทำให้การประชุมล้มเหลว เพราะประเทศกำลังพัฒนาทราบดีว่าการค้าระหว่างประเทศภายใต้กระแสเศรษฐกิจเสรีนิยมนั้นจะสร้างประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นแต่ก็ยังคงเสียเปรียบประเทศพัฒนาแล้วอยู่ดีในเรื่องของความพร้อมทั้งเงินทุนและเทคโนโลยี ความขัดแย้งที่นานาประเทศต่างก็ไม่ยินยอมประนีประนอมกันได้แก่

1) **มาตรฐานแรงงานและสิ่งแวดล้อม** ประเด็นเหล่านี้เป็นปัญหาเพราะประเทศพัฒนาแล้วต้องการให้ทั่วโลกผลิตสินค้าให้ได้ตามมาตรฐานที่กลุ่มประเทศของตนเป็นผู้กำหนดแต่ประเทศกำลังพัฒนายังไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะผลิตได้ตามมาตรฐานทั้งหมดอีกทั้งยังเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตอีกด้วย

2) **เกษตร** เนื่องจากการเติบโตของประเทศกำลังพัฒนานั้นต้องอาศัยการส่งออกสินค้าเป็นหลักโดยเฉพาะสินค้าเกษตรแต่ประเทศพัฒนาแล้วเองก็มีความสามารถผลิตสินค้าเกษตรได้เช่นเดียวกันและยังมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยกว่า มีนโยบายจากรัฐที่ให้การสนับสนุนเกษตรกรภายในประเทศในเม็ดเงินที่สูงกว่าประเทศกำลังพัฒนาส่งผลให้สินค้าเกษตรทั่วโลกราคาตกต่ำทำให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก นอกจากนี้รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วยังใช้เทคนิคในการดำเนินการเปิดตลาดสินค้าเกษตรของตนให้น้อยที่สุดซึ่งเทคนิคนี้เป็นเรื่องของการคำนวณทางภาษีที่สามารถรักษาประโยชน์ของตนไว้ได้อยู่ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาก็ไม่อาจทักท้วงได้ ไม่เพียงแต่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้นที่ได้รับความเดือดร้อน ประเด็นปัญหาในเรื่องนี้ยังสร้างความขัดแย้งระหว่างประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันเองคือ สหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกากับสหภาพยุโรป เพราะสหรัฐอเมริกาต้องการให้รอบใหม่เป็นการเปิดเสรีทางการค้าเกษตร ในขณะที่สหภาพยุโรปและญี่ปุ่นนั้นมีมาตรการปกป้องสินค้าเกษตรมากเพราะต้องการเอาใจเกษตรกรภายในประเทศซึ่งเป็นฐานเสียงสำคัญของการเมืองภายใน ดังนั้นทั้งสหภาพยุโรปและญี่ปุ่นจึงไม่ต้องการนำเรื่องการเปิดเสรีสินค้าเกษตรรวมอยู่ในรอบใหม่แต่อยากให้นำเรื่องอื่นอย่างประเด็นใหม่มาเจรจาในรอบของรอบใหม่มากกว่าจะมาคำนี้ในเรื่องสินค้าเกษตร

3) สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม การที่ประเทศกำลังพัฒนาประเมินการได้ประโยชน์จากการค้าสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มสูงเกินไปรวมถึงการใช้กลวิธีของประเทศพัฒนาแล้วในการยืดระยะเวลาการเปิดเสรีสินค้าสิ่งทอและยังคงใช้อำนาจในการสนับสนุนการค้าสิ่งทอภายในประเทศของตนในปริมาณที่สูงเหมือนเดิมทำให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายยังคงอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบเช่นเคยและยังต้องเสียประโยชน์ที่เคยได้รับจากค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เคยได้จากประเทศผู้นำเข้าที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วอีก

4) ทรัพย์สินทางปัญญา เรื่องที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ สิทธิบัตรยาเพราะข้อบังคับของสิทธิบัตรยาทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถหาซื้อยารักษาโรคในราคาถูกรวมถึงไม่สามารถผลิตได้เองด้วยทำให้ปัญหาในเรื่องนี้กลายเป็นความขัดแย้งที่ทำลายต่อความมีมนุษยธรรมที่ประเทศพัฒนาแล้วควรที่จะพึงมีต่อประเทศกำลังพัฒนา

5) ประเด็นสิงคโปร์ เป็นประเด็นใหม่ที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องการให้เป็นเรื่องที่ศึกษาต่อไปก่อนที่จะเจรจาสร้างความตกลงกันอย่างจริงจังเพราะประเด็นสิงคโปร์นั้นหากประเทศกำลังพัฒนายอมรับแล้วจะเป็นผู้เสียเปรียบกว่ามาก

ยังคงมีประเด็นการค้าสินค้าปลีกย่อยอีกมากแต่ความขัดแย้งของประเด็นการค้าที่กล่าวไปล้วนแต่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่พอใจอย่างยิ่งหากจะให้มีการเปิดรอบใหม่แล้วต้องรวมเรื่องการค้านี้ไว้เพราะจะเป็นการสร้างความปลอดภัยล้าทางเศรษฐกิจให้มากขึ้นและเป็นการกีดกันทางการค้าต่อประเทศกำลังพัฒนาทางอ้อมอีกด้วย

ประการที่สอง ความล้มเหลวในการสร้างฉันทามติเนื่องจากการปิดกั้นสมาชิกบางประเทศทำให้สมาชิกเหล่านั้นไม่พอใจเพราะผลการตัดสินใจนั้นไม่ได้ผ่านความเห็นชอบจากนานาประเทศที่ส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศกำลังพัฒนาประกอบกับท่าทีของนางซารีน บาร์เซฟสกี ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาที่แข็งกร้าวและนายบิล คลินตัน ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่ตั้งต้นจะนำเรื่องแรงงานให้เป็นข้อตกลงการค้าให้ได้เป็นการแสดงถึงความไม่เคารพต่อเสียงคัดค้านจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ประการที่สาม บทบาทจากกลุ่มตัวแสดงที่มีในรัฐ ได้แก่ สหภาพแรงงาน กลุ่ม NGOs ทั้งหลายทั้งสายสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน แรงงานรวมถึงการเดินประท้วงของประชาชนทั่วไปที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดการค้าเสรี และถึงแม้ว่าแต่ละกลุ่มที่มาประท้วงจะมีเป้าหมายแตกต่างกันไปตามบทบาทของแต่ละกลุ่มแต่เรื่องที่เหมือนกันคือ การต่อต้านโลกาภิวัตน์และประท้วงการดำเนิน

งานของบรรษัทข้ามชาติที่เอาเปรียบประชาชนทั่วไป อีกทั้งแรงต่อต้านของกลุ่มตัวแสดงเหล่านี้เข้มข้นและรุนแรงมากทำให้การประชุมไม่อาจที่จะดำเนินต่อไปได้และไม่มีข้อสรุปในที่สุด

และด้วยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้เองทำให้สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำตระหนักดีว่าอำนาจในการเจรจาของประเทศตนนั้นลดลงไม่อาจบีบบังคับให้ประเทศอื่นปฏิบัติตามความต้องการได้แล้ว อย่างไรก็ตามทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปและญี่ปุ่นเพื่อผลักดันให้เปิดรอบเพราะถึงแม้ว่าจะยังคงมีความขัดแย้งระหว่างกันเองอยู่แต่ก็ต้องการเปิดรอบเหมือนกันถ้าประเทศพัฒนาแล้วร่วมมือกันก็จะมีทางเป็นไปได้มากกว่า ทำให้ช่วงเวลาหลังจากการล้มเหลวของการประชุมที่ซีแอตเติล กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจึงมารวมตัวเพื่อหารือและเจรจากันในเรื่องของการเตรียมการประชุมครั้งใหม่ที่โตฮกในเวทีต่างๆ ทั้งกลุ่ม G-8, OECD และการประชุมทวิภาคีระหว่างสหรัฐอเมริกา-สหภาพยุโรปพร้อมทั้งการเดินสายหารือเรื่องการเปิดรอบใหม่กับประเทศกำลังพัฒนาในเวทีเจรจาอื่นๆ เช่น การประชุมเอเปก ก่อนที่จะประชุมจริงที่โตฮกซึ่งการประชุมในเวทีอื่นๆ นั้นมีสาระว่าจะแก้ไขปัญหาการค้าระหว่างประเทศที่ยังเป็นปัญหาอยู่ด้วยการเสนอผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการเปิดตลาดสินค้าเพิ่มขึ้น การลดภาษีสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งทางเทคนิคและการเงินโดยอ้างว่าเป็นการยกระดับสมรรถนะในการผลิตและการค้าของประเทศกำลังพัฒนาให้ได้รับการพัฒนามากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าประเทศพัฒนาแล้วกระทำเช่นนี้เพื่อที่จะแสดงถึงความจริงใจในการสร้างความมั่นใจแก่ประเทศกำลังพัฒนาว่ากลุ่มประเทศของตนนั้นต้องการเปิดรอบใหม่แต่ก็ยึดผลประโยชน์ของประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลัก และการเดินสายหารือเรื่องการเปิดรอบใหม่ตามเวทีการประชุมอื่นๆ ก่อนการประชุมจริงเป็นการสร้างกระแสอย่างหนึ่งแก่ประเทศกำลังพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งมากขึ้นและครอบคลุมไปทั่วในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาให้มากที่สุดเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและชักจูงให้ประเทศกำลังพัฒนาเห็นด้วยกับการเปิดรอบ

นอกจากการเดินสายขอเสียงสนับสนุนในการเปิดรอบจากเวทีอื่นนอกจาก WTO แล้วการประชุมรัฐมนตรี WTO ขนาดเล็ก (WTO mini-ministerial) ทั้ง 2 ครั้งที่เม็กซิโกและสิงคโปร์ก่อนการประชุมจริงที่โตฮกก็เป็นเวทีหนึ่งที่สำคัญต่อการปูทางการเปิดรอบใหม่เช่นเดียวกันเพราะการประชุมอย่างไม่เป็นทางการนี้ทำให้ประเทศสมาชิกได้รับทราบข้อมูลบางส่วนจากประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมด้วยกันเองว่าจะมีท่าทีอย่างไรในข้อตกลงการค้าต่างๆบ้าง แม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะยังไม่พอใจนักกับร่างปฏิญญารัฐมนตรีของนายสจิวต ฮาร์บินสัน (Stuart Harbinson) ก็ตาม

นอกจากนี้ปัจจัยแวดล้อมภายนอก WTO อย่างเหตุการณ์การก่อการร้าย 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีนก็เป็นปัจจัยที่เอื้อให้การเปิดรอบเป็นไปได้อย่างมากขึ้น เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาอ้างว่าการก่อการร้ายครั้งนี้จะเป็นป้อนทำลายทั้งความมั่นคงและเศรษฐกิจในระดับโลกและทุกประเทศก็จะได้รับผลกระทบต่อเนื่องถึงกันหมด ฉะนั้นการรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อต่อต้านขบวนการก่อการร้ายกับสหรัฐอเมริกาจะเป็นหนทางในการกำจัดภัยคุกคามและประเด็นนี้เองก็ถูกรวมให้ไปเกี่ยวเนื่องกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจทั้งภายในสหรัฐอเมริกาและระดับโลกด้วย ทำให้การต่อต้านในการเปิดรอบผ่อนคลายนลงส่วนการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีนนั้นเมื่อพิจารณาอัตราการเติบโตของจีนแล้วพบว่าจีนมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นตลาดใหญ่ของโลกไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือในนโยบายเศรษฐกิจภายในของจีนและจำนวนแรงงานมหาศาล ถึงแม้ว่าในอดีตนั้นสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการให้จีนเข้าเป็นสมาชิกเพราะเหตุผลการละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่เพราะการเติบโตของจีนจะทำให้จีนกลายเป็นคู่แข่งและมีสิทธิ์ที่จะขึ้นเป็นมหาอำนาจของโลกเทียบชั้นกับสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปหรือแม้แต่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างญี่ปุ่นเช่นเดียวกัน กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจึงเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะให้จีนเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจที่กำลังซบเซารวมถึงการดึงให้จีนเข้ามาอยู่ในกรอบการค้าพหุภาคีที่มีกฎ กติกาและระเบียบที่จีนเองก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามด้วยเช่นกัน ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนานั้นเกรงว่าจีนจะเป็นคู่แข่งในเรื่องของตลาดและแรงงานแต่ถ้าพิจารณาในมุมมองของอำนาจการเจรจาต่อรองแล้วนั้นประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในเอเชียก็เห็นควรว่าจีนจะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่ยิ่งใหญ่ในการต่อรองกับมหาอำนาจตะวันตกได้เหมือนกันและยังนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการค้าในระดับภูมิภาคให้ใกล้ชิดกับจีนมากขึ้นด้วย

จากการดำเนินการเช่นนี้ของประเทศพัฒนาแล้วสะท้อนให้เห็นว่าประเทศพัฒนาแล้วยังคงมีอำนาจในการเจรจาที่เหนืออยู่เพียงแต่ไม่ได้ใช้อำนาจบังคับชี้ขาด เพราะต้องการให้ความขัดแย้งลดน้อยลงและต้องการให้ประเทศกำลังพัฒนาเห็นด้วยกับข้อเสนอเพื่อที่การเปิดรอบใหม่จะได้มีแนวโน้มเป็นไปด้วยดีในการประชุมจริง ฉะนั้นการประชุมในเวทีเล็ก ๆ ช่วงเวลา ค.ศ.2000-2001 นี้ก็ช่วยให้การเจรจากับประเทศกำลังพัฒนาได้ใกล้ชิดมากขึ้นอีกด้วยและยังวิเคราะห์ได้ว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปเพื่อการชักจูงให้ประเทศกำลังพัฒนาคลายความกังวลต่อการค้าระหว่างประเทศได้ในระดับหนึ่งอันจะเป็นไปเพื่อเอื้อให้เกิดรอบใหม่ได้

จนกระทั่งการประชุมรัฐมนตรี WTO ครั้งที่ 4 ที่โดฮา ประเทศกาตาร์ ผลการเจรจาประสบความสำเร็จด้วยดีประเทศสมาชิกลงนามรับรองปฏิญญารัฐมนตรีทั้ง 3 ฉบับส่งผลให้เปิดรอบอย่างเป็นทางการได้สำเร็จ ถึงแม้ว่าความสำเร็จของการเจรจาจะเป็นไปอย่างยากลำบากเพราะความ

เห็นระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนายังคงมีความขัดแย้งกันอยู่แม้ว่าจะมีท่าทีที่อ่อนลงไปบ้างแล้วก็ตาม ทั้งนี้ประเทศพัฒนาแล้วได้ใช้กลยุทธ์ในอันที่จะทำให้ที่ประชุมเกิดความเห็นพ้องขึ้นด้วยการ “สร้าง” ฉันทามติขึ้นมาเองด้วยวิธีการ 3 ประการได้แก่

1. การกันประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ออกไปและการจัดกลุ่มการประชุม วิธีนี้เริ่มตั้งแต่ประเทศพัฒนาแล้วจัดวางสมาชิกที่ต้องการเจรจาด้วยตั้งแต่การประชุมขนาดเล็กที่จัดไปก่อนหน้าโตฮาแล้ว 2 ครั้งรวมถึงการจัดกลุ่มการประชุมในระหว่างการประชุมจริงและแต่ละกลุ่มการประชุมย่อยก็ต้องมีแกนหลักอย่างนายไมค์ มัวร์ (Mike Moore) ผู้อำนวยการใหญ่ WTO นายยูซุฟ ฮัสซัยน คามาล (Youssef Hussain Kamal) รัฐมนตรีการค้า การเงินและเศรษฐกิจแห่งกาตาร์ นายสจิวต ฮาร์บิโนสัน (Stuart Harbinson) ประธานคณะมนตรีทั่วไป นายปาสกาล ลามี่ (Pascal Lamy) ประธานกรรมาธิการการค้ายุโรป และนายโรเบิร์ต โซลลิก (Robert Zoellick) ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ควบคุม อีกทั้งประเทศที่เป็น Friends of the Chair ต่างก็เป็นประเทศที่ผู้นำการค้าได้จัดวางไว้ก่อนแล้วว่าประเทศดังกล่าวอยู่ฝ่ายเดียวกับตน กลยุทธ์วิธีนี้ทำให้กลุ่มแกนนำสามารถหว่านล้อมประเทศต่างๆที่ร่วมในกลุ่มการประชุมแต่ละกลุ่มได้ง่ายขึ้น

2. การกดดันในที่ประชุม เมื่อประเทศกำลังพัฒนาบางส่วนไม่ยินยอม ประเทศพัฒนาแล้วจำเป็นต้องกดดันทั้งในทางตรงและทางอ้อมโดยเริ่มจากการกดดันในระดับทวิภาคีก่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกดดันจากสหรัฐอเมริกาต่อประเทศกำลังพัฒนาที่รวมตัวกันอย่างแข็งขันเช่นกลุ่ม Like Mined Group เพื่อไม่ให้กลุ่มดังกล่าวรวมพลังกันได้ อีกทั้งยังมีการข่มขู่ผู้แทนการค้าจากประเทศที่แสดงความไม่เห็นด้วยกับการเปิดรอบด้วยการนำเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงานตลอดจนความมั่นคงของประเทศผู้แทนคนนั้นมาเป็นข้อต่อรองรวมถึงการใช้หลักจิตวิทยาโดยการโดดเดี่ยวประเทศหัวแข็งอย่างอินเดียเพื่อให้ยอมรับการเปิดรอบให้ได้

3. ความไม่โปร่งใสของการดำเนินงานในกระบวนการประชุม เป็นการปฏิบัติโดยตั้งใจของประเทศพัฒนาแล้วที่จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถเรียกร้องอะไรได้ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำงานที่ล่าช้าหรือการสรุปบรรทัดของผลการประชุมทั้งที่ยังไม่เรียบร้อยส่งผลให้การประชุมต้องเสร็จสิ้นไปโดยปริยาย

จาก 3 ข้อนี้เองที่ทำให้ฉันทามติถูก “สร้าง” ขึ้นนำไปสู่ข้อตกลงในการเปิดรอบได้ อย่างไรก็ตามการยืดหยุ่นกฎเกณฑ์การค้าก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ช่วยให้กระแสการคัดค้านจากประเทศกำลังพัฒนาได้คลายความรุนแรงลงโดยข้อตกลงการค้าต่างๆทั้งเกษตร บริการ ทรัพย์สินทางปัญญาและอีกมากมายก็ได้รับการผ่อนปรนกันไป แน่หนอนว่าต้องมีทั้งการได้และการเสียประโยชน์บ้างแล้วแต่ว่าประเทศไหนจะได้มากกว่าน้อยกว่าอย่างไร เพียงแต่การประชุมในครั้งนี้ยึดหลักผล

ประโยชน์ประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลัก ประเทศพัฒนาแล้วจึงระบุในข้อตกลงการค้าต่างๆว่าจะเพิ่มการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษและแตกต่าง รวมทั้งประกาศให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคและเงินทุนแก่ประเทศกำลังพัฒนาด้วยการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการเสริมสร้างขีดความสามารถทั้งจากกลุ่ม Quad การจัดตั้งกองทุนวาระแห่งการพัฒนา และข้อยืดหยุ่นทางการค้าประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาพอใจมากคือการไม่นำเรื่องแรงงานมาเจรจาในการประชุมครั้งนี้เลย

จากบทสรุปเนื้อหาชี้ให้เห็นว่าถึงแม้ประเทศกำลังพัฒนาจะมีบทบาทมากขึ้นแต่ประเทศพัฒนาแล้วยังคงมีอิทธิพลเหนือกว่าเห็นได้จากการเจรจาต่อรองจากประเทศพัฒนาแล้วที่สามารถทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเห็นด้วยกับข้อตกลงการเปิดรอบใหม่แม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะยังคงมีความเคลงใจและข้อกังวลอยู่แต่เพราะประเทศพัฒนาแล้วทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องอยู่ในสถานการณ์ “นั่งเสียด” จนกลายเป็นการเห็นด้วยไปโดยปริยายกับข้อตกลงการเปิดรอบที่ประเทศพัฒนาแล้วชี้ชัดให้เป็นข้อตกลงร่วมกันไปแล้ว

6.2 นัยยะของการเปิดรอบใหม่

เมื่อได้พิจารณาถึงที่มาของการเจรจาการค้าในอดีตจะพบว่าโครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจโลกเป็นลักษณะของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาไม่ได้ควบคุมอำนาจไว้เพียงฝ่ายเดียว แต่มีประเทศอื่นมาร่วมวงในการกุมอำนาจไว้ด้วย ได้แก่ ประเทศที่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับรองลงมาจากสหรัฐอเมริกาคือสหภาพยุโรปและญี่ปุ่น ส่วนประเทศกำลังพัฒนาต่างๆไปก็อยู่นอกและไม่ได้มีบทบาทหรืออำนาจที่เพียงพอในการควบคุมเศรษฐกิจโลกร่วมอยู่ด้วย แต่ความสำเร็จของการเปิดประชุมรอบโตฮอนันได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่าระบบการแบ่งอำนาจในทางเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงไปเพราะบทบาทของประเทศกำลังพัฒนาที่มีมากขึ้นรวมถึงตัวแสดงที่มีอิทธิพลอย่างกลุ่ม NGOs และบริษัทข้ามชาติต่างๆก็เข้ามามีอิทธิพลในการชี้นำเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศเหมือนกัน ฉะนั้นประเทศพัฒนาแล้วที่เคยมีบทบาทและมีอำนาจที่สุดอย่างสหรัฐอเมริกาตลอดจนประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆไม่สามารถที่จะปฏิบัติการในการจัดระเบียบการค้าได้อย่างเด็ดขาดแม้ว่าจะยังเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจไว้มากกว่าก็ตาม

บริบทของการค้าระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เองเป็นการแสดงให้เห็นว่านัยยะของการเปิดรอบใหม่นี้สะท้อนถึงฐานะของประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น ทั้งยังยกระดับความสำคัญให้เป็นประเทศคู่ค้าที่สามารถสร้างมูลค่าการค้ารวมในระดับโลกในปริมาณที่สูงมากด้วยส่งผลให้การถ่วงดุลอำนาจในเวที WTO ได้เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ประเทศมหาอำนาจจึงไม่ใช่

กลุ่มที่จะสามารถรองรับการดำเนินงานไว้ได้ทั้งหมดนับตั้งแต่การเจรจารอบอุรุกวัยเป็นต้นมาที่ประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในการเจรจา อีกทั้งการเพิ่มจำนวนของประเทศสมาชิก WTO ที่เข้ามาใหม่ซึ่งล้วนแล้วแต่อยู่ในฐานะของประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาทั้งสิ้น ทำให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีผู้นำหลักๆ อย่างอินเดียและบราซิลได้รับแรงสนับสนุนจากประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันมากขึ้นด้วยส่งผลให้อำนาจในการเจรจาต่อรองของสองประเทศนี้ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปเช่นกัน ประกอบกับการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีนก็ยิ่งเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาได้มีพลังในการเจรจาต่อรองมากขึ้นด้วย ทั้งนี้มหาอำนาจจากฝ่ายประเทศกำลังพัฒนาที่ได้กล่าวไปแล้วล้วนเป็นประเทศที่มหาอำนาจจากฝ่ายตะวันตกจะเพิกเฉยไม่ได้เลยเพราะทั้งจีน อินเดียและบราซิลต่างก็เป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ของโลกที่มีกำลังการซื้อสูงและนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในที่รองรับการลงทุนจากภายนอกทำให้มีเงินลงทุนจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้าไปและด้วยการเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนของประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เพิ่มอำนาจการต่อรองในเวทีโลกและกลายเป็นขั้วอำนาจใหม่ที่มีความสามารถเพียงพอไปโดยปริยาย

นอกจากนี้อำนาจการต่อรองของประเทศกำลังพัฒนาที่มากขึ้นก็เห็นได้จากหนทางในการเปิดรอบโดฮากว่าสำเร็จได้นั้นประเทศพัฒนาแล้วต้องใช้ยุทธวิธีหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการกดดัน การชักจูงโน้มน้าวหรือแม้แต่เกลี้ยกล่อมให้ประเทศกำลังพัฒนายินยอมได้ก็จนถึงวินาทีสุดท้ายของการประชุมที่โดฮากก็ยิ่งแสดงว่าประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้ถูกควบคุมได้ง่ายเหมือนอย่างในอดีตแล้ว เพราะในช่วงที่เป็นแกตต์รอบปลายอย่างรอบโตเกียวและรอบอุรุกวัยที่ประเทศกำลังพัฒนาแสดงเจตจำนงที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาการค้าพหุภาคีให้มากขึ้นแต่ ณ เวลานั้นเป็นเพียงการเข้ามาเพื่อให้ฝ่ายของตนมีสิทธิ์มีเสียงและยกระดับฐานะประเทศเท่านั้นมิใช่การแสดงท่าทีที่คัดค้านและไม่เห็นด้วยอย่างรุนแรงเหมือนกับการเปิดรอบโดฮานี้ ดังนั้นประเทศพัฒนาแล้วแม้จะยังมีอำนาจเหนือกว่าแต่ต้องใช้วิธีการที่ยุ่งยากและเตรียมการให้พร้อมเป็นอย่างดีถึงจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเห็นด้วยกับข้อตกลงของฝ่ายตนเองและด้วยบริบททางการค้าที่ซับซ้อนเช่นนี้ทำให้ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต้องรู้จักใช้อำนาจที่ตนเองมีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มตนเองให้มากที่สุดด้วย

อย่างไรก็ดีในส่วนของการประชุมยังแสดงให้เห็นว่าข้อตกลงการค้าต่างๆ ยังคงมีความคลุมเครืออยู่ อีกทั้งยังมีความขัดแย้งกันรายละเอียด การเจรจาประเด็นการค้าบางข้อต้องถูกเลื่อนออกไป เมื่อพิจารณาจากมุมมองนี้ทำให้เห็นว่าการเปิดรอบโดฮานั้นเป็นการเปิดที่ตั้งอยู่บนฐานของข้อตกลงการค้าที่ยังคงมีช่องโหว่และความไม่แน่ใจอยู่ เมื่อการเปิด “รอบ” ซึ่งเป็นเหมือนเปลือกนอก

ของการเจรจาการค้าสำเร็จก็จริงแต่ **แก่นแท้ภายใน** รอบซึ่งก็คือข้อตกลงการค้าต่างๆยังมีปัญหา ค้างคาอยู่ทำให้ฐานของรอบใหม่นี้ไม่มั่นคงเท่าที่ควรเปรียบได้กับการเปิดรอบใหม่นี้เป็นเพียง **ผักชีโรยหน้า** ของการเจรจาการค้าในระดับพหุภาคีที่มีความสวยงามในเบื้องหน้าว่ารอบใหม่เป็นรอบแห่งการพัฒนาและเพื่อประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น นอกจากนี้การที่ประเทศกำลังพัฒนามีบทบาทและอำนาจมากขึ้นก็เป็นเรื่องแน่นอนว่าประเทศกำลังพัฒนาที่มีศักยภาพเป็นผู้นำเพียงพอไม่ว่าจะเป็นรายประเทศอย่างจีน อินเดีย บราซิลหรือการรวมกลุ่มกันอย่างกลุ่ม Like-Minded Group หรือกลุ่มอื่นๆอาจจะกลับมาหรือเกิดขึ้นใหม่ก็ได้เพื่อแสดงพลังในการเรียกร้องถึงปัญหาในรายละเอียดของข้อตกลงการค้าที่ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขให้ชัดเจนอีกครั้งอย่างแน่นอน ฉะนั้นความสำเร็จในการเปิดรอบใหม่นี้เป็นเพียงเรื่องเฉพาะหน้าของ WTO และเหตุการณ์นี้จะกลับกลายเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 5 ที่เมืองแคนคูน ประเทศเม็กซิโกในกลางปี ค.ศ .2003 ไม่อาจประสบผลสำเร็จได้เหมือนกัน

6.3 การอธิบายสนับสนุนสมมติฐานและการวิเคราะห์ตามกรอบความคิดที่ใช้ศึกษา

ในการศึกษาประเด็นปัญหา **ความสำเร็จในการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮา** นั้นผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการตอบคำถามการวิจัยไว้ว่า **“ประเทศพัฒนาแล้วยอมลดหย่อนเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับประเทศกำลังพัฒนาตลอดจนกดดันและใช้มาตรการจูงใจประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมดให้เห็นด้วยกับการเปิดรอบโดฮาในที่สุด”** โดยใช้กรอบความคิดเรื่องระบอบระหว่างประเทศ (international regime) มาเป็นกรอบในการอธิบายดังนี้

international regime หมายถึง กรอบของกฎเกณฑ์ (framework of rules) ความคาดหวัง (expectation) สิทธิประโยชน์ (prescriptions) ระหว่างตัวแสดงต่างๆ (actors) ในการเมืองโลกอันมีพื้นฐานอยู่บนหลักการต่างตอบแทน (reciprocity)

ทั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยการอธิบาย international regime ตามทัศนะของ Robert O. Keohane ที่ได้อธิบายไว้ว่า international regime นั้นมีความสำคัญอยู่ที่กลไกการเจรจา (negotiating) การต่อรอง (bargaining) เพื่อให้บรรลุถึงข้อตกลง (agreement) เพราะรัฐแต่ละรัฐไม่สามารถบรรลุผลประโยชน์แห่งชาติเพียงลำพังได้เพราะต่างก็มีข้อจำกัดของตนเองได้แก่

1. การขาดโครงร่างของกฎหมายที่ชัดเจนในการสร้างพันธกรรมสำหรับการกระทำต่างๆ

2. ต้นทุนทางด้านข้อมูล
3. ต้นทุนในการติดต่อสื่อสาร

ฉะนั้นเมื่อแต่ละรัฐต่างก็มีต้นทุนและข้อจำกัดดังกล่าวจึงต้องอาศัย international regime เป็นที่ๆสำหรับการแบ่งปันภาระต้นทุนไปเพื่อที่จะได้เป็นการลดต้นทุนของแต่ละรัฐสมาชิก ในขณะที่เดียวกันรัฐสมาชิกต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ความคาดหวัง การใช้อำนาจและทักษะการเจรจาทางการทูตรวมถึงการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เพิ่มเติมความเข้าใจในการรู้จักระบบระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยว่าระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกจะเป็นลักษณะของ *embedded liberalism** ซึ่ง international regime นั้นจะต้องคำนึงถึงเรื่อง *embedded liberalism* นี้ด้วยเพื่อให้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมและด้วยความสัมพันธ์แบบพหุภาคีนิยมในระบอบระหว่างประเทศทำให้ต้องมีกลุ่มกำหนดนโยบายที่สามารถกำหนดทิศทางและการกระทำที่สามารถผันแปรไปตามเหตุการณ์ได้อย่างเหมาะสมด้วย

เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงบทบาทการเจรจาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาในเวทีระดับพหุภาคีภายใต้ความหมายของ international regime ดังที่ได้กล่าวไปแสดงให้เห็นว่าเวทีการเจรจาการค้า WTO เปรียบเสมือนเป็น international regime หรือเวทีแห่งการต่อรองผลประโยชน์เวทีหนึ่งที่ทุกประเทศสมาชิกมีสิทธิเรียกร้องความต้องการพร้อมทั้งเสนอความเห็นผ่านการเจรจาต่อรองซึ่งประเทศต่างๆจะได้รับทั้งประโยชน์และเสียประโยชน์จากการเจรจาต่อรองด้วยซึ่งเป็นลักษณะของประโยชน์ต่างตอบแทน (reciprocity) แต่ก็ยังดีกว่าเพราะการเข้ามาเจรจาใน international regime อย่างน้อยก็เป็นการลดต้นทุนของแต่ละรัฐที่ต้องรับผิดชอบออกไปเหมือนกัน อีกทั้งการเจรจาดังกล่าวก็เป็นความสัมพันธ์แบบพหุภาคีนิยมจึงต้องมีกลุ่มกำหนดนโยบายที่สามารถกำหนดทิศทางและการกระทำที่ผันแปรไปตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยและจากการศึกษาที่ชี้ให้เห็นแล้วว่าประเทศพัฒนาแล้วเป็นกลุ่มกำหนดทิศทางการเจรจาและใช้ทักษะการเจรจาต่อรองด้วยการเสนอผลประโยชน์ทั้งในด้านการยืดหยุ่นทางการค้าและให้เงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นข้อแลกเปลี่ยนกับการเปิดรอบ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้อำนาจที่มีอยู่กดดันในระหว่างการเจรจาด้วยและผลลัพธ์ที่ออกมาคือการเห็นด้วยของสมาชิกทั้งหมดในการเปิดรอบใหม่ได้เป็นผลสำเร็จในที่สุด

* *embedded liberalism* หมายถึง ระบบการค้าเสรีนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีแนวทางในการมุ่งสู่การค้าเสรีแต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับเป้าหมายทางสังคมที่อาจต้องอาศัยรัฐบาลเข้าไปแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจด้วย

การวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมมติฐานของผู้วิจัยสอดคล้องและเป็นไปตามกรอบความคิดดังกล่าวเพราะถึงแม้ว่าจะมีการกดดันเกิดขึ้นแต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการเจรจาต่อรองอีกทั้งการเจรจาต่อรองนั้นก็อยู่ภายใต้กรอบของกฎเกณฑ์ ความคาดหวัง สิทธิประโยชน์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ทั้งยังอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตามหลักการต่างตอบแทนด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามก็ยังมิใช่อุปสรรคประการหนึ่งที่จะทำให้ international regime นี้ไม่อาจดำเนินงานตามโครงสร้างหน้าที่ของตัวมันเองได้ก็ต่อเมื่อรัฐสมาชิกละทิ้ง (defect) หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ตามที่ได้กำหนดไว้ อันจะส่งผลให้ international regime นั้นไม่มีอำนาจและประโยชน์ใดๆ ต่อรัฐสมาชิกซึ่งในกรณีของการเปิดประชุมการค้ารอบใหม่นี้ก็มีความเป็นไปได้ว่ารัฐสมาชิกอาจจะละทิ้งปลีกตัวหรือไม่ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของรอบใหม่ตามกรอบการค้า WTO เนื่องจากต้นทุนที่อยู่ใน international regime ภายใต้รอบใหม่นี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่

1. ต้นทุนที่ต้องผันแปรไปตามจำนวนสมาชิก
2. ต้นทุนที่ต้องผันแปรไปตามจำนวนประเด็นการเจรจา
3. ต้นทุนอันเกิดจากการรวมกลุ่มและการสร้างดุลอำนาจในการเจรจาต่อรอง
4. ต้นทุนอันเกิดจากกระแสการต่อต้านการค้าเสรี
5. ต้นทุนอันเกิดจากการที่ประเทศสมาชิกมีทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการเจรจาในกรอบการค้าพหุภาคีอย่าง WTO เพียงทางเดียว
6. ต้นทุนอันเกิดจากขนาดของการประชุม

ตัวอย่างต้นทุนที่มากมายดังกล่าวอาจจะส่งผลให้ประเทศสมาชิกต้องเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปด้วยการละทิ้ง ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่อยู่ในกรอบเพราะเห็นว่ารอบใหม่นี้ไม่อาจที่จะสร้างผลประโยชน์ให้แก่ประเทศตนเองได้อย่างคุ้มค่าอีกทั้งอาจจะเสียประโยชน์ก็ได้เหมือนกัน กลายเป็นการสร้างภาระให้ประเทศตนเองมากขึ้นอีก

6.4 บทวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตของการเจรจาการค้ารอบใหม่

จากบทสรุปเนื้อหาและการวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าสภาวะการณ์ของ การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ กรณีการเปิดประชุมการค้ารอบโดฮา นั้น ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองสูงขึ้นซึ่งเป็นไปตามสิทธิและบทบาทที่พึงมีในกรอบการค้าพหุภาคีและเป็นผลมาจากอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศได้กระจายออกไปในวงกว้างมากขึ้น เห็นได้ชัดจากแรงต่อต้านของประเทศกำลังพัฒนาในการประชุมที่ซีแอตเติล แต่อำนาจของประเทศกำลังพัฒนาจะ

ยังคงอยู่ตราบเท่าที่ยังต้องรวมกันเป็นกลุ่มมากกว่า จึงเป็นไปได้ว่าประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วได้มากขึ้นเช่นกัน ดังที่เคยเกิดกลุ่มของประเทศกำลังพัฒนาขึ้นแล้วภายในเวที WTO เช่น กลุ่ม Friends of a New Round* , กลุ่ม Like-Minded Group เป็นต้น

อย่างไรก็ตามประเทศพัฒนาแล้วก็จะยังคงอยู่ไม่ได้สลายไปเพียงแต่ลดระดับความเข้มข้นของอำนาจลงเพราะอย่างที่กล่าวไปแล้วว่าอำนาจทางการเมืองนั้นได้กระจายไปแล้วประกอบกับโลกทั้งโลกต่างก็เชื่อมโยงถึงกันหมดทำให้บทบาททางเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้วลดลงกว่าในอดีต นอกจากนี้จะมีประเทศมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอีกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จีน ที่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของ WTO ทำให้จีนมีบทบาทในการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นอีกทั้งยังจะเป็นการสร้างขั้วอำนาจในโลกตะวันออกได้ด้วย

ในส่วนของข้อตกลงการค้ารายสินค้าหรือความตกลงที่นอกเหนือจากสินค้าไม่ว่าจะเป็น การเกษตร การบริการ ทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ นั้นก็จะต้องดำเนินต่อไปแต่มีความเป็นไปได้ว่าการเจรจาการค้ารายย่อยนี้จะเจรจากันในกรอบของกลุ่มการค้าใดกลุ่มการค้าหนึ่งไปเลยเพื่อให้การเจรจาไม่ซับซ้อน อย่างไรก็ตามการค้าเกษตรและบริการก็มีการเปิดรอบเฉพาะกลุ่มกันไปแล้วเมื่อต้นปี ค.ศ. 2000 แต่ทุกข้อตกลงการค้าก็จักต้องควรอยู่ในกรอบข้อบังคับของรอบใหญ่อีกทีหนึ่งด้วยเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้การเจรจาในกลุ่มเล็กเฉพาะกลุ่มก็น่าจะดำเนินการได้ง่ายและสะดวกกว่า ส่วนประเด็นสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเด็นที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการหลีกเลี่ยงมากที่สุดนั้น สุดท้ายแล้วก็ต้องมีการเจรจากันอีกครั้งอย่างแน่นอน ถึงแม้ว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะรวมตัวกันคัดค้านในประเด็นนี้ต่อไปแต่ก็เป็นไปได้ดีกว่าประเทศพัฒนาแล้วจะนำเรื่องนี้มาหารือกันต่อในเวทีระดับเล็กกว่า WTO เช่นระดับภูมิภาคหรือระดับทวิภาคีซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในอนาคตการค้าแบบการสร้างเขตการค้าเสรี (free trade area: FTA) จะเป็นกระแสที่ทั่วโลกนิยมมากขึ้น ฉะนั้นการค้าในระดับเล็กจะมีโอกาสเกิดขึ้นมากมายหลากหลายเวทีตามแต่จะยึดจุดรวมใดในการรวมตัว แต่ในขณะเดียวกันถึงแม้ว่าการเจรจาการค้าในเวทีเล็กจะสะดวกและสร้างความตกลงได้ง่ายแต่ประเทศที่มีอำนาจมากกว่าก็จะมีโอกาสบีบบังคับประเทศที่มีอำนาจน้อยกว่าได้

* ประกอบไปด้วยประเทศขนาดกลาง 15 ประเทศ รวมตัวอย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ต้นปีค.ศ. 1998 เพื่อสนับสนุนการเปิดการค้ารอบใหม่ ประกอบไปด้วยออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ ฮังการี อาร์เจนตินา เม็กซิโก ชิลี โมร็อกโก สิงคโปร์ ฮ่องกง เกาหลีใต้ อูรุกวัย สาธารณรัฐเช็ก คอสตาริกาและไทย (หมายเหตุ: นี่เป็นเพียงการรวมกลุ่มของประเทศกำลังพัฒนาส่วนหนึ่งที่เห็นด้วยกับการเปิดรอบแต่สมาชิกส่วนใหญ่ของ WTO ไม่เห็นด้วย)

เหมือนกัน ฉะนั้นประเทศกำลังพัฒนา ก็จะต้องรักษาประโยชน์และแสดงอำนาจของตนให้อยู่ในระดับที่ต่อรองได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

ในส่วนของ การให้ความช่วยเหลือที่ประเทศพัฒนาแล้วประกาศว่าจะให้ นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่สนใจและให้ความสำคัญเช่นกัน เพราะการช่วยเหลือไม่ว่าจะทางการเงิน การพัฒนาบุคลากร การถ่ายทอดเทคโนโลยีล้วนเป็นเรื่องที่ประเทศกำลังพัฒนาไม่ต้องการเสียโอกาสนี้ไป แม้จะรู้ว่าเรื่องดังกล่าวเป็นข้อแลกเปลี่ยนกับความต้องการของประเทศพัฒนาแล้วให้เห็นด้วยกับมาตรการเปิดรอบและในขณะเดียวกันเงินช่วยเหลือดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นความช่วยเหลือประเภทกองทุน มีใช้เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าแสดงว่าเงินจากกองทุนนี้จะทำให้ประเทศที่รับเงินต้องมีพันธะผูกพันตามมาอีกในอนาคตและเป็นไปได้ว่าอาจจะเกิดผลเสียในระยะยาวในรูปของการเสียดอกเบี้ยเงินกู้

ยิ่งกว่านั้น การเปิดรอบใหม่นี้ก็เป็นเพียงการเปิดไปก่อนทั้งๆที่ความจริงแล้วยังมีข้อตกลงการค้าบางข้อที่ยังมีข้อขัดแย้งในรายละเอียดกันอยู่แต่ประเทศสมาชิกบางประเทศ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรปก็อ้างว่าข้อขัดแย้งต่างๆนั้นให้นำมาเจรจา รวมกันใน “รอบการค้า” ไปเลยพร้อมกับข้อตกลงการค้าอื่นๆที่ตกลงกันได้แล้ว นอกจากนี้ถึงแม้ว่าข้อตกลงการค้าบางข้อจะได้รับการยืดหยุ่นไปบ้างแล้วและมีความสมดุลกว่าทุกครั้งแต่ก็ยังเป็นเพียงการวางข้อกำหนดให้เอื้อต่อประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ไปก่อนเท่านั้นและไม่แน่ว่าประเทศพัฒนาแล้วจะปฏิบัติจริงดังที่ได้กล่าวไป เพราะเมื่อครั้งการเจรจารอบอุรุกวัยสิ้นสุดลง ประเทศพัฒนาแล้วยังคงมีปัญหากการไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในการเปิดตลาดต่อประเทศกำลังพัฒนาอยู่ หรือประเทศกำลังพัฒนาเองก็ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอในการปฏิบัติตามข้อกำหนดข้อตกลงการค้า นอกจากนี้ด้วยรายละเอียดของข้อการค้าที่ซับซ้อนและมีอยู่มากจึงเป็นไปได้ว่าแนวโน้มในการเจรจาจะยังคงขัดแย้งและไม่อาจเจรจาได้ครบทุกความตกลงได้ทันกำหนดระยะเวลาภายในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2005

โดยสรุปแล้วนั้นแนวโน้มในอนาคตของการเจรจาการค้ารอบใหม่ คือ

1. ประเทศกำลังพัฒนาจะรวมกลุ่มกันมากขึ้นในเวที WTO เพื่อสร้างอำนาจเจรจาต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งการรวมกลุ่มนี้ย่อมที่จะมีผลให้เส้นทางการเจรจารอบใหม่ต่อจากนี้ (ค.ศ. 2002 เป็นต้นไป) เป็นไปในทางราบรื่นหรือขัดแย้งได้เหมือนกัน
2. ประเทศพัฒนาแล้วยังคงอยู่เพียงแต่ลดระดับความเข้มข้นของอำนาจลงและมีการรวมกลุ่มกันเองเช่นกัน

3. จะเกิดเขตการค้าเสรีมากมายควบคู่ไปกับการเจรจาการค้ารอบใหม่ในกรอบ WTO ซึ่งเขตการค้าเสรีนี้เป็นได้ทั้งการหยุดยั้งและพลังขับเคลื่อนการเจรจาการค้ารอบใหม่ให้ดำเนินไปซึ่งกันและกัน
4. เป็นเรื่องยากที่การเจรจารอบโตฮอจะปิดรอบได้สำเร็จภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี เพราะปัญหาในรายละเอียดของรายการสินค้าและข้อตกลงการค้าบางอย่างที่ยังไม่ชัดเจนรวมถึงความไม่แน่นอนในการปฏิบัติตามความตกลงของประเทศสมาชิกจึงมีแนวโน้มว่าคงต้องขยายระยะเวลาการเจรจาออกไปหรือถ้าหากปิดรอบได้ก็ต้องเป็นการผลักดันต่อไปในอนาคตอีกกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง

ถึงแม้ว่าอนาคตของการเจรจาการค้ารอบใหม่มีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไปประกอบกับการเจรจาการค้าระดับทวิภาคีกำลังเป็นที่นิยมในหมู่รัฐบาลหลายๆ ประเทศเพราะสร้างความสะดวกในการเจรจาและการกำหนดข้อตกลงได้ง่ายกว่าการเจรจาในระดับพหุภาคี แต่ประเทศกำลังพัฒนาต้องระวังอยู่เสมอว่าเมื่อโลกอยู่ในภาวะ “การค้าเสรี” ประเทศที่มีอำนาจและความพร้อมมากกว่าย่อมที่จะหาหนทางในการกอบโกยส่วนแบ่งทางการค้าให้ได้มากที่สุดและกีดกันสินค้าจากประเทศคู่แข่งให้มากที่สุดเช่นกัน ประเทศกำลังพัฒนาจึงสมควรที่จะให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการเจรจาในระดับพหุภาคีมากกว่าเพราะอย่างน้อย WTO ก็มีระบบฉันทามติที่แม้ว่าจะมีการใช้เล่ห์เพทุบายเพื่อการสร้างฉันทามติขึ้นมาจากประเทศสมาชิกบางกลุ่มแต่ก็ยังเป็นวิธีที่ทำให้ประเทศเล็กๆ สามารถคานอำนาจและร่วมกันคิดร่วมกันวิเคราะห์ ได้แย้งข้อเสนอนอกจากประเทศใหญ่ๆ ที่ทำให้เสียเปรียบได้อีกทั้งยังเป็นเวทีที่ทำให้ประเทศเล็กๆ มีสิทธิมีเสียงเรียกร้องให้นานาชาติติดตามหน่วยงานภายนอก WTO ได้รับรู้ถึงความเดือดร้อนและปัญหาต่างๆ ที่ประสบอยู่ได้ นอกจากนี้ผลประโยชน์จากการลงนามในการเปิดตลาดของประเทศสมาชิกต่างๆ 148 ประเทศ (จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน ค.ศ. 2005) หากประเทศใดประเทศหนึ่งอยู่ในภาวะเดือดร้อนทางเศรษฐกิจภายในประเทศอยู่ก็ยังมีทางเลือกอีก 147 ประเทศที่เหลือให้สามารถทำการค้ากับประเทศตนเองได้อยู่เหมือนกัน ฉะนั้นการเจรจาการค้าในระดับพหุภาคียังคงเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป

6.5 ข้อจำกัดของการวิจัย

1. ข้อมูลในการอ่านและการเขียนส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษประกอบกับมีคำศัพท์เฉพาะในทางการค้าระหว่างประเทศมากจึงเป็นอุปสรรคในการอ่านและการตีความของผู้วิจัยมากพอสมควร

2. บทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเวที WTO ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม NGOs ประชาชนและบริษัทข้ามชาติ แต่จุดมุ่งหมายของผู้วิจัยต้องการศึกษาการเจรจาการค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นตัวแสดงที่เป็นรัฐมากกว่าทำให้ไม่สามารถกล่าวถึงบทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐได้ละเอียดเท่าที่ควร
3. การศึกษาของผู้วิจัยเป็นลักษณะองค์รวมของการเจรจาการค้าในข้อตกลงการค้าต่างๆจึงทำให้การวิเคราะห์ยุ่งยากและไม่สามารถลงรายละเอียดของการค้าได้เท่ากับการศึกษาการเจรจาการค้าในข้อตกลงการค้าแบบเฉพาะเรื่องได้
4. เนื่องจากผู้วิจัยแบ่งกลุ่มประเทศออกเป็น ประเทศพัฒนาแล้ว และ ประเทศกำลังพัฒนา ว่ามีความเห็นแตกต่างต่อการเปิดรอบแต่ความจริงแล้วนั้นประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศก็ไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านอะไรในการเปิดรอบนักแต่เพื่อความสะดวกในการศึกษาผู้วิจัยจึงแบ่งกลุ่มให้ชัดเจนและง่ายต่อการวิเคราะห์

6.6 ข้อเสนอแนะ

1. วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาการเปิดรอบใหม่จึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นการเจรจาอย่างเป็นทางการภายใต้กรอบ WTO ดังนั้นการศึกษาความต่อเนื่องของการเจรจาในรอบนี้ยังสามารถติดตามได้ต่อไปว่าพันธะสัญญาที่ประเทศสมาชิกได้ให้ไว้จะดำเนินต่อไปเช่นไรในอนาคต
2. จากการศึกษาพบว่าถึงแม้ประเทศพัฒนาแล้วจะยังคงมีอำนาจการเจรจาและใช้กลยุทธ์ในการเจรจาที่เหนือกว่าแต่ประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจต่อรองสูงขึ้นไปกว่าในอดีตเช่นเดียวกัน ฉะนั้นหากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีเป้าหมายในผลประโยชน์เหมือนกันก็สามารถรวมตัวกันเจรจาต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วได้เช่นกันในเวทีการค้าพหุภาคีนี้ได้เพราะอำนาจการเจรจาต่อรองก็จะยิ่งสูงขึ้น
3. ประเทศกำลังพัฒนาควรตักตวงผลประโยชน์ที่ได้จากรอบใหม่นี้ให้ได้มากที่สุดเพราะเป็นโอกาสที่ประเทศกำลังพัฒนาได้เรียนรู้และรับความช่วยเหลือเพื่อเร่งพัฒนาการค้าภายในประเทศให้มีความสามารถที่จะแข่งขันกับประเทศต่างๆในเวทีโลกได้

จากผลการศึกษาพบว่ากว่าที่จะเปิดรอบใหม่ขึ้นอย่างเป็นทางการได้ประเทศพัฒนาแล้วต้องใช้ทั้งการกดดัน การใช้มาตรการจูงใจ การหลอกล่อและโน้มน้าวประเทศกำลังพัฒนาจนกระทั่งเห็นด้วยทั้งหมด แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าหากรัฐสมาชิกอยากได้รับประโยชน์จากการเจรจาต่อรองไม่ว่าจะด้วยจุดประสงค์การแก้ไขปัญหาการค้าหรือเพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของ

ประเทศตนเองก็ตามสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ การยกระดับการพัฒนาโดยรวมด้วย ฉะนั้นข้อตกลงที่ถูกกำหนดขึ้นก็ต้องเป็นข้อตกลงที่มีความเป็นธรรมที่สุดเช่นกัน กล่าวคือข้อตกลงนั้นจะต้องไม่เป็นการสร้างภาระให้กับประเทศกำลังพัฒนาจนเกินไปขณะเดียวกันประเทศพัฒนาแล้วก็ต้องดำเนินการตามผลการประชุมที่ได้ตกลงไว้และจะต้องไม่เอาเปรียบประเทศที่อ่อนด้อยกว่าด้วยเพื่อให้ผลประโยชน์โดยรวมของทั่วโลกมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ดีการศึกษาวิจัยในเรื่องการเมืองในการค้าระหว่างประเทศในแง่มุมของการเจรจาต่อรองยังมีไม่มากนักในปัจจุบัน แต่งานวิจัยเรื่องนี้ก็นำเสนอให้เห็นแล้วในระดับหนึ่งโดยเฉพาะในเรื่องของอำนาจในการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้ในเรื่องของการเจรจาต่อรองยังคงมีบทบาทและความสำคัญต่อไปอีกในอนาคตตราบใดที่ทุกประเทศยังต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่ในระบบระหว่างประเทศนี้และยังเป็นโลกในยุคของเศรษฐกิจการค้าเสรีด้วยแล้วก็ยิ่งมีความสำคัญมากจึงสมควรที่จะได้มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล กมลตระกูล. ฉีกหน้ากากองค์การการค้าโลก. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2546.
- ความล้มเหลวของ WTO ที่ซีแอตเติล แคภาพพจน์ที่เสียหายของสหรัฐหรือคือเคราะห์กรรมของ
ประเทศกำลังพัฒนา ? มติชนสุดสัปดาห์ 19,1008 (14 ธันวาคม 2542): 23.
- ความล้มเหลวที่ซีแอตเติล ยกแรกเจรจาการค้าโลก. ประชาชาติธุรกิจ (9-12 ธันวาคม 2542):12.
- จักรชัย โฉมทองดี. งานเสวนาวิชาการเรื่องโครงสร้างอำนาจของโลกและ WTO. 12 ธันวาคม
2546. ที่ห้องประชุมสมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
จิตติชัย ส.ศรีสุวรรณ. การค้าพืชและผลิตภัณฑ์ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการบังคับใช้มาตรการสุข
อนามัยและสุขอนามัยพืช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- จุลชีพ ชินวรรณ. สู่ห้าสหัสวรรษที่3 กระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์, 2542.
- จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย. เกษศาสตร์, คณะ. ผลกระทบของระบบทรัพย์สินทางปัญญาต่อ
ระบบยาและการสาธารณสุข. ใน รายงานการประชุมวิชาการ, หน้า 2. 19 พฤษภาคม
2544 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจนนิเฟอร์. คนละครึ่ง. วารสารกรมประชาสัมพันธ์ 4 , 9 (กันยายน 2542): 29-30.
- เจรจาการค้าภูมิภาค, สำนัก. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีนในรอบ 50 ปี : นัยสำคัญต่อ
ประเทศไทย. วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 31 , 280 (มีนาคม-เมษายน 2543): 61-63.
- เจรจาการค้าภูมิภาค, สำนัก. การเจรจาเปิดเสรีการค้ารอบใหม่ของ WTO. วารสารเศรษฐกิจการ
พาณิชย์ 32 , 288 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2544): 7-8.
- เจรจาการค้าภูมิภาค, สำนัก. ความคืบหน้าการเตรียมการเจรจาองค์การการค้าโลก. วารสาร
เศรษฐกิจการพาณิชย์ 31 , 282 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2543): 1-2.
- ชนิดา จรรยาเทศ แบนฟอร์ด. การยกยื้อและยอมความครั้งใหญ่ที่โดฮา [Online]. 2001.
Available from: <http://www.focusweb.org/publications/Thai/2001/kamyakyuue.html> [2004,
January 14]
- ชนิดา จรรยาเทศ แบนฟอร์ด. ข้อตกลง(ไม่)ลงว่าด้วยการเกษตร [Online].2001. Available from:
<http://www.focusweb.org/publications/thai/2001/agri-disagree.html> [2004, January 20]

ชนิดา จรรยาเพศ แบมฟอร์ด. บทเรียนจากซีแอตเติล: WTO จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป [Online].

2000. Available from: <http://www.focusweb.org/publications/thai/2000/lessons-from-seattle-1-00.html> [2004, January 14]

ดุสิต สุนทร. รายงานการสัมมนาเรื่องการเมืองว่าด้วยการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮา. 24

พฤศจิกายน 2546 ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทัชชฌาย์ ฤกษ์สุต. แกตต์และองค์การการค้าโลก. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2544.

ทัชชฌาย์ ฤกษ์สุต. ประเด็นใหม่ในองค์การการค้าโลก. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2543.

นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, สำนัก. การปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจของจีนก่อนเข้า WTO.

วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 285 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2544): 27.

นิพนธ์ พัวพงศกร และสิริลักษณ์ คอมนันท์. การเจรจาการค้าพหุภาคีสินค้าเกษตร: ความไม่สมดุล

ความล้มเหลวและอนาคตของรอบการพัฒนา (โดฮา). เอกสารวิจัยหมายเลข 1.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

บุญชู โรจนเสถียร. การให้ความช่วยเหลือต่อภาคเกษตรในประเทศพัฒนาแล้ว. กรุงเทพธุรกิจ

(18 เมษายน 2543): 9.

ประภัสสร เทพชาติวี. ผลการเจรจา WTO ที่ Doha: ไทยได้อะไรเสียอะไร (1). กรุงเทพธุรกิจ (27

พฤศจิกายน 2544): 15.

ประภัสสร เทพชาติวี. ผลการเจรจา WTO ที่ Doha: ไทยได้อะไรเสียอะไร (จบ). กรุงเทพธุรกิจ

(28 พฤศจิกายน 2544): 17.

ปรานทิพย์ จันทร์สมศักดิ์. เจ้าหน้าที่การทูต 5 กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่าง

ประเทศ. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2546.

ปັນธิ์ ไทยวัชรามาศ. ดับบลิวทีโอ ความคาดหวังที่เกินจริง. ประชาชาติธุรกิจ (9-12 ธันวาคม 2542): 10.

เป็ดมานเจรจาการค้าโลกรอบใหม่ “โดฮา” จุดเปลี่ยน WTO 2001. ประชาชาติธุรกิจ (12-14

พฤศจิกายน 2544): 8-9.

พวงรัตน์ อัครพิศิษฐ์. เอกสารสัมมนาการเจรจาการค้าโลกรอบแห่งการพัฒนา : ความท้าทาย

สำหรับประเทศไทย. 19 เมษายน 2545. ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระ

ชนมพรรษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา)

พาณิชย์, กระทรวง. เจรจาการค้าระหว่างประเทศ, กรม. ผลการประชุมรัฐมนตรีองค์การการค้า

โลกครั้งที่ 4 กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์. กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ,

2545. (อัดสำเนา)

พาณิชย์, กระทรวง. เจรจาการค้าระหว่างประเทศ, กรม. เส้นทางอนาคตความสัมพันธ์ทาง

เศรษฐกิจไทย – จีน. กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2546.

พีเทอร์ ไมตรี อึ้งภากรณ์. แอกต์ รอบอุรุกวัย กับประเทศไทย: เศรษฐกิจการเมืองของระบบระหว่างประเทศและการตัดสินใจของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, (ม.ป.ป.)

พีเทอร์ ไมตรี อึ้งภากรณ์. สามมิติของการเจรจาอุรุกวัย. กรุงเทพฯ: ไร่ลา, 2538.

ยุค ศรีอารีเย. ถล่มศูนย์ทุนนิยมโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถิตรรณ, 2544.

ยุค ศรีอารีเย. วิเคราะห์ระบบโลกในศหัสวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

รังสรรค์ ณะพรพันธ์. ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับสงครามการค้า. กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2540.

รุ่งนภา ศรีวรรณวิทย์. การเมืองในการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีการเจรจาต่อรองเรื่องการค้าเกษตรในการประชุมแอกต์อุรุกวัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

วิจัยเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ, สำนัก. การพัฒนาพันธุ์พืชโดยอาศัยเทคโนโลยีชีวภาพ (Value-Enhanced Crops: Biotechnology). วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 32 , 288 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2544): 68.

วิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์. การเจรจาการค้า WTO รอบใหม่ (Doha Development Agenda: DDA) กับความท้าทายของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, (ม.ป.ป.). (อัดสำเนา)

ศิรินารถ ใจมั่น. 50 ปีระบบการค้าพหุภาคี: จาก GATT สู่ WTO. กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2541.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. สรุปการเจรจาสินค้าเกษตรรอบใหม่ภายใต้ WTO. (ม.ป.ท.), 2545. (อัดสำเนา)

เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. แอกต์กับการเจรจาอุรุกวัย. กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2537.

เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. เจรจาการค้าพหุภาคี, สำนัก. การค้าและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ท.), 2544. (อัดสำเนา)

เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. เจรจาการค้าพหุภาคี, สำนัก. สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม. (ม.ป.ท.), 2544. (อัดสำเนา)

สถิติลิทซ์: ห่วงศก. โลกตกต่ำขยายวงเป็นใยแมงมุม. กรุงเทพธุรกิจ (13 พฤศจิกายน 2544): 26. สมพงษ์ ชูมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สมภาพ มานะรังสรรค์. จีนกับการเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO). เอเชียปริทัศน์ 21 , 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2543): 33.

- สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มแห่งชาติ, สำนัก. การทุ่มตลาดภายในสินค้าสิ่งทอของประเทศพัฒนาแล้ว (ม.ป.ท.), 2543. (อัดสำเนา)
- อนงค์นาฏ เจือจันอัด. WTO และมาตรการทางสิ่งแวดล้อม: ความท้าทายในบทบาทใหม่ของ
ธ.ก.ส. วารสาร ธ.ก.ส. 23, 2 (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2543): 29.
- อย่ากลัวว่าเงินจะได้ประโยชน์ฝ่ายเดียว. Marketeer 2,24 (กุมภาพันธ์ 2545): 58.
- อรมน ชูติเนตร. นโยบายการแข่งขัน (Competition Policy) ในเวที WTO. กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจ
การพาณิชย์, (ม.ป.ป.).
- อรมน ชูติเนตร. สรุปผลการประชุมระดับรัฐมนตรีองค์การการค้าโลก ครั้งที่3. วารสารเศรษฐกิจ
การพาณิชย์ 31, 279 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2543): 8.
- อรัญญา คัมภีรานนท์. ความสำเร็จ WTO: ยุค 2001. วารสารวิชาการปริทัศน์ 10 (มกราคม 2545): 6.
- Environment. วารสารโครงการยุโรปศึกษา 6 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2541): 3.
- WTO มีอาจเปลี่ยนพรรคคอมมิวนิสต์? MBA 4, 35 (2545): 24.
- WTO องค์การช่อนเงื่อน. ประชาชาติธุรกิจ (6-9 พฤษภาคม 2542): 6.

ภาษาอังกฤษ

- Abreu, Marcelo de Paiva. Trade Policies and Bargaining in a Heavily Indebted
Economy: Brazil. In Diana Tussie and David Glover (eds.), The Developing
Countries in World Trade Policies and Bargaining Strategies, pp.137-154. USA:
Lynne Rienner, 1993.
- A deal at Doha? The Economist 361, 8246 (3-9 December 2001): 76.
- After Seattle: A Global Disaster. The Economist 353, 8149 (11-17 December 1999): 18.
- Allgeier, Peter F. The Success Stories Behind the Agreement in Doha [Online]. (n.d.).
Available from: http://www.cioanet.org/dj/ea/2002_winter_30.html [2003, December 9]
- A look back at the WTO Doha Ministerial Conference in Doha [Online]. (n.d.). Available
from: <http://www.meti.go.jp/english/information/data/CWDmaine.html> [2004, April 5]
- APEC Agrees to Seek 2001 Launch of WTO Trade Round. Jiji Press English News
Service (16 November 2000): 1.
- Ariff, Mohamed. The Role of ASEAN in the Uruguay Round: Opportunities and
Constraints. California: International Center for Economic Growth, 1993.

- Asian Network for Human Rights and Development. Creating Asia: Flags of Human Rights, Seed of Freedom. Bangkok: FORUM-ASIA, 2000.
- Audley, John, and Florini, Ann M. Overhauling the WTO: Opportunity at Doha and Beyond. [Online]. 2001. Available from:
<http://www.ciaonet.org/pbci/ceip/auj01/auj01.html> [2005, January 4]
- Bello, Walden. Building an Iron Cage. In Sarah Anderson (ed.), Views From the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries, pp.81-83. California: International Forum on Globalization, (n.d.).
- Bello, Walden. NGO's Take on WTO in the Battle of Seattle. Focus on Trade [Online]. 1999. Available from: <http://www.nadir.org/nadir/initiativ/afp/free/seattle/battle.htm> [2004, February 19]
- Bhagwati, Jagdish. After Seattle: Free Trade and the WTO. International Affairs 77 , 1 (January 2001): 15.
- Bhagwati, Jagdish. The Wind of the Hundred Days: How Washington Mismanaged Globalization. London: The MIT Press, 2000.
- Bhagwati, Jagdish, and Hude, Patrick T. Aggressive Unilateralism. New York: Harvester Wheatsheaf, 1990.
- Bhattacharya, Debapriya. The WTO Process and Concerns of the LDCs: The Post-Seattle Scenario [Online]. (n.d.). Available from:
http://csebd.com/cse/publications/portfolio_Q4_2000/wtoprocess.htm [2004, June11]
- Blackhurst, Richard. The Capacity of the WTO to Fulfill Its Mandate. In Anne O. Krueger, and Chonira Aturupane, The WTO as an International Organization, pp.34-35. Chicago: The University of Chicago Press, 1998.
- Bluestein, Paul. Protest Group Softens Tone At WTO Talks. Washington Post (12 November 2001): A35.
- Braga, Carlos A. Primo, and Fink, Carsten. Trade-Related Intellectual Property Rights From Marrakech to Seattle. In Klaus Günter Deutsch, and Bernhard Speyer (eds.), The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-first Century, p.189 ,193. London: Routledge, 2001.
- Busch, Marc L., and Milner, Helen V. The Future of the International Trading System: International Firms, Regionalism and Domestic Politics. In Richard Stubbs, and

Geoffrey R.D. Underhill (eds.), Political Economy and The Changing Global Order, p.259, 264. New York: St. Martin's Press, 1994.

Camdessus, Michel. A Trade Round for Development [Online]. (n.d.). Available from: http://www.oecdobserver.org/news/printpagephp/J16/a_trade_round_for_development.html [2004, May 22]

Clueless in Seattle. The Economist 353 , 8148 (4-10 December 1999): 17.

Cooper, Helene. U.S. Seeks a New Round of WTO Talks. Wall Street Journal (18 July 2001): 12.

Cooper, Helene, and Winestock, G. WTO deal in Doha Shows New Climate in the Trade World. Asian Wall Street Journal (16 November 2001): 5.

Danvivathana, Pornchai. What are the Needs for Technical Assistance from an Asian Developing Country's Perspective? [Online]. (n.d.). Available from: <http://members.tripod.com/asialaw/articles/techporn.html> [2005, January 4]

Das, Bhagirath Lal. The World Trade Organization: A Guide to the Framework for International Trade. New York: St. Martin's Press, 1999.

Das, Bhagirath Lal. The WTO and the Multilateral Trading System: Past, Present and Future. Penang: Zed Books, 2003.

Das, Dilip K. Global Trading System: Journey From Seattle to Doha. [Online]. 2002. Available from: <http://www.cid.harvard.edu/cidtrade/Papers/DasSeattleDoha.pdf> [2005, January 4]

Deardorff, Alan V., and Stern, Robert M. Enhancing The Benefits for Developing Countries in The Doha Development Agenda Negotiations. Discussion Paper No.498. Research Seminar in International Economics Gerald R. Ford School of Public Policy. [Online]. 2003. Available from: <http://www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r498.pdf> [2005, January 4]

Deputy USTR Huntsman on US-Asia Trade After September 11 U.S. Will Continue To Lead Global Free Trade Efforts [Online]. (n.d.). Available from: <http://usinfo.state.gov/topical/pol/terror/01113010.htm> [2004, February 19]

- Elliott, Kimberly Ann. International Labor Standards and Trade: What Should be done?. In Jeffrey J. Schott (ed.), Launching New Global Trade Talk: An Action Agenda, p.165. Washington D.C.: Institute for International Economies, 1998.
- EU pushes for big boost to WTO Doha Global Trust Fund for Developing Countries [Online]. (n.d.). Available from: <http://europa.eu.int/comm/trade/miti/dev/pr20011217.htm> [2004, May 5]
- Evans, Graham, and Newnham, Jeffrey. The Dictionary of World Politics. London: Harvester Wheatsheaf, 1992.
- Falautano, Isabella. The WTO and Its Institutional Future: Evaluation The Lessons of Seattle [Online].(n.d.). Available from: <http://www.ciaonet.org/wps/fai01.pdf> [2004, January 14]
- Finger, J. Michael. The Doha Agenda and Development: A View from Uruguay Round ERD Working Paper No.21. (n.p.), 2002.
- Finger, J. Michael, and Nogues, Julio J. The Unbalanced Uruguay Round Outcome. The World Economy 25 , 3 (2003): 321-340.
- Fourth WTO Ministerial Conference: Development Since The Third WTO Ministerial Conference In Seattle [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.meti.go.jp/english/report/downloadfiles/gCT0227e.pdf> [2004, May 25]
- Freeman, Helen. Special Trade Arrangements to Improve Market Access. In Merlinda D. Ingco, and John D. Nash (eds.), Agriculture and the WTO: Creating a Trading System for Development.p.293. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2004.
- Future Multilateral Trade Agenda in the WTO. (n.p),(n.d). (Mimeographed)
- Gardner, Brian. EU Dumping to Continue. The GATT Agreement on Agriculture: Will it Help Developing Countries?, p.55. London: Catholic Institute of International Relations, 1994.
- Gilpin, Robert. Global Political Economy: Understanding the International Economic Order. New Jersey: Princeton University Press, 2001.
- Gilpin, Robert. The Political Economy of International Relation. New Jersey: Princeton University Press, 1987.

- Grady, Patrick, and Macmillan, Kathleen. Seattle and Beyond: The WTO Millennium Round. Canada: Global Economics, 1999.
- Guttal, Shalmali. Square Pegs in Round Holes: The World Trade Organization and Democracy. [Online]. 2002. Available from: <http://www.focusweb.org/main/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=47> [2005, January 4]
- Hertel, Thomas W.; Hoekman, Bernard M., and Martin Will. Developing Countries and a New Round of WTO Negotiations. The World Bank Research Observer 17 (2002): 115.
- Higgott, Richard A., and Cooper, Andrew Fenton. Middle Power Leadership and Coalition Building: Australia, the Cairns Group, and the Uruguay Round of Trade Negotiations. International Organization 44, 4 (Autumn 1990): 590-593.
- Hoekman, Bernard M., and Kostecki, Michel M. The Political Economy of World Trading System: The WTO and Beyond. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Ingco, Merlinda D., and Nash, John D., eds. Agriculture and the WTO: Creating a Trading System for Development. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2004.
- International Civil Society Rejects WTO Doha Outcome and the WTO's Manipulative Process. [Online]. (n.d.). Available from: http://www.genderandtrade.net/WTO/Doha_Outcome.htm [2005, January 4]
- International Trade Canada. A New Global Partnership: The Doha Development Agenda. A New Economy, A New World. [Online].(n.d.). Available from: http://www.dfait-maeci.go.ca/tna-nae/global_partnership_en.asp [2005, January 4]
- Jackson, John H. The World Trade Organization: Constitution and Jurisprudence. New York: The Royal Institution of International Affairs, 1998.
- Jackson, John H. The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations. London: The MIT Press, 1997.
- Jawara, Fatoumata, and Kwa, Aileen. Behind the Scenes at the WTO: the Real World of International Trade Negotiations. London and New York: Zed Books, 2003.
- Keohane, Robert O. The Demand for International Regimes. In Stephen Krasner (ed.), International Regimes, p.141,154-157. Ithaca: Cornell University Press, 1983.

- Kerr, William A. A Club No More – The WTO after Doha. [Online]. 2002. Available from: http://esteycentre.ca/journal/j_pdfs/editor3-1.pdf [2005, January 4]
- Khor, Martin. How the South is getting a raw deal at the WTO. In Sarah Anderson (ed.), Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries, p.34, 37, 42-43, 50-52. California: International Forum on Globalization, (n.d.).
- Khor, Martin. Need to Beware of New Issues in WTO. (n.p.), (n.d.). (Mimeographed)
- Kobori, Shinzo. TRIPs and the Primacy of Public Health. Asia-Pacific Review 9, 1 (2002) : 15-17.
- Krasner, Stephen D. Structural Causes and Regime Consequence: Regimes as Intervening Variables. In Stephen D. Krasner (ed.), International Regimes, p.2. Ithaca: Cornell University Press, 1983.
- Krueger, Anne O., and Aturupane, Chonira, eds. The WTO as an International Organization. Chicago: The University of Chicago Press, 1998.
- Kumar, Rajiv. The Walk Away from Leadership: India. In Diana Tussie and David Glover (eds.), The Developing Countries in World Trade Policies and Bargaining Strategies, pp.155-169. USA: Lynne Rienner, 1993.
- Kwa, Aileen. Power Politics in the WTO. 2nd ed. Bangkok: Focus on the Global South, 2003.
- Langhammer, Rolf J., and Lücke, Matthias. WTO Negotiation and Accession Issues for Vulnerable Economics. Discussion paper. 2001/36 (July 2001). World Institute for Development Economics Research (WIDER).
- Larson, Alan. New Negotiating Dynamic At Doha. Economic Perspectives 7, 1 (January 2002): 6 -7.
- Marschner, Andreas. The New Lobbying: Interest Groups, Government, and the WTO in Seattle. SAIS Review 21,1 (Winter/ Spring 2001): 174.
- Maskus, Keith E. Intellectual Property Rights in the World Trade Organization: Progress and Prospects. In Jeffrey J. Schott (ed.), Launching New Global Trade Talk: An Action Agenda, p.135. Washington D.C.: Institute for International Economics, 1998.
- Moore, Mike. A World Without Walls: Freedom, Development, Free Trade and Global Governance. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

- Moore, Mike. Cooperation with Other Institutions and Agencies [Online]. (n.d.). Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/capbuilddev_e.pdf [2004, May 5]
- Moore, Mike. Technical Assistance Missions Outside Geneva [Online]. (n.d.). Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/capbuilddev_e.pdf [2004, May 5]
- Moore, Mike. The Doha Development Agenda: Reflections on the Road Ahead. Asia-Pacific Review 9, 1 (2002): 7.
- Moore Reorganises WTO in Division Overseeing New Talk. Inside US Trade (2001) : 2.
- Narlikar, Amritar, and Odell, John. The Strict Distributive Strategy for a Bargaining Coalition: The Like Minded Group in the World Trade Organization. Paper presented at Research Conference on Developing Countries and The Trade Negotiation Process. 6-7 November 2003. Palais des Nations Geneva. [Online]. 2004. Available from: http://www.rcf.usc.edu/~enn/text/lmg_isa_draft_020602.doc [2004, December 29]
- Odell, John S. Making and Breaking Impasses in International Regimes: The WTO, Seattle and Doha. EUI working papers RSC No.2003/2. San Domenico: European University Institute, 2003.
- Odell, John S. Negotiating the World Economy. Ithaca and London: Cornell University Press, 2000.
- Ostry, Sylvia. The WTO and International Governance. In Klaus Günter Deutsch, and Bernhard Speyer (eds.), The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-first Century, p.288, 291. London: Routledge, 2001.
- Oyejide, T. Ademola. Interests and Options of Developing and Least – Developed Countries in a New Round of Multilateral Trade Negotiation G-24 Discussion Paper No.2. Geneva: United Nations, 2000.
- Panagariya, Arvind. Developing Countries at Doha: A Political Economy Analysis. [Online]. 2002. Available from: <http://www.bsos.umd.edu/econ/panagariya/apecon/polpaper.htm> [2005, January 4]
- Panagariya, Arvind. The Millennium Round and Developing Countries: Negotiating Strategies and Area of Benefits. Research paper for the Intergovernment Group

- of Twenty-Four on International Monetary Affairs. New York and Geneva: United Nations, 2000.
- Panitchpakdi, Supachai. Globalization and Trade in the New Millennium. Bangkok: Ministry of Commerce, 2001.
- Panitchpakdi, Supachai, and Clifford, Mark L. China and The WTO: Changing China, Changing World Trade. Queensland: John Wiley & Sons (Asia), 2002.
- Pilger, John. The Real Story Behind America's War. New Statesman 130 (17-31 December 2001): 14-15.
- Preparing for Doha. The Hindu (11 August 2001): 15.
- Press Statement by 'Friends of The Development Box'. [Online]. 2001. Available from: <http://www.focusweb.org/main/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=42> [2005, January 4]
- Rangnes, Margrete Strand. Tireless in Seattle. The Financial Times (10 November 1999): 5.
- Reddy, Rammanohar. What the Doha Development Agenda is all about-I. [Online].2001. Available from: <http://www.hinduonnet.com/2001/11/16/stories/0616000c.htm> [2003, December 8]
- Rege, Vinod. WTO Procedures for Decision Making: Experience of Their Operations and Suggestions for Improvement. Background Paper. Commonwealth Secretariat (21 January 2000).
- Ricupero, Rubens. The World Trading System: Seattle and Beyond. In Jeffrey J. Schott (ed.), The WTO after Seattle, p.79. Washington D.C.: The Institute for International Economics, 2000.
- Rodrik, Dani. Free Trade Optimism: Lessons From the Battle in Seattle. Foreign Affairs 82, 3 (May/June 2003): 136.
- Ruggie, John Gerard. International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order. International Organization 36, 2 (Spring 1982): 382-384.
- Ruggie, John Gerard. Multilateralism: The Anatomy of an Institution. International Organization 46, 3 (Summer 1992): 597.

- Russel, Alan. Trade, Money and Markets. In Brian White; Richard Little, and Michael Smith (eds.), Issue in World Politics, p.52. New York: Palgrave, 2001.
- Sally, Razeen. What Future For The WTO In A Changing International Order?. (n.p.), (n.d.). (Mimeographed)
- Sally, Razeen. Whither the WTO? A Progress Report on the Doha Round. [Online]. 2003. Available from: <http://www.ciaonet.org/wps/sar02/sar02.pdf> [2004, June 25]
- Sampson, Gary P., and Chamber, W. Bradnee, eds. Trade, Environment, and the Millennium. Tokyo: The United Nations University Press, 2002.
- Sanger, David E. A Grand Trade Bargain. Foreign Affairs 80,1 (January/February 2001): 75.
- Saywell, Trish, and Zhihua, Yan. Ready for The Deluge. Far Eastern Economic Review 163, 12 (23 March 2000): 44-45.
- Schöppenthau, Philip von. Trade and Labor Standards: Harnessing Globalisation? In Klaus Günter Deutsch, and Bernhard Speyer (eds.), The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-first Century, pp.225-226. London: Routledge, 2001.
- Schott, Jeffrey J. Reflections On The Doha Ministerial. Economic Perspectives 7, 1 (January 2002): 21-23.
- Schott, Jeffrey J. The WTO after Seattle. Washington D.C.: The Institute for International Economics, 2000.
- Schott, Jeffrey J., and Watal Jayashree. Decision Making in the WTO. In Jeffrey J. Schott (ed.), The WTO after Seattle, p.284. Washington D.C.: International Economics, 2000.
- Seeds Sown for Future Growth. The Economist 361, 8248 (17-23 November 2001): 67-68.
- Shahin, Magda. Trade and Environment: How Real is the Debate?. In Gary P. Sampson, and W. Bradnee Chambers (eds.), Trade, Environment, and the Millennium. Tokyo: The United Nations University Press, 2002.
- Sikhakhane, Jubulani. Developing Countries Do Want a Trade Round in the Right Circumstance. Economic Perspectives 5, 1 (February 2000): 31.
- Sodersten, Bo, and Reed, Geoffrey. International Economic. London: Macmillan Press, 1994.

- Srinivasarn, T.N. Growth and Poverty Alleviation: Lesson from Development Experience. Working Paper: No.17. Tokyo: Asian Development Bank, 2001.
- Stallman, Bob. The Farm Trade Challenge Unchanged by Seattle. Economic Perspectives 5, 1 (February 2000): 28.
- State and Markets. World Development Indicators. Washington D.C.: International Bank for Reconstruction and Development, 2000.
- Statement by Mr.Kenichi Mizuno Parliamentary Secretary for Foreign Affair Japan on May 1,2002 at Mid-Term Review Meeting of UNCTAD X [Online]. 2002. Available from:http://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/14/emi_0403e.htm[2004, May 29]
- Stiglitz, Joseph E. Two Principles for the Next Round or, How to Bring Developing Countries in from the Cold. In Bernard Hoekman, and Will Martin (eds.), Developing Countries and the WTO: A Pro-active Agenda, pp.7-8, 11. Oxford: Blackwell Publishers, 2001.
- The Battle in Seattle. The Economist 353, 8147 (27 November-3 December 1999): 23.
- The Doha Development Agenda: Tariff and Trade. OECD Observer (August 2003): 4.
- The Doha Ministerial and Possible 'New Round' : Issue of Importance to OECS Trade Calculus [Online]. (n.d.). Available from:
<http://sice.oas.org/geograph/papers/oecs/TradePolicyBrief7.pdf> [2004, May 25]
- The Road to Doha and Beyond: A Road Map For Successfully Conclusion The Doha Development Agenda [Online]. (n.d.). Available from:
http://www.wto.org.english/res_e/booksp_e/roadtodoha_e.pdf [2003, November 15]
- The Trade Agenda: A Different, New World Order. The Economist 357, 8196 (11-17 December 2000): 95.
- Trebilcock, Michel J., and Howse, Robert. The Regulation of International Trade. 2nd ed. London: Routledge, 1999.
- Tussie, Diana. Holding the Balance: The Cairns Group in the Uruguay Round. In Diana Tussie, and David Glover (eds.), The Developing Countries in World Trade Policies and Bargaining Strategies,p.181. USA: Lynne Rienner, 1993.
- U.S. Contributing to WTO Training For Developing Countries [Online]. (n.d.). Available from: http://useu.be/u_s_contributing_16may01.htm [2004, April 21]

- U.S., EU Trade Officials Joint Press Briefing in Geneva [Online].(n.d.). Available from:
<http://usinfo.state.gov/topical/econ/group8/summit01/www01062611.html> [2004, April 5]
- U.S. Government Trade. U.S. Contributions to Trade Capacity Building: Improving Lives Through Trade & Aid [Online]. (n.d.). Available from:
http://usembassy.it.pdf/other/wtoaid_support_devcount[2004, April 21]
- USTR Statement on U.S.-EU Effort to Launch New Trade Round [Online]. (n.d.).
 Available from: <http://usinfo.state.gov/topical/econ/group8/summit01/www01071705.html>
 [2004, February19]
- Vanzetti, David, and Ralf, Peters. An Analysis of the WTO, US and EU Proposals on Agriculture Reform. Geneva: UNCTAD, 2003.
- Wallach, Lori, and Sforza, Michelle. Whose Trade Organization? : Corporate Globalization and the Erosion of Democracy [Online]. 1999. Available from:
http://www.nidamba11.net/ekonomiz/document/worldtrade_org.doc[2004, March 22]
- Walter, Andrew. Unravelling the Faustian Bargain: Non-State Actors and the Multilateral Agreement on Investment 4th (draft) 9 August 2000 . [Online]. 2002.
<http://personel.lse.ac.uk/wyattwal/Nonstate%20actor5%20A%20Walter%20Wallace&Josselin%20Final%20version.pdf> [2005, March 15]
- Watal, Jayashree. Developing Countries' Interests in a 'Development Round'. In Jeffrey J. Schott (ed.), The WTO after Seattle, p.79. Washington D.C.: The Institute for International Economics, 2000.
- Watal, Jayashree. Implementating The TRIPs Agreement. In Bernard Hoekman; Aaditya Mattoo, and Philip English (eds.), Development Trade and the WTO: A Hand Book, p.368. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2002.
- Watkins, Kevin. Is the WTO Legit?. Foreign Policy 132 (September-October 2002): 78.
- Williams, Marc. International Economic Organizations and the Third World. Hertfordshire: Harvester Wheatshef, 1994.
- Wood, Ngaire. International Political Economy in an Age of Globalization. In John Baylis, and Steve Smith (eds.), The Globalization of World Politics, pp.280-281. Oxford: Oxford University Press,2001.

Woolcock, Stephen. The Multilateral Trading System into the New Millennium. In Brian Hocking, and Steven McGuire (eds.), Trade Politics, p.28. London: Routledge, 1999.

World Bank. Global Economic Prospect: Realizing the Development Promise of the Doha Agenda. (n.p.), 2004. (Mimeographed)

World Trade Organization. Annual Report 2001. France: WTO, 2001.

WTO Informal Ministerial Meeting in Singapore [Online]. 2001. Available from:

<http://www.mofa.go.jp/policy/economy/wto/min01/informal2.html> [2004, April 5]

Yerkey, Gary. The World Trade Organization Round 2: Seattle to Doha. Europe 410 (October 2001): 6-10.

Zoellick, Robert. Countering Terror with Trade. Washington Post (20 September 2001): A35.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

บทสนทนาทางโทรศัพท์ระหว่างนายโทนี่ แบลล์ (Tony Blair) กับนายอะตัล ฟีฮารี วัชปาयीร์ (Atal Behari Vajpayee) เรื่องการเจรจาต่อรองการเปิดรอบโดฮา

Blair : I just wanted to say very briefly that we would very much like to get the trade round agenda agree at Doha... I believe we go 142 out of 143 countries now signed up.

Vajpayee: Hmm...Hmm

Blair: We really need India to do this now. I hope very much...that you will be able to find a way through, Sir, because otherwise it will be, I think, a great shame, if this round fails as a result of that.

Vajpayee: How many countries have signed?

Blair: I am told that now 142 out of 143 countries...can sign up...

Vajpayee: Oh, that is not the situation Mr. Prime Minister. We are having discussions with other developing countries and there is a lot of opposition...

Blair: Then I have been told the wrong thing...but I think... but that's certainly what I have been told sir...I was just going to say if there is anything at all you can do...at all to solve the issue, we would be, I think , everyone will be extremely grateful...

Vajpayee: We are trying to do that. But...the Cabinet before the Commerce Minister left, had given a brief to the Commerce Minister...And he is in Doha...he is to follow that. But I hope there will be some solution at the end of the talks.

Blair: I hope so too. That's all that I wanted to say to you, Mr. Prime Minister.

หมายเหตุ: “he” ที่นายวัชปาयीร์เอ่ยถึงคือนายมูราโซลี มาราน (Mulasoli Maran) รัฐมนตรีการค้าของอินเดียที่เป็นตัวแทนประเทศไปประชุมที่โดฮา

ที่มา: Hindustan Times, (7 December 2001). Cited in Aileen Kwa, *Power Politics in the WTO*, 2nd ed. (Bangkok: Focus on the Global South, 2003), pp.26-27.

ภาคผนวก ข

DOHA MINISTERIAL DECLARATION

Adopted on 14 November 2001

1. The multilateral trading system embodied in the World Trade Organization has contributed significantly to economic growth, development and employment throughout the past fifty years. We are determined, particularly in the light of the global economic slowdown, to maintain the process of reform and liberalization of trade policies, thus ensuring that the system plays its full part in promoting recovery, growth and development. We therefore strongly reaffirm the principles and objectives set out in the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, and pledge to reject the use of protectionism.

2. International trade can play a major role in the promotion of economic development and the alleviation of poverty. We recognize the need for all our peoples to benefit from the increased opportunities and welfare gains that the multilateral trading system generates. The majority of WTO Members are developing countries. We seek to place their needs and interests at the heart of the Work Programme adopted in this Declaration. Recalling the Preamble to the Marrakesh Agreement, we shall continue to make positive efforts designed to ensure that developing countries, and especially the least-developed among them, secure a share in the growth of world trade commensurate with the needs of their economic development. In this context, enhanced market access, balanced rules, and well targeted, sustainably financed technical assistance and capacity-building programmes have important roles to play.

3. We recognize the particular vulnerability of the least-developed countries and the special structural difficulties they face in the global economy. We are committed to addressing the marginalization of least-developed countries in international trade and to improving their effective participation in the multilateral trading system. We recall the commitments made by Ministers at our meetings in Marrakesh, Singapore and Geneva,

and by the international community at the Third UN Conference on Least-Developed Countries in Brussels, to help least-developed countries secure beneficial and meaningful integration into the multilateral trading system and the global economy. We are determined that the WTO will play its part in building effectively on these commitments under the Work Programme we are establishing.

4. We stress our commitment to the WTO as the unique forum for global trade rule-making and liberalization, while also recognizing that regional trade agreements can play an important role in promoting the liberalization and expansion of trade and in fostering development.

5. We are aware that the challenges Members face in a rapidly changing international environment cannot be addressed through measures taken in the trade field alone. We shall continue to work with the Bretton Woods institutions for greater coherence in global economic policy-making.

6. We strongly reaffirm our commitment to the objective of sustainable development, as stated in the Preamble to the Marrakesh Agreement. We are convinced that the aims of upholding and safeguarding an open and non-discriminatory multilateral trading system, and acting for the protection of the environment and the promotion of sustainable development can and must be mutually supportive. We take note of the efforts by Members to conduct national environmental assessments of trade policies on a voluntary basis. We recognize that under WTO rules no country should be prevented from taking measures for the protection of human, animal or plant life or health, or of the environment at the levels it considers appropriate, subject to the requirement that they are not applied in a manner which would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between countries where the same conditions prevail, or a disguised restriction on international trade, and are otherwise in accordance with the provisions of the WTO Agreements. We welcome the WTO's continued cooperation with UNEP and other inter-governmental environmental organizations. We encourage efforts to promote cooperation between the WTO and

relevant international environmental and developmental organizations, especially in the lead-up to the World Summit on Sustainable Development to be held in Johannesburg, South Africa, in September 2002.

7. We reaffirm the right of Members under the General Agreement on Trade in Services to regulate, and to introduce new regulations on, the supply of services.

8. We reaffirm our declaration made at the Singapore Ministerial Conference regarding internationally recognized core labour standards. We take note of work under way in the International Labour Organization (ILO) on the social dimension of globalization.

9. We note with particular satisfaction that this Conference has completed the WTO accession procedures for China and Chinese Taipei. We also welcome the accession as new Members, since our last Session, of Albania, Croatia, Georgia, Jordan, Lithuania, Moldova and Oman, and note the extensive market-access commitments already made by these countries on accession. These accessions will greatly strengthen the multilateral trading system, as will those of the 28 countries now negotiating their accession. We therefore attach great importance to concluding accession proceedings as quickly as possible. In particular, we are committed to accelerating the accession of least-developed countries.

10. Recognizing the challenges posed by an expanding WTO membership, we confirm our collective responsibility to ensure internal transparency and the effective participation of all Members. While emphasizing the intergovernmental character of the organization, we are committed to making the WTO's operations more transparent, including through more effective and prompt dissemination of information, and to improve dialogue with the public. We shall therefore at the national and multilateral levels continue to promote a better public understanding of the WTO and to communicate the benefits of a liberal, rules-based multilateral trading system.

11. In view of these considerations, we hereby agree to undertake the broad and balanced Work Programme set out below. This incorporates both an expanded negotiating agenda and other important decisions and activities necessary to address the challenges facing the multilateral trading system.

WORK PROGRAMME

IMPLEMENTATION-RELATED ISSUES AND CONCERNS

12. We attach the utmost importance to the implementation-related issues and concerns raised by Members and are determined to find appropriate solutions to them. In this connection, and having regard to the General Council Decisions of 3 May and 15 December 2000, we further adopt the Decision on Implementation-Related Issues and Concerns in document WT/MIN(01)/17 to address a number of implementation problems faced by Members. We agree that negotiations on outstanding implementation issues shall be an integral part of the Work Programme we are establishing, and that agreements reached at an early stage in these negotiations shall be treated in accordance with the provisions of paragraph 47 below. In this regard, we shall proceed as follows: (a) where we provide a specific negotiating mandate in this Declaration, the relevant implementation issues shall be addressed under that mandate; (b) the other outstanding implementation issues shall be addressed as a matter of priority by the relevant WTO bodies, which shall report to the Trade Negotiations Committee, established under paragraph 46 below, by the end of 2002 for appropriate action.

AGRICULTURE

13. We recognize the work already undertaken in the negotiations initiated in early 2000 under Article 20 of the Agreement on Agriculture, including the large number of negotiating proposals submitted on behalf of a total of 121 Members. We recall the long-term objective referred to in the Agreement to establish a fair and market-oriented

trading system through a programme of fundamental reform encompassing strengthened rules and specific commitments on support and protection in order to correct and prevent restrictions and distortions in world agricultural markets. We reconfirm our commitment to this programme. Building on the work carried out to date and without prejudging the outcome of the negotiations we commit ourselves to comprehensive negotiations aimed at: substantial improvements in market access; reductions of, with a view to phasing out, all forms of export subsidies; and substantial reductions in trade-distorting domestic support. We agree that special and differential treatment for developing countries shall be an integral part of all elements of the negotiations and shall be embodied in the Schedules of concessions and commitments and as appropriate in the rules and disciplines to be negotiated, so as to be operationally effective and to enable developing countries to effectively take account of their development needs, including food security and rural development. We take note of the non-trade concerns reflected in the negotiating proposals submitted by Members and confirm that non-trade concerns will be taken into account in the negotiations as provided for in the Agreement on Agriculture.

14. Modalities for the further commitments, including provisions for special and differential treatment, shall be established no later than 31 March 2003. Participants shall submit their comprehensive draft Schedules based on these modalities no later than the date of the Fifth Session of the Ministerial Conference. The negotiations, including with respect to rules and disciplines and related legal texts, shall be concluded as part and at the date of conclusion of the negotiating agenda as a whole.

SERVICES

15. The negotiations on trade in services shall be conducted with a view to promoting the economic growth of all trading partners and the development of developing and least-developed countries. We recognize the work already undertaken in the negotiations, initiated in January 2000 under Article XIX of the General Agreement on Trade in Services, and the large number of proposals submitted by Members on a

wide range of sectors and several horizontal issues, as well as on movement of natural persons. We reaffirm the Guidelines and Procedures for the Negotiations adopted by the Council for Trade in Services on 28 March 2001 as the basis for continuing the negotiations, with a view to achieving the objectives of the General Agreement on Trade in Services, as stipulated in the Preamble, Article IV and Article XIX of that Agreement. Participants shall submit initial requests for specific commitments by 30 June 2002 and initial offers by 31 March 2003.

MARKET ACCESS FOR NON-AGRICULTURAL PRODUCTS

16. We agree to negotiations which shall aim, by modalities to be agreed, to reduce or as appropriate eliminate tariffs, including the reduction or elimination of tariff peaks, high tariffs, and tariff escalation, as well as non-tariff barriers, in particular on products of export interest to developing countries. Product coverage shall be comprehensive and without *a priori* exclusions. The negotiations shall take fully into account the special needs and interests of developing and least-developed country participants, including through less than full reciprocity in reduction commitments, in accordance with the relevant provisions of Article XXVIII *bis* of GATT 1994 and the provisions cited in paragraph 50 below. To this end, the modalities to be agreed will include appropriate studies and capacity-building measures to assist least-developed countries to participate effectively in the negotiations.

TRADE-RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

17. We stress the importance we attach to implementation and interpretation of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement) in a manner supportive of public health, by promoting both access to existing medicines and research and development into new medicines and, in this connection, are adopting a separate Declaration.

18. With a view to completing the work started in the Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Council for TRIPS) on the implementation of Article 23.4, we agree to negotiate the establishment of a multilateral system of notification and registration of geographical indications for wines and spirits by the Fifth Session of the Ministerial Conference. We note that issues related to the extension of the protection of geographical indications provided for in Article 23 to products other than wines and spirits will be addressed in the Council for TRIPS pursuant to paragraph 12 of this Declaration.

19. We instruct the Council for TRIPS, in pursuing its work programme including under the review of Article 27.3(b), the review of the implementation of the TRIPS Agreement under Article 71.1 and the work foreseen pursuant to paragraph 12 of this Declaration, to examine, *inter alia*, the relationship between the TRIPS Agreement and the Convention on Biological Diversity, the protection of traditional knowledge and folklore, and other relevant new developments raised by Members pursuant to Article 71.1. In undertaking this work, the TRIPS Council shall be guided by the objectives and principles set out in Articles 7 and 8 of the TRIPS Agreement and shall take fully into account the development dimension.

RELATIONSHIP BETWEEN TRADE AND INVESTMENT

20. Recognizing the case for a multilateral framework to secure transparent, stable and predictable conditions for long-term cross-border investment, particularly foreign direct investment, that will contribute to the expansion of trade, and the need for enhanced technical assistance and capacity-building in this area as referred to in paragraph 21, we agree that negotiations will take place after the Fifth Session of the Ministerial Conference on the basis of a decision to be taken, by explicit consensus, at that Session on modalities of negotiations.

21. We recognize the needs of developing and least-developed countries for enhanced support for technical assistance and capacity building in this area, including

policy analysis and development so that they may better evaluate the implications of closer multilateral cooperation for their development policies and objectives, and human and institutional development. To this end, we shall work in cooperation with other relevant intergovernmental organisations, including UNCTAD, and through appropriate regional and bilateral channels, to provide strengthened and adequately resourced assistance to respond to these needs.

22. In the period until the Fifth Session, further work in the Working Group on the Relationship Between Trade and Investment will focus on the clarification of: scope and definition; transparency; non-discrimination; modalities for pre-establishment commitments based on a GATS-type, positive list approach; development provisions; exceptions and balance-of-payments safeguards; consultation and the settlement of disputes between Members. Any framework should reflect in a balanced manner the interests of home and host countries, and take due account of the development policies and objectives of host governments as well as their right to regulate in the public interest. The special development, trade and financial needs of developing and least-developed countries should be taken into account as an integral part of any framework, which should enable Members to undertake obligations and commitments commensurate with their individual needs and circumstances. Due regard should be paid to other relevant WTO provisions. Account should be taken, as appropriate, of existing bilateral and regional arrangements on investment.

INTERACTION BETWEEN TRADE AND COMPETITION POLICY

23. Recognizing the case for a multilateral framework to enhance the contribution of competition policy to international trade and development, and the need for enhanced technical assistance and capacity-building in this area as referred to in paragraph 24, we agree that negotiations will take place after the Fifth Session of the Ministerial Conference on the basis of a decision to be taken, by explicit consensus, at that Session on modalities of negotiations.

24. We recognize the needs of developing and least-developed countries for enhanced support for technical assistance and capacity building in this area, including policy analysis and development so that they may better evaluate the implications of closer multilateral cooperation for their development policies and objectives, and human and institutional development. To this end, we shall work in cooperation with other relevant intergovernmental organisations, including UNCTAD, and through appropriate regional and bilateral channels, to provide strengthened and adequately resourced assistance to respond to these needs.

25. In the period until the Fifth Session, further work in the Working Group on the Interaction between Trade and Competition Policy will focus on the clarification of: core principles, including transparency, non-discrimination and procedural fairness, and provisions on hardcore cartels; modalities for voluntary cooperation; and support for progressive reinforcement of competition institutions in developing countries through capacity building. Full account shall be taken of the needs of developing and least-developed country participants and appropriate flexibility provided to address them.

TRANSPARENCY IN GOVERNMENT PROCUREMENT

26. Recognizing the case for a multilateral agreement on transparency in government procurement and the need for enhanced technical assistance and capacity building in this area, we agree that negotiations will take place after the Fifth Session of the Ministerial Conference on the basis of a decision to be taken, by explicit consensus, at that Session on modalities of negotiations. These negotiations will build on the progress made in the Working Group on Transparency in Government Procurement by that time and take into account participants' development priorities, especially those of least-developed country participants. Negotiations shall be limited to the transparency aspects and therefore will not restrict the scope for countries to give preferences to domestic supplies and suppliers. We commit ourselves to ensuring adequate technical assistance and support for capacity building both during the negotiations and after their conclusion.

TRADE FACILITATION

27. Recognizing the case for further expediting the movement, release and clearance of goods, including goods in transit, and the need for enhanced technical assistance and capacity building in this area, we agree that negotiations will take place after the Fifth Session of the Ministerial Conference on the basis of a decision to be taken, by explicit consensus, at that Session on modalities of negotiations. In the period until the Fifth Session, the Council for Trade in Goods shall review and as appropriate, clarify and improve relevant aspects of Articles V, VIII and X of the GATT 1994 and identify the trade facilitation needs and priorities of Members, in particular developing and least-developed countries. We commit ourselves to ensuring adequate technical assistance and support for capacity building in this area.

WTO RULES

28. In the light of experience and of the increasing application of these instruments by Members, we agree to negotiations aimed at clarifying and improving disciplines under the Agreements on Implementation of Article VI of the GATT 1994 and on Subsidies and Countervailing Measures, while preserving the basic concepts, principles and effectiveness of these Agreements and their instruments and objectives, and taking into account the needs of developing and least-developed participants. In the initial phase of the negotiations, participants will indicate the provisions, including disciplines on trade distorting practices, that they seek to clarify and improve in the subsequent phase. In the context of these negotiations, participants shall also aim to clarify and improve WTO disciplines on fisheries subsidies, taking into account the importance of this sector to developing countries. We note that fisheries subsidies are also referred to in paragraph 31.

29. We also agree to negotiations aimed at clarifying and improving disciplines and procedures under the existing WTO provisions applying to regional trade agreements.

The negotiations shall take into account the developmental aspects of regional trade agreements.

DISPUTE SETTLEMENT UNDERSTANDING

30. We agree to negotiations on improvements and clarifications of the Dispute Settlement Understanding. The negotiations should be based on the work done thus far as well as any additional proposals by Members, and aim to agree on improvements and clarifications not later than May 2003, at which time we will take steps to ensure that the results enter into force as soon as possible thereafter.

TRADE AND ENVIRONMENT

31. With a view to enhancing the mutual supportiveness of trade and environment, we agree to negotiations, without prejudging their outcome, on:

- (i) the relationship between existing WTO rules and specific trade obligations set out in multilateral environmental agreements (MEAs). The negotiations shall be limited in scope to the applicability of such existing WTO rules as among parties to the MEA in question. The negotiations shall not prejudice the WTO rights of any Member that is not a party to the MEA in question;
- (ii) procedures for regular information exchange between MEA Secretariats and the relevant WTO committees, and the criteria for the granting of observer status;
- (iii) the reduction or, as appropriate, elimination of tariff and non-tariff barriers to environmental goods and services.

We note that fisheries subsidies form part of the negotiations provided for in paragraph 28.

32. We instruct the Committee on Trade and Environment, in pursuing work on all items on its agenda within its current terms of reference, to give particular attention to:

- (i) the effect of environmental measures on market access, especially in relation to developing countries, in particular the least-developed among them, and those situations in which the elimination or reduction of trade restrictions and distortions would benefit trade, the environment and development;
- (ii) the relevant provisions of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; and
- (iii) labelling requirements for environmental purposes.

Work on these issues should include the identification of any need to clarify relevant WTO rules. The Committee shall report to the Fifth Session of the Ministerial Conference, and make recommendations, where appropriate, with respect to future action, including the desirability of negotiations. The outcome of this work as well as the negotiations carried out under paragraph 31(i) and (ii) shall be compatible with the open and non-discriminatory nature of the multilateral trading system, shall not add to or diminish the rights and obligations of Members under existing WTO agreements, in particular the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, nor alter the balance of these rights and obligations, and will take into account the needs of developing and least-developed countries.

33. We recognize the importance of technical assistance and capacity building in the field of trade and environment to developing countries, in particular the least-developed among them. We also encourage that expertise and experience be shared with Members wishing to perform environmental reviews at the national level. A report shall be prepared on these activities for the Fifth Session.

ELECTRONIC COMMERCE

34. We take note of the work which has been done in the General Council and other relevant bodies since the Ministerial Declaration of 20 May 1998 and agree to continue the Work Programme on Electronic Commerce. The work to date demonstrates that electronic commerce creates new challenges and opportunities for trade for Members at all stages of development, and we recognize the importance of creating and maintaining an environment which is favourable to the future development of electronic commerce. We instruct the General Council to consider the most appropriate institutional arrangements for handling the Work Programme, and to report on further progress to the Fifth Session of the Ministerial Conference. We declare that Members will maintain their current practice of not imposing customs duties on electronic transmissions until the Fifth Session.

SMALL ECONOMIES

35. We agree to a work programme, under the auspices of the General Council, to examine issues relating to the trade of small economies. The objective of this work is to frame responses to the trade-related issues identified for the fuller integration of small, vulnerable economies into the multilateral trading system, and not to create a sub-category of WTO Members. The General Council shall review the work programme and make recommendations for action to the Fifth Session of the Ministerial Conference.

TRADE, DEBT AND FINANCE

36. We agree to an examination, in a Working Group under the auspices of the General Council, of the relationship between trade, debt and finance, and of any possible recommendations on steps that might be taken within the mandate and competence of the WTO to enhance the capacity of the multilateral trading system to contribute to a durable solution to the problem of external indebtedness of developing and least-developed countries, and to strengthen the coherence of international trade and financial policies, with a view to safeguarding the multilateral trading system from

the effects of financial and monetary instability. The General Council shall report to the Fifth Session of the Ministerial Conference on progress in the examination.

TRADE AND TRANSFER OF TECHNOLOGY

37. We agree to an examination, in a Working Group under the auspices of the General Council, of the relationship between trade and transfer of technology, and of any possible recommendations on steps that might be taken within the mandate of the WTO to increase flows of technology to developing countries. The General Council shall report to the Fifth Session of the Ministerial Conference on progress in the examination.

TECHNICAL COOPERATION AND CAPACITY BUILDING

38. We confirm that technical cooperation and capacity building are core elements of the development dimension of the multilateral trading system, and we welcome and endorse the New Strategy for WTO Technical Cooperation for Capacity Building, Growth and Integration. We instruct the Secretariat, in coordination with other relevant agencies, to support domestic efforts for mainstreaming trade into national plans for economic development and strategies for poverty reduction. The delivery of WTO technical assistance shall be designed to assist developing and least-developed countries and low-income countries in transition to adjust to WTO rules and disciplines, implement obligations and exercise the rights of membership, including drawing on the benefits of an open, rules-based multilateral trading system. Priority shall also be accorded to small, vulnerable, and transition economies, as well as to Members and Observers without representation in Geneva. We reaffirm our support for the valuable work of the International Trade Centre, which should be enhanced.

39. We underscore the urgent necessity for the effective coordinated delivery of technical assistance with bilateral donors, in the OECD Development Assistance Committee and relevant international and regional intergovernmental institutions, within a coherent policy framework and timetable. In the coordinated delivery of technical

assistance, we instruct the Director-General to consult with the relevant agencies, bilateral donors and beneficiaries, to identify ways of enhancing and rationalizing the Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least-Developed Countries and the Joint Integrated Technical Assistance Programme (JITAP).

40. We agree that there is a need for technical assistance to benefit from secure and predictable funding. We therefore instruct the Committee on Budget, Finance and Administration to develop a plan for adoption by the General Council in December 2001 that will ensure long-term funding for WTO technical assistance at an overall level no lower than that of the current year and commensurate with the activities outlined above.

41. We have established firm commitments on technical cooperation and capacity building in various paragraphs in this Ministerial Declaration. We reaffirm these specific commitments contained in paragraphs 16, 21, 24, 26, 27, 33, 38-40, 42 and 43, and also reaffirm the understanding in paragraph 2 on the important role of sustainably financed technical assistance and capacity-building programmes. We instruct the Director-General to report to the Fifth Session of the Ministerial Conference, with an interim report to the General Council in December 2002 on the implementation and adequacy of these commitments in the identified paragraphs.

LEAST-DEVELOPED COUNTRIES

42. We acknowledge the seriousness of the concerns expressed by the least-developed countries (LDCs) in the Zanzibar Declaration adopted by their Ministers in July 2001. We recognize that the integration of the LDCs into the multilateral trading system requires meaningful market access, support for the diversification of their production and export base, and trade-related technical assistance and capacity building. We agree that the meaningful integration of LDCs into the trading system and the global economy will involve efforts by all WTO Members. We commit ourselves to the objective of duty-free, quota-free market access for products originating from LDCs. In this regard, we welcome the significant market access improvements by WTO

Members in advance of the Third UN Conference on LDCs (LDC-III), in Brussels, May 2001. We further commit ourselves to consider additional measures for progressive improvements in market access for LDCs. Accession of LDCs remains a priority for the Membership. We agree to work to facilitate and accelerate negotiations with acceding LDCs. We instruct the Secretariat to reflect the priority we attach to LDCs' accessions in the annual plans for technical assistance. We reaffirm the commitments we undertook at LDC-III, and agree that the WTO should take into account, in designing its work programme for LDCs, the trade-related elements of the Brussels Declaration and Programme of Action, consistent with the WTO's mandate, adopted at LDC-III. We instruct the Sub-Committee for Least-Developed Countries to design such a work programme and to report on the agreed work programme to the General Council at its first meeting in 2002.

43. We endorse the Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least-Developed Countries (IF) as a viable model for LDCs' trade development. We urge development partners to significantly increase contributions to the IF Trust Fund and WTO extra-budgetary trust funds in favour of LDCs. We urge the core agencies, in coordination with development partners, to explore the enhancement of the IF with a view to addressing the supply-side constraints of LDCs and the extension of the model to all LDCs, following the review of the IF and the appraisal of the ongoing Pilot Scheme in selected LDCs. We request the Director-General, following coordination with heads of the other agencies, to provide an interim report to the General Council in December 2002 and a full report to the Fifth Session of the Ministerial Conference on all issues affecting LDCs.

SPECIAL AND DIFFERENTIAL TREATMENT

44. We reaffirm that provisions for special and differential treatment are an integral part of the WTO Agreements. We note the concerns expressed regarding their operation in addressing specific constraints faced by developing countries, particularly least-developed countries. In that connection, we also note that some Members have

proposed a Framework Agreement on Special and Differential Treatment (WT/GC/W/442). We therefore agree that all special and differential treatment provisions shall be reviewed with a view to strengthening them and making them more precise, effective and operational. In this connection, we endorse the work programme on special and differential treatment set out in the Decision on Implementation-Related Issues and Concerns.

ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF THE WORK PROGRAMME

45. The negotiations to be pursued under the terms of this Declaration shall be concluded not later than 1 January 2005. The Fifth Session of the Ministerial Conference will take stock of progress in the negotiations, provide any necessary political guidance, and take decisions as necessary. When the results of the negotiations in all areas have been established, a Special Session of the Ministerial Conference will be held to take decisions regarding the adoption and implementation of those results.

46. The overall conduct of the negotiations shall be supervised by a Trade Negotiations Committee under the authority of the General Council. The Trade Negotiations Committee shall hold its first meeting not later than 31 January 2002. It shall establish appropriate negotiating mechanisms as required and supervise the progress of the negotiations.

47. With the exception of the improvements and clarifications of the Dispute Settlement Understanding, the conduct, conclusion and entry into force of the outcome of the negotiations shall be treated as parts of a single undertaking. However, agreements reached at an early stage may be implemented on a provisional or a definitive basis. Early agreements shall be taken into account in assessing the overall balance of the negotiations.

48. Negotiations shall be open to:
- (i) all Members of the WTO; and
 - (ii) States and separate customs territories currently in the process of accession and those that inform Members, at a regular meeting of the General Council, of their intention to negotiate the terms of their membership and for whom an accession working party is established.

Decisions on the outcomes of the negotiations shall be taken only by WTO Members.

49. The negotiations shall be conducted in a transparent manner among participants, in order to facilitate the effective participation of all. They shall be conducted with a view to ensuring benefits to all participants and to achieving an overall balance in the outcome of the negotiations.

50. The negotiations and the other aspects of the Work Programme shall take fully into account the principle of special and differential treatment for developing and least-developed countries embodied in: Part IV of the GATT 1994; the Decision of 28 November 1979 on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries; the Uruguay Round Decision on Measures in Favour of Least-Developed Countries; and all other relevant WTO provisions.

51. The Committee on Trade and Development and the Committee on Trade and Environment shall, within their respective mandates, each act as a forum to identify and debate developmental and environmental aspects of the negotiations, in order to help achieve the objective of having sustainable development appropriately reflected.

52. Those elements of the Work Programme which do not involve negotiations are also accorded a high priority. They shall be pursued under the overall supervision of the General Council, which shall report on progress to the Fifth Session of the Ministerial Conference.

ภาคผนวก ค

Declaration on the TRIPS agreement and public health

Adopted on 14 November 2001

1. We recognize the gravity of the public health problems afflicting many developing and least-developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics.
2. We stress the need for the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement) to be part of the wider national and international action to address these problems.
3. We recognize that intellectual property protection is important for the development of new medicines. We also recognize the concerns about its effects on prices.
4. We agree that the TRIPS Agreement does not and should not prevent members from taking measures to protect public health. Accordingly, while reiterating our commitment to the TRIPS Agreement, we affirm that the Agreement can and should be interpreted and implemented in a manner supportive of WTO members' right to protect public health and, in particular, to promote access to medicines for all. In this connection, we reaffirm the right of WTO members to use, to the full, the provisions in the TRIPS Agreement, which provide flexibility for this purpose.
5. Accordingly and in the light of paragraph 4 above, while maintaining our commitments in the TRIPS Agreement, we recognize that these flexibilities include:
 - In applying the customary rules of interpretation of public international law, each provision of the TRIPS Agreement shall be read in the light of the object and purpose of the Agreement as expressed, in particular, in its objectives and principles.

- Each member has the right to grant compulsory licences and the freedom to determine the grounds upon which such licences are granted.
- Each member has the right to determine what constitutes a national emergency or other circumstances of extreme urgency, it being understood that public health crises, including those relating to HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, can represent a national emergency or other circumstances of extreme urgency.
- The effect of the provisions in the TRIPS Agreement that are relevant to the exhaustion of intellectual property rights is to leave each member free to establish its own regime for such exhaustion without challenge, subject to the MFN and national treatment provisions of Articles 3 and 4.

6. We recognize that WTO members with insufficient or no manufacturing capacities in the pharmaceutical sector could face difficulties in making effective use of compulsory licensing under the TRIPS Agreement. We instruct the Council for TRIPS to find an expeditious solution to this problem and to report to the General Council before the end of 2002.

7. We reaffirm the commitment of developed-country members to provide incentives to their enterprises and institutions to promote and encourage technology transfer to least-developed country members pursuant to Article 66.2. We also agree that the least-developed country members will not be obliged, with respect to pharmaceutical products, to implement or apply Sections 5 and 7 of Part II of the TRIPS Agreement or to enforce rights provided for under these Sections until 1 January 2016, without prejudice to the right of least-developed country members to seek other extensions of the transition periods as provided for in Article 66.1 of the TRIPS Agreement. We instruct the Council for TRIPS to take the necessary action to give effect to this pursuant to Article 66.1 of the TRIPS Agreement.

ภาคผนวก ง

Decision on Implementation-related issues and concerns

Adopted on 14 November 2001

1. General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (GATT 1994)

1.1 Reaffirms that Article XVIII of the GATT 1994 is a special and differential treatment provision for developing countries and that recourse to it should be less onerous than to Article XII of the GATT 1994.

1.2 Noting the issues raised in the report of the Chairperson of the Committee on Market Access (WT/GC/50) concerning the meaning to be given to the phrase “substantial interest” in paragraph 2(d) of Article XIII of the GATT 1994, the Market Access Committee is directed to give further consideration to the issue and make recommendations to the General Council as expeditiously as possible but in any event not later than the end of 2002.

2. Agreement on Agriculture

2.1 Urges members to exercise restraint in challenging measures notified under the green box by developing countries to promote rural development and adequately address food security concerns.

2.2 Takes note of the report of the Committee on Agriculture (G/AG/11) regarding the implementation of the Decision on Measures Concerning the Possible Negative Effects of the Reform Programme on Least-Developed and Net Food-Importing Developing Countries, and approves the recommendations contained therein regarding (i) food aid; (ii) technical and financial assistance in the context of aid programmes to improve agricultural productivity and infrastructure; (iii) financing normal levels of commercial imports of basic foodstuffs; and (iv) review of follow-up.

2.3 Takes note of the report of the Committee on Agriculture (G/AG/11) regarding the implementation of Article 10.2 of the Agreement on Agriculture, and approves the recommendations and reporting requirements contained therein.

2.4 Takes note of the report of the Committee on Agriculture (G/AG/11) regarding the administration of tariff rate quotas and the submission by members of addenda to their notifications, and endorses the decision by the Committee to keep this matter under review.

3. Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures

3.1 Where the appropriate level of sanitary and phytosanitary protection allows scope for the phased introduction of new sanitary and phytosanitary measures, the phrase “longer time-frame for compliance” referred to in Article 10.2 of the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, shall be understood to mean normally a period of not less than 6 months. Where the appropriate level of sanitary and phytosanitary protection does not allow scope for the phased introduction of a new measure, but specific problems are identified by a member, the member applying the measure shall upon request enter into consultations with the country with a view to finding a mutually satisfactory solution to the problem while continuing to achieve the importing member's appropriate level of protection.

3.2 Subject to the conditions specified in paragraph 2 of Annex B to the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, the phrase “reasonable interval” shall be understood to mean normally a period of not less than 6 months. It is understood that timeframes for specific measures have to be considered in the context of the particular circumstances of the measure and actions necessary to implement it. The entry into force of measures which contribute to the liberalization of trade should not be unnecessarily delayed.

3.3 Takes note of the Decision of the Committee on Sanitary and Phytosanitary Measures (G/SPS/19) regarding equivalence, and instructs the Committee to develop expeditiously the specific programme to further the implementation of Article 4 of the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures.

3.4 Pursuant to the provisions of Article 12.7 of the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, the Committee on Sanitary and Phytosanitary Measures is instructed to review the operation and implementation of the Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures at least once every four years.

3.5 (i) Takes note of the actions taken to date by the Director-General to facilitate the increased participation of members at different levels of development in the work of the relevant international standard setting organizations as well as his efforts to coordinate with these organizations and financial institutions in identifying SPS-related technical assistance needs and how best to address them; and

(ii) urges the Director-General to continue his cooperative efforts with these organizations and institutions in this regard, including with a view to according priority to the effective participation of least-developed countries and facilitating the provision of technical and financial assistance for this purpose.

3.6 (i) Urges members to provide, to the extent possible, the financial and technical assistance necessary to enable least-developed countries to respond adequately to the introduction of any new SPS measures which may have significant negative effects on their trade; and

(ii) urges members to ensure that technical assistance is provided to least-developed countries with a view to responding to the special problems faced by them in implementing the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures.

4. Agreement on Textiles and Clothing

Reaffirms the commitment to full and faithful implementation of the Agreement on Textiles and Clothing, and agrees:

4.1 that the provisions of the Agreement relating to the early integration of products and the elimination of quota restrictions should be effectively utilised.

4.2 that members will exercise particular consideration before initiating investigations in the context of antidumping remedies on textile and clothing exports from developing countries previously subject to quantitative restrictions under the Agreement for a period of two years following full integration of this Agreement into the WTO.

4.3 that without prejudice to their rights and obligations, members shall notify any changes in their rules of origin concerning products falling under the coverage of the Agreement to the Committee on Rules of Origin which may decide to examine them.

Requests the Council for Trade in Goods to examine the following proposals:

4.4 that when calculating the quota levels for small suppliers for the remaining years of the Agreement, members will apply the most favourable methodology available in respect of those members under the growth-on-growth provisions from the beginning of the implementation period; extend the same treatment to least-developed countries; and, where possible, eliminate quota restrictions on imports of such members;

4.5 that members will calculate the quota levels for the remaining years of the Agreement with respect to other restrained members as if implementation of the growth-on-growth provision for stage 3 had been advanced to 1 January 2000; and make recommendations to the General Council by 31 July 2002 for appropriate action.

5. Agreement on Technical Barriers to Trade

5.1 Confirms the approach to technical assistance being developed by the Committee on Technical Barriers to Trade, reflecting the results of the triennial review work in this area, and mandates this work to continue.

5.2 Subject to the conditions specified in paragraph 12 of Article 2 of the Agreement on Technical Barriers to Trade, the phrase “reasonable interval” shall be understood to mean normally a period of not less than 6 months, except when this would be ineffective in fulfilling the legitimate objectives pursued.

5.3 (i) Takes note of the actions taken to date by the Director-General to facilitate the increased participation of members at different levels of development in the work of the relevant international standard setting organizations as well as his efforts to coordinate with these organizations and financial institutions in identifying TBT-related technical assistance needs and how best to address them; and

(ii) urges the Director-General to continue his cooperative efforts with these organizations and institutions, including with a view to according priority to the effective participation of least-developed countries and facilitating the provision of technical and financial assistance for this purpose.

5.4 (i) Urges members to provide, to the extent possible, the financial and technical assistance necessary to enable least-developed countries to respond adequately to the introduction of any new TBT measures which may have significant negative effects on their trade; and

(ii) urges members to ensure that technical assistance is provided to least-developed countries with a view to responding to the special problems faced by them in implementing the Agreement on Technical Barriers to Trade.

6. Agreement on Trade-Related Investment Measures

6.1 Takes note of the actions taken by the Council for Trade in Goods in regard to requests from some developing-country members for the extension of the five-year transitional period provided for in Article 5.2 of Agreement on Trade-Related Investment Measures.

6.2 Urges the Council for Trade in Goods to consider positively requests that may be made by least-developed countries under Article 5.3 of the TRIMs Agreement or Article IX.3 of the WTO Agreement, as well as to take into consideration the particular circumstances of least-developed countries when setting the terms and conditions including time-frames.

7. Agreement on the Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994

7.1 Agrees that investigating authorities shall examine with special care any application for the initiation of an anti-dumping investigation where an investigation of the same product from the same member resulted in a negative finding within the 365 days prior to the filing of the application and that, unless this pre-initiation examination indicates that circumstances have changed, the investigation shall not proceed.

7.2 Recognizes that, while Article 15 of the Agreement on the Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 is a mandatory provision, the modalities for its application would benefit from clarification. Accordingly, the Committee on Anti-Dumping Practices is instructed, through its working group on Implementation, to examine this issue and to draw up appropriate recommendations within twelve months on how to operationalize this provision.

7.3 Takes note that Article 5.8 of the Agreement on the Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 does not specify the time-frame to be used in determining the volume of dumped imports, and that this lack of specificity creates uncertainties in the implementation of the provision. The Committee on Anti-Dumping Practices is instructed, through its working group on Implementation, to study this issue and draw up recommendations within 12 months, with a view to ensuring the maximum possible predictability and objectivity in the application of time frames.

7.4 Takes note that Article 18.6 of the Agreement on the Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 requires the Committee on Anti-Dumping Practices to review annually the implementation and operation of the Agreement taking into account the objectives thereof. The Committee on Anti-dumping Practices is instructed to draw up guidelines for the improvement of annual reviews and to report its views and recommendations to the General Council for subsequent decision within 12 months.

8. Agreement on the Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994

8.1 Takes note of the actions taken by the Committee on Customs Valuation in regard to the requests from a number of developing-country Members for the extension of the five-year transitional period provided for in Article 20.1 of Agreement on the Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994.

8.2 Urges the Council for Trade in Goods to give positive consideration to requests that may be made by least-developed country members under paragraphs 1 and 2 of Annex III of the Customs Valuation Agreement or under Article IX.3 of the WTO Agreement, as well as to take into consideration the particular circumstances of least-developed countries when setting the terms and conditions including time-frames.

8.3 Underlines the importance of strengthening cooperation between the customs administrations of members in the prevention of customs fraud. In this regard, it is agreed that, further to the 1994 Ministerial Decision Regarding Cases Where Customs Administrations Have Reasons to Doubt the Truth or Accuracy of the Declared Value, when the customs administration of an importing member has reasonable grounds to doubt the truth or accuracy of the declared value, it may seek assistance from the customs administration of an exporting member on the value of the good concerned. In such cases, the exporting member shall offer cooperation and assistance, consistent with its domestic laws and procedures, including furnishing information on the export

value of the good concerned. Any information provided in this context shall be treated in accordance with Article 10 of the Customs Valuation Agreement. Furthermore, recognizing the legitimate concerns expressed by the customs administrations of several importing members on the accuracy of the declared value, the Committee on Customs Valuation is directed to identify and assess practical means to address such concerns, including the exchange of information on export values and to report to the General Council by the end of 2002 at the latest.

9. Agreement on Rules of Origin

9.1 Takes note of the report of the Committee on Rules of Origin (G/RO/48) regarding progress on the harmonization work programme, and urges the Committee to complete its work by the end of 2001.

9.2 Agrees that any interim arrangements on rules of origin implemented by members in the transitional period before the entry into force of the results of the harmonisation work programme shall be consistent with the Agreement on Rules of Origin, particularly Articles 2 and 5 thereof. Without prejudice to Members' rights and obligations, such arrangements may be examined by the Committee on Rules of Origin.

10. Agreement on Subsidies and Countervailing Measures

10.1 Agrees that Annex VII(b) to the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures includes the members that are listed therein until their GNP per capita reaches US \$1,000 in constant 1990 dollars for three consecutive years. This decision will enter into effect upon the adoption by the Committee on Subsidies and Countervailing Measures of an appropriate methodology for calculating constant 1990 dollars. If, however, the Committee on Subsidies and Countervailing Measures does not reach a consensus agreement on an appropriate methodology by 1 January 2003, the methodology proposed by the Chairman of the Committee set forth in G/SCM/38, Appendix 2 shall be applied. A Member shall not leave Annex VII(b) so long as its GNP

per capita in current dollars has not reached US \$1000 based upon the most recent data from the World Bank.

10.2 Takes note of the proposal to treat measures implemented by developing countries with a view to achieving legitimate development goals, such as regional growth, technology research and development funding, production diversification and development and implementation of environmentally sound methods of production as non-actionable subsidies, and agrees that this issue be addressed in accordance with paragraph 13 below. During the course of the negotiations, members are urged to exercise due restraint with respect to challenging such measures.

10.3 Agrees that the Committee on Subsidies and Countervailing Measures shall continue its review of the provisions of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures regarding countervailing duty investigations and report to the General Council by 31 July 2002.

10.4 Agrees that if a member has been excluded from the list in paragraph (b) of Annex VII to the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, it shall be re-included in it when its GNP per capita falls back below US\$ 1,000.

10.5 Subject to the provisions of Articles 27.5 and 27.6, it is reaffirmed that least-developed country members are exempt from the prohibition on export subsidies set forth in Article 3.1(a) of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, and thus have flexibility to finance their exporters, consistent with their development needs. It is understood that the eight-year period in Article 27.5 within which a least-developed country member must phase out its export subsidies in respect of a product in which it is export-competitive begins from the date export competitiveness exists within the meaning of Article 27.6.

10.6 Having regard to the particular situation of certain developing-country members, directs the Committee on Subsidies and Countervailing Measures to extend the

transition period, under the rubric of Article 27.4 of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, for certain export subsidies provided by such Members, pursuant to the procedures set forth in document G/SCM/39. Furthermore, when considering a request for an extension of the transition period under the rubric of Article 27.4 of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, and in order to avoid that members at similar stages of development and having a similar order of magnitude of share in world trade are treated differently in terms of receiving such extensions for the same eligible programmes and the length of such extensions, directs the Committee to extend the transition period for those developing countries, after taking into account the relative competitiveness in relation to other developing-country members who have requested extension of the transition period following the procedures set forth in document G/SCM/39.

11. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)

11.1 The TRIPS Council is directed to continue its examination of the scope and modalities for complaints of the types provided for under subparagraphs 1(b) and 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 and make recommendations to the Fifth Session of the Ministerial Conference. It is agreed that, in the meantime, members will not initiate such complaints under the TRIPS Agreement.

11.2 Reaffirming that the provisions of Article 66.2 of the TRIPS Agreement are mandatory, it is agreed that the TRIPS Council shall put in place a mechanism for ensuring the monitoring and full implementation of the obligations in question. To this end, developed-country members shall submit prior to the end of 2002 detailed reports on the functioning in practice of the incentives provided to their enterprises for the transfer of technology in pursuance of their commitments under Article 66.2. These submissions shall be subject to a review in the TRIPS Council and information shall be updated by Members annually.

12. Cross-cutting Issues

12.1 The Committee on Trade and Development is instructed:

(i) to identify those special and differential treatment provisions that are already mandatory in nature and those that are non-binding in character, to consider the legal and practical implications for developed and developing Members of converting special and differential treatment measures into mandatory provisions, to identify those that Members consider should be made mandatory, and to report to the General Council with clear recommendations for a decision by July 2002;

(ii) to examine additional ways in which special and differential treatment provisions can be made more effective, to consider ways, including improved information flows, in which developing countries, in particular the least-developed countries, may be assisted to make best use of special and differential treatment provisions, and to report to the General Council with clear recommendations for a decision by July 2002; and

(iii) to consider, in the context of the work programme adopted at the Fourth Session of the Ministerial Conference, how special and differential treatment may be incorporated into the architecture of WTO rules.

The work of the Committee on Trade and Development in this regard shall take fully into consideration previous work undertaken as noted in WT/COMTD/W/77/Rev.1. It will also be without prejudice to work in respect of implementation of WTO Agreements in the General Council and in other Councils and Committees.

12.2 Reaffirms that preferences granted to developing countries pursuant to the Decision of the Contracting Parties of 28 November 1979 ("Enabling Clause")(1) should be generalised, non-reciprocal and non-discriminatory.

13. Outstanding Implementation Issues(2)

Agrees that outstanding implementation issues be addressed in accordance with paragraph 12 of the Ministerial Declaration (WT/MIN(01)/DEC/1).

14. Final Provisions

Requests the Director-General, consistent with paragraphs 38 to 43 of the Ministerial Declaration (WT/MIN(01)/DEC/1), to ensure that WTO technical assistance focuses, on a priority basis, on assisting developing countries to implement existing WTO obligations as well as on increasing their capacity to participate more effectively in future multilateral trade negotiations. In carrying out this mandate, the WTO Secretariat should cooperate more closely with international and regional intergovernmental organisations so as to increase efficiency and synergies and avoid duplication of programmes.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนุชสุพัฒน์ ตัญญาวิทย์ เกิดวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2522 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2543 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ.2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย